

శ్రీ రస్తు
 ఆంధ్ర నామ సంగ్రహము
 ఆంధ్ర నామ శేషము
 ప్రతిపదటీకానుక్రమణికాసహితము

చెన్నపురి :
 వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

All Rights Reserved

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
MADRAS—1926

పీఠిక.

ఆంధ్ర భాష తత్వము, తద్భవ, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు తెగలుగలదిగ నున్నది. అందు మొదటి దగుతత్వమభాషా పదముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహకవివర్యునిచే రచింపబడిననామలింగానుశాసనము నున్న గునిఘంటువు లపరిమితములుగా నున్నవి. కడపటి దగుగ్రామ్యభాష ప్రయోగార్హము గామిచే దానికి నిఘంటువు లక్కఱలేక వాడుకలో నిలిచినది. ఇంక దేశ్యతద్భవాత్త కమగు నాంధ్ర భాషకే ప్రత్యేకనిఘంటువు కావలసివచ్చినందున నట్టినిఘంటువుల నాంధ్ర కవులు కొన్నింటిని వ్రాసిరి. వానిలోఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవి ఆంధ్ర నామసంగ్రహము, ఆంధ్ర నామ శేషము, తరువాతిది సాంబనిఘంటువు-వీనిలో మొదటి రెండుగ్రంథములను పెక్కం ద్రిదివఱకు ననేకపర్యాయములు టీకలతోఁ జేర్చి ముద్రించిరి.

ఈకూర్పుయొక్క గొప్పమార్పు.

అయినను, నిఘంటువులకుఁ దీక వ్రాయుటయందు రెండు విషయములు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను. ఒక్కటి, రూఢి పదములకుఁ దప్పఁ దక్కినవాని కవయవార్థముఁ దెలుపవలయును. రెండవది, ఆరూపములనిష్పత్తి చూపవలయును. ఈపద్ధతి ననుసరించియే అమరమునకు సుధ యను నొకవ్యాఖ్యానమును మహాపండితుఁ డగుభానుజీదీక్షితుఁడు రచించెను. అట్లే యీతెనుఁగు నిఘంటువులకును వ్రాసినబాగుండునని తలంచి తద్భవములకెల్ల నవి యేసంస్కృతపదములనుండి వచ్చినవో

అపదములును కఠినస్థలంబులందు వ్యాఘ్రశాంశములును ససూత్రోదాహరణంబుగాను వ్రాయఁబడినవి. గొప్పయభివృద్ధి యేమన, ఈనిఘంటువులు పద్యరూపముగా నున్నందున, గణితము అకారాద్యనుక్రమణిక శ్రమవ్యయముల కోర్చి వ్రాయించి దీనితోఁజేర్చఁబడినది. దానియుపయోగమునుగూర్చి చదువరులె తెలిసికొనఁగలరు. కాఁబట్టి యీ గ్రంథము నానరించి, దీనియందలిలోపములను దెల్పి, యివి యింకను వన్నెకు వచ్చునట్లు చేయుటకును, ఇట్టి గ్రంథము లన్నియుఁ ద్వారలో నచ్చువడుటకును భాషాభిమానులు ప్రోత్సాహము గలిగింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

— ఆంధ్రనామసంగ్రహము. ౨ —

ఆంధ్రనామసంగ్రహము పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిచే రచింపఁబడినది. ఈపైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఏకామ్రమంత్రిపుత్రుఁడు. ఈకవి తనగ్రంథాది నిష్టదేవణాప్రాథనమునందు “శ్రీపతిపంధ్యుక్” అని విశేషణము చేర్చియుండుటచే నితఁడు మహేశ్వరభక్తుఁడని తెలియుచున్నది. కావుననే తనగ్రంథమును కాశీవిశ్వనాథుని కంకితముచేసెను. ఈకవియొక్కకాలంబు నిర్ణయింప నొక్కయోధారం బైనను లేదు. అయినను, ఆంధ్రనామశేషము రచించిన అడిదము సూరయకవీంద్రుఁడు పీఠికయందు “ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని, కొన్నితెనుగుమఱుగు లన్ని కూర్చి, యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద” నని చెప్పియుండుటచే, సూరనకవికి ముందటివాఁడయి యుండవలెను. అట్లయినచో నితఁడు పదునేడవశతాబ్దాంతమున నున్నవాఁడని తోచుచున్నది.

— ఆంధ్రనామశేషము. —

ఆంధ్రనామశేషము అడిదము సూరకవి రచించెను. ఈ సూరకవితండ్రి బాలభాస్కరుఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఈ మహాకవి - కవిజనరంజనము, రామలింగేశ్వరశతకము, కవిసంశయవిచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకము, ఆంధ్రనామశేషము అనునైదు గ్రంథములను రచించెను. ఈమహాకవి క్రీ.వె.1750 సంవత్సరము మొదలు 1780 సంవత్సరమువఱకు నున్నట్లు కవిజీవితమువలనఁ దెలియుచున్నది.

—

ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము

స టీ క ము.

అవశారిక — పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి యాంధ్రనామసంగ్రహ మనెడి గ్రంథమును రచింపఁబూని, తాను జేయఁబూనిన యీ గ్రంథము నిర్విఘ్నముగఁ బరిసమాప్తి నొందుటకై తన యిష్టదేవతానమస్కారరూప మైన మంగళము నాచరించి, యిఁకమీఁదను గ్రంథకర్తలాదిని మంగళముఁ జేయుదురుగాక యనుతలంపుతో నామంగళమును బద్యరూపముగా గ్రంథారంభమునఁ జేర్చుచున్నాఁడు. రెండవ మూఁడవపద్యములందుఁ గవి తనపేరును, గ్రంథనామమును, ఆ గ్రంథవిషయములను, కృతిపతిని దెలియఁ జేయుచున్నాఁడు—

క. శ్రీపతివంద్య విశాలా

శ్రీపతిని భజించి యిష్టసిద్ధులు వరుసఁ

బ్రాపింపఁగ గణనాథుని

శ్రీపాదంబులకు నెఱఁగి • చెందినవేడ్కన్.

క. నతభక్తలోకరత్నా

రతికిం జంచత్కృపాతరంగితమతికిఁ

శతమఖముఖసురనుతినం

గతికిఁ మహిమోన్నతికిని • గాశీపతికిన్.

2

తే. అంకిత మొనర్తుఁ దెనుఁగుపే • శృరసి కూర్చి

గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహ మనంగ

నమరుకృతిఁ బైఁడిపాటియే • కామ్రమంత్రి

సుతుఁడఁ గవిలక్ష్మణాఖ్యుడ • సుజనహితుఁడ.

3

తా. పైఁడిపాటి యేకామ్రమంత్రి కుమారుడను, సజ్జనుల కిష్టుఁడను నైన పైఁడిపాటి కవిలక్ష్మణుఁ డను నేను తలఁచినశోర్కులు నెఱవేఱుటకై శ్రీమహావిష్ణువుచే బూజింపఁదగిన విశాఖాక్షీపతి యగు కాశీవిశ్వేశ్వరుని ధ్యానించి, పిదప విఘ్నేశ్వరుని మహిమగలపాదములకు మ్రొక్కి మిక్కిలి సంతోషము నొందినవాఁడనయి, తన్ను మ్రొక్కెడుభక్తులను గాపాడుట యందు శ్రద్ధగలవాఁడును, దయారసముతోఁ గూడినబుద్ధిగలవాఁడును, దేవేంద్రుఁడు మొదలగు సకలదేవతలచే జేయఁబడునమస్కారముల నంగీకరించువాఁడును, విశేషమహిమగలవాఁడును నైన కాశీవిశ్వసాధస్వామికి నంకితముగాఁ దెనుఁగుపేళ్లన్నియుఁ జేర్చి యాంధ్రనామసంగ్రహ మను గ్రంథము నొనర్చెదను (అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు).

అవ. గ్రంథకర్త తాను రచియింపఁదలఁచిన గ్రంథమునం దలి పరిభాషను దెలుపుచున్నాఁడు.—

తే. దేవమానవస్థావరతిర్యగాఖ్య

వర్గు లొనరింతు నానార్థవర్గుఁ గూడ

వర్గములు గాఁగఁ గూర్తు నాహ్వాయములందు

నిడుదు వివరించునెడల సంస్కృతపదంబు.

4

తా. నేను రచింపఁబోవు ఆంధ్రనామసంగ్రహమందు దేవవర్గు, మానవవర్గు, స్థావరవర్గు, తిర్యగ్వర్గు, నానార్థవర్గు అను నైదువర్గులను రచించెదను.

పర్యాయపదములన్నియుఁ జెలుఁగుపదములుగా నుండును. అర్థమును వివరించుటకై ఆపర్యాయపదములకుఁ దుదను సంస్కృతపదము నుంచెదను (అని గ్రంథకర్త చెప్పెను).

[దేవవర్గనందు దేవతలు, వారికి సంబంధించినవి చెప్పఁబడినవి. మానవవర్గనందు మనుష్యులు, వారికి సంబంధించినవి వివరింపఁబడినవి. స్థావరవర్గనందు కొండలు, చెట్లు మున్నగునచరములనుగూర్చి చెప్పఁబడినవి. తిర్యగ్వర్గనందు పశుపక్ష్యాదులకు సంబంధించినవానినిగూర్చి వివరింపఁబడినది. నానార్థవర్గనందు ననేకార్థములయినపదములఁ గూర్చి వివరింపఁబడినవి.]

క. శ్రీలలనాధిపవంద్య వి

శాలాక్షీప్రాణనాథ • శతమఖముఖది

కృపాభీష్టద సమధిక

శీలా కాశీనివేశ • శ్రీవిశ్వేశా.

5

తా. లక్ష్మీనాథుఁ డగువిష్ణుచేతఁ గొనియాడఁదగినవాఁడవును, కాశీవిశాలాక్షికి మగఁడవును, ఇంద్రాదిలోకపాలరక్షోర్ముల సీదేర్చువాఁడవును, గొప్పస్వభావముగలవాఁడవు నైన కాశీపురియందు వెలయుచున్న యావిశ్వేశ్వరా! నీవు నాగ్రంథము నవధరింపుము (అని గ్రంథకర్త కృతిపతిని హెచ్చరించెను).

సీ. ముక్కంటి యరపది • మోములవేలుపు

మనుసిగదయ్యంబు • మిత్తిగొంగ

గట్టువిల్తుఁడు గఱకంఠుఁడు మిక్కిలి

కంటిదేవర బేసికంటివేల్పు

వలిమలల్లుఁడు మిన్ను • వాకతాలుపు కొండ

వీటిజంగము గుఱ్ఱు • వేల్పుతండ్రి

వలరాజుసూడు జంక్కులతేనిచెలికాండు
 బూచులయెకిమిండు • పునుకతాల్పు
 తే. విసపుమేతరి జన్నంపు • వేటకాండు
 బుడుతనెలతాల్పు చెలియాల • పోతురౌతు
 తోలుదాలుపు ముయ్యెన • వాలుదాల్పు
 నాంగ భవదాఖ్య లొప్పు (నంధకవిపత్తు).

6.

టీ. ముక్కంటి=మూడు సేత్రములుకలవాడు, [బహుప్రీహినమా
 సాంతకార్యములు చూపట్టెడి. బాల.సమా.సూ. చేత 'ముక్కంటి' యని య
 య్యెను.] అరపదిమోములవేలుపు = ఏడుముఖములు గలదేవుడు, మినుసిగ
 దయ్యంబు = ఆకాశము జుట్టుగాఁగలదేవుడు, మిత్తిగొంగ = మృత్యువునకు
 శత్రువు, [మిత్తి-ప్రకృతి, మృత్యువు.] గట్టువిల్లుడు=మేరుపర్వతము ధను
 స్సుగాఁగలవాడు, [బా. సమా. సూ. చూ. ముక్కంటి.] కఱకంతుడు=
 నల్లనికుత్తకగలవాడు, ["ఆర్యవ్యసహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు" బాల.
 సంజ్ఞా. 23సూ. చేత నిది యనిండ్యగ్రాహ్యము.] మిక్కిలికంటిదేవర = హే
 చ్చుసేత్రములుగల దేవుడు, బేసికంటివేల్పు = మూడు సేత్రములుగలదే
 వుడు, [మూడు అనునది బేసిసంఖ్య.] పలిమలల్లుడు = మంచుకొండయొ
 క్క(హిమవంతునియొక్క) ఆల్లుడు, మిన్ను వాకతాలుపు=[మిన్ను=ఆకాశము,
 వాక=నది] ఆకాశగంగను శిరస్సున ధరించువాడు, కొండవీటికంగము =
 కైలాసపర్వతము నివాసముగాఁ గలభిక్షుకుడు, గుట్టవేల్పుతండ్రి=పొట్టిదే
 వర యగువిఘ్నేశ్వరుని జనకుడు, వలరాజుసూడు=మన్తధునికఁ బగతుడు,
 జక్కులతేనిచెలికాండు = [జక్కులు=యక్షులు, వారికి కేటాడు కుదేరుడు,
 అతనికి న్నేహితుడు.] కుదేరునిన్నేహితుడు, బూచులయెకిమిండు = వికా
 చములకు అధిపతి, పునుకతాల్పు = బ్రహ్మకపాలధారి, విసపుమేతరి=విషము
 దిన్నవాడు, జన్నంపువేటకాండు=దత్తునియాగము ధ్వంసము చేసినవాడు,

[విసము + పేతరి, జన్నము + వేటకాడు—కర్తృధారయమందు మువర్ణము నకు పుంపులగు. బా. సంధి. 32 నూ. చేత పుంపుగాగమము.] బుడుకనెల తాల్పు = బాలచంద్రుని శిరంబునఁ దాల్చినవాడు, వెలియాలపోతురాతు = తెల్లనియాఁబోతు నెక్కుయోధుఁడు, తోలుదాలుపు = వ్యాఖ్యచర్తమును ధరించువాడు, ముమ్మెనవాలుదాల్పు = మూఁడు మొనలుగల ఆయుధమును (త్రిశూలమును) ధరించినవాడు, నాఁగ్ = అను ఈయరువదిరెండును, అంధ కవిపక్ష = అంధకాసురునికి శత్రుఁడా! భవత్ ఆఖ్యలు ఒప్పును = నీపేళ్లనఁ దగు. (ఈపద్యములూఁ జెప్పిన ౨౨ ను ఈశ్వరునిపేళ్లు.)

సీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ ♦ చుట్టుఁగైదుపుబోదు
పచ్చవిల్లునితండ్రి ♦ లచ్చిమగఁడు
పులుఁగుతత్తడిరొను ♦ వలమురితాలుపు
వెన్నుఁడు కఱివేల్పు ♦ వెన్నదొంగ
నునుగాడ్పదిండిపానుపునఁ బండెడుమేటి
బప్పుదేవరతండ్రి ♦ తమ్మికంటి
పదివేసములసావి ♦ పసిఁడిపుట్టముదాల్పు
కఱ్ఱినెచ్చెలి తరిగట్టుదారి

తే. యాలకాపరి వ్రేతలమేలువాడు
పాలకడలల్లుఁడును బక్కిఁదాలుతేడు
తేయుఁ బవలును జేయుకన్దోయివాడు
మామమా మన హరి యొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ). 7

టీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ = రాక్షససమూహములకు శత్రువు, చుట్టుఁ గైదుపుబోదు = గుండ్రనియాయుధమును (సుదర్శనమును) దాల్చు వీరుఁడు,

( ) మూలములూ నీకుండలమున నుంచఁబడిన పదములు షర్మాయ పదయగ్గములకు సంబంధపడ వని యెఱుఁగుఁడు.

[చుట్టు + కైదువు - చుట్టుకైదువు, సమాసమున నుదంత స్త్రీసమంబులకుఁ బరు
వసరశములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు. బా. సంధి. 25 నూ. యోధ
శబ్దమునకు వికృతి-జోడు.] పచ్చవిల్లునితండ్రి = పచ్చనివిల్లు గలమన్నభునికిఁ
దండ్రీ, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీకి భర్త, (లక్ష్మీ-వికృ. లచ్చి.) పులుఁగుతత్తడి
రాతు = గరుడవాహనము నెక్కిడి వీరుఁడు, వలముగితాలుపు = పాంచజన్య
మనుశంఖమును ధరించువాఁడు, వెన్నఁడు = (విష్ణుశబ్దభేదము.) అంతట వ్యా
పించువాఁడు, కటివేల్పు = నల్లనిమేనిచాయ గలదేవుఁడు, వెన్నదొంగ =
(కృష్ణావతారంబున గోపికల యింద్రియంను) వెన్న నవహరించినవాఁడు,
*నునుగాల్పుదిండిపానుపునఁ బండెడిమేటి = మృదువైనవాయువును భక్షిం
చెడు శేషతల్పమునందుఁ బరుండు దొర, బిచ్చదేవరతండ్రి = బ్రహ్మదేవునికిఁ
దండ్రీ, తమ్మికంటి = కమలములఁబోలు కన్నులు గలవాఁడు, పదివేసముల
సామి = దశావతారము లెత్తిన దేవుఁడు, (సామి-ప్రకృ. స్వామి. వేసము-
ప్రకృ. వేషము.) పసిఁడిపుట్టముదాల్పు = పీతాంబరము ధరించినవాఁడు,
కట్టినెచ్చలి = అర్జునునకు ముఖ్యస్నేహితుఁడు, (నెఱ + చెలి = నెచ్చలి.) తరి
గట్టుదారి = కవ్వపుఁ గొండను (మందరపర్వతమును) మోసినవాఁడు, ఆలకా
వరి = పసులను మేఁపినవాఁడు, (ఆవు-బహు. ఆవులు-లేక ఆలు. బహు
వచనము పరంబగునపు డావుప్రభృతుల తుదియక్షరంబునకు లోపం బగు.
బా. సంధి. 21 నూ. చేత ఆవుశబ్దమున కంత్యవర్ణలోపము.) ప్రేతలమేలు
వాఁడు = గోపికా స్త్రీలను రక్షించువాఁడు, పాలకడలల్లుఁడు = లక్ష్మీదేవికిఁ
దండ్రీ యైనక్షీరసముద్రున కల్లుఁడు, పక్కిదాలు తేఁడు = గరుడధ్వజము
గలవాఁడు, రేయుఁబవలంను జేయుకన్దోయివాఁడు = నిశాకరదినకరులు (చంద్ర
సూర్యులు) నేత్రములుగాఁ గలవాఁడు.

* 'నునుగాలిమేత పానుపునఁ బండెడిదొర' - అని పాఠాంతరము.

* మామమామ=మామ యగు సముద్రమునకు మామ—అనన్ (శ్రీమహాకా) వారి బిచ్చము. ఈ ౨౨ పదములను విష్ణువు పేర్లు.

సీ. పక్కిడాల్వేలుపు ♦ పొక్కిలిపసిబిడ్డ
డంచలేజీనెక్కి ♦ యాడురాతు
మనెడుప్రాద్దులనొసళ్లను వ్రాయుదేవర
చదువులవేలుపు ♦ జన్నిగట్టు
తెలిదమ్మిగద్దియ ♦ గొలువుండు రాయడు
నిక్కపుజగమేలు ♦ నేర్పుకాడు
కడుపుబంగారుబొక్కసము జేసినమేటి
పోరోగిరముతిండి ♦ పోతుతండ్రి

ఆ. నలువ తమ్మిచూలి ♦ నలుమొంగులవేల్పు
వేల్పుపెద్ద పలుకు ♦ వెలదిమగడు
తాత బమ్మ యన విధాతనామము లొప్పు
(నఘవినాశ యీశ ♦ యభ్రకేశ.)

8

టీ. పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డడు = గరుడధ్వజుడైనవిష్ణువు యొక్క నాభికమలంబునందు బుట్టినచిన్నబిడ్డడు, అంచలేజీనెక్కియాడు రాతు = హంసవాహనారూఢుడు, మనెడుప్రాద్దులనొసళ్లను వ్రాయుదేవర = మానవులజీవితకాలమును మోయులందు వ్రాసెడువేల్పు, చదువులవేలుపు=విద్యలకు బ్రభువు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతమును దాల్చినవాడు, తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయడు = తెల్లనితామరపువ్వు అనెడుసింహాసన

*మామమామ యెట్లనఁగా—లక్ష్మీదేవి సముద్రమునకు బుట్టినది గనుక విష్ణువునకు సముద్రుడు మామ యయ్యె. విష్ణుడు తనపాదములందు బుట్టిన గంగను సముద్రున కొనఁగొంటచే సముద్రమునకు దాను మామ యయ్యె.

మందుఁ గూర్చుండు ప్రభువు, నిక్కపుజగమేలు నేర్పుకాఁడు=సత్యలోకము ను బాలించెడిప్రభువు, కడుపుబంగారు బొక్కనముఁ జేసినమేటి=హిరణ్యగర్భుఁడు, పోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి = జగదమే యాహారముగాఁ గలిగిన నారదునికిఁ దండ్రి, నలువ=నాలుగునోళ్ళుగలవాఁడు, [నాలుగునాతులుగల వాఁడు=నలువ. బహుప్రీహి...బా.సమా.22నూ. చేత సమాసాంతకార్యముగ లిగినది.] తమ్మిచూలి=విష్ణువునాభికమలమునందుఁబుట్టినవాఁడు, నలుమొగంబుల వేల్పు=చతుర్ముఖుఁ డగుదేవుఁడు, వేల్పు పెద్ద=దేవతలకుఁ బెద్దవాఁడు, పలుకువెలదిమగఁడు=వాక్కులదేవి యగుసరస్వతీదేవికి భర్త, తాత = పితామహుఁడు, బమ్మ [బ్రహ్మశబ్దభవము.] ఈ ౧౬ ను బ్రహ్మదేవునిపేళ్ళు.

తే. గట్లరాయనిపట్టి ముక్కంటివెలది

యేనుఁగులగొంగతత్తడి • నెక్కుదంట

సామిసామేనిఁ జేకొన్న • చాన జగము

తల్లి యన గౌరివేల్లిప్ప • (ధర నుమేశ). 9

టీ. గట్లరాయనిపట్టి=పర్వతరా జగుహిమవంతునికూతురు, ముక్కంటివెలది=ప్రేనేత్రునిభార్య, ఏనుఁగులగొంగతత్తడి నెక్కుదంట = ఏనుఁగులకు విరోధి యైనసింహమునెక్కెడు ధీరురాలు, సామిసామేనిఁ జేకొన్న చాన=భర్తయొక్క యర్థాంగమును గ్రహించినయాఁడుని, (సామేను = సగముదేహము.) జగముతల్లి = లోకముయొక్క తల్లి-అను ఈ గి ను పార్వతికిఁ జేళ్ళు.

తే. లచ్చి కలుములజవరాలు • పచ్చనిల్లు

తల్లి కఱివేల్పునిల్లాలు • తల్లితల్లి

కడలికూతురు సిరి లిబ్బిపడఁతి తమ్మి

యింటిగరి తన శ్రీ యొప్పు • (మృగధరాంక). 10

టీ. లచ్చి [లక్ష్మీ శబ్దభవము.], కలుములజవరాలు=సంపదలు గలయాఁడుని, పచ్చనిల్లుతల్లి=మన్నధునితల్లి, కఱివేల్పునిల్లాలు=విష్ణువత్స, తల్లితల్లి=

శబ్దమైనగంగకుం దల్లి, కడలికూతురు=సముద్రనికూతురు, సిరి [శ్రీ శబ్దభవము.], ఓబ్బివడలి = నిధులం దుండుదేవత, తమ్మియింటిగరిత=కమలనివాసిని యగు నాడుది - అను నీ ౯ యు లక్ష్యికి నామములు.

క. తలవాకిటను మెలంగెడు

పొలంతుక పలుకులవెలంది ♦ పొత్తముముత్తో

నలువపడలి కలుములపై

దలికోడ లనంగ బరంగు ♦ (ధర) వాణి (శివా). 11

టీ. తలవాకిటను మెలంగెడుపొలంతుక=శిరస్సునకు ద్వారమైన నోటియందు సంచరించెడు స్త్రీ, పలుకులవెలంది=వాక్కుల కధిదేవత యగుపదుమ, పొత్తము ముత్తో=పుస్తకములందు వెలయునట్టి ముత్తైదువ, నలువపడలి=బ్రహ్మదేవునిభార్య, కలుములపైదలికోడలు=సంచర కధిదేవత యగులక్ష్యిదేవికి గోడలు [లక్ష్యపుత్రుడు బ్రహ్మ; లక్ష్యికి దనకొడుకుభార్య యగుటచే గోడలు.]-ఈ గీ ను సరస్వతికి జేర్చె.

నీ. ఇద్దలుతల్లులముద్దుబిడ్డడు పని

చెలుపులదొర చేటచెవులవేల్పు

వంకరతోండంబువా డేనుగుమొగంబు

దేవర పాఠజంఁదెములమేటి

మ్రొక్కువారలపనుల్ ♦ చక్కజేసెడుసామి

గజికపూజల మెచ్చుగబ్బివేల్పు

ముక్కంటిపండులమెక్కెడిలిండ్లడు

ముక్కంటిగా రాబుముద్దుపట్టి

ఆ. పెద్దకడుపువేల్పు ♦ విల్గారి కుడుముల

తిండికాడు కొక్కుతేజిరౌతు

గుజ్జావేలు పొంటిఁకొమ్ముదేవర వెన

కయ్య యన వినాయఁకాఖ్య (తీశ).

12

టీ. ఇద్దఱుకల్లులముద్దుబిడ్డఁడు=గంగాపార్వతులకీర్తఱుకుఁ ద్రేమంపుఁ
బుత్తుఁడు, పనిచెఱుపులదొర=కార్యవిఘ్నము చేయుదేవుఁడు, చేటచేపుల
వేల్పు = చేటలవలె వెడల్పుయినచేపులు గలదేవుఁడు, వంకరతొండంబునాఁ
డు=వంకరగా నుండుతొండము గలవాఁడు, వినుఁగుమొగంబుదేవర = గజ
వక్త్రము గలదేవత, పాఁపజంఁదములమేటి=పాములే యజ్ఞోపవీతముగాఁ దా
ల్చుప్రభువు, మ్రొక్కువారలపనుల్ చక్కఁడేసెనుసామి=కన్నుఁగొల్చువారి
కార్యము లనుకూలపఱచుదేవుఁడు, గఱికపూజల మెచ్చు గబ్బివేల్పు=గఱిక
పూజకు మెచ్చుకొనెడుగొప్పదేవుఁడు, ముక్కంటిపండుల మెక్కెడుతిం
డీఁడు=ఔంకాయలను దినెడువాఁడు, ముక్కంటి గారాబుముద్దుపటి=ప్రసే
త్తుఁడగునీశ్వరునికి మిక్కిలి యిష్టుఁడగుకుమారుఁడు, పెద్దకడుపువేల్పు =
లంబోదరుఁడగుదేవుఁడు, పిల్లారి, కుడుములతిండికాఁడు = కుడుములు దిను
వాఁడు, కొక్కుతేజిరారు = మూషకవాహనము నెక్కుదేవుఁడు, గుజ్జావేలు
పు=పొట్టిదేవుఁడు, ఒంటికొమ్ముదేవర=ఒకదంతము గలదేవుఁడు, వెనకయ్య-
ఈ ౧౭ న వినాయకునిపేళ్లు.

సీ. వెనుఁబాఁపకవణంబుఁ ♦ దినువారువమురొతు

గట్టులయొకిమీనిఁపట్టిపట్టి

తెల్లుచూ లార్గురుఁతల్లులకొమరుండు

గాడుపుసంగడిఁకానికొడుకు

పుంజుదాలుపు వేలుఁపులతేనిదళవాయి

జంటముమ్మాములఁదంటవేల్పు

కొంచగుబ్బలివ్రక్కఁలించినబలుదిట్ట

రెండాలుచేతుల ♦ దండిమగఁడు

తే. వేలుపులమూఁకపేరిటివెలఁదిమగఁడు
వేల్పుగమికాఁడు వెనకయ్యవెనుకవాఁడు
కొమరుసా మన నేనాని * కొమరుమిగులు
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

13

టీ. పెనుఁబాఁపకవణంబుఁదినువారువమురారు = గొప్పసర్వములనెడు
కబళమును మ్రొంగునట్టి నెమ్మి నెమ్మ యోధుఁడు (మయూగవాహనుఁడు.),
గట్టులయొకమీనిపట్టిపట్టి = పర్వతరాజపుత్రి యగు పార్వతికిఁ బుత్రుఁడు,
తెల్లుచూలు = తెల్లునందుఁబుట్టినవాఁడు, ఆర్దురుతల్లులకొమరుండు =
పట్టులైకలకుఁ బుట్టినవాఁడు, గాడుపుసంగడికానికొడుకు = వాయు
సఖుఁడగు అగ్నికిఁ బుత్రుఁడు, పుంజుదాలుపు = కొడిపుంజు ధ్వజము
నందు ధరించినవాఁడు, వేలుపులతేనిదళవాయి = ఇంద్రునినేనాధిపతి, జంట
ముమ్మైములదంటవేల్పు = ఆఱుముఖములు గలదేవతోత్తముఁడు, కొంచగుబ్బలి
వ్రక్కలించినబలుదిట్ట = క్రొంచపర్వతంబును బగులఁగొట్టిన బలవంతుఁడు,
రెండాలుచేతులదండిమగఁడు = పండ్రెండుచేతులు గలధీరుఁడగుపురుషుఁడు,
[రెండాలులు = పండ్రెండనియర్థము. ఇట్లే, జంటమూఁడులు = రెండుమూఁ
డులు, ఆఱు అని యర్థము.] వేలుపులమూఁకపేరిటివెలఁదిమగఁడు = దేవనేన
యనుకాంతకు భర్త, వేలుపులమూఁక అనఁగా దేవనేన అని సంస్కృతమున
చర్యాయపదము. పద, తదర్థములకు నభేదము.] వేలుపుగమికాఁడు = దేవ
తలనేనాధిపతి, వెనకయ్యవెనుకవాఁడు = వినాయకునితమ్ముఁడు, కొమరుసా
ము = [కుమారస్వామిశబ్దవికృతి.] ఈ గర ను కుమారస్వామికిఁ బేర్లు.

సీ. అలరువిల్తుండు కఠిన్నులవిల్తుండును గమ్మ
విలుకాఁడు చక్కెరవింటివాఁడు
చెఱుకువిల్కాఁడు కెంజిగురులవిల్తుండు
వెడవిల్తుండును బచ్చువిల్తు డించు

విల్లుదాలుపు తుంట*విలుకాడు తియ్యవి
 ల్కాడును జమిలిము*క్కాలినారి
 విలుకాడు చౌవంచ*ములుకులుగలదంట
 రాచిల్కనెక్కెడు*రాయరౌతు
 లే. మీనుమొసలిసిడంబుల*మేటి చంద
 మామయల్లుడు వలరాజు * మరుడు లచ్చి
 కొమరు డనువేళ్ల నొప్పును * గుసుమధన్వి
 (విగతభవపాశ కాశీని*వేశ యీశ).

14

టీ. ఆలరువల్తుండు = పుష్పములు ధనుస్సుగాఁగలవాఁడు, కన్నుల
 విల్లుడు=గణపులధనుస్సుగలవాఁడు, కమ్మవిలుకాడు = తియ్యనిధనుస్సు గల
 వాఁడు, చక్కెరపింటివాడు=పంచదార నొసఁగు ధనుస్సు గలవాఁడు, చె
 ఱుకువిలుకాడు = చెరుకుగడ ధనుస్సుగాఁ గలవాఁడు, కెంజిగురులవిల్లు
 డు=పిత్తినిచిగుళ్లు విల్లుగాఁగలవాఁడు, [కెంపు + చిగురు - ప్రాతాదిగనుక
 నాద్యక్షరశేషము, కెం + చిగురు=అనుస్వారము ద్రుతతుల్యముగాన పరుష
 మునకు సరళాదేశము. కెంజిగురనియాయెను. [వెడవిల్లుడు=చులకనిధనుస్సు
 గలవాఁడు, పచ్చవిల్లుడు=పచ్చనిధనుస్సు గలవాఁడు, ఇంచువిల్లుదాలుపు =
 చెరుకుగడ ధనుస్సు ధరించువాఁడు, తుంటవిలుకాడు = చెరుకుతుంట విల్లు
 గాఁగలవాఁడు, తియ్యవిల్కాడు=తియ్యనివిల్లుగలవాఁడు, జమిలిముక్కాలి
 నారివిలుకాడు = ఆఱుకాళ్లు గలపురుగులు (కుప్పెదలు) ఆల్లెకొడుగాఁ
 గలధనుస్సుగలవాఁడు, [జమిలిముక్కాళ్లు=రెండుముళ్ల కాళ్లు. ఆఱుకాళ్లు.]
 చౌవంచములుకులు గలదంట = విదుబాణములు గలయోధుఁడు, రాచిల్క
 నెక్కెడురాయరౌతు = శ్రేష్ఠమగుచిలంక నెక్కెడు మేటివీరుఁడు, మీను
 మొసలిసిడంబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు ధ్వజమునందుఁ గలదిట్టరి, చంద
 మామయల్లుడు = చంద్రుని కల్లుడు, వలరాజు = ప్రేమలకు నధిపుఁడు,

మరుఁడు, [స్తరశబ్దభవము.] లబ్ధికోమరుఁడు=లక్ష్మీదేవియొక్క పుత్రుఁడు-
ఆను నీ ౧౯ యను మన్తభునిపేళ్లు.

సీ. చలువలఁజేడు వెన్నెలఁజేడు రేఁజేడు

జాబిల్లి రేవెల్లు ♦ చందమామ

తమ్మలపగవాఁడు ♦ కమ్మవిల్తునిమామ

కలువలఁజేడు పాల్కడలిపట్టి

జక్కవకవవిప్పు ♦ ముక్కంటితలపువ్వు

చుక్కలదొర ప్రొద్దుఁజోడుకోడె

తపసికన్నాప బిత్తరిజింకతాలుపు

కఱివేల్పుడాకన్ను ♦ కడలివెన్న

తే. పంటపైరులయెకిమిఁడు ♦ జంటదంట

చౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద ♦ చలివెలుంగు

వేలుపులబువ్వు చీకటివేరువిత్తు

నెల యనఁగఁ జంద్రువేల్లోప్పు ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. చలువలఁజేడు=చల్లదనము గలరాజు, వెన్నెలఁజేడు=వెన్నెల
కథిపతి, రేఁజేడు = నికానాథుఁడు, జాబిల్లి = (జాను + బిల్లి) అందమైన
బింబము, రేవెల్లు=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాఁడు, చందమామ, [చంద్ర
మన్ శబ్దభవము.] తమ్మలపగవాఁడు = కమలములకు విరోధి, కమ్మవిల్తుని
మామ = మన్తభునికిమామ, కలువలఁజేడు=ఉత్పలములకు రాజు, పాల్క-
డలిపట్టి = క్షీరసముద్రపుత్రుఁడు, జక్కవకవవిప్పు = చక్రవాకమిథున
మును వియోగపఱచువాఁడు, (రాత్రిపూట చక్రవాకదంబతులు గలిసి
యుండవు.) ముక్కంటితలపువ్వు = ఈశ్వరునిశిరోభూషణ మయినవాఁడు,
చుక్కలదొర = నక్షత్రములకురాజు, ప్రొద్దుఁజోడుకోడె = సూర్యునితోసమా-
నుఁ డగు వీరుఁడు, తపసికన్నాప = ఆత్మమునీంద్రునియొక్క నేత్రమునఁ
బుట్టిన చిన్నవాఁడు, బిత్తరిజింకతాలుపు=సొగసైనమృగంబునుదాల్చినవాఁడు,

కటివేల్పుడాకన్ను = విష్ణువుయొక్క యెడమనేత్రము, కడలివెన్న = సముద్రమునందలివెన్న, (పాలసముద్రము చిలుకునప్పుడు పుట్టుటచేత వర్ణమునుబట్టి వెన్న యని చెప్పఁబడియె.) పంటపైరుల యెకిమీఁడు = సస్యములకు రాజు, జంటదంటచౌకములపాల్గొనెను = పదునాఱు కళలుగల తెల్లనిబింబము, [జంట=రెండు, దంట=రెండు, చౌకము = నాలుగు, రెండు రెండులు నాలుగు-నాలుగునాలుగులు పదునాఱు.] చలివెలుంగు = చల్లనికిరణములు గలవాఁడు, వేలుపులువ్వ=దేవతల కాహారమైనవాఁడు, [చంద్రుని కళలలో 15 కళలను దినదిన మొక్కొక్కదేవత పానము నేయుచున్నదని శ్రుతి.] చీకటివేరువత్తు=చీకటిని బోగొట్టువాఁడు, నెల-ఆరు నీ 24 ను చంద్రునిపేర్లు.

నీ. వెన్నునివలకన్ను ♦ వేడివేలుపు ప్రాధు
 తొవలరాయిడికాడు ♦ పవలుసేయు
 వేలుపు పచ్చగుఁజ్జాలవజీరుండు
 వేడివెలుంగు రేవెలుజోడు
 జంటాటుమేనులసామి చీకటిగాంగ
 యెఱ్ఱినివేలుపు ♦ నివముసూడు
 చదలుమానికము ప్రాజదువులపెట్టియ
 యేడుగుఱ్ఱములతేరెక్కుజోడు
 మువ్వేలుపులయిక్క ♦ మ్రొక్కులదేవర
 గాములతేడు జక్కవలతేడు
 వేయిచేతులతేడు ♦ వెలుగులయెకిమీఁడు
 చెయువులసాకిరి ♦ చాయమగఁడు
 మింటిలెరువరి తమ్మివాల్లంటిమగఁడు
 పోరనీల్లెడు మొనగాండు ♦ పోవుదారి

జగముచుట్టంబు జమునయ్య ♦ జగముకన్ను

నాఁగ సూర్యునిపేల్లోప్ప ♦ (నాగభూష).

16

టీ. వెన్నునివలకన్ను = విష్ణువుయొక్కకుడికన్నె నవాడు, వేడివేలుపు =
తైత్తియముగలదేవుడు, ప్రాద్దు, [బ్రహ్మశబ్దభవము.] తొవలరాయిడికాడు =
కలువలకువిరోధి, పవలునేయువేలుపు = దినకరుడు, పచ్చగుట్టలవజీరుండు =
పచ్చగుట్టములనెక్కిడిరాతు, వేడివెలుంగు = వేడికిరణములుగలవాడు,
రేవెల్లజోడు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించుచుండునికి సమానుడు, జంటాఱు
మేనులసామి = ద్వాదశాత్ముడు, వీకటిగొంగ = వీకటిని బోగొట్టుదేవుడు,
ఎఱ్ఱనివేలుపు = ఎఱ్ఱనిదేహముగలదేవుడు, ఇవముసూడు = మంచునకుకత్తువు,
చదలుమానికము = ఆకాశమునకురత్నము, ప్రాజదువులపెట్టియ = వేదములకుని
పట్టు, ఏడుగుట్టములతేరెక్కుజోడు, మువ్వేలుపులయిక్కు = త్రిమూర్తులకుఁ
దావరమైనవాడు, మ్రొక్కులదేవర = ననుస్కారములకుఁ బ్రియుండయివ
దేవుడు, గాములతేడు = గ్రహములకురాజు, జక్కవలతేడు = చక్రవాక
ములకధిపతి, వేయిచేతులతేడు = సహస్రకిరణుడు, వెలుంగులయొకివాడు =
వెలుతురులకన్నిటికిఁ బ్రభువు, వెయ్యువులకాకిరి = కర్మలకు సాక్షిభూతుడు,
చాయనుగడు = ఛాయాదేవికిఁ జెనిమిటి, మింటి తెరువరి = ఆకాశమునదిరుగు
బాటసారి, తన్నివొల్లంటినుగడు = వద్దిని యనుకాంతకు నాధుడు, పోరనీర్తె
డు మొనగాండ్రుపోవుదారి = యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులు స్వర్గలోకమునకుఁ
బోవుమార్గమైనవాడు, (యుద్ధమునఁజచ్చినవీరులను, యోగులను సూర్యునుండ
లమును భేదించి కొని స్వర్గమునకుఁబోవుదురని శ్రుతి.) జగముచుట్టంబు = లోక
బాంధవుడు, జమునయ్య = యమునకుఁదండ్రీ, జగముకన్ను = లోకమునకు
నేత్రము అను ౨౯ యను సూర్యునికి నామములు.

సీ. చట్టుపల్దెగగట్ల ♦ గొట్టెడుజెట్టిసూ

అంచులవాలు చేమించుబోడు

దుగబొట్లపిఱిడి యైదుకనుంగవలవేల్పు
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి
 యొడలిచూపాడయఁ డెక్కుడుమొగుల్ గలప్రాధ
 నిక్కువీనులజక్కి • నెక్కురొతు
 తెల్లయేనుఁగు నెక్కి • తిరిగెడుదొర తూర్పు
 మాగాని యేలెడుమణియకాఁడు

తే. జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసి

నట్టివేలుపు సోమాసి • పెట్టుఁ జెట్టు

పొట్టితన్నుఁడు గల్గినయట్టివేల్పు

నాఁగ నింద్రునిపేల్లోప్ప • (నాగభూష).

17

టీ. చట్టువల్ దెగగట్లఁగొట్టెడుకెట్టి=భగ్యతములయొక్క తెక్కలను
 ఛేదించినదిట్టిరి, నూఱించులవాలుచేమించుబోడు=నూఱించులు గలవల్లాయు
 ధమును జేతఁదాల్చినయోధుఁడు, దుగబొట్లపిఱిడి యైదుకనుంగవలవేల్పు =
 సహస్రనేత్రుఁడు, [దుగబొట్లపిఱిడియైదు అనఁగా ఐదు నూఱులు-రెండు
 మన్నలువెనుకఁగలయైదు=500, వానికములు=వానిజత-500 × 2=1000 వేయి.]
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి = గౌతమనిర్యూతమంబునఁ గోడిరూపము
 నెత్తినవాఁడు, ఒడలిచూపాడయఁడు = దేహమంతయుఁ గన్నులుగలదొర, ఎ
 క్కుడుమొగుల్ గలప్రాధ = మేఘములె వాహనములుగాఁ గలనేర్పుకాఁడు,
 [ప్రాధ-వికృ. ప్రాధ.] నిక్కువీనులజక్కి నెక్కురొతు=నిక్కుచెవులవాహన
 మును (ఉచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును) ఎక్కునట్టిదిట్టిరి. తెల్లయేనుఁగు నెక్కి
 తిరిగెడుదొర=విరావత మనుగజమునెక్కి సంచరించెడుప్రభువు, తూర్పుమా
 గానియేలెడు మణియకాఁడు = తూర్పుదిక్కును పాలించెడియొద్దోగ్రస్తుఁడు,
 జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసినట్టి వేలుపు = నూఱురూగములుచేసిన
 చేవుఁడు, [జమిలి=రెండు, చౌవంచ=ఐదు, రెండుఐదులు=పది, పదిపదులు =
 నూఱు.] సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు = సోమయాజులపాలిటికల్పవృక్షము, పొట్టి

కష్టుఁడు గల్గినయట్టివేల్పు = వామనుని దమ్మునిగఁ గలవాఁడు - ఆను నీ ౧౨ ను ఇందునిపేళ్లు.

ఆ. నీరుసాప గాలి ♦ నెచ్చెలి యన్నింటి
లిండికాఁడు కప్పుఁ ♦ దెరువుజాడ
యంటరానివేల్పు ♦ జంటమోములసామి
యగ్గి యనఁగ నొప్పు ♦ ననలుఁ (డీశ). 18

టీ. నీరుసాప = నీటియందుఁబుట్టిన బిడ్డఁడు, గాలినెచ్చెలి = వాయు సఖుఁడు, అన్నింటిలిండికాఁడు = సర్వభక్షకుఁడు, కప్పుఁదెరువుజాడ = నల్లని మార్గము కలవాఁడు (కృష్ణవర్తు), అంటరానివేల్పు = తాఁకుటకు వీలుపడని దేవుఁడు, జంటమోములసామి = రెండుముఖములు గల వేలుపు, అగ్గి [అగ్ని కట్టభవము.] ఈ 2 ను అగ్నిహోతుని నామములు.

తే. జముననైదోడు పెతరులసామి జముఁడు
ప్రాద్దుకొమరుఁడు గుదెతాల్పు ♦ పోతుజక్కి
నెక్కి యాడెడుబలురౌతు ♦ దక్కిణంపు
సామి యన నంతకుం డొప్పు ♦ (శ్రీమహేశ). 19

టీ. జముననైదోడు = యమునకుఁ దోఁబుట్టినవాఁడు, పెతరులసామి = పితృదేవతలకుఁ బ్రభువు, జముఁడు, [యముఁడు-వికృ. జముఁడు.] ప్రాద్దు కొమరుఁడు = సూర్యుని కొడుకు, గుదెతాల్పు = గుదెను ధరించినవాఁడు, పోతు జక్కినెక్కియాడెడుబలురౌతు = దున్నపోతు నెక్కెడిబలిమిగలదిట్టరి, దక్కిణంపుసామి = దక్షిణదిశ నేలవాఁడు - ఈ 2 ను యమునినామములు.

ఆ. మూలతేఁడు సోఁకుఁమూఁకలతేఁడు రే
ద్రిప్పురీఁడు పొలసు ♦ దిండిపోతు
రక్కసుండు నల్ల ♦ ద్రావువాఁ డనఁగను
నిర్మతివేళ్లు సెల్లు ♦ (నీలకంఠ).

టీ. మూలఁజేడు=నిర్మలిమూల కథిపతి, సోఁకుమూఁకలఁజేడు=రా
క్షసులనేనలకు రాజు, రేద్రిష్టరీఁడు = రాత్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, పొలను
దిండిపోతు = మాంసమును దినువాఁడు, రక్కసుఁడు, [రాక్షసశబ్దభవము.]
నల్లద్రావువాఁడు=రక్తపానము చేయువాఁడు-ఈ ౬ ను నిర్మలిఁజేట్లు.

ఆ. మేటిసీరుచూలి ♦ మెయిలతలుపులసామి
వల్లెత్రాడుదాల్పు ♦ నీళ్ల రాయఁ
డేటిబోఁటిమగల ♦ యెకిమిఁడు పడమటి
దొర యనంగ నొప్పు ♦ వరుణుఁ (క్షీశ).

21

టీ. మేటిసీరుచూలిమెయిలతలుపులసామి = విస్తారజలము గలనముద్ర
మునందుఁ బుట్టినదేహములు గలజలజంతువులకు ఁజేడు, వల్లెత్రాడుదాల్పు =
పాశ మనెడు ఆయుధముఁ దాల్చినవాఁడు, నీళ్ల రాయఁడు=రసాధిపతి, ఏటి
బోఁటిమగలయెకిమిఁడు = నదులకు భర్తలైననముద్రములకు రాజు, పడమటి
దొర=పడమటిదిక్కు నేరెడిరాజు - ఈ ౫ ను వరుణునిఁజేట్లు.

సీ. వడిగలజంకత ♦ త్తడి నెక్కునెఱరాతు
మేటిపాములమేత ♦ నీటితాత
యొడలితాల్పులపిండు ♦ కుసు రగుబలియుండు
సోఁకుదయ్యము మింటిఁచూలి గాలి
కరువలి తెమ్మెర ♦ గాడ్పు పయ్యరయెంటి
మ్రాఁకులపెనుముప్పు ♦ మబ్బువిప్పు
సురటివీవులఁబుట్టు ♦ సుడిగొట్టు చలినట్టు
బక్కవారలపెనుబాద యీద
తే. అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని ♦ నిబ్బరంపు
దెబ్బపోరుల నలయిక ♦ ప్రజ్ఞుబోంట్లు

గబ్బిగుబ్బలచెమటల ♦ యుబ్బడంచు

గబ్బి నాఁ జను మారుతాఖ్యలు (మహేశ). * 22

క. మరుదాఖ్య లొప్పుచుండును

ధర వినుచూలి యని సోకుడయ్య మనం బ

య్యెర యని గొట్టన నీఁ దనఁ

గరువలి యనఁ దెచ్చె రనఁగ ♦ గాలి యనంగన్. 23

టీ. వడిగలజింకత త్తడినెక్కు నెఱరాతు=వేగము గలలేడి యనువా
చానము నెక్కడి నేర్పరి యగుచిట్టరి, మేటిపాములమేత=శ్రేష్ఠము లగుపా
ములకు ఆహార మైనవాఁడు, నీటితాత = ఉదకములకుదాత, ఒడలితాల్పల
పిండు కుసు రగు బలియుండు= దేహధారులకు ప్రాణమైనబలిమి గలవాఁడు,
సోకుడయ్యము = స్వర్గగుణముగలదేవుఁడు, మింటిచూలి = ఆకాశంబునఁ
బుట్టినవాఁడు, గాలి, కరువలి, లెమ్మెర, గాడ్డు, పయ్యెర, ఒంటిమ్రాకుల
పెనుముప్పు = ఒంటరిగానున్నచెట్లకు మిక్కిలిబాధ గలిగించునది, మబ్బునిప్పు
= మబ్బులను జెదరఁగొట్టునది, సురటివీవులఁబుట్టు = సురటివీచుటచేబుట్టి
నది, సుడిగొట్టు=గుండ్రముగా వీచునది, చలినట్టు = శీతమున కునికిబట్టయి
నది, బక్కవారలపెనుబాద = కృశించినవారికి మిక్కిలి బాధాకరుఁడు,
ఈడ, అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని నిబ్బరంపు దెబ్బపోరుల నలయిక ప్రబ్బు
బొంట్ల గబ్బిగుబ్బల చెమటల యుబ్బడంచుగబ్బి = అశ్చర్యకరములై మన్న
ఘనిబాణముల ప్రహరమువలన నలఁతనొందిన యువతులయొక్క గొడ్డు

* ఈసీసపద్యమునఁ జెప్పఁబడిన పర్యాయపదములనే వెనుకటి కంద
మునందును జెప్పినాఁడు. ఏవో రెండుపదములుమాత్రము చేర్పఁబడినవి. అవి
కేవలపద్యపూరణార్థము చేర్పఁబడినవి గాన మరల వానిని ఆర్థమునందు వ్రాయ
లేదు. కాఁబట్టి పర్యాయపదములు ౨౧ అనుటసరి. అందును ఒకదీర్ఘసమాస
పద మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. అది పర్యాయపద ముటల యొక్కముగాఁ
జోచలేదు. పాదపూరణార్థమనియే చెప్పవచ్చును.

స్తనములమీఁది యెక్కువచెమటఁ బోఁగొట్టునేర్పరి, వినుచూలి=ఆకాశమున
బుట్టినదేవుఁడు, గొట్టు=ఈ ౨౦ యను గాలికిఁ బేర్లు.

క. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి వడ

చక్కేలిక చాగకాఁడు * జక్కులదొర బల్

రొక్కమెకిమీఁడు మానిసి

నెక్కెడువాఁడనఁగ జనుధ*నేశుం (డభవా). 24

టీ. ముక్కుంటియనుఁగుఁజెలి=ఈశ్వరునికిఁ బ్రాణస్నేహితుఁడు, వడచ
క్కేలిక=ఉత్తరదిక్కు నేలెడిప్రభువు, * చాగకాఁడు= ధనమొనఁగువాఁడు,
జక్కులదొర = యత్కులకు రాజు, బల్ రొక్కమెకిమీఁడు = ఎక్కువ కలి
మికి రాజు, మానిసి నెక్కెడువాఁడు = నరవాహనుఁడు - ఈ ౬ ను
కుబేరునినామములు.

క. విడిముడి గలవేలుపుచెలి

జడముడిజంగంబు గడదెసం గాపరి యా

యొడయందు పాఁపతొడవుల

నిడియెడివేల్పునఁగ నొప్పు * నీశానుఁ డిలన్. 25

టీ. విడిముడిగల వేలుపుచెలి=రొక్కము గలవేల్పునకు (కుబేరునకు)
మిత్రుఁడు, జడముడిజంగంబు=జడలను దాల్చినచిచ్చగాఁడు, కడదెసంగాపరి
యా యొడయందు = కడపటిదిక్కునీశాన్యదిక్కునేలెడి ప్రభువు, పాఁప
తొడవుల నిడియెడివేలుపు=నాగభూషణుఁడగుదేవుఁడు - ఈ ౪ ను ఈకా
నునిపేరులు.

క. దేవాలయాహ్వాయంబులు

కోవెల యన దేవళంబు * గుడి నా వెలయుక

దేవశ్లన జేజేలనఁ

గా వేలుపు లనఁగ వెలయుఁ • గ్రతుభగభిఖ్యల్. 26

టీ. శోవెల, దేవశంబు, (దేవాలయశబ్దభవము.) గుడి, ఇవి 3 ను దేవాలయములకుఁ బేరులు. దేవశ్ల-(దీనికి ఏకవ. దేవర.) జేజేలు, వేలుపులు-ఆను నీ 3 ను దేవతలకుఁ బేరులు.

ఆ. ఊరిని బేళ్లు దనరు • సీద్రంపుఁబెద్ద బల్

పాఁపతేఁడు వెన్ను • పాను పనఁగఁ

బుడమితాలు పనఁగఁ • దడవులనిడుపఁడు

చిలువతేఁ డనంగ • శేషునకును.

27

టీ. సీద్రంపుఁబెద్ద=మరుసముగలగొప్పవాఁడు, బల్పాఁపతేఁడు=పాములపెద్దలకుఁ బెద్దదైనపాము, వెన్నుపానుపు=విష్టువుయొక్క నెజ్జయైనవాఁడు, పుడమితాలుపు = భూమినిమోయువాఁడు, తడవులనిడుపఁడు = చిరకాలజీవి, చిలువతేఁడు=పాఁపరాజు - ఈ ౭ ను ఆదిశేషునకుఁ బేరులు.

క. మరుసయ్య లేజి పులుఁగుల

దొర పాములవేటకాఁడు • తూరుపునా డేల్

దొరబువ్వఁ గొన్నలావరి

గరుటామంతుఁ డన నొప్ప • గరుడం (డభవా). 28

టీ. మరుసయ్యలేజి=మన్నభునితండ్రియగువిష్ణునకు వాహనము, పులుఁగులదొర = పక్షింద్రుఁడు, పాములవేటకాఁడు = పన్నగశత్రువు, తూరుపునాడేబదొరబువ్వఁ గొన్నలావరి=పూర్వదిశను బాలించుచేపుఁ డగు నింద్రుని యాహారం బగు అమృతమును దెచ్చినబలవంతుఁడు, గరుటామంతుఁడు - ఈ 4 ను గరుత్మంతునిపేళ్లు.

ఆ. నల్లవలువతాల్పు • తెల్లనిమైదంట

వెన్నదొంగయన్న • వెట్టినీళ్లు

మేలువాడు దుక్కివాలుదాలుపు తాటి

పడగవాడనంగ + బలుడు (రుద్ర.).

29

టీ. నల్ల వలువ తాల్పు = నల్లనిబట్టదాల్చినవాడు, తెల్లనిపైదంట = తెల్లనిదేహముగలదిట్టరి, పెన్నదొంగయన్న = కృష్ణుని యగ్రజుడు, వెట్టినిల్ల మేలువాడు = మధ్యపానమునం దాసక్తిగలవాడు, దుక్కివాలుదాలుపు = నాగే లాయంధముగాఁ గలవాడు, తాటిపడగవాడు = ఈ ౩ ను బలరామునిపేర్లు.

క. వడముడి యనఁగా గాడుపు

కొడు కన నివి రెండుజేళ్ల + గుక్ భీమునకుం

బుడమిం గట్టి యనం గ

వ్వడి యన వివ్వచ్చుడనంగ + వాసవి (యీశా). 30

టీ. వడముడి, గాడుపుకొడుకు = వాయుపుత్రుడు = ఈ రెండును భీమునికి జేరులు. కట్టి, కవ్వడి = ఇరుగేలను బాణప్రయోగము చేయువాడు, [కవ + వడి = అం దడుకు ప్రభృతులు యథాప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు. బాల. సంధి. 42 నూ. చే నిపాకము.] వివ్వచ్చుడు - [బీభత్సశబ్దభవము.] ఈ 3 ను అర్జునునికి జేర్లు.

తే. వేలుపులత్రోవ యుప్పర + వీది యాక

సంబు విను విన్ను మిను మిన్ను + చదలు నింగి

దివి మొయిలుదారి చుక్కల + తెరువు బయలు

గాడ్పుతం ద్రన నభమొప్పు + (గరళశంకర).

31

టీ. వేలుపులత్రోవ = దేవతలు సంచరించుమార్గము, ఉప్పరవీది = పైనుండు మార్గము, ఆకసంబు, (అకాశశబ్దభవము.) విను, విన్ను, మిను, మిన్ను, చదలు, నింగి, దివి, (ద్యుశబ్దభవము. ద్యుహృచ్చట్టంబులకు దివి భువి యగు. బా. కత్స. 84 నూ. చే "దివి" యని నిపాకము.) మొయిలుదారి = మేఘమార్గము, చుక్కలతెరువు = నక్షత్రమార్గము, బయలు, గాడ్పుతండ్రి = వాయువుతండ్రి - ఈ ౧౪ ను అకాశమునకు జేరులు.

తే. వెలయు ధరణి జతుర్దిశల్ ♦ నలుగడ లన
నలరు దచ్చికడ లన దిశాష్టకంబు
దనరు నీరైదుకడలు నా ♦ దశదిశలును
(మాళిభృతగంగ యంగజమదవిభంగ).

32

టీ. నలుగడలు=నాలుగుదిక్కులకుంటేరు. దచ్చికడలు=ఎనిమిదిదిక్కులకుంటేరు. ఈరైదుకడలు=(ఈరు=రెండువిదులు=పది) పదిదిక్కులకునుంటేరు.

ఆ. తాటిసిడమువానితల్లి కూతురిబిడ్డ
వెన్ను నడుగుపాప ♦ మిన్ను వాచ
వేల్పుటేలు గడలి ♦ వెలదుక ముత్తోవ
ద్రిమ్మ రనంగ నొప్పు ♦ (దివిజగంగ).

33

టీ. తాటిసిడమువానితల్లి=తాలధ్వజుడగు భీష్మనితల్లి, కూతురిబిడ్డ=కనకూతురగులక్ష్మీకి గూతురు, వెన్నునడుగుపాప = విష్ణుపాదమునకు బుట్టిన చిన్నది, మిన్నువాచ = ఆకసమునందుంటానునది, వేల్పుటేలు = దేవతలనది, (వేల్పు + వీలు - కర్మ ధారయనమానమందుఁ బేర్పాదిశబ్దముల కచ్చుపరంబగు నపుడు టుగాగమం బగు. బాల. సంధి. సూ. చే టుగాగమంబు.) కడలివెలదుక = సముద్రనిభార్య, ముత్తోవద్రిమ్మరి = మూడుత్తోవలుగాఁబాటునది, త్రిపథగ-ఈ 2 ను గంగానదికిం బేరులు.

తే. వేలుపులగౌరు చౌదంతి ♦ వెల్లయేనుఁ
గనంగ నైరావతంబున ♦ కాఖ్య లమరు
వేల్పుదొరలేజి యనంగను ♦ వెల్లగుట్ట
మనంగ నుచ్చైశ్శ్రవం బొప్పు ♦ నంబికేశ.

34

టీ. వేలుపులగౌరు = దేవతలయేనుఁగు, చౌదంతి=నాలుగుదంశములుగలది, వెల్లయేనుఁగు = తెల్లయేనుఁగు-ఈ 3 ను విరావతమునకుంటేరులు. వేల్పుదొరలేజి=దేవేంద్రునివాసన మగుగుట్టము, వెల్లగుట్టము = తెల్లని గుట్టము - ఈ ౨ ను ఉచ్చైశ్శ్రవమునకు నామములు.

ఆ. పుడుకుఁదొడుకు వేలుపులగిడ్డి వెలిమొద
వనఁగఁ గామధేను ♦ వలరుచుండు
గల్పకంబు దనరు ♦ వేల్పుఁజెట్టివుల
మ్రాను వెల్లమ్రాను ♦ నా (నుమేశ).

35

టీ. పుడుకుఁదొడుకు = కోర్కల నొసఁగునట్టియావు, వేలుపులగిడ్డి = దేవతలయావు, వెలిమొదవు = తెల్లనియావు - ఈ 3 ను కామధేనువునకుఁ బేళ్లు. వేల్పుఁజెట్టు = దేవతలవృక్షము, [వేల్పు + చెట్టు - సమాసంబుల నుదంత... బగు-బా. సంధి. 25 నూ. చే “వేల్పుఁజెట్టు” అని రూపము. ఇట్లే పుడుకుఁ దొడుకు] వెల్లమ్రాను = తెల్లనిచెట్టు, ఈవులమ్రాను = కోరికలొనంగెడుచెట్టు - ఈ 3 ను కల్పవృక్షమునకుఁ బేళ్లు.

ఆ. అవని గుడుసుకైదు ♦ వనఁగ వేయంచుల
కైదు వనఁగఁ జుట్టు ♦ గైదు వనఁగ
బటువుఁగైదు వనఁగఁ ♦ బరఁగు సుదర్శన
చక్రమునకుఁ బేళ్లు ♦ (చంద్రమాళి).

36

టీ. గుడుసుకైదువు = గుండ్రనియాయుధము, వేయంచులకైదువు = వేయిమొనలుగలయాయుధము, చుట్టుఁగైదువు = గుండ్ర మైనయాయుధము, బటువుఁగైదువు = దిట్టమైన యాయుధము - ఈ ౪ ను విష్ణుచక్రమగునుదర్శనమునకుఁ బేళ్లు.

ఆ. వలమురి యనఁ జుట్టువాలుజోడనఁ గల్గి
కొమ్మమగనిబూరగొమ్మనంగఁ
దనరుఁ బాంచజన్యమునకు నభిఖ్యుల
(ధృతకురంగ ధవళోవృషతురంగ).

37

టీ. వలమురి = కుడిచుట్టుగాఁ దిరిగియుండునది, చుట్టువాలుజోడు = నుదర్శనమునకుఁ దోడయినది. కల్గి కొమ్మమగనిబూరగొమ్మ = లక్ష్మీ దేవి ధర్మరూపిణి దీవాద్యవిశేషము - అను నీ 3 ను పాంచజన్య మునెడి శంఖమునకుఁ బేళ్లు.

తే. రిక్క లనఁ జొక్క లనఁగను ♦ ఋక్షములకు
నాఖ్య లై యొప్పుఁ దెఱఁగంటి ♦ యన్ను లనఁగ
నచ్చర లనఁగ వేలుపుమచ్చకంటు
లనఁగ సురకాంతలకు నాఖ్య ♦ లగు (గిరీశ). 38

టీ. రిక్కలు, (ఋక్షశబ్దభవము.) చుక్కలు-అను నీ ౨ ను నక్షత్ర
ములకుఁ బేర్లు. తెఱఁగంటియన్నులు = అనిమిషస్త్రీలు, అచ్చరలు, [అప్పుర
శబ్దమునకు వికృతి.] వేలుపుమచ్చకంటులు=దేవతలస్త్రీలు-ఈ 3 ను అప్పుర
ములకుఁ బేరులు.

* తే. పవలు పగ లనఁ బేల్లొప్పు ♦ దివమునకును
రాత్రిపేల్లొప్పు రేరేయి ♦ రాతిరనఁగ
వెలయుచుండును రేయెండ ♦ వెన్నె లనఁగఁ
జంద్రకకును సమాఖ్యలు ♦ (చంద్రమాళి). 39

టీ. పవలు, పగలు-ఈ ౨ ను దివమునకుఁ బేర్లు. రే, రేయి, రాతిరి-
ఈ 3 ను రాత్రికిఁ బేర్లు. రేయెండ=రాత్రి అందుగాయునెండ, వెన్నెల=తెల్లని
చంద్రుడు గలది - [వెలి+నెల గలది] ఈ ౨ ను చంద్రకాంతికిఁ బేరులు.

క. మించు లన మెలుపు లనఁగను
జంచలలకుఁ బేల్లు దనరు ♦ జలధరములు రా
ణించుం బలుకంగ మొయి
శ్లంచు మొగుశ్లంచు మబ్బు ♦ లంచు (భర్తా). 40

టీ. మించులు, మెలుపులు-ఈ ౨ ను మెలుపులకుఁ బేర్లు. మొయిలు,
మొగులు, మబ్బు-ఈ 3 ను మేఘములకుఁ బేర్లు.

క. తొలుచదువులు ప్రాజదువులు
దొలుమినుకులు ప్రామినుకులు ♦ దొలుపలుకులు ప్రా

బలుకులు * వెనుమినుకులు నా

వెలయు శ్రుతులకును బేళ్లు * (విశ్వాధిపతీ). 41

టీ. తొలుచదువులు, ప్రాచదువులు, తొలుమినుకులు, ప్రామినుకులు, తొలుపలుకులు, ప్రాబలుకులు (ఈయాఱుపదములకును “ఆదివాక్యము” అని యర్థము.) వెనుమినుకులు = విస్తారవాక్యములు - అను సీ 2 ను వేదములపేర్లు.

క. ఇది దేవవర్త దీని

జదివిన వ్రాసినను వినిన * జనులకు నిత్యా

భ్యదయంబు లొసంగుచుండును

వదలక కాశీనివాస*వాసుండు పేర్తిన్. 42

టీ. ఈదేవవర్త నెవరు వ్రాయుచున్నారో, ఎవరు చదువుచున్నారో, ఎవరు వినుచున్నారో, వారికి గాశీవిశ్వేశ్వరుండు గరుణించి యెదతెగని సంపద లొసంగును.

దేవవర్త సమాప్తము.

— మా న వ వ ర్త. —

తే. పాఱుం డనంగ బుడమివేల్పు * బాఱుం డనంగ

జన్నిగ ట్టన విప్రుండు * జగతిఁ బరంగు

నొడయఁ దేలిక యెకిమీండు * పుగమితేడు

తేడు దొర సామి, యన నొప్పు * నృతిపేళ్లు.

టీ. పాఱుండు, పుడమివేల్పు = భూదేవుడు, బాఱుండు, జన్నిగట్టు = యజ్ఞోపవీతము ధరించువాడు - ఈ ౪ ను బ్రాహ్మణునిపేర్లు. ఒడయండు, విలిక, ఎకిమీండు, పుడమితేడు = భూపాఱుండు, తేడు పామి, [స్వామి శబ్దభవము.] దొర-ఈ 2 ను క్షత్రియునికిఁ బేర్లు.

* వెనుమినుకులు అని పా.

సీ. కోమట్లు మూడవకొలమువాం ద్రన బేరు
 లన వైశ్యనామము ♦ ల్లనరుఁ గాఁపు
 వాండు నా నాలవవాండు నా బలిశేవాం
 ద్రనఁ జను శూద్రసమాహ్వయములు
 వడుగు నా గోచిబాఁపఁడు నాఁగ బ్రహ్మచా
 రికి బేళ్లు నడచు ధరిత్రియందు
 నాలుబిడ్డలు గలయతఁ డిలుతేఁడు గే
 స్తన నొప్పు బేళ్లు గృహధిపతికి

ఆ. నడవిమనికిపట్టు ♦ జడదారి యన వన
 వాసి యొప్పు నిల్లు ♦ వాసి తిరుగు
 బోడ తపసి కావిపుట్టగోచులసామి
 యన యతీంద్రుఁ డలరు ♦ (నలికనేత్ర.)

2

టీ. కోమట్లు, మూడవకొలమువారు, బేరులు-ఈ 3ను వైశ్యునికిఁ బేర్లు. కాఁపువాండు, నాలవవాండు, బలిశేవాండు-ఈ 3ను శూద్రునికిఁ బేర్లు. వడుగు, గోచిబాఁపఁడు - ఈ 2ను బ్రహ్మచారికిఁ బేర్లు. ఆలుబిడ్డలు గల యతఁడు=పెండ్లాము బిడ్డలు గలవాఁడు, ఇలు తేఁడు = ఇంటియజమానుఁడు, గేస్త, [గృహస్థశబ్దభవము]. ఈ 3 ను గృహస్థునిపేర్లు. అడవి మనికిపట్టు=అరణ్యమునం దుండువాఁడు, జడదారి-జడలను ధరించినవాఁడు-ఈ 2 ను వానప్రస్థునికిఁ బేరులు. ఇల్లువాసి తిరుగు = ఇంటినివిడిచిపెట్టి తిరుగునట్టివాఁడు, బోడ, తపసి, కావిపుట్టగోచులసామి = కావిరంగు గలపుట్టగోచులను బెట్టుకొనువాఁడు - ఈ 3 ను సన్న్యాసికిఁ బేరులు.

సీ. అప్పు నాఁ దల్లి నా ♦ పప్పు నాఁ గన్నులు
 యన మాతృకాఖ్యై లా ♦ (నల్లకేళ)

అబ్బ నాయన యయ్య ♦ యనఁ దండ్రి యన నప్ప
 యన జనకాఖ్య లా ♦ (నగనివేశ)
 తోడఁబుట్టనఁగ నై ♦ దోడు తోఁబుట్టన
 సోదరాహ్వయము లా ♦ (నాదిదేవ)
 భర్తృసహోదరు ♦ భార్యకుఁ దోడికి
 డలన నేరా లన ♦ నలరు (నభవ)
 తే. చెలియ లనఁ జెల్లె లనఁగను ♦ వెలయుచుండు
 నాహ్వయములు కనిష్ఠకన్యకు (గిరిశ)
 జ్యేష్ఠకన్యకు నాఖ్యలై ♦ క్షీతిని వెలయు
 నప్ప యన నక్క యనఁగఁ (జం ♦ ద్రార్థమకుట).

3

టీ. అప్పు, [అంభాశబ్దభవము.] తల్లి, అప్ప, కన్నది-ఈ ౪ ను మా
 తకుఁ బేరులు. అబ్బ, నాయన, అయ్య, (అర్థశబ్దభవము.) తండ్రి, అప్ప-
 ఈ ౫ ను తండ్రికిఁ బేర్లు. తోడఁబుట్టు-పా. తోడఁబుట్టుగు, తోడఁబుట్టువు,
 నైదోడు, తోఁబుట్టు-పా. తోఁబుట్టువు, తోఁబుట్టుగు-ఈ 3 ను సోదరునికిఁ
 పేర్లు. తోడికోడలు=తనతో సమానురాలగుకోడలు, ఏరాలు = అన్యునిభా
 ర్య [ఎరవు + అలు]. ఈ ౨ ను తోడికోడలికిఁ బేరులు. చెలియలు, చెల్లెలు -
 ఈ ౨ను చిన్న ఆడుతోఁబుట్టునకుఁ బేరులు. అప్ప, అక్క-ఈ ౨ను పెద్ద
 యాఁడుతోఁబుట్టువునకుఁ పేరులు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బెళ్లగు ♦ ముగుడ యనకా ముద్ద
 రాలు నా గోల నా ♦ బేల యనఁగ
 ట్టివాయి యనంగ ♦ గయ్యాలి యన తాఁగ
 యన ధూర్తసతికి ♦ నాహ్వయము లమరు
 నైదువ నాఁగ ముఁతైదువ నా నయి
 దువరాలు నాఁ బుణ్యాయువతి వెలయు

మృతచిరంటికి నాఖ్య ♦ లెసఁగుఁ జేరంటాలు
 నాఁగను జక్కిని ♦ నా ధరిత్రి
 తే. గేస్తురా లనునాఖ్యచే ♦ గృహిణి వెలయు
 నాలు పెండ్లాము రాణి యిల్లా లనంగ
 భార్య దనరును దొత్తన ♦ బానిసె యన
 వరపు డన దాసికాఖ్య లా ♦ (గరళకంఠ).

4

టీ. ముగుద, [ముగ్ధశబ్దభవము.] ముద్దరాలు [ముద్ద + ఆలు-“పే
 దాదిశబ్దంబుల కాలుశబ్దంబు వరం బగునపుడు కర్తృధారయమందు రుగాగ
 మం బగు” అను బాల. సంధి. 30 సూ. చే'ర్' అని ఆగమము.] గోల, బేల-
 ఈ ౪ ను బదునాఱుసంవత్సరముల వయస్సుగల పడుచునకుఁ జేరులు. గట్టి
 చాయి = పెద్దగొంతుగలది, గయ్యాళి, తాఁగ - ఈ 3 ను ధూర్తస్త్రీకిఁ
 చేరులు. విడువ, ముత్తైదువ, అయిదువరాలు [అయిదువ + ఆలు-అయిదు
 వరాలు = మంగళసూత్రము, పసుపు, కుంకుమము, గాఱలు, చెవ్వాకు అను
 నైదువస్తువులు గలది.] - ఈ 3 ను సుమంగలియగుస్త్రీకిఁజేరులు. పేరం
 టాలు, జక్కిని - ఈ ౨ ను మృతినొందిన దీర్ఘ సుమంగలిపేర్లు. గేస్తురాలు
 [గేస్తు+ఆలు.], ఆలు, పెండ్లాము, రాణి, ఇల్లాలు-ఈ ౪ ను భార్యకుఁ
 చేర్లు. తొత్తు, బానిసె, వరపుడు-ఈ 3 ను దాసికిఁ చేర్లు.

సీ. కన్నియ కన్నె నాఁ ♦ గన్యకుఁ బే ల్కొప్పు
 జవరాలు కొమరాలు ♦ జవ్వని యనఁ
 దనరు యువతి ప్రోడ ♦ యన గట్టివయసుది
 యనఁ బ్రోడ దాల్చునీయాహ్వాయములు
 ముసలి మిండలకోర ♦ ముప్పదియాతేండ్లు
 చనినది యనుపేళ్ల ♦ నెనయు లోల

ముసలిది ముదుసలి ♦ ముదియ పెద్దన నివి

యాఖ్య లై తనరు వృద్ధాంగనకును

ఆ. చెడిప అంకులాడి ♦ చెడ్డతోయ్యలి వెలి

చవులు గనిన దనంగ ♦ జార దనరు

నిలను విటులదూత ♦ యెడకాడు కుంఠెన

కాడ దనంగ దనరు ♦ (గరళకంఠ).

5

టీ. కన్నియ, కన్నె-ఈ ౨ ను పెండ్లికానిపమచుపేరులు. జనరా
లు, కొమరాలు, జవ్వని-ఈ ౩ ను యౌవనపరిణి పేరులు. ప్రౌఢ, ప్రాణ
శబ్దవికృతి రూపము. గట్టివయసుది = దిట్టవైనవయస్సుగలది - ఈ ౨ ను
ముప్పజేండ్ల వయస్సుగలదానిపేరులు. ముసలి, మిండలకొర, ముప్పదియో
కేండ్లు చనినది-ఈ ౩ ను లోలస్త్రీకి పేరులు. ముసలిది, ముదుసలి, ముదియ,
పెద్ద-ఈ ౪ ను వృద్ధాంగనకు పేర్లు. చెడిప, అంకులాడి, చెడ్డతోయ్యలి =
చెడుగుణముగలయాడుది, వెలిచవులుగనినది = పరపురుషుల పలని పొందు
మరగినది-ఈ ౪ ను వృద్ధిచారిణికి పేరులు. ఎడకాడు, కుంఠెనకాడు =
స్త్రీపురుషులను జేర్చునట్టివాడు-ఈ ౨ ను విటునిదూతపేర్లు.

లే. వేల్పుబానిసె వెలయాలు ♦ వేడ్కకత్తె

లంజె బోగముచాన వెల్లాటకత్తె

పడవుజెలి యాటచేడియ ♦ గడనకత్తె

నాంగ నివి వేశ్య కాఖ్యలౌ ♦ (నగనివేశ).

6

టీ. వేల్పుబానిసె = జేవకలపనికత్తె, వెలయాలు = లోక్కమునకు
వచ్చిడి భార్య, [వెల+ఆలు = వెలయాలు-బహుళగ్రహణముచే ఆకారమునకు
సంధిలేదు.] వేడ్కకత్తె, [మకుటర్థమునందు పుంచాపక స్త్రీచాచకములకు
క్రమముగా కాకత్తియలగు. బా.తద్ధి.౧౧ నూ.చే వేడ్కకత్తియమరూపము.]
లంజె, బోగముచాన = అనుభవించుటకైన స్త్రీ, వెల్లాటకత్తె-పా. వెల్లాటకత్తె
= ఎక్కువసాక్ష్యముచేయునది, పడవుజెలి = ద్రవ్యసంపాదనము చేసెడి స్త్రీ,

[పడవు+చెలి = (నుగాగము) పడవుఁజెలి.] అటచేడియ = అటాడునట్టి యాఁడుది, గడనకత్తె=సంపాదనచేయు స్త్రీ-ఈ ౯ యు బోగముదానిపేర్లు.

ఆ. వెచ్చకాఁడు బొజుఁగు ♦ వేడుకకాఁడు మిం
డండు ననువుకాఁడు ♦ మిండగీఁడు
లంజెకాఁడు నా ధరిం జనుఁ బల్లవ
నామధేయములు (పినాకహస్త).

7

టీ. వెచ్చకాఁడు=ద్రవ్యవ్యయముచేయువాఁడు, బొజుఁగు, వేడుక
కాఁడు = సొగసు గలవాఁడు, మిండండు, ననువుకాఁడు = మెత్తదనము గల
వాఁడు, మిండగీఁడు, లంజెకాఁడు=లంజె గలవాఁడు-ఈ ౭ను విటునిపేర్లు.

ఆ. కోడెకాఁ డనంగ ♦ గోవాళ్లు నాఁగను
యువజనాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు
నాగవాస మనఁగ ♦ నామ మా వేశ్యాజ
నంబుమేళమునకు ♦ (నంబికేశ).

8

టీ. కోడెకాఁడు=యావనవంతుఁడు, గోవాళ్లు=యావనము గలవాఁ
డు, [గోవ+వారలు-గోవాళ్లు. నిత్యబహువచనాంకము.] ఈ ౨ ను ప్రాయము
గలవానికిఁ జేర్లు. నాగవాసము-ఇది వేశ్యాజనకూటమునకుఁ జేరు.

సీ. నెలఁతుక క్రాల్లంటి ♦ పొలఁతుక ముద్దియ
వాలుఁగంటి మగువ ♦ పడఁతి మడఁతి
చెలి మచ్చెకంటి యుగ్మలి యింతి తొయ్యలి
నవలా కలువకంటి ♦ నాతి గోతి
పూబోడి చిగురాకుబోడి పైదలి మించు
బోడి ముద్దులగుమ్మ ♦ పొలఁతి కొమ్మ
ప్రాయా లువిద తీగెబోడి చేడియ యించు
బోడి యన్ను వెలంది ♦ బోటి బోటి

తే. చాన తెఱవ వెలందుక • చామ లేమ
 చెలువ యెలనాగ చిలుకలఁకొలికి కలికి
 తలిరుఁబోడి యలరుఁబోడి • నెలఁత పొల్లి
 గరిత యతివ నాస్త్రీసమాఖ్యలు (మహేశ). 9

టీ. నెలఁతుక, క్రాల్లంటి = ప్రకాశించెడి కన్నులు గలది, పొలఁతుక, ముద్దియ, చాలుఁగంటి=వెడల్పు నేత్రములు గలది, మగువ, పడఁతి, మడఁతి, తెలి, మచ్చెకంటి=మీననేత్ర, ఉగ్గలి, ఇంతి, తొయ్యలి, నవలా, కలువకంటి= కలువలంబోలు కన్నులుగలది, నాతి, గోతి, పూఁబోడి = పూవుపంటిశరీరము గలది, ప్రాభు+మేనుగలది. బహుప్రీతి స్త్రీవాచ్యంబగుచో సుఖమానంబు మీఁదిమేనునకు బోడియగు. బా. సమాస. 23సూ. ఇట్లే చిగురుబోడి మొదలైనవి. చిగురాకుబోడి=చిగురుపంటి మేనుగలది, పైదని, మించుబోడి=మొత్తువలె వెలిఁగెడి స్వరూపముగలది, ముద్దులగుమ్మ=ముద్దులుమూటగట్టునది, పొలఁతి, కొమ్మ, ప్రాయాలు, ఉచిద, తీఁగబోడి=తీఁగపంటినన్నని శరీరముగలది, చేడియ, ఇంచుబోడి=చెఱుకువలె బ్రయమైనశరీరము గలది, అన్న, వెలఁది, బోటి, బోటి, చాన, తెఱవ, వెలందుక, చామ, లేమ, చెలువ, ఎలనాగ, చిలుకలకొలికి=చిలుకముఘ్నలపంటి కన్నులకొనలు గలది, కలికి, తలిరుఁబోడి = చిగురువలె మెత్తని దేహము గలది, అలరుఁబోడి = పూవుపంటి మెత్తని దేహము గలది, నెలఁత, పొల్లి, గరిత, అతివ-ఈ రర యిసు స్త్రీకిఁబేర్లు.

తే. చెలిమి నేస్తంబు పొందు నా • స్నేహ మలరు
 నెచ్చెలి యనుంగు సంగతి • నేస్తకాండు
 సంగడిఁ డనఁ జెలికాఁ డనంగఁ దనరు
 స్నేహితునకు సమాఖ్యలు • (శ్రీమహేశ). 10

టీ. చెలిమి, నేస్తము, పొందు-ఈ 3 ను స్నేహమునకు బేర్లు. నెచ్చెలి, అనుంగు, సంగతి, నేస్తకాండు, సంగడిఁడు, చెలికాండు [మతుప్ప)త్తయంతములు.] ఈ- ౬ ను స్నేహితునికి బేర్లు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు ♦ దొరకోలుసన్నాసి
 ముచ్చెత్తుబరికాడు ♦ ముడియవిడుపు
 తెరువాటుకాడు కత్తెరదొంగ చేవాడి
 కాడు వల్లడికాడు ♦ కన్నగాడు
 మునిముచ్చు గడిదొంగ ♦ యన దస్కరాఖ్యలొఁ
 జెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె
 టకటొంకు టాటోటు ♦ టక్కులాడు పిసాళి
 టక్కురి ముడికాడు ♦ తవళికాడు
 తే. కల్లరియు గొంటు కైలాటకాడు చెడుగు
 బేరజము కుచ్చితుడు దోసకారి చెనటి
 పాలసుడు నాలిబూతంబు ♦ పలువ తులువ
 కూళ గడు సన వర్తిలు ♦ గుజనుపేళ్ల.

11

టీ. దొంగ, తెక్కలికాడు = బందిపోటు వేయవాడు, దొరకోలు
 సన్నాసి = వేషము దాల్చి యితరులను నమ్మించి సొమ్మపహరించుకొనిపోవువాఁ
 డు, ముచ్చు, ఎత్తుబరికాడు, ముడియవిడుపు = ముడినిచ్చి యెత్తుకొనిపోవు
 వాడు, తెరువాటుకాడు = దారి యడ్డగించి కొట్టి తీసికొని పోవువాడు,
 కత్తెరదొంగ = కత్తిరించి దొంగిలించువాడు, చేవాడికాడు = చేతిజనితన
 మగలవాడు, వల్లడికాడు = కొల్ల పెట్టువాడు, కన్నగాడు = కన్నమువేసి
 దొంగిలించువాడు, మునిముచ్చు = మునివలె మానముతో నేమి తెలియన
 ట్టుండువాడు, గడిదొంగ = ఆంకర్యము నెఱిగినవాడు-ఈ ౧౩ ను దొంగ
 కుఁ బేరులు. చెండిపోతు = మూఢబుద్ధి గలవాడు, గరాసు, మొండికట్టె,
 టకటొంకు, టాటోటు, టక్కులాడు = కల్లలాడువాడు, పిసాళి, టక్కురి,
 [మత్స్యర్థమం దరి ప్రత్యయము.] ముడికాడు, తవళికాడు = మోసము గల
 వాడు, కల్లరి = బొంకులాడువాడు, గొంటు, కైలాటకాడు = మామోసా
 యముల నెఱిగినవాడు, [కైలాటము + కాడు = మువర్ణ లోపము.] చెడుగు,

బేరజము, కుచ్చితుండు, [కుల్పితశబ్దభవము.] దోసకారి = పాపములు చేయు
వాఁడు, చెనఁటి, పాలనుండు, నాలిబూతము, పలుప, తులుప, కూళ, గడు
ను-ఈ ౨౪ ను కుల్పితునిఁ బేర్లు.

ఆ. పాప బుడుత చిటుత ♦ పట్టి సిసువు కందు
కూన నిసువు బిడ్డ ♦ కుట్ట బొట్టె
యనంగ శిశుసమాఖ్య ♦ లగు గొమరుండు నాఁ
గొడుకు నాఁ గుమారకుండు వెలయు. 12

టీ. పాప, బుడుత, చిటుత, పట్టి, సిసువు, [శిశుశబ్దభవము] కందు,
కూన, నిసువు, బిడ్డ, కుట్ట, బొట్టె-ఈ ౧౧ ను శిశువునకుఁ బేర్లు. గొమరుండు,
[కుమారశబ్దభవము.] గొడుకు-ఈ ౨ ను పుత్రునిపేర్లు.

ఆ. వటుసమాఖ్య లగును ♦ వసుధలోఁ గొండిక
వాఁ డనంగఁ బడుచు*వాఁ డనంగఁ
బిన్నవాఁ డనంగఁ ♦ జిన్నవాఁ డనంగను
(వినుతగుణసనాథ ♦ విశ్వనాథ). 13

టీ. కొండికవాడు, పడుచువాడు, పిన్నవాడు, చిన్నవాడు-ఈ ౪
ను బాలునిఁ బేర్లు.

సీ. గిటక పొట్టి కుటుచ ♦ గిట్ట గు జ్జనంగ వా
మనుఁ డొప్పుఁ జను నపస్తారివేళ్ళు
వెడంగు వేడులు వెట్టి ♦ వీటిఁడి వేటిఁడి
వెంగలి వెంబర*వి త్తనంగ
జతురునకును బేళ్ళు ♦ జాణ దంట వలంతి
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ
ప్రన్ననివాడు రూపరి చూడంగలవాడు
చక్కనివాడు నా ♦ జగతిఁ బరంగు

తే. సుందరాకారవంతుండు ♦ సొగసుకాడు

వన్నెకాడన శృంగారి ♦ వసుధ వెలయు

నంధకునిపేళ్లు చీకు గు ♦ డ్డనంగ మూంగ

మూవ యన మూకనామముల్ ♦ (దేవదేవ).

14

టీ. గిటక, పొట్టి, కుటుచ, గిట్ట, గుజ్జ-ఈ గి ను పొట్టివానిపేళ్లు.

వెడంగు, వేదము, వెట్టి, వీటిండి, వేటిండి, వెంగలి, వెంబరపిత్తు-ఈ 2 ను మూర్ఖునికీ బేళ్లు. జాణ, దంట, వలంతి, వెరవరి = [వెరవు + తరి, మత్వర్థమునం దరి

యగు.] ఉపాయముగలవాడు, ప్రోడ, ప్రాధశబ్దవికృతి. నేర్పరి = [నేర్పు + తరి - మత్వర్థీయకతద్ధితాంతము.] నేర్పు గలవాడు. ఈ 2 ను సమర్థునికీ

బేళ్లు. ప్రన్ననివాడు, రూపరి [రూపు + తరి] = ఆందముగలవాడు, చూడంగలవాడు = ఇతరులచే జూడందగినవాడు, చక్కనివాడు - ఈ 3 ను

సౌందర్యవంతునికీ బేళ్లు. సొగసుకాడు [సొగసు + కాడు] = వేడుకగలవాడు, వన్నెకాడు = వన్నె గలవాడు - ఈ 2 ను సింగారిండుకొన్న

వానికీ బేళ్లు. చీకు, గుడ్డి - ఈ 2 ను అంధునినామములు. మూంగ, మూవ-ఈ 2 ను మూంగవానిపేళ్లు.

క. కాయముపేళ్లై వెలయును

మే యన నొడ లనంగ మేను ♦ మెయి యన భోగ్య

ప్రాయముపేళ్లగుం బరువము

పాయము జవ్వన మనంగ ♦ (భావజడమనా).

15

టీ. మే, ఒడలు, మేను, మెయి - ఈ 3 ను శరీరమునకు నామము

లు. పరువము, పాయము, జవ్వనము [యోవనశబ్దభవము.] - ఈ 3 ను యోవనమునకు నామములు.

తే. నెలులు కురులు వెండ్రుకలు నా ♦ నెఱక లనంగ

గొప్ప తులు మన వేనలి ♦ కొవ్వెద యనంగ

గేశధమ్మిల్లములు మించుఁ ♦ గీలుగంటు

క్రొమ్మడి యనంగఁ గేశబంధ వ్వుగు (భవ). 16

టీ. నెలులు, కురులు, పెండ్లుకలు, నెలుకలు-ఈ ౪ ను శేశముల నామములు. కొప్పు, టులుము, వేనలి, క్రొవ్వెద [క్రొత్త+వెద, అద్యక్షర శేషంబగు క్రొత్తశబ్దమునకుఁ బర మగుపరుషసరళస్థిరములకు ద్విత్వము గలుగును]-ఈ ౪ ను శ్రీలకొప్పునకుఁ బేర్లు. కీలుగంటు, క్రొమ్మడి [క్రొత్త+ముడి-చూ-క్రొవ్వెద]-ఈ ౨ ను పెండ్లుకలముడికిఁ బేర్లు.

తే. నొసలు నెన్నొసల్ నుదురు నెన్నుదు రనంగఁ

దనరు ఫాలంబు చూడ్కి చూ ♦ పనఁగ నొప్పు

నాహ్వాయము లీక్షణమునకు ♦ నక్షీకాఖ్య

లలరుఁ గన్ గను కన్న నా ♦ (నభ్రకేశ). 17

టీ. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు, నెన్నుదురు-ఇవి ౪ ను ఫాలభాగమునకుఁ బేర్లు. చూడ్కి. ప. చూడ్కి, [చూచుభాకుపుకృదం.] చూపు ఈ ౨ ను చూచుటకుఁబేర్లు. కన్, కను, కన్న-ఈ 3 ను నేత్రములకుఁ బేర్లు.

క. వీను లనఁ జెవు లనంగా

జానుగు లన నాహ్వాయములు ♦ శ్రవణంబులకున్

గౌ నన నడు మనఁగా నభి

ధానము లగు మధ్యమునకుఁ ♦ (దరుణేందుధరా). 18

టీ. వీను, చెవి, జానుగు-ఈ 3 ను చెవులకునామములు. కొను, నడుము-ఈ ౨ ను నడుమునకుఁ బేర్లు.

తే. అక్కు తొ మైద బోర నా ♦ నలరు వక్ష

మాస్యమున కొప్పుచుండు నాఖ్యలు మొగంబు

మోర మో మనఁ జేల్లోప్పు ♦ నూరువునకుఁ

బెందొడ యనంగఁ గుటువు నా ♦ (నందివాహ). 19

టీ. అక్క, తొమ్మి, ఎద, [హృదయము-వికృ. ఎద.] బోర-ఈరను
పక్షస్థలమునకుఁ బేర్చు. మొగంబు, [ముఖశబ్దభవము] మోర, మోము [ముఖ
ము-వికృ. మోము]-ఈ 3 ను ముఖమునకుఁ బేరులు. పెందొడ, కుటుపు-ఈ
౨ ను ఊరువునకు నామములు.

తే. వదనగుహ యొప్పు నోరు నా ♦ వాయి యనఁగఁ
బల్లు పలు నాఁగ దంతంబు ♦ పేళ్లు వెలయుఁ
బెదవి వాతెఱి మోవి య ♦ న్నేళ్లఁ దనరు
చుండు నోష్టంబు (శీతాంశు ♦ ఖండవకాళి). 20

టీ. నోరు, వాయి - ఈ ౨ ను నోటిరంధ్రమునకుఁ బేరులు. పల్లు,
పలు-ఈ ౨ ను దంతనామములు. పెదవి, వాతెఱి, మోవి - ఈ 3 ను ఓష్ఠ
మునకు నామములు.

క. కయి యనఁ గై నాఁ గే లనఁ
జెయి యనఁ జై నాఁగఁ జెయ్యి ♦ చే నా హస్తా
హ్వయము లగు (నన్నపూర్ణా
ప్రియవల్లభ కాళికాపురివరనిలయా). 21

టీ. కయి, కై, కేలు, [కేలు-నిత్యైకవచనాంతము.] చెయి, చై,
చెయ్యి, చే-ఈ 2 ను హస్తములు.

క. ఎద యన డెందం బనఁగా
మది యనఁగా నెడఁ దనంగ ♦ మఱి యుల్లము నా
హృదయమునకు నివి యెసఁగును
విదితంబుగ నాహ్వయములు ♦ (విశ్వాధిపతీ). 22

టీ. ఎద, డెందము, మది, [మతిశబ్దభవము.] ఎడఁద-పా. ఎద, [హృ
దయశబ్దభవము.] ఉల్లము-ఈ ౫ ను మనస్సునకుఁ బేర్చు.

క. లోఁజె య్యన నఱచె య్యనఁ
 గాఁ జెల్లును బేళ్లు రెండుఁకరతలమునకుఁ
 మీఁజె య్యన బెడచెయ్యయు
 నాఁ జనుఁ గరచరమభాగఁనామములు (శివా). 23

టీ. లోఁజెయ్య = చేతియొక్కలోపలిభాగము, అఱచెయ్య = లోపలి
 చెయ్యి-ఈ ౨ ను అఱచేతికిఁ బేరులు. మీఁజెయ్య = చేతియొక్కమీఁదిభా
 గము, (మీఁదు+చెయ్యి = మీఁజెయ్యి) పెడచెయ్యి = చేతికివెనుకటిభాగము-
 ఈ ౨ ను హస్తముయొక్క వెనుకటిభాగమునకుఁ బేరులు.

ఆ. పొట్ట డొక్క కడుపు * బొజ్జ బొట్టి యనంగ
 నొప్పుచుండు నాఖ్య * లుదరమునకు
 నాభిబిలమునకును * నామధేయము లగు
 బొడ్డు నాఁగ మఱియుఁ * బొక్కి లనంగ. 24

టీ. పొట్ట, డొక్క, కడుపు, బొజ్జ, బొట్టి-ఈ ౪ ను ఉదరమునకుఁ
 బేర్లు. బొడ్డు, పొక్కిలి-ఈ ౨ ను నాభికిఁ బేర్లు

తే. వెన్ననంగను వీచు నా * వెనుకమేను
 నాఁగఁ జరమాంగమున కొప్పు * నామములుగఁ
 బుట్టె తలపాల నాఁ బున్న * పుటియ నాఁ గ
 ఫాలమున కాఖ్య లై యొప్పు * (ఫాలనేత్ర). 25

టీ. వెన్న, వీచు, వెనుకమేను = శరీరముయొక్క వెనుకటి భాగము-
 ఈ 3 ను వీచుకుఁ బేరులు. పుట్టె, తలపాల, పునుక, పుటియ - ఈ ౪ ను
 కపాలమునకుఁ బేర్లు.

క. అడు గంజ హజ్జ యనఁగాఁ
 బుడమిఁ బదంబునకు నామములు విలసిల్లు

మా న వ శ్త్రు.

మెడ కుత్తు కట్టు గొం తన
నడరు గళంబునకుఁ బే (శ్లో॥నంగధ్వంసీ). 26.

టీ. అడుగు, అంజ, హజ్జ-ఈ 3 ను పాదమునకుఁ బేర్చు మెడ, కుత్తు
క, అట్టు, గొంతు-ఈ ౪ ను గొంతునకుఁ బేర్చు.

ఆ. బువ్వ వంటకంబు ♦ బోనంబు మెతుకు కూ
డోగిరము పసాద ♦ మోరె మనఁగ
నన్న మొప్పు జేల ♦ మలరుఁ బుట్టంబు దు
వ్వలువ చీర కోక ♦ వలువ యనఁగ. 27.

టీ. బువ్వ, వంటకము, బోనము, మెతుకు, కూడు, ఓగిరము, పసాద
ము, ఓరెము-ఈ ౮ యును అన్నమునకు నామములు. పుట్టము, దువ్వలువ,
చీర-పా. చీర, కోక, వలువ-ఈ ౩ ను వస్త్రమునకు నామములు.

తే. మెసవె నారోగిణ మొనర్చె ♦ మెక్కె దినియెఁ
గుడిచె నారగించెను బసాపడియె నమరె
సాపడె ననంగ నొప్పు భోజనము నేనె
ననుట కివి యాఖ్యలై (యీశ ♦ యబ్రకేశ). 28

టీ. మెసవెను-పా. మెసఁగెను, ఆరోగిణమొనర్చెను-పా. ఆరోగిణ
మొనర్చెను, మెక్కెను, దినియెను, గుడిచెను, ఆరగించెను, పసాపడియెను,
నమరెను, సాపడెను-ఈ ౯ యును భోజనముచేసె ననుటకుఁ బేరులు.

క. నాన యన సిగ్గు సిబ్బితి
నా నివి ప్రీడాపదంబు ♦ నామంబు లగుం
బానము నేయుటపేళ్లగు
నానుట త్రావు టనఁ ద్రాగు ♦ టనఁ గ్రోలు టనన్. 29

టీ. నాన, సిగ్గు, సిబ్బితి-ఈ 3 ను లజ్జకుఁబేరులు. అనుట, త్రాగుట,
త్రావుట, క్రోలుట [ఈనాలుగును భావార్థములు.] ఈ ౪ ను మద్యాది
ద్రవద్రవ్యములఁ బానము నేయుటకుఁ బేరులు.

ఆ. తళియ పల్లెరంబు • తెలె హరివాణంబు

తట్టి కంచ మనంగ • దనరు బాత్ర

చెల్లు జపకమునకు • బేల్లు డబ్బుర కోర

గిన్నె యనంగ (రజతగిరినివాస).

30

టీ. తళియ, పల్లెరము, తెలె, హరివాణము, తట్టి, కంచము - ఈ ౬ ను భోజనపాత్రమునకు బేరులు. డబ్బుర, కోర, గిన్నె-ఈ 3 ను పాన పాత్రమునకు బేరులు.

తే. నతికి బేల్లిప్పు బోత దండము జొహారు

మొక్కు జేజే యనంగ గేల్ మొగిచె గొలిచె

నెఱంగె జేమొడ్చె నన నమస్కృతి యొనర్చె

ననుట కివి యాఖ్య లగు (నీశ • యత్ర కేశ).

31

టీ. జోత, దండము, జొహారు, మొక్కు, జేజే-ఈ గిను నమస్కారమునకు బేరులు. కేల్మొగిచెన్=చేతులు జోడించెను, గొలిచెను, ఎఱంగెన్-పా. ఎరంగెన్, చేమొడ్చెను=చేతులు జోడించెను-ఈ ౪ ను నమస్కారము చేసె ననుటకు బేరులు.

తే. ఒప్పు శయనించుటకును బండ్నుండె బండె

బవ్వడించె బరుండెను • బవ్వళించె

నత్తమిలై నన న్నటి • మెత్త నెజ్జ

పఱపు పా స్పన దగు శయ్య • (ఫాలనేత్ర).

32

టీ. పన్నండెను, పండెను, పవ్వడించెను, పరుండెను, పవ్వళించెను, అత్తమిలైను-ఈ ౬ ను శయనించె ననుటకు బేర్లు. మెత్త, నెజ్జ, [శయ్య-విశ్చ. నెజ్జ.] పఱపు, పాన్పు-ఈ ౪ ను శయ్యకు బేరులు.

తే. ఒప్పు ధ్యనిపేల్లు రొద యన • మలిపు నాంగ

స ధ్దనంగను గూత నా • జప్పు డనంగ

నలుకు డన రోదనము నేసె ♦ ననుట కాఖ్య
లెసఁగు నఱచెను వాపోయె ♦ నేడ్చె ననఁగ.

33

టీ. రొద, ఉలివు, నద్దు, [శబ్దశబ్దవికృతి.] కూఁత, చప్పుడు, అలు
కుడు-ఈ ౬ ను శబ్దమునకుఁ జేరులు. అఱచెను, వాపోయెను, ఏడ్చెను-
ఈ 3 ను రోదనము చేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. అగుఁ జేళ్లు నీరువ ట్టన
దగ దప్పియు దూప యనఁగ ♦ దాహంబునకున్
నగవు నగు నవ్వు నవు నా
నగు నాఖ్యలు హాసమునకు ♦ (నగజాధీశా).

34

టీ. నీరువట్టు, దగ, దప్పి, దూప-ఈ ౪ ను దాహమునకుఁ జేరులు.
నగవు, నగు, నవ్వు, నవు - ఈ ౪ ను హాసమునకుఁ జేరులు.

క. చాగము నాఁ బుడు కనఁగా
నీగి యనఁగ నిడుట యనఁగ ♦ నీవి యనఁగాఁ
దేగము నాఁ బెట్టుడు నాఁ
ద్యాగమునకు నాఖ్య లగుచు ♦ ధరఁ బరఁగు (శివా).35

టీ. చాగము, పుడుకు, ఈగి, [ఇచ్చుధా. కృ.] ఇడుట, [ఇచ్చుధా.
భావార్థకము.] ఈవి, లేగము, [త్యాగశబ్దభవము.] పెట్టుడు-ఈ ౭ ను దాన
మునకుఁ జేరులు.

ఆ. ఎలసె బెరసె హత్తె ♦ నెనసె నదికెఁ జెందె
బొందె దొరసె గూడె ♦ నొందె చెనకె
ననఁగ స క్తమయ్యె ♦ ననుటకు నివి యాఖ్య
లగు (గిరీశ యీశ ♦ యభ్ర కేశ).

36

టీ. ఎలనె, బెరనె, హత్తె, ఎననె, అదికె, చెందె,
బొందె, దొరనె, గూడె, ఒందె, చెనకె-ఈ ౧౧ ను కలిసిగొను
ననుటకుఁ జేర్చు.

ఆ. ఎడనె బాసె వేలుపడె బురివిచ్చె నా
 నలరు భేద మయ్యె ♦ ననుట పేళ్లు
 స్వవశ మయ్యె ననుట ♦ కవుఁ జేళ్లు లోనయ్యె
 నగమయ్యె ననంగ ♦ (నసమనేత్ర). 37

టీ. ఎడనె, పానె, వేలుపడె, బురివిచ్చె-ఈ ౪ ను వియో
 గమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు. లోనయ్యె, అగమయ్యె-ఈ ౨ ను స్వాధీన
 పడె ననుటకుఁ జేర్లు.

ఆ. అగు గృహీత మయ్యె ♦ ననుటకుఁ జేళ్లుగ
 పడియెఁ జేపడియెను ♦ బట్టుపడియెఁ
 జిక్కుపడియెఁ దగిలె ♦ జిక్కు దగుల్పడె
 ననంగ (నగనివేశ ♦ యభ్రకేశ). 38

టీ. అగపడియె (అగము+పడియెను)=అధీన మయ్యెను, చేపడియె
 ను(చే+పడియెను) = చేతఁజిక్కును, పట్టుపడియెను=పట్టుచిక్కును, చిక్కు
 పడియెను, తగిలెను, చిక్కును, తగుల్పడెను-ఈ ౪ యును గృహీతమయ్యె
 ననుటకుఁ జేరులు.

తే. అనియె నొడివె వక్కాణించె ♦ నాడెఁ జెప్పె
 వినిచె వాక్రుచ్చె బలికె నాఁ ♦ జను వచించె
 ననుట కాలించె నాలకించెను వినె నన
 నలరు నవధరించె నటుంట ♦ కాఖ్య (లీళ). 39

టీ. అనియెను, నొడివెను, వక్కాణించెను, అడెను, చెప్పెను, వినిచె
 ను, వాక్రుచ్చెను, బలికెను-ఈ ౪ యును చెప్పె ననుటకుఁ బర్యాయములు.
 అలింపెను, అలించెను, వినెను-ఈ ౩ ను అవధరించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. కనియెను చూచెను కాంచెను
 కనుఁగొనె గన్పొనె ననంగ ♦ గలయవి పేర్లు

చను వీక్షించె నటంటకు

(ఘనతరగోరాజగమన • కాయజదమనా).

40

టీ. కనియెను, చూచెను, కాంచెను, కనుగొనెను, కన్పొనెను-ఈ ౫ ను దర్శించె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. చనుఁ గృతగమనుఁడ నయ్యెద

ననుటకు గామంబు లగుచు • నవని సరిగెడఁ

జనియెదఁ బోయెద నేగెద

పనివినియెద ననెడునట్టి • పలుకులు (రుద్రా).

41

టీ. ఆరిగెను, చనియెను, పోయెను, ఏగెను, పనివినియెను-ఈ ౫ ను బయలుదేఱె ననుటకుఁ బేర్లు.

ఆ. ద్విగుణమాన కభిఖ్య • లగు నిబ్బ డివ్వుడి

జంట దంట దుగయు • జమిలి రెట్టి

యినుమడి యన మిథునమున కాఖ్య లగు జోడు

దోయి కవ యనంగ • (ధూతకలుష).

42

టీ. ఇబ్బడి, ఇవ్వుడి, జంట, దంట, దుగ, జమిలి, రెట్టి-పా. రెంట, ఇనుమడి-ఈ ౨ యు రెండింతలకుఁ బేర్లు. జోడు, దోయి, కవ-ఈ ౩ ను మిథునమునకుఁ బేర్లు.

సీ. ఒం డొక్కఁ డొకటి యొక్కొం డన నగు నేక

మీరు రెం డిరు నాఁగ • నెసఁగు ద్వయము

తిగ మూఁడు మూ ర్నాఁగఁ • దగు ద్రయ తీవంచ

నలు నాల్గు చౌ యన • నగుఁ జతుష్క

మెసఁగుఁ జౌవంచ యై • దే ననఁ బంచకం

బా టిరుమూఁ డిల్లి • గనఁగ నొప్ప

మట్కంబు ఋషిసంఖ్య + సత చక్కుపగడ యే
 డన నొప్పు నష్టసంఖ్యకును జేళ్లు
 తే. దనరు నిరునాలు గెనిమిది + దచ్చి యనగఁ
 బరఁగు నీరాటు పండ్రెండు + బార యనగఁ
 ద్వాదశమునకు నాఖ్యలు + ధరణియందు
 (వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 43

టీ. ఒండు, ఒక్కండు, ఒకటి, ఒక్కండు-ఈ ౪ ను ఏకసంఖ్యకు
 నామములు. ఈరు, రెండు, ఇరు-ఈ ౩ ను ద్వయమునకుఁ జేరులు. తిగ,
 మూడు, మూరు-త్రితయమునకుఁ జేర్లు. తీవంచ = మూడునొక్కటియు,
 నలు, నాలుగు, చౌ - ఈ ౪ ను నాలుగునకుఁ జేర్లు. చౌవంచ = నాలుగు
 నొక్కటియు, ఏడు-రూ. ఆయిదు, వీను-ఈ ౩ను పంచసంఖ్యానామము
 లు. ఆఱు, ఇరుమూడు=రెండుమూడులు, ఇత్తిగ=(ఇరు+తిగ=ఇత్తిగ)
 రెండుమూడులు-ఈ ౩ ను షట్సంఖ్యానామములు. నక (సప్తకల్పభవము.)
 చక్కుపగడ=ఆఱునొకటియు, ఏడు-ఈ ౩ ను నష్టసంఖ్యకుఁ జేరులు. ఇరు
 నాలుగు=రెండునాలుగు, ఎనిమిది, దచ్చి-ఈ ౩ ను అష్టసంఖ్యకుఁ జేరులు.
 ఈరాఱు=రెండాఱులు, పండ్రెండు, బార - ఈ ౩ ను ద్వాదశసంఖ్యకుఁ
 జేరులు.

తే. జరిగె నూడెను జాతెను + నుటికె వెల్లెఁ
 బాతెఁ బఱచెను దొలఁగె నొప్పులుకులెల్ల
 నవనిలోనఁ బలాయితం + డయ్యె ననుట
 కాఖ్యలై యొప్పుఁ (జంద్రరేఖావతంస). 44

టీ. జరిగెను, ఉండెను, జాతెను, ఉటికెను, వెల్లెను, పాతెను, పఱ
 చెను, తొలఁగెను-ఈ ౮ యందు ఖరుగత్తె ననుటకుఁ జేర్లు.

క. వేంచేసెను వచ్చెం జను
 దెంచెను విచ్చేసె నరుగుఁధెంచె ననగ నె

తెంచె నన నయ్యె నాగతుఁ

డంచుం బలుకుటకు నాఖ్య ♦ (లంబరకేశా). 45

టీ. వేంచేసెను, వచ్చెను, చనుడంచెను (చను+తెంచెను), విచ్చేసెను, అరుగుడంచెను = రూ. అరుడంచెను, వితెంచెను-పా. విగుడంచెను-ఈఁను ఆగతుఁడయ్యెననుటకుఁ బేర్లు.

తే. నాఁటిసుత నాఁటినుండియు ♦ నాఁటఁగోలె

నాఁటఁబట్టి నాఁడుమొదలు ♦ నాఁగ నాహ్వ

యమ్ము లయ్యెఁ దదారభ్య ♦ యనుట కవని

(వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 46

టీ. నాఁటిసుత, నాఁటినుండి, నాఁటఁగోలె, నాఁటఁబట్టి, నాఁడు మొదలు-ఈఁగు, అది మొదలు=ఆదినమునుండి యనుటకుఁ బేర్లు.

తే. వైరమునకును ధర సమాహ్వాయము లమరుఁ

గంటు పగ మచ్చరంబు సూ ♦ డొంటమి యన

వలపు కూరిమి మేలు నా ♦ నలరుఁ బేళ్లు

మోహమునకును (శారదాంబుదనిభాంగ). 47

టీ. కంటు, పగ, మచ్చరము, (మత్సరశబ్దభవము) సూడు, ఒంటమి- ఈ గి ను విరోధమునకుఁ బేర్లు. వలపు, (వలచుధాతువు కృదంతము) కూరి మి-రూ. కూర్చి, మేలు-ఈ ౨ ను మోహమునకుఁ బేర్లు.

క. పెనఁకువ జగడము కయ్యం

బని బవరము కలను చివ్వ ♦ యాలము పోట్లా

టన దురము పోరు నాఁగాఁ

జను యుద్ధంబునకుఁ బేళ్లు ♦ (చంద్రార్థధరా) 48

టీ. పెనఁకువ, (పెనఁగు-కృదం.) జగడము, కయ్యము, (కలహశబ్దభవము.) అని, బవరము, కలను, చివ్వు, ఆలము, పోట్లాట, (పోట్లాడు-కృదం.) దురము, పోరు-ఈ ౧౧ ను యుద్ధమునకుఁ జేరుదు.

ఆ. సదమదంబు నేసెఁ ♦ జక్కాడె నుగ్గాడె
జదిపెఁ బీచమడచెఁ ♦ జంపెఁ గెడపె
నుఱుమునేసెఁ ద్రుంచెఁ ♦ బరిమార్చెఁ దెగటార్చె
మన్నిగొనియెఁ తునిమె ♦ మడిపె ననఁగ. 49

తే. హతము గావించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లయ్యె
మనిపె నేలెను బ్రతికించె ♦ మంచెఁ బ్రోచె
సాకె నన నొప్పు నాఖ్యలు ♦ సరవితోడ
నరయఁ బోషించె ననుటకు ♦ (నంబికెశ). 50

టీ. సదమదంబు నేసె, చక్కాడె, నుగ్గాడె, చదిపె, పీచమడచెను, చంపె, కెడపె, నుఱుముచేసె, ద్రుంచె, తెగటార్చెను, మన్నిగొనియె, తునిమెను, మడిపెను - ఈ ౧౪ ను సంహరించిననుటకుఁ జేర్చు. మనిపెను, ఏలెను, బ్రతికించెను, మంచెను, ప్రోచెను, సాకెను-ఈ ౬ ను రక్షించిననుటకుఁ జేర్చు.

క. ధరలో శూరాహ్వయములు
పరఁగున్ మొనకాఁ డనంగ ♦ బం టనఁగాఁ బో
టరి యన వడిగలవాఁ డన
బిరు దన వాఁడిమగఁ డనఁగ ♦ (భీమకపర్తి). 51

టీ. మొనకాఁడు, బంటె, [భటశబ్దభవము.] పోటరి[పోటు+అరి]=శూర్యము గలవాఁడు, [మత్వర్థమందు 'అరి' యగు.] వడిగలవాఁడు, బిరుదు, వాఁడిమగఁడు-ఈ ౬ ను శూరునికేఁ జేర్చు.

లే. బాసట యనంగఁ దోడ్పాటు • నా సమాహ్వా
యంబు లగుచుండు రెండు సాహాయ్యమునకు
నాఖ్యలు శృభంబునకును ల • గ్గనఁగ బా గ
నంగ మే లన లెస్స యనంగ (నీశ).

52

టీ. బాసట, తోడ్పాటు-ఈ ౨ ను సాహాయ్యమునకుఁజేర్చు. లగ్న,
బాగు, మేలు, లెస్స-ఈ ౪ ను క్షేమమునకుఁ జేర్చు.

ఆ. కూలె నీల్లెఁ జచ్చె • గాలంబునేసెను
గెడసె సమసె నాటె • మడిసెఁ జెల్లె
పెద్దనిదురవోయె • బిడ్డె దోరెను గంతు
గొనియె ననుటపే ల్లగును మృతునకు.

53

టీ. కూలెను, నీల్లెను, చచ్చెను, కాలంబుచేసెను, గెడసెను, సమసెను,
నాటెను, మడిసెను, చెల్లెను, పెద్దనిదురవోయెను, బిడ్డెను, దోరెను, గంతు
గొనియెను-ఈ ౧౩ ను మృతినొందె ననుటకుఁ జేరులు.

సీ. తిమ్మనైనది యనఁ • దిన్ననైనది యన
జానైన దనఁగ బాఁగైన దనఁగ
నాణెమైన దన విఁన్నాణమైనది యన
మానైన దనఁగ లెఁన్నైన దనఁగ
బిన్ననైనది యనఁ • జెన్నైన దన నలు
వైనది యనఁగఁ జెల్లెనైన దనఁగఁ
బొనరినయది యన • నొనరిన దనఁగఁ జొ
క్కటమైన దనఁగ జుక్కని దనంగ
సొబగైన దనఁగను • సొంపైన దనఁ గొమ
రైనది యన గొనఁబైన దనఁగఁ

దోరమైన దన సింగారమైనది యన
 మేలైన దనఁగ • మెచ్చైన దనఁగ
 తే. మురువుగలయది యొప్పైన • దొఱపుగలది
 యందమైనది తనరిన • దలరినట్టి
 దనఁగఁ బరఁగిన దనఁ బేళ్లు • తనరుచుండు
 మంజులం బైన దనుటకు • (మదనదమన).

54

టీ. తిష్టునైనది, తిన్ననైనది, జానైనది, బానైనది, నాణెమైనది, విన్నా
 జమైనది, మానైనది, లెన్నైనది, పిన్ననైనది, చెన్నైనది, నలునైనది, చెల్లె
 నది, పొనరినయది, ఒనరినది, చొక్కటమైనది, చక్కనిది, సొబగైనది, సొం
 పైనది, కొమరైనది, గొనలైనది, తోరమైనది, సింగారమైనది, మేలైనది,
 మెచ్చైనది, మురువుగలయది, ఒప్పైనది, ఒఱపుగలది, అందమైనది, తనరి
 నది, అలరినట్టిది, పరఁగినది-ఈ 3౦ యు సౌందర్యము గలదానికిఁ బేరులు.

తే. కపుర మనఁ గప్పురం బనఁ • గప్త మనఁగఁ

బుడమిఁ గర్పూర మొప్పుఁ దాంబూల మొప్పు
 వీడియము వక్కలాకులు • విడెము తవ్వు
 లంబు వీడెంబు వీడ్య మునం (బురారి).

55

టీ. కపురము, కర్పూరము, కక్రము-ఈ 3 ను కర్పూరమునకుఁ బేర్లు.
 వీడియము-రూ. వీడియము, వక్కలాకులు, విడెము, తవ్వులము, వీడెంబు,
 వీడ్యము-ఈ ౬ ను తాంబూలమునకుఁ బేరులు.

తే. వెలయుచుండును సిరి లచ్చి • కలిమి యనెడు

పేళ్ల సంపద యొద్దడి • పేదటికము

లేమి నిప్పుచ్చరము నెవ్వ • లేమి డనఁగ

నలరు దారిద్ర్యమునకు నాఖ్యలు (గిరిశ).

56

టీ. సిరి, [శ్రీశబ్దభవము.] లచ్చి, కలిమి-ఈ 3 ను సంపదకుఁ బేరులు. ఎద్దడి, పేదటికము, లేమి, నిప్పచ్చరము, నెవ్వ, లేమిడి-ఈ ౬ ను దారిద్ర్యమునకుఁ బేరులు.

తే. మగతనం బన గం డన • మగఁటిమి యనఁ

బౌరుషంబున కాఖ్య లై • పరఁగుచుండు

నుక్కు చేగ దిటము చేవ • యుదుటు గట్టి

దిట్ట ముఱిది బిగువు నాఁగ • ధృతికిఁ బేళ్లు.

57

టీ. మగతనము, గండు, మగఁటిమి-ఈ 3 ను బౌరుషమునకుఁ బేరులు. ఉక్కు, చేగ, దిటము, చేవ, ఉదుటు, గట్టి, దిట్టము, ఉఱిది, బిగువు-ఈ ౯ యు దైర్యమునకుఁ బేరులు.

తే. బద్దు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యనంగఁ

గల్ల నాఁగ హుళిక్కి నాఁ • జెల్లుఁ బేళ్లు

ధర నసత్యమునకును సత్యంబు పరఁగు

నిజ మనఁగ నిక్కువం బన • నిక్క మనఁగ.

58

టీ. బద్దు, బొంకు, దబ్బర, కల్ల, హుళిక్కి-ఈ ౫ ను అసత్యమునకుఁ బేరులు. నిజము, నిక్కువము, నిక్కము-ఈ 3 ను సత్యమునకుఁ బేరులు.

క. బెడఁద దెస చేటు చేడ్పా

డ్డొడ వాత్రం బంగలార్పు • గోరంబు దొసం

గిడుమ వెత కస్తీ యంగద

కడగం డ్లనఁ జను విపత్తు • (గౌరీరమణా).

59

టీ. బెడఁద, దెస, చేటు, చేడ్పాటు, గొడవ, ఆత్రము, అంగలార్పు, [అంగలార్పుధా. కృ.] గోరము, [ఘోరశబ్దభవము] దొసంగు, ఇడుమావెత, కస్తీ, అంగద, కడగండ్లు [ఈశబ్దము నిత్యచహువచనాంతము.] - ఈ ౧౪ ను ఆపదకుఁ బేరులు.

క. వెల జట్టి విలువ రో యనఁ

గలనుడువులు దనరుచుండుఁ ♦ గ్రయనామము లౌ

వెలయంగ వంగసము నాఁ

గొల మన వంగడము నాఁగఁ ♦ గులమొప్పు (శివా). 60

టీ. వెల, జట్టి, విలువ, రో [రై] శబ్దముల కొత్తములు విభాషనగు.

బా. కత్త. సూ. 64.] ఈ ౪ ను క్రయమునకుఁ జేరులు. వంగసము, కొలము, [ప్రకృతి-కులము.] వంగడము - [ఇదియూ, వంగసమును వంశశబ్దభవములు.] ఈ 3 ను కులమునకుఁ జేరులు.

క. క్రమ్మటి నెప్పటి వెండియుఁ

గ్రమ్మటి తిరుగ్గ మఱిగ్గ మరల మగుడను నా

నిమ్మహిఁ బునగపదంబున

కిమ్ముల నివి యాఖ్య లగు (మహీధరచాపా). 61

టీ. క్రమ్మఱ్ఱ, నెప్పటి, వెండియుఁ, క్రమ్మటి, తిరుగ్గ, మఱిగ్గ, మరలను, మగుడను-ఈ ౮ యు ఇంకను అనునర్థము గలవి.

క. ఒకమరి యొకపరి యొకమా

టొకసా రొకతేప యనఁగ ♦ నొకపా రనఁగా

నొకవిడుత యొక్కతూ కన

నొకతడవ యనంగ మఱియు ♦ నొకతూరి యనన్. 62

తే. ఏకవారం బనుట కొప్పు ♦ నిన్ని పేళ్లు

జగతిఁ బల్కాలు వేమాటు ♦ సారె పెక్కు

మాటు లెన్నేనిమా ర్లనఁ ♦ బరఁగు నాఖ్య

లగుచు నివి బహువారంబు ♦ లనుట (కీశ). 63

టీ. ఒకమరి, ఒకపరి, ఒకమాటు, ఒకసారి, ఒకతేప, ఒకసారి, ఒకవిడుత, ఒకతూతు, ఒకతడవ, ఒకతూరి - ఈ ౧౦ యు ఏకవర్ణాయమము

టకుఁ బేరులు. పల్కాఱు - రూ. పలునుఱు, పలుమాఱు, వేమాఱు, సారె,
వెక్కుమాఱులు, ఎన్నేనిమాఱులు - ఈ గి ను మాటిమాటికి ననుటకుఁ బర్యా
యములు.

తే. త్వరితమున కొప్పుఁ బేళ్లు చెచ్చెరను సరగ
వేగిరము వేగ వేళము ♦ వెసను వడిగ

గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగఁ ♦ గ్రన్న ననంగ
గొబ్బునను దిగ్గన ననంగఁ ♦ (గుధరచాప). 64

టీ. చెచ్చెర, (చెర+చెర=చెచ్చెర) సరగ, వేగిరము, వేగ, వేళము,
వెసఁ, వడిగఁ, గ్రక్కునఁ, గ్రద్దనఁ, క్రన్నన, గొబ్బునను, దిగ్గనఁ -
ఈ ౧-౨ ను శీఘ్రముగా ననుటకుఁ బేరులు.

క. కలవు వివరింపఁగా నా

ఖ్యలు వరుసఁ నిర్దమించె ♦ ననుటకు ధరలో
వెలువడియె వెల్లె వెడలెను
వెలలె ననం (జిత్ప్రకాశ ♦ విశ్వాధిపతీ). 65

టీ. వెలువడియెను, వెల్లెను, వెడలెను, వెలెను-ఈరను పయనమ
య్యెననుటకుఁ బేరులు.

క. వినుతి యొనరించె ననుటకుఁ

దనరుఁ నామంబు లగుచు ♦ ధరపై నగ్గిం
చెను గై వారము నేసెఁ
గొనియాడెను బొగడె ననంగఁ ♦ గొండాడె ననన్. 66

టీ. అగ్గించెను, కైవారమునేసెను=స్తోత్రముచేసెను, కొనియాడెను,
బొగడెను, గొండాడెను-ఈ గి ను స్తోత్రముచేసెననుటకు నామములు.

సీ. చుట్టలు విందులు ♦ చుట్టలు బందుగు
లనఁ జను బంధుస♦మాహ్వయములు

వఱలు నన్యుడు లాటివాఁ డనఁగా వింత

వాఁ డనఁగాఁ బెఱవాఁ డనంగ

వ్యాజంబునకు నామ ధ మా నెపం బనంగ న

న్నేషించె ననుట కౌ ధ వేదకె నెమకె

నరసె రోసె ననంగ ధ నారసె దడవె నాఁ

గాంక్షకుఁ బేరు లాఁ ధ గ్రమముతోడఁ

తే. గ్రచ్చు కోరిక తమి కోర్కి ధ యిచ్చు యనంగ

నెవుడు నెడవక యుడుగక ధ యెల్లపు డన

నిచ్చు యనయంబు నాఁగను ధ నిచ్చు లనంగఁ

దనరు నాఖ్యలు సంతతం ధ బనుట (కీశ).

67

టీ. చుట్టలు, [ఏక. చుట్టము. బహు. మునర్థలోపము] విందులు, చుట్టాలు, [మునర్థలోప ఆదిర్థములు] బందుగులు [బంధుశబ్దభవము] - ఈ ౪ ను బంధవునకుఁ బేరులు. లాటివాఁడు, వింతవాఁడు, పెఱవాఁడు - ఈ 3 ను అన్యుడనుటకుఁ బేరులు. నెపము - [ప్రకృతి-నిభము.] వ్యాజమునకుఁ బేరు. వేదకెను, నెమకెను, అరసెను, రోసెను, ఆరసెను, తడవెను - ఈ ౬ను విచారిం చెననుటకుఁ బేరులు. క్రచ్చు, కోరిక, [కోరుధా. కృదం.] తమి, కోర్కి, ఇచ్చు [ఇచ్ఛాశబ్దభవము.] - ఈ ౩ ను అపేక్షకుఁ బేరులు. ఎవుడు, ఎడవక, ఉడు గక, ఎల్లపుడు, నిచ్చు, అనయము, నిచ్చలు - ఈ ౭ను సర్వదా యనుటకుఁ బర్యాయములు.

సీ. తనరుఁ బ్రవేశించె ధ ననుటకు నాఖ్యలు

తూకొనె జొచ్చెను ధ దూతె ననంగ

సంప్రీతాడితుఁ జేసె ధ ననుటకుఁ బేళ్లు గుఁ

దాఁచె గాళ్లు గుమ్మె ధ దన్నె ననంగ

నాలస్య మొనరించె ♦ ననుటకుఁ జెల్లు నా
మమ్ములు తడసెను ♦ మసలె ననఁగఁ
ద్యక్తంబు గావించె ♦ ననుటకు నాఖ్య లౌ
వీడెను వదలెను ♦ విడిచె ననఁగ

తే. దాటుమాఱయ్యె వీడ్వడె ♦ దడఁబడె నన
నాఖ్య లొప్పు విపర్యస్త ♦ మయ్యె ననుట
కలరుఁ బ్రహరించె ననుట కాహ్వయము లడిచెఁ
గొట్టె మొత్తెను మోఁదె నాఁ ♦ (గుధరనిలయ). 68.

టీ. తూకొనెను, చొచ్చెను, తూతెను - ఈ 3 ను ప్రవేశించెనను
టకుఁ బేర్లు. తాఁచెను, కాళ్లఁ గ్రుమ్మెను, తన్నెను-ఈ 3 ను కాలితోఁదన్నె
ననుటకుఁ బేర్లు. తడసెను, మసలెను - ఈ 2 ను ఆలస్యముచేసెననుటకుఁ
పేర్లు. వీడెను, వదలెను, విడిచెను-ఈ 3 ను పరిత్యజించె ననుటకు నామ
ములు. తాఱుమాఱయ్యెను, వీడ్వడెను, తడఁబడెను-ఈ 3 ను హెచ్చుతక్కు
పయ్యెననుటకుఁ పేర్లు. అడిచెను, కొట్టెను, మొత్తెను, మోఁదెను-ఈ 4 ను
ప్రహరించెననుటకుఁ పేర్లు.

సీ. ముందట నెదుటను ♦ మ్రోల ముంగల నాఁగ
నాఖ్య లౌ సముఖమం ♦ దనుట (కభవ)
యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద యనంగ
శ్రమమున కాఖ్య లౌ ♦ (శ్రమనదమన)
తాలిమి యోరుపు ♦ తాలిక నాఁగను
క్షమకు నాహ్వయము లౌఁ ♦ (జర్త్వవసన)
తవళి బవంతంబు ♦ టక్కు దుత్తూరంబు
వెడ్డు నా ఛద్ద మా ♦ (విషమనేత్ర)

తే. వెఱ పనంగ నెద యనంగను • వెఱ యనంగ
 నళు కనంగ భీతి కాఖ్య లా • (నసితకంత)
 నిమ్మళం బన నెమ్మి నా • నెమ్మది యన
 దనరు బేళ్లు నిరాతంకమునకు (నీశ).

69

టీ. ముందటను, ఎదుటను, మ్రోలక, మంగలక - ఈ ర ను సమ్ము
 ఖమందనుటకుఁజేరులు. అలయిక, బడలిక, [అలయు, బడలు - కృగంతము
 లు.] అలపు, [అలయు-కృదం.] నేది-ఈ ర ను శ్రమమునకుఁ జేరులు. తా
 లిమి - రూ. తాల్తి. ఓరుపు - రూ. ఓర్పు, తాలిక - ఈ 3 ను క్షమకుఁ
 జేరులు. తపిళి, [ఇది యన్యదేశము] బసంతము, బక్కు, దుత్తూరము, వెట్టి-
 ఈ 3 ను కపటమునకుఁ జేరులు. వెఱపు, ఎద, వెఱి, అళుకు - ఈ ర ను
 భయమునకుఁ జేర్లు. నిమ్మళము, నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱి+మది=నిండుమనస్సు)-
 ఈ 3 ను నిర్భయమునకుఁ జేరులు.

సీ. అసదు కొంచెము సైక • మలతి యన్నవ చిన్న

నలికంబు సన్నంబు • నాఁ దనర్చు

స్వల్ప మెక్కుడు నాఁగఁ • జాల నెంతేనియు

మిగులఁ దద్దయుఁ దద్ద • మిక్కిలి యన

బద్దయు ననునివి • వేళ్లగు భృశముగా

ననుటకు నుత్కటమయ్యె ననుట

కగుఁ బేళ్లు వెగలంబయ్యెఁ గ్రిక్కితీసె వె

క్రమయ్యె ననునివి • క్రమముతోడ

అ. స గ్గెఁ గుందె డొంకె • దగ్గెను సడలెను

క్రంగె నుబ్బణంగె • స్రుక్మె ననంగ

దనరు బేళ్లు ఊణదశ నొందె ననుటకు

(నీశ్వరీసనాథ • విశ్వసాథ).

70

టీ. ఆనదు, కొంచెము, నైకము, అలఁతి, ఆన్నువ, చిన్న, నలికము, సన్నము - ఈ ౮ యొక్క కొంచెమునటుకు బేరులు. ఎక్కుడు, చాలకొ, ఎం. లేనియొక, మిగులకొ, తద్దయొక, తద్ద, మిక్కిలి, పెద్దయొక - ఈ ౮ యొక్క అధికముగా ననుటకు బేరులు. పెగ్గలమయ్యెను, క్రిక్కిరిసెను, వెక్కిరిసమయ్యెను - ఈ ౩ ను హెచ్చయ్యెననుటకు బేరులు. నగ్గె, కుంఠ, దొంకె, తగ్గె, సడలె, క్రుంగె, ఉబ్బణఁగె, స్రుక్కె - ఈ ౮ యొక్క క్షీణదశనొందె ననుటకు బేరులు.

ఆ. మించు వాసి మేలు ♦ మేటి పెచ్చెచ్చున
నధికమునకు నాఖ్య ♦ లగుచు వెలయుఁ
బనులు నాఁగఁ జెయువు ♦ లనఁ జేత లన నొప్పుఁ
గర్జమునకుఁ బేల్లు ♦ (చర్తవసన).

71

టీ. మించు, వాసి, మేలు, మేటి, పెచ్చు, ఎచ్చు-ఈ ౬ ను అధిక మనుటకు బేరులు. పనులు, చెయువులు, చేతలు (చేయుధా. కృదం.ఈ)- ౩ ను కార్యమునకు బేర్లు.

ఆ. అనిపె ననిచెఁ బనిపెఁ ♦ బనిచె నంపెను బంపెఁ
బుచ్చె గెలుపుమనియెఁ ♦ బొమ్మటనియె
ననఁగ నివి సమాఖ్య ♦ లగును ప్రస్థాపించె
ననెడుక్రియకు (నీశ ♦ యభ్రకేశ).

72

టీ. అనిపెను, అనిచెను, పనిపెను, పనిచెను, అంపెను, పంపెను, పుచ్చెను, గెలుపుమనియె, పొమ్మటనియె-ఈ ౮ యొక్క పయనముచేసి పంపెను. అనుటకు నామములు.

తే. కొదవ కొద కుందు తగ్గు తఁక్కువ కొఱంత
వెలిలి కొఱ లొచ్చు కడమ నా ♦ వెలయు న్యూన
సమభిధానము లర సాము ♦ సగము సవము
నాఁగ నర్థాహ్వాయంబు లౌ ♦ (నాగభూష).

73

టీ. కొదవ, కొద, పండు, తగ్గు, తక్కువ, కొఱత, వెలిలి, కొఱ, లొచ్చు, కడమ-ఈ ౧౦ యను న్యూనతకుఁ జేరులు. ఆర, సాము, సగము, సవము-ఈ ౪ ను అర్ధమనుటకుఁ జేరులు.

తే. పేళ్లు పశ్చాత్తనుటకును ♦ జెల్లు వెనుకఁ
బిదపఁ దర్వాతఁ బదపడి ♦ పిమ్మట నన
మునుపు మును మున్ను తొలి తొల్లి ♦ ముందు తొలుత
ననఁగఁ బూర్వపదార్థాఖ్య ♦ తొ (గిరిశ). 74

టీ. వెనుక, పిదప, తర్వాత, పదపడి, పిమ్మట - ఈ ౫ ను అనంతరం బనుటకుఁ జేరులు. మునుపు, మును, మున్ను, తొలి, తొల్లి, ముందు, తొలుత-ఈ ౭ ను పూర్వమనుటకుఁ జేరులు.

ఆ. పాటుబోతు పిటికి ♦ పంద కొంచ యనంగఁ
బేళ్లు దనరు సమరశ్శరువునకు
దిట్ట యుక్కుతునియ ♦ గట్టిడెందమువాఁ
డనఁగ ధైర్యవంతుఁ ♦ డలరు (నీశ). 75

టీ. పాటుబోతు, పిటికి, పంద, కొంచ-ఈ ౪ ను యుద్ధమున భయ పడువానికిఁ జేరులు. దిట్ట, ఉక్కుతునియ, గట్టిడెందమువాఁడు - ఈ ౩ ను ధైర్యవంతునకుఁ జేరులు.

తే. పాఁజు చేరువ మొత్తంబు ♦ బారు తుటుము
దండు పరి గమి కూటువ ♦ పిండు దాటు
మూఁక దళమును బేళ్లు సమూహమునకు
(భుజగవరహార యవిముక్తపురవిహార). 76

టీ. పాఁజు, చేరువ, మొత్తము, బారు, తుటుము, దండు, పరి, గమి, కూటువ, పిండు, [ప్రందము-ప్రకృతి.] దాటు, మూఁక, దళము-ఈ ౧౩ ను సమూహమునకుఁ జేరులు.

సీ. పూనె నూనెను దాల్చె ♦ నానెను మోచె నా
 వహియించె ననుట కౌ ♦ (నహివిభూష)
 నామము లుచ్చాటనము చేసె ననుటకు
 వరుసతోఁ దఱిమెను ♦ బఱపె వెలిచెఁ
 దోలెను తొప్పె నా ♦ (ద్రుహిణాదిసురనుత)
 త్రిప్పెను నాఁ గ్రమ్మఁజేరినచే ననఁగ
 ముగిడించె ననఁగను ♦ మరలించె నన సమా
 హ్వయములై పరఁగు నివ ర్తితంబు
 తే. చేసె ననుటకు (సురమునిసిద్ధసేవ్య)
 యడ్డగించెను నా నిల్చె ♦ ననఁగ నాఁగె
 నన నివారించె ననుటకు ♦ నాఖ్య లమరు
 (నగసుతానాథ గుహగజాననసనాథ).

77

టీ. పూనెను, నూనెను, తాల్చెను, ఆనెను, మోచెను - ఈ ౫ ను ధరించె
 ననుటకుఁ బేరులు. తఱిమెను, బఱపెను, వెలిచెను, లోలెను, తొప్పెను -
 ఈ ౫ ను ఉచ్చాటనము చేసె ననుటకుఁ బేరులు. త్రిప్పెను, క్రమ్మఁజేరినచేను,
 ముగిడించెను, మరలించెను - ఈ ౪ ను వెనుకకుఁ బొమ్మనె ననుటకుఁ బేరులు.
 ఆడ్డగించెను, నిల్చెను, అఁగెను - ఈ ౩ ను నిరోధించెననుటకుఁ బేరులు.

తే. దండ చేరువ సంగడి ♦ దాపు చెంత
 సరస చెంగట యొద్ద డగ్గఱ కురంగ
 టండ పజ్జయు నా సమీపాఖ్య లమరు
 (రమ్యధవళాంక కలశసీఠినిషంగ).

78

టీ. దండ, చేరువ, సంగడి, దాపు, చెంత, సరస, చెంగట, డద్ద,
 డగ్గఱ, కురంగట, అండ, పజ్జ [పశ్చాచ్ఛట్టిభవము.] - ఈ ౧౨ ను సమీప
 మందనుటకుఁ బేరులు.

తే. అచట నచ్చట నచ్చోట ♦ నందు నాడ
 నచోట నచ్చోట, నక్కడ ♦ నయ్యెడ నట
 ననగఁ దత్ప్రదేశంబునం ♦ దనుట కాఖ్య
 లయ్యె (భక్తవిధేయ యాశ్వాసహాయ). 79

టీ. అచట, అచ్చట, అచ్చోట, అందు, అడ, అచోట, అచ్చోట,
 అక్కడ (అ+కడ) = అరిక్కున, అయ్యెడ (అ+ఎడ) = అ
 ప్రదేశమున, అట = ఈ ౧౦ యా అప్రదేశమం దనుటకు జేరులు.

క. ఇరుగెలకుల నిరుపంకల

నిరుదెస నిరుచక్కియందు ♦ నిరుపక్కియలం

దిరుగ్రేవల నిరుగడ నన

బొరిఁ బెళ్లగు నుభయపార్శ్వముల ననుట (కజా). 80

టీ. ఇరుగెలకుల, ఇరువంకల, ఇరుదెస, ఇరుచక్కియందు,
 ఇరుపక్కియందు, ఇరుగ్రేవల, ఇరుగడ-ఈ 2 ను రెండువైపులందు
 ననుటకు జేరులు.

క. నవముగ ధరలో నీమా

నవవర్ధువు వేడ్కఁ జదివినను వ్రాసిన మా

నవులకు ననవరతంబును

శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుండు ♦ చెలువం బొసఁగున్. 81

తా. ఎవ రీమానవవర్ధు వ్రాయుచున్నారో, లేక చదువుచున్నారో,
 వారికి గాశీవిశ్వేశ్వరనిదయవలన సకలసంపదలు గలుగును.

మానవవర్ధు సమాప్తము.

సీ. వలిదిప్ప వడఁకుగుఁబ్బలి చలిమిరిమల
 గట్టులఁజేడు ముక్కంటిమామ
 మంచుఁగొం డన హిమఁత్తైధరాఖ్యలు చను
 వేలుపుఁగొండ జేఁజేలగట్టు
 పుత్తడిగుబ్బలి * పునుకకంచమువాని
 విల్లు నా మేరువు * పేళ్లు వెలయు
 వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండ నాఁ
 కైలాసపర్వతాఖ్యలు నెలంగు

తే. వెలయుఁ దరిగొండ కవ్వంపుమల యనంగ
 మంథరాఖ్యలు కడపటిమల యనంగఁ
 జుట్టుఁగొం డనఁ దనరు నీఁఁజేరియందుఁ
 జక్రవాళాద్రి (వృషవాహఁశైలగేహ).

1

టీ. వలిదిప్ప (వలి=చల్లఁదనముగల, లిప్ప=కొండ), వడఁకుగుబ్బలి,
 పా. వణఁకుగుబ్బలి=వడఁకునట్లు చేయుపర్వతము, చలిమిరిమల=చల్లనికొండ,
 గట్టులఁజేడు = పర్వతములకురాజు, ముక్కంటిమామ = శివునకుమామ, మం
 చుఁగొండ=హిమము గలపర్వతము - ఈ ౬ ను హిమవత్పర్వతమునకుఁ బేరులు.
 వేలుపుఁ గొండ (వేలుపు+కొండ)=దేవతలు నివసించుపర్వతము, జేఁజేలగట్టు=
 దేవతలపర్వతము, పుత్తడిగుబ్బలి=బంగారుపర్వతము, పునుకకంచమువానివిల్లు
 =ఈశ్వరుని ధనుస్సు - ఈ ౪ ను మేరుపర్వతముపేరులు. వెలిదిప్ప (వెలి+
 దిప్ప)=తెల్లనిపర్వతము, ముక్కంటిమల=శివుని కునికపట్టగు పర్వతము, వెండి
 కొండ=వెండివలెఁ దెల్లనిపర్వతము - ఈ ౩ ను కైలాసపర్వతముపేరులు. తరి

గొండ (తరి+కొండ), కన్యంపుమల (కన్యము+మల)-ఈ ౨ను మందరపర్వతముపేరులు. కడపటిమల = కడగానుండెడుపర్వతము, చుట్టుగొండ(చుట్టు+కొండ)=భూమిచుట్టునుండెడుపర్వతము -ఈ ౨ ను చక్రవాళపర్వతముపేర్లు.

ఆ. తూర్పుగొండ నాంగఁ ♦ దోలుగట్టు నాంగను

బొడుపుగుబ్బు లనంగఁ ♦ బూర్వశిఖరి

పరంగుఁ గ్రుంకుమెట్టు ♦ పడమటికొండ నా

వెలయు నస్తశిఖరి ♦ (విశ్వనాథ).

2

టీ. తూర్పు గొండ (తూర్పు+కొండ) = తూర్వదిక్కునందుండెడు పర్వతము, తోలుగట్టు=పూర్వదిక్కునందలిపర్వతము, బొడుపుగుబ్బలి = సూర్యుఁ డుదయించెడు పర్వతము - ఈ ౩ ను ఉదయపర్వతమునకుఁ బేరులు. క్రుంకుమెట్టు=సూర్యుఁడ స్తమించుపర్వతము, పడమటికొండ=పడమటిదిక్కునందుండెడు పర్వతము - ఈ ౨ ను ఆస్తమయపర్వతముపేరులు.

తే. ఒప్పు గిరిపేళ్లు మల గట్టు ♦ తిప్ప మెట్టు

కొండ గుబ్బలి నా మేరు ♦ (కుధరచాప)

తొయి నాంగ ల్లనంగను ♦ తొయనంగ

శిల కభిఖ్యలు దగు నిల ♦ (శేషభూష).

3

టీ. మల, గట్టు, తిప్ప, మెట్టు, కొండ, గుబ్బలి - ఈ ౫ ను పర్వతమునకుఁ బేరులు. తొయి, కల్లు, తొ - ఈ ౩ ను శిలకుఁ బేరులు.

తే. పల్లె కొట్టిక కొట్టిక కుప్పమ్మ నాంగ

నూ రనంగ గ్రామనామంబు ♦ లొప్పుచుండుఁ

బట్టణంబున కాఖ్యలు ♦ పరంగుచుండుఁ

బ్రో లనంగ పీడనంగను ♦ (తూలపాణి).

4

టీ. పల్లె-నూ. పల్లియ, కొట్టిక, కొట్టిక, కుప్పము, ఊరు-ఈ ౪ ను గ్రామముపేరులు. ప్లాలు, పీడు - ఈ ౨ ను పట్టణముపేర్లు.

ఆ. ఉనికిపట్టు తావు ♦ మనికిపట్టెర విల్లు
తెంకి యిక్క నట్టు ♦ తెంకి యిమ్ము
నెలవు గీము నాఁగ ♦ నలరు నివాసదే
శంబునకును బేల్లు ♦ (చంద్రమాలి).

5

టీ. ఉనికిపట్టు, తావు, మనికిపట్టు, ఇరవు, ఇల్లు, తెంకి, యిక్క, నట్టు, తెంకి, ఇమ్ము, నెలవు, గీము [గృహశబ్దభవము.] - ఈ ౧౨ ను నివాస స్థానమునకుఁ బేరులు.

సీ. తెంకాయచెట్టనఁ ♦ డెంకాయమ్మ నన
నారికేళం బొప్పు ♦ (నగనివేశ)
మావిమ్మ ననఁగను ♦ మామిడిచెట్టన
నామ్మభూజం బొప్పు ♦ (నభుకేశ)
అత్తిమ్మ నేన మేడి ♦ యనఁగ నొదుంబర
ధారుణీజం బొప్పు ♦ (మేరుచాప)
యరఁటి యనఁటి నాఁగ ♦ సంశుమత్ఫలధారు
ణీరుహం బగు (ధరణీశ తాంగ)

తే. యలకుఁ దుంబీశలాటుసఁమాఖ్య లాను
గంబు సొఱకాయ వదరు నా ♦ (గరళకంఠ)
తా డనంగను దాడి నా ♦ తాళభూరు
హంబునకు నాఖ్య లై యొప్పు ♦ (నంబికేశ).

6

టీ. తెంకాయచెట్టు, డెంకాయమ్మను - ఈ ౨ను కొబ్బరిచెట్టుపేరులు. మావిమ్మను, మామిడిచెట్టు - ఈ ౨ను చూతవృక్షముపేరులు. అత్తిమ్మను, మేడి - ఈ ౨ను అత్తిచెట్టుపేరులు. అరఁటి, అనఁటి - ఈ ౨ను కదళీవృక్షమునకు నామంబులు. అనుగము, సొఱకాయ, వదరు - ఈ ౩ను సొఱకాయపేరులు. తాడు, తాడి - ఈ ౨ను తాటిచెట్టుపేరులు.

సీ. మొక్క మోక నిసువు ♦ మొలక మో సనఁగ నం
 కురమునకును బేళ్లు ♦ (కుధరచాప)
 యిగు రనఁ దలిరు నా ♦ జిగురు నాఁ జివు రనఁ
 బల్లవనామముల్ ♦ పరఁగు (నీశ)
 మ్రా ననఁ జెట్టన ♦ మ్రాఁ కన భూరుహ
 నామధేయము లగు ♦ (వామదేవ)
 పువు పువ్వు పూ నాఁగఁ ♦ బుప్పము విరి యల
 రనఁ గుసుమాఖ్య లై ♦ యలరు (నీశ)
 తే. గుబురు దట్టము జొంపంబు ♦ గుంపు తఱచు
 నాఁగ నిబిడంబు పేల్లోప్ప ♦ (నందివాహ)
 వల్లరిసమాఖ్య లగుచు వర్తిల్లుఁ ధీఁగ
 తీవ తీవియ తీవె నాఁ ♦ (ద్రిపురవైరి).

7

టీ. మొక్క, మోక, నిసువు, మొలక, మోసు - ఈ ౫ ను అంకురము పేరులు. ఇగురు, తలిరు, చిగురు, చివురు - ఈ ౪ ను బల్లవము పేరులు. మ్రాను - రూ. మాను, చెట్టు, మ్రాఁకు - ఈ 3 ను చెట్టునకునామములు. పువు, పువ్వు, పూ, పుప్పము, [పుష్పశబ్దభేదము.] విరి, ఆలరు - ఈ ౨ ను పుష్పము పేరులు. గుబురు, దట్టము, జొంపము, గుంపు, తఱచు - ఈ ౫ ను నందులేకయుండువానికీ పేరులు. తీఁగ, తీవ, తీవియ, తీవె-రూ. తీఁగ - ఈ ౪ ను తీఁగకుఁ బేరులు.

ఆ. అగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగుచుండుఁ దుద సుద
 కొన యనంగ వృక్షాశోటరమున
 కలరుఁ బేళ్లు తొఱట ♦ తొలి తొట్టి తొఱ నాఁగ
 (నాగహార రజతానగవిహార).

8

టీ. తుద, నుద, కొన-ఈ 3 ను అగ్రమునకుఁ బేరులు. తొఱుట, తొలి, తొఱ్ఱ, తొఱ-ఈరను చెట్టుతొఱ్ఱకుఁ బేరులు.

ఆ. ఇతువున కభిఖ్య ♦ లీక్షితఁ గన్నుల
మ్రాను చెఱకు తియ్యఁమ్రా ననంగఁ
దనరు దవ యనంగఁ ♦ దలవాఁడె నాంగఁ ద
దగ్రమున కభిఖ్య ♦ లగు (గిరిశ). 9

టీ. కన్నులమ్రాను = గనుపులుగల చెట్టు, చెఱకు, తియ్యమ్రాను = మధురమైనవృక్షము-ఈ 3 ను చెఱకునకుఁ బేరులు. దవ, తలవాఁడె - ఈ 2 ను చెఱకుకొనకుఁ బేరులు.

క. అగుఁ బే ఖ్లత్పలమునకుం
దొగ తొవ గల్వ గలు వనంగఁ ♦ దోయజ మొప్పుం
దగఁ దమ్మి తామ రనగా
మొగ డన మొగ్గ యనఁ దనరు ♦ ముకుళంబు (శివా).

టీ. తొగ, తొవ, కల్వ, కలువ-ఈ 4 ను ఉత్పలమునకుఁ బేరులు. తమ్మి, తామర-ఈ 2 ను తామరపువ్వునకుఁ బేరులు. మొగడ, మొగ్గ - ఈ 2 ను ముకుళమునకుఁ బేరులు.

తే. ఎనఁగుఁ జెందొవ చెందొగ ♦ యెఱ్ఱగలువ
యనంగ రక్తోత్పలంబు రక్తాబ్జ మొప్పు
నిలను గెందమ్మి కెందామ ♦ రెఱ్ఱదామ
రనంగఁ జెందమ్మి చెందామ ♦ రన (మహేశ). 11

టీ. చెందొవ, చెందొగ (చెన్ను+తొవ-గ)నువర్ణలూపము. చెందొవ (గ), ఎఱ్ఱగలువ (ఎఱ్ఱ+కలువ)-ఈ 3 ను ఎఱ్ఱనికలువకుఁబేరులు. కెందమ్మి (కెంపు+తమ్మి = కెందమ్మి), కెందామర (కెంపు+తామర = కెందామర), [బాల. సంధి. 36, 37 సూత్రములు చూడుఁడు.] ఎఱ్ఱదామర (ఎఱ్ఱ+తా

మర), చెందమ్మి (చెన్ను + తమ్మి), చెందామర (చెన్ను + తామర) - ఈ ౫ ను ఎఱ్ఱదామరపువ్వునకు బేరులు.

క. గొడుగు గొడు వెల్లి యనఁ జె
న్నడగును ఛత్రంబు కేతనాహ్వయము లగున్
సిడె మనఁగఁ డెక్కి మనఁగాఁ
బడగ యనన్ డా లనంగఁ * (బర్హతధన్వీ). 12

టీ. గొడుగు, గొడుపు, ఎల్లి-ఈ 3 ను ఛత్రమునకు బేరులు. సిడె ము, టెక్కిము, పడగ [చితాకాశబ్ధవము], డాలు-ఈ ౪ ను ధ్వజము నకు బేరులు.

క. మఱుఁ గనఁగ నోల మనఁగాఁ
మఱు వనఁగాఁ జా టనంగ * మా టన వరుసం
బరఁగు ని వెల్ల నగోచర
ధరణీనామంబు లగుచు * (దర్పకదమనా). 13.

టీ. మఱుఁగు, ఓలము, మఱుపు, చాటు, మాటు - ఈ ౫ ను కన్నుల కగపడనిచ్చ దేశమునకు నామములు.

క. పొసఁగుఁ దృణాఖ్యలు పులు నాఁ
గన వనఁగాఁ బూరి యనంగ * గడ్డి యనంగా
వసుమతిలో నెన్నంబడు
ససి సస్యము పై రనంగ * సస్యం (బభవా). 14

టీ. పులు, కనపు, [పూసశబ్దభవము.] పూరి, గడ్డి - ఈ ౪ ను తృణమునకు బేర్లు. ససి, సస్యము, [సస్యశబ్దభవము] పైరు - ఈ 3 ను ధాన్యమునకు నామములు.

ఆ. తెలుపు దెల్ల వెల్ల * తెలి వెలి నాఁగ నా
హ్వయము లమరు ధవళవర్ణమునకుఁ

గప్పు నలుపు నల్ల ♦ కఱ యన నాఖ్యలై
నీలవర్ణమునకు ♦ (నీలకంఠ).

15

టీ. తెలుపు, తెల్ల, వెల్ల, తెలి, వెలి - ఈ ౫ ను ధవళివర్ణమునకుఁ
జేరులు. కప్పు, నలుపు, నల్ల, కఱ - షా. కఱి-ఈ ౪ ను నీలవర్ణమునకుఁ
జేరులు.

ఆ. కెంపు దొంగరు దొవరు ♦ గెంజాయ యెటు పెట్టి
యనఁగ నరుణకాంతి ♦ కాఖ్య లయ్యె
నళిది పసుపుచాయ ♦ యనఁగ హరిద్రవ
ర్ణమున కాఖ్య లగుఁ (బి+నాకహస్త).

16

టీ. కెంపు, లొంగరు, లొవరు, కెంజాయ (కెంపు+చాయ), ఎఱు
పు, ఎఱ్ఱి - ఈ ౬ ను ఎఱ్ఱినికాంతికిఁ జేరులు. అళిది-రూ. హళిది, పసుపు
చాయ-ఈ ౨ ను హరిద్ర వర్ణమునకుఁ జేరులు.

ఆ. శ్యామవర్ణమునకు ♦ నామంబు లగుచుండుఁ
బసరుచాయ యనఁగ ♦ బచ్చ యనఁగ
వన్నె డాలు రంగు ♦ వన్నియ జిగి జోతి
చాయ యనఁగఁ బరంగు ♦ జగతిఁ గాంతి.

17

టీ. పసరుచాయ, పచ్చ-ఈ ౨ ను ఆకుపచ్చవన్నెకు నామములు.
వన్నె, [వర్ణశబ్దభవము.] డాలు, రంగు, వన్నియ, [ప్ర. వర్ణము.] జిగి,
జోతి, [ప్ర. జ్యోతిస్సు.] చాయ [ప్ర. ఛాయ] - ఈ ౪ ను కాంతికిఁ
జేరులు.

తే. మానికము లన రతనముల్ ♦ నా నెసంగు
నవని మాణిక్యములకు సమాహ్వయములు
మెఱుఁ గనంగను నిగ్గు నా ♦ మెఱయుచుండు
నాఖ్య లుత్కృష్టకాంతికి ♦ (నభ్రకేశ).

18

టీ. మానికము [ప్రకృ. మాణిక్యము], రతనము [ప్రకృ. రత్నము]-
ఈ ౨ ను రత్నములకుఁ బేరులు. మెఱుంగు, నిగ్గు-ఈ ౨ ను విశేషకాంతికిఁ
బేరులు.

తే. జడధిపే శ్లగు మున్నీరు ♦ కడలి సంద్ర
మనఁగ మడుఁ గన మడువు నా ♦ హ్రదము దనరుఁ
బరఁగు నాటవసంద్రంబు ♦ పాలవెల్లి
జిడ్డుకడలి పాల్కడలి నా ♦ క్షీరజలధి. 19

టీ. మున్నీరు (మును + నీరు) = మొదటిస్పష్టి, కడలి, సంద్రము
[ప్రకృ. సముద్రము.] - ఈ 3 ను సముద్రమునకు నామములు. మడుఁగు,
మడువు-ఈ ౨ ను హ్రదముపేర్లు. ఆటవ సంద్రము, [లవణ, ఇత్తు, సుర,
సస్వి,దధి,క్షీర, నీలసముద్రములు] నిది యాటవది.] పాలవెల్లి (పాలు+వెల్లి)=
క్షీరప్రవాహము, జిడ్డుకడలి = జిడ్డుగల సముద్రము, పాలకడలి=క్షీరసము
ద్రము-ఈ ౪ ను క్షీరసముద్రమునకుఁ బేరులు.

క. సంజె యన మడి యనంగను
మంజుల కేదారభూసమాఖ్యలు వెలయుం
బుంజె యనఁ జేను పాల మనఁ
గం జన మరుభూమిపేళ్లు ♦ (కాయజదమనా). 20

టీ. సంజె, మండి-ఈ ౨ ను మాగాణిభూమికిఁ బేరులు. పుంజె,
చేను, పాలము-ఈ 3 ను పెట్టభూమిపేర్లు. కంజ-ఈ ౧ నిర్జలప్రదేశము
నకుఁ బేరు.

క. ధరణికో వివరాఖ్య లగున్
బొటియ కలుగు లాఁగ బొక్క ♦ బొంద యనంగా
దరి యొడ్డు గట్టనంగాఁ
బరఁగుం దీరంబు పేళ్లు ♦ (ప్రమథగణేశా). 21

టీ. బొటియ, కలుగు, హంగ, బొక్క, బొంద-ఈ ౫ ను బొంద
పేర్లు. దరి, బడ్డు, గట్టు-ఈ 3 ను తీరమునకుఁ జేరులు.

తే. అస లనంగను తొంపి నా ♦ నడు సనంగ
బుఱద నా నొప్పుఁ గర్దమంబునకుఁ జేళ్లు
భూమికి సమాఖ్య లగు బువి ♦ పుడమి నేల
మన్ను పంటవలంతి నా ♦ (మదనదమన). 22

టీ. అసలు, తొంపి, అడుసు, బుఱద - ఈరను అడుసునకుఁజేరులు.
బువి [ప్రకృ. భువి.], పుడమి [ప్రకృ. పృథివి.], నేల, మన్ను, పంటవలంతి
పంటలనొనఁగుచేవి-ఈ ౫ ను భూమిపేర్లు.

తే. జగిలె యనంగ నరుంగు నాంగ ♦ జగతి నాంగఁ
దిన్నె యన వేదికాఖ్యలై ♦ యెన్నుఁ దనరు
మి ట్టనంగను మెరక నా ♦ మిట్ట యనంగ
నున్నతక్షితికాఖ్యలై ♦ యొప్పు (నభవ). 23

టీ. జగిలె-రూ. జగిలె, అరుంగు, జగతి, లెన్నె-ఈ ౪ ను లెన్నెకుఁ
చేరులు. మిట్టు, మెరక, మిట్ట-ఈ 3 ను ఎత్తయినచోటికిఁ జేరులు.

తే. తనరు నిశ్రేణి తాప నిచ్చెన యనంగఁ
దెప్ప తే పనునాఖ్యల ♦ నొప్పుఁ బ్లవము
వరంగు నో డనఁ గల మనఁ ♦ దరణి ధరణిఁ
(దరణిశీతాంశుశిఖినేత్ర ♦ ధవళగాత్ర). 24

టీ. తాప, నిచ్చెన-ఈ ౨ ను నిచ్చెనకుఁ చేరులు. తెప్ప, తేప-ఈ ౨
ను ప్లవమునకుఁ చేరులు. ఓడ, కమలము-ఈ ౨ ను నావకుఁ చేరులు.

తే. కార్తకం బొప్పు విల్లు సింఁగాణి యనంగఁ
దూణ మొప్పు బత్తళిక నా ♦ దొన యనంగఁ

దరకనం బనఁ బొది యనఁ ♦ దనరు శరణు

కోల ములి కమ్ము తూఁపు నా ♦ (శూలపాణి). 25.

టీ. విల్లు, సింగాణి-ఈ ౨ ను ధనశ్చనకుఁ జేరులు. వత్తలిక, దొన, తరకనము, పొది-ఈ ౪ ను అమ్ములపొదిపేర్లు. కోల, ములికి, అమ్ము, తూఁపు-ఈ ౪ ను శరణు పేర్లు.

తే. తనరుఁ బేళ్లు తనుత్రాణమునకుఁ గత్త

శంబు జోడు జిరా దుప్పటంబు బొంద

శం బనఁగ నాఖ్య లగు శతాంగింబునకును

దేరు నా నరదము నాఁగ ♦ (మేరుచాప). 26.

టీ. కత్తశంబు, జోడు, జిరా, దుప్పటంబు, బొందశంబు-ఈ ౫ ను కవచమునకుఁ జేర్లు. లేరు, అరదము [ప్రకృ...రథము.] - ఈ ౨ ను రథము పేర్లు.

క. కన్నా కన్నను దలక

ట్టన్నను మఱి మేలుబంతి ♦ యన్నను ధరలో

నిన్నియు శ్రేష్ఠము వేల్చె

యెన్నంబడు రాజసభల ♦ (నిభదై త్యహారా). 27

టీ. కన్నాకు, కలకట్టు, మేలుబంతి-ఈ ౩ ను ఉత్తమునిపేర్లు.

క. సొమ్మనఁ దొడ వనఁగా రవ

ణమ్మన నగుఁ బేళ్లు భూషణమ్ములకును హా

రమ్ములకు నగును నభిధా

నమ్ములు పేరు లన సరులు ♦ నా(శిలికంఠా). 28

టీ. సొమ్ము, తొడవు, రవణము-ఈ ౩ ను భూషణములకుఁ జేరులు. పేరు, సరి-ఈ ౨ ను హారమునకుఁ జేరులు.

తే. సరము లెత్తులు దండలు ♦ సరు లనంగ
నామధేయంబు లగుఁ బుష్పదామములకు
వాసనకు నాఖ్యలై యొప్పు ♦ వలపు కంపు
తావి కమ్మన యనఁగ (గాత్రాయనీశ). 29.

టీ. సరములు, ఎత్తులు, దండలు, సరులు-ఈ ర ను శూవులదండలకుఁ
జేర్దు. వలపు, కంపు, తావి, కమ్మన-ఈ ర ను వాసనకుఁ జేరులు.

క. ఒడమె యన సొమ్మనంగా
విడిముడి యన రొక్క మనఁగ ♦ విత్తంబునకుం
బుడమిని నామము లగు నివి
(యుడురాజకళావతంస ♦ యురగాభరణా). 30

టీ. ఒడమె, సొమ్ము, విడిముడి, రొక్క-ము(రుక్తశబ్దభవము)-ఈరను
ధనమునకుఁ జేర్దు.

తే. మచ్చు లన మిదై లనఁగను ♦ మాడుగు లన
దారునిర్మితగేహముల్ ♦ దనరుచుండుఁ
బరఁగు సౌధంబు మేడ యుప్పరిగ యనఁగఁ
(నాగకేయూర మౌనిమానసవిహార). 31

టీ. మచ్చులు, మిదైలు, మాడుగులు-రూ. మాడువులు - ఈ 3 ను
కొయ్యలొక గట్టఁబడినయిండ్లకుఁజేర్దు. ఉప్పరిగ, మేడ-ఈలను రాచనగళ్ల
కుఁ జేర్దు.

తే. పెట్టి యన మందసం బనఁ ♦ బెట్టి యనఁగఁ
'బెట్టియ యనఁగఁ బేటికాభిఖ్య లమరు
మ్రొ డనంగను మోటు నా ♦ మొద్దనంగ
వెలయు స్థాణుసమాఖ్యలు ♦ (విశ్వనాథ). 32

టీ. పెట్టి, మందసంబు, పెట్టె, పెట్టియ-ఈ ౪ ను పేటికపేర్లు.
మ్రోడు, మోటు, మొద్దు-ఈ 3 ను స్థాణువుపేర్లు.

ఆ. విస్తృతాఖ్య లొప్పు * విప్పు తనర్పు నా
వెడద విరివి పఱపు * వెడలు పనంగ
దీర్ఘమునకు నామధేయంబు లై యొప్పు
నిడుద చాపు నిడివి * నిడు పనంగ.

33

టీ. విప్పు, తనర్పు, వెడద, విరివి, పఱపు, వెడలుపు-ఈ ౬ను వెడలుపు
పేర్లు. నిడుద, చాపు, నిడివి, నిడుపు-ఈ ౪ ను నిడివికి జేర్లు.

ఆ. ఈడు దినుసు సాటి * యెన దొర సరి జోడు
సవతు మాద్రి యుద్ది * జత తరంబు
పురుడు నాంగ సదృశమున కివి యాఖ్య లౌ
(వివిధగుణసనాథ * విశ్వనాథ).

34

టీ. ఈడు, దినుసు, సాటి, ఎన, దొర, సరి, జోడు, సవతు, మాద్రి-
రూ. మాదిరి, ఉద్ది, జత, తరంబు, పురుడు-ఈ ౭ను సమానమునకు జేర్లు.

తే. పసిండి బంగరు బంగారు * వైడి పొన్ను
జాళువా పుత్తడి యనంగ * స్వర్ణ మమరుఁ
దప్తకాంచన మమరుఁ గుంధన మనంగ
డాని యపరంజి నా (గజదానవారి).

35

టీ. పసిండి, బంగరు, బంగారు, వైడి, పొన్ను - రూ. హొన్ను,
జాళువా, పుత్తడి-ఈ ౭ ను బంగారమునకు జేర్లు. కుంధనము, కడాని, అప
రంజి-ఈ 3 ను పుటముదీతిన బంగారమునకు జేర్లు.

ఆ. చిదుర తునుక తునియ * చిదురుప వ్రక్క
లనంగ ఖండమునకు * నాఖ్య లమరుఁ

బ్రోగు గుప్ప వామి ♦ ప్రోవు దిట్ట యనంగ
రాశి కాఖ్య లగు (ధ♦రాశతాంగ).

36.

టీ. చిదుర, తునుక, తునియ, చిదురుప, వ్రక్క, పాలు - ఈలను
ఖండమునకుఁ బేర్చు. ప్రోగు, తుప్ప, వామి, ప్రోవు, తిట్ట-ఈగను రాశికిం.
బేరులు.

క. ఈస్థావరవర్ధం గడు
నాస్థా వినఁ జదువ వ్రాయ ♦ నవనీస్థలిలో
నాస్థానికృప నఖలశు
భస్థితులును జనుల కొదవు ♦ భాసురలీలన్.

37.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ ర్థ.

సీ. వెడఁదమోముమెకంబు ♦ జడలమెకం బేనుఁ
గులగొంగ మెకములఁకొలముసామి
తెల్లఁదాలుమెకంబు ♦ తెఱనోటిమెకము సిం
గంబు నాబొబ్బమెకం బనంగఁ
బరఁగును మృగరాజు ♦ పసిదిండి పులి మెకం.
బులతిండిపోతు చాఁతలమెకంబు
మువ్వన్నె మెక మన ♦ నివ్వసుంధరయందు
వ్యాఘ్రంబునకు సమాఖ్యలు చెలంగుఁ
ఆ. బుట్టకూడుదిండిపో తన వెనుకచూ
పులమెకంబు నాఁగ ♦ నెలు వనంగ

నెలుగు నాఁగ మోరఁ తెలుపు పేఁకంబు నా
భల్లుకంబు దనరు * (ఫాలనేత్ర).

1

టీ. పెడఁదమోముమెకము = వికాలముఖముగలవ్యుగము, జడలమెకము = జటలుగలవ్యుగము, వినుగులగొంగ = గజములకుఁబిరోధి, మెకముల కొలముసామి = వ్యుగములవంశమునకు రాజు, తెల్లఁదాలుమెకము = శ్వేత కాంతిగలది, తెఱినోటిమెకము = తెఱచియుండెనునోరుకలది, సింగము, [సింహశబ్దభవము.] బొబ్బమెకము = బొబ్బలువేసెదవ్యుగము - ఈ ర యు సింహమునకుఁ జేర్లు. పసిదిండి = (పసుల+తిండి) పశువును భక్షించునది, పులి, మెకంబులతిండిపోతు = వ్యుగములను భక్షించునది, చాఱలమెకము = చాఱలుగలవ్యుగము, మువ్వన్నెమెకము = మూఁడువన్నెలుగల వ్యుగము-ఈ గీ ను వ్యాఘ్రమునకుఁ జేరులు. పుట్టకూడుదిండిపోతు = పుట్టకూడుతిననది, వెనుకచూపులమెకము = వెనుకదృష్టిగలది, ఎలుపు, ఎలుగు, మోరఁ తెలుపు మెకము=ముఖమందు తెలుపుగలవ్యుగము-ఈ ౪ ను భల్లుకమునకుఁ జేర్లు.

క. పలుగొమ్ములమెక మనఁగా

నిల నెక్కుడుపె.క మనంగ * నేనుఁ గనఁగా

బలువంజమెకము నాఁ జే

గలమెక మన గౌరవంగఁ * గరి. యొప్పు (శివా). 2

టీ. పలుగొమ్ములమెకము = దంతములే కొమ్ములుగాఁగలవ్యుగము, ఎక్కుడుమెకము=ఎక్కుటకుయోగ్యమైనవ్యుగము, వినుగు, బలువంజమెకము (బలుపు+తింజ+మెకము), రూ. బలుహజ్జమెకము = బలువైన పాదములు గలవ్యుగము, చేగలమెకము=హస్తము (తొండము) గలవ్యుగము, గౌరు-ఈ ౩ ను గజమునకుఁ జేరులు.

తే. వాజికి సమాఖ్య ల్గుఁ దేజి * వారువంబు

మాపు గుఱ్ఱంబు తట్టువ * వాపురంబు

క త్తలాని బాబా జక్కి ♦ తత్తడి యన
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

3

టీ. తేడి, వారువము, మావు, గుఱ్ఱము, తట్టువ, వావురము, కత్తలా,
బాబా, జక్కి, తత్తడి-ఈగి యు గుఱ్ఱమునకుఁ బేరులు.

క. తగ రేడిక పొట్టే లన

నగు మేషసమాఖ్య లేనిమిదడుగులమెక మే
నుంగుగొంగసూఁ డనంగా

జగతిక శరభాఖ్య లొప్పుఁ ♦ (జంద్రార్థరా).

4

టీ. తగరు, ఏడిక, పొట్టేలు-ఈ 3 ను మేకకుఁ బేరులు. ఎనిమిదడు
గులమెకము = ఎనిమిదికాళ్లుగల మృగము, ఎనుంగుగొంగసూఁడు = సింహ
మునకు విరోధి-ఈ ౨ ను శరభమృగమునకుఁ బేరులు.

క. సంగతి నుష్టాఖ్యలు నొ

ప్పెంగడు నొంటె లన లొట్టిపిట్ట లనకా సా

రంగాఖ్య లలరు నిట్టు ల

సంగా జింక లన లేళ్లు ♦ నా (సర్వజ్ఞా).

5

టీ. ఒంటె, లొట్టిపిట్ట-ఈ ౨ ను ఉష్టమునకుఁ బేరులు. ఇట్టి, జింక,
లేడి-ఈ 3 ను జింకలకుఁ బేరులు.

క. నులిగొమ్మలమెక మి ♦ ఱ్ఱన

నిల మృగమున కొప్పుఁ బేళ్లు ♦ మృగిలేడి యనకా

వెలయును రెంటికి దగు నా

ఖ్యలు జింక యనంగ నీశ ♦ (యంబరకేశా).

6

టీ. నులిగొమ్మలమెకము = మెలికలులిరిగియుండు కొమ్మలు గలమృ
గము, ఇట్టి-ఈ ౨ ను మగజింకపేర్లు. లేడి - అను నీ గి యు ఆడుజింకకు
పేరు. జింక-ఈ గి యు ఆడు మగదుప్పలు రెంటికినిపేరు.

తే. పసులు తొడుకులు పసరముల్ ♦ పసి యనంగఁ
 బళువులకును సమాఖ్యలై ♦ పరఁగు నాల
 పోతు బసవఁడు గిబ్బ యాఁబో తనంగ
 వృషభమున కాఖ్యలై యొప్పు ♦ (వృషభవాహ). 7

టీ. పసులు, తొడుకులు, పసరము-రూ. పసలము, పసి-ఈ ౪ ను పశువులకుఁ జేరులు. ఆలపోతు=పశువులకుఁ బతి, బసవఁడు, గిబ్బ, ఆఁబోతు [ఆవు+పోతు]-ఈ ౪ ను వృషభమునకుఁ చేరులు.

సీ. తొట్టుపట్టు లనంగ ♦ దొడ్లనఁగా నివి
 గోష్ఠదేశమునకుఁ ♦ గొఱులు (నీశ)
 కడుపులు మొదపులు ♦ పదుపులు మందలు
 నా ధేనుగణ మొప్పు ♦ (నగనివేశ)
 యలరు నాఖ్యలు లేఁగ ♦ లన దూడ లనఁ క్రేపు
 లన వత్సములకును ♦ (ధనదమిత్ర)
 యా వనఁగా గిడ్డి ♦ యనఁ దొడు కన మొద
 వన ధేనునామముల్ ♦ దనరు (నభవ)

తే. యుక్షమునకు సమాఖ్యలై ♦ యొప్పుచుండు
 గిత్త యె ధనఁ గోడె నాఁ ♦ (గృత్తివాస)
 యా లనఁగ ధేనువుల కాఖ్య ♦ యలరు చుండు
 (శైలజానాథ ప్రమథసంఘయసనాథ). 8

టీ. తొట్టుపట్టులు, దొడ్లు - ఈ ౨ ను కొట్టమునకుఁ జేర్లు. కడుపులు, మొదపులు, పదుపులు, మందలు - ఈ ౪ ను ఆవులగుంపునకుఁ జేర్లు. లేఁగ, దూడ, క్రేపు - ఈ ౩ ను దూడలకుఁజేర్లు. ఆవు, గిడ్డి, తొడుకు, మొదపు-ఈ ౪ ను గోవులపేర్లు. గిత్త, ఎద్దు, కోడె - ఈ ౩ ను ఎద్దునకుఁ జేర్లు. ఆలు [ఆవు+లు (పువర్ణలోపము)=ఆలు-బహువచనము.]-ఈ ౧ యు ధేనువులపేరు.

తే. అలరుఁ గుండేలు చెవులపో ♦ తనఁగ శశక

మొప్పుఁ బొడలమెకంబు నా ♦ దుప్పి యనఁగఁ

గాఱుకొమ్మలమెక మనంఁగను ధరిత్రి

రామనామమృగంబు (ధ♦రాశతాంగ).

9

టీ. కుండేలు, చెవులపోతు-ఈ ౨ ను కుండేటికిఁ బేర్చు. పొడలమెకము = మచ్చలుగలమృగము, దుప్పి, కాఱుకొమ్మలమెకము = సాంద్రశృంగములు గల మృగము-ఈ 3 ను దుప్పికిఁ బేర్చు.

తే. దుంత యెనుపోతు జమునెక్కిరింత దున్న

యనఁగ మహిషంబునకు సమాఁహ్వయము లమరుఁ

బరఁగు నెనుపెంట్లు గేదెలు ♦ బట్టె లెనుము

లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు ♦ (ధనదమిత్ర).

10

టీ. దుంత, ఎనుపోతు, జమునెక్కిరింత = యమునివాహనము, దున్న-ఈ ౪ ను మహిషంబునకుఁ బేర్చు. ఎనుపెంట్లు (ఎనుము + పెంటి = ఎనుపెంటి), గేదె, బట్టె, ఎనుము-ఈ ౪ ను మహిషీసామములు.

తే. పక్కి పులుఁగు పిట్ట యనఁగఁ ♦ బక్షి యొప్పు

గఱులు తెక్కలు చట్టుప ♦ లెఱక లనఁగఁ

బక్షుముల కివి పే శృంగుఁ ♦ బర్లములకు

నాఖ్యి లగు లావు లన నీక ♦ లనఁగ (నీశ).

11

టీ. పక్కి, (ప్రకృతి. పక్షి.) పులుఁగు, పిట్ట-ఈ 3 ను పక్షికిఁ బేర్చు. గఱులు, తెక్కలు, చట్టుపలు, ఎఱకలు-ఈ ౪ ను తెక్కలకు నామములు. లావు, ఈక-ఈ ౨ ను ఈకలకు నామములు.

సీ. తొలకరికలుగుపుల్లులు నల్వితేజీలు

పాలు నీరును నేరుఁపఱుచుపులుఁగు

లంచలు తెలిపిట్ట • లన నొప్పు హంసలు
 క్రౌంచముల్ దనరారు • గొంచ లనంగ
 గొక్కరా లనంగను • గొక్కు లనంగను
 గొక్కెర లనంగను • గొంగ లనంగ
 బరంగు నభిఖ్యలు • బకవిహంగములకు
 నట్టువపులుగు నా • జాట్టుపులుగు

తే. నాంగ నె వ్వున నెలి నా • నమ్మి యనంగ
 గేకికి సమాఖ్య లగుఁ జంచఃరీకములకు
 నాఖ్యలు జమిలిముక్కాలి • యనంగ దేటి
 యనంగ దుమైద నా (నీశ • యభ్రకేశ).

12

టీ. తొలకరికలుగుపుల్లులు=వర్షాకాలమునఁ బాటిపోవుపక్షులు, నల్వ
 తేజీలు=బ్రవ్వుకు వాచనములు, పాలు నీరును నేరుపఱుచు పులుగులు=
 క్షీరోదకములను వేరుపఱుచునట్టిపక్షులు, అంచలు, (ప్రకృతి. హంసలు.)
 తెలిపిట్టలు = తెల్లనిపక్షులు-ఈ గ ను హంసలకు నాచుములు. గొంచలు-
 ఈ ౧ యు క్రౌంచపక్షులకుఁ బేరు. గొక్కరా, గొక్కు, గొక్కెర, గొంగ-
 ఈ ౪ ను బకమునకుఁ బేర్లు. నట్టువపులుగు=నాట్యమునుజేయుపక్షి, జాట్టు
 పులుగు = సిగగలపక్షి, నెమ్మి, నెమిలి, నమ్మి-ఈ గ ను గేకికి నాచుములు.
 జమిలిముక్కాలి=ఆఱుకాళ్లు గలది, తేటి, తుమైద-ఈ 3 ను భ్రమరము
 పేరులు.

తే. పరంగు నొడ్డిలు కూకీలు • పల్లటీలు
 పావురాలును బకదార్లు • పావురములు
 నాంగఁ గలరవపక్షిబృందములవేళ్ళు
 (పంకజాతాక్షసన్నిత్ర • ఫాలనేత్ర).

13

టీ. ఒడ్డిలు, మాకీలు, పల్లటీలు, పావురాలు(పారావతకబద్ధభవము), ఒక డార్లు, పావురములు-ఈ ౬ ను పావురములకుఁ బేరులు.

తే. పుడమిలోపలఁ జదువులపులుఁ గనంగఁ
జిగురువిల్కానితేజి నాఁ ♦ దొగరుముక్కు
పులుఁ గనంగ బచ్చతెక్కలపులుఁ గనంగఁ
జిలుక యన నొప్పుఁ గీరంబు ♦ (శ్రీమహేశ). 14

టీ. చదువులపులుఁగు=మాటాడుపక్షి, చిగురువిల్కానితేజి=మన్వభుని వాహనము, దొగరుముక్కుపులుఁగు = యెఱ్ఱినిముక్కుగలపక్షి, పచ్చతెక్కలపులుఁగు = పచ్చలితెక్కలుగలపక్షి, చిలుక-ఈ ౫ ను చిలుకకుఁ బేర్లు.

తే. బట్టికాఁ డన గొరవంకపిట్ట యనంగఁ
బరఁగు శారిక యేత్రింత ♦ పసులపోలి
గాఁడు కూకటిమూఁగ నాఁ♦గను జెలంగు
నిల భరద్వాజవిహంగంబు ♦ (నీలకంఠ). 15

టీ. బట్టికాఁడు-పా.బట్టుకాఁడు, గొరవంకపిట్ట-ఈ ౨ ను గోరువంక కుఁ బేర్లు. ఏత్రింత, పసులపోలిగాఁడు, కూకటిమూఁగ-ఈ 3 ను భరద్వాజ పక్షికిఁ బేర్లు.

తే. జాలె డే గనఁ గురుజు నా ♦ సాశ్వ మనంగఁ
గణుజు నాఁగను జలకట్టై ♦ యనంగ వేస
డం బనంగ గిడ్డు నా నోరణం బనంగ
శ్వేనభేదంబు లగు (మహాసేనజనక). 16

టీ. జాలె, డేగ, కురుజు, సాశ్వము, కణుజు, జలకట్టై, వేసడము, గిడ్డు, పీరణము-ఈ ౬ యును శ్వేనవిశేషములకుఁ బేర్లు.

తే. కోటఁ డనఁగను గూబ నా ♦ ఘూక మమరుఁ
జిలుతగూబ యనంగఁ బఁసిండికంటి
యనంగ సకినాలపులుఁ గన ♦ నలరుచుండుఁ
బృథివిఁ గనకాక్షి యనుపక్షి ♦ (శ్రీమహేశ). 17

టీ. కోటఁడు, గూబ-ఈ ౨ ను గుడ్లగూబకుఁ బేరులు. చిలుకగూబ = చిన్నగూబ, పసిండికంటి = బంగారమువంటి నేత్రములుగలది [సమాసాంతము.], సకినాలపులుఁడు = శకునములపక్షి - ఈ 3 ను బంగరుకంటిపిట్టకుఁ బేర్లు.

తే. పాము సప్పంబు నిడుపఁడు ♦ పడగదారి
గాలిమేతరి విసదారి ♦ కానరాని
కాళ్ళయది చిల్వి వీనులకంటి పుట్ట
పెట్టెప ట్టనఁ జను నహి ♦ వేళ్ళు భర్త. 18

టీ. పాము, సప్పము, [ప్రకృతి సర్పము.] నిడుపఁడు = దీర్ఘముగానుండు నది, పడగదారి = పడగనుధరించినది, గాలిమేతరి = వాయుభక్షణము నేయునది, విసదారి = విషమునుధరించినది, కానరాని కాళ్ళయది = అగపడనిపాదములు గలది, చిల్వి-రూ. చిలువ, వీనులకంటి = చెవులే కన్నులుగాఁగలది, పుట్ట పెట్టె పట్టు = వల్లి కమును బెట్టెయును నివాసముగాఁగలది - ఈ ౧౦ యు సర్పమునకు నామములు.

క. ఇల నెంచ రుధిరమున కా
ఖ్యలు నల్ల యనంగ నెత్తు ♦ రనంగ ధరిత్రిం
బొల యీరు వెఱచి నంజుడు
పొల సస నివి పరఁగు మాంసమునకు (మహేశా). 19

టీ. నల్ల, నెత్తురు-ఈ ౨ ను రక్తమునకుఁ బేర్లు. పొల, ఈరువు, ఎఱచి, నంజుడు, పొలను-ఈ ౪ ను మాంసమునకుఁ బేర్లు.

క. భర్గుడు కాశీనిలయుఁడు
దుర్గాపతి యొసఁగు ముదముతో నీతిర్య
గ్వర్గు లీఖించినఁ జదివిన
దౌర్గత్యము లణఁచి సంపదలు నిత్యంబున్. 20

టీ. ఈతిర్యగ్వర్గు వ్రాసినను, జదివినను, కాశీవిశ్వేశ్వరనిదయవలన వారి
ద్రవ్యములు దొలఁగి సంపదలు గలుగును.

తిర్యగ్వర్గు సమాప్తము.

— నా నా ర్థ వ ర్ణ. —

క. కలు పనఁ బేరగు దధికిం
గలు పన సస్యంబులోని * గాదముపే రా
*వెలు గండు కంపకోటను
వెలుఁ గందురు ప్రభను జనులు * (విశ్వాధిపతీ). 1

టీ. 1. కలుపు=పెరుఁగు, పెరులోనికసపు. 2. వెలుగు=కంచె, వెలుఁగు=
వెలుతురు.

మావు లనం దగు హయములు
మావు లనం బరఁగు నామ్రమహిజంబు లిలం
దావు లన స్థల మొప్పును
వావు లనక వాసనలకుఁ * దగుఁ బేరు (శివా). 2

టీ. 1. మావులు=గుఱ్ఱములు, మామిడిచెట్లు. 2. తావులు=చోటులు,

* ఇది అరసున్నగలప్పుడు కాంతికిని, లేనప్పుడు కంపకోటకును బే
రగును.

వాసనలు. [పైరెండుపదములకును బహువచనమందే యాయర్థభేదంబు చెప్ప, పీలగునుగాని యేకవచనంబున నివి వెచ్చేతింతములుగలవి గావున సర్థద్వయము చెప్ప పీలుగాదు. ఏకవచనమున గుఱ్ఱమునకు “మావు” మామిడిచెట్టునకు “మావి” యని రూపములు.]

క. ఇమ్మహిలోపలఁ బే రగుఁ

గొమ్మ యనకొ వృక్షశాఖకును భాషినికిం

దమ్ము లనం బే రగుఁ బ

దమ్ముల కనుజన్మలకును ♦ (దరుణేందుధరా.) 3

టీ. 1. కొమ్మ= చెట్టుయొక్కకొమ్మ, ఆంధ్రాది. 2. శమ్ములు=తామరలు, అనుటలు. [ఏకవచనమున సర్థద్వయమురాదు. తామరకు ‘శమ్మి’ అనుటనీ ‘శమ్మడు’ అని రూపభేదము.]

క. ఇమ్ములఁ బే రగుఁ దాటం

కమ్ములకుకొ లేఖలకును ♦ గమ్మ లనకొ నా

మమ్ము దగుం గంతాభర

ణమ్మునకును లతకుఁ దీఁగె ♦ నా (నౌరీశా). 4

టీ. 1. కమ్మ=చెనికమ్మ, ఉత్తరము(బాబు). 2. లీఁగె=మెడనూలు, లత.

క. చెల్లును బేల్లె ధరలోఁ

దా శ్లెన సూత్రంబులకును ♦ దాశంబులకుం

గో శ్లనఁ గుక్కుటములకును

బే శ్లగు ఖట్వాంగములకుఁ ♦ బే శ్లగు (నభవా). 5

టీ. 1. తాళ్లు=చగ్గములు, తాటిచెట్లు, [ఏకవచనములోరాదు. చగ్గము=తాడు, తాటిచెట్టు=తాడి]. 2. తోళ్లు=కుక్కుటములు, మంచపుఁగోళ్లు. [ఈ యర్థములో ఏకవచనములోరాదు. కుక్కుటము=కోడి, మంచపుఁగోడు=కోడు.]

క. చామ యన సస్యమునకును
భామినికిని నాఖ్య యగుచుఁ ♦ బరఁగు ధరిత్రిక
నామము లగుచును వెలయును
బాము లనక జన్తములకు ♦ భంగములకున్. 6

టీ. 1. చామ=ధాన్యవి శేషము, ఆఁడుది. 2. బామ=పుట్టుక, తిరస్కారము.
తే. దంట యనఁగ నభిఖ్య యై ♦ దనరుచుండు
జగతిలోపలఁ బ్రాధకు ♦ యుగళమునకుఁ
బలు పనంగ నభిఖ్య యాఁ ♦ బానుపునకు
విస్తృతమునకు (వై లని*వేశ యాశ). 7

టీ. 1. దంట=ప్రాధాంగన, జంట. 2. పలుపు=పానుపు, వ్యాపించుట.
క. తొలి యనఁగా నగు నామం
బులు పూర్వంబునకు సుషిర*మునకును ధరలో
వెలి యనఁగ బహిర్ధవళం
బులకును నామంబు (శేష*భుజగవిభూషా). 8

టీ. 1. తొలి=మునుపు, దెజ్జము. 2. వెలి=బయలు, తెలన.
క. నెమ్మి యనక వంజులవృ
క్షమునకుక బర్హికిని సు*ఖస్థితికిని నా
మమ్ముగఁ దగు (ననిధీర య
హమ్మతిజనదూర పన్న*గాధిపహారా). 9

టీ. నెమ్మి=వంజులవృక్షము, సెమిలి, సాఖ్యము గలిగియుండుట.
క. పోలం బే రగుచుండును
బా లనఁగా క్షీరమునకు ♦ భాగంబునకుం

గా లనఁ జే రగు నాలవ
పాలికిఁ బాదంబునకును • (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలు=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబు పే రగు
మే లన నుపరికిని గూరిఁమికినిం బే రా
మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన
యాలాపంబునకు నాఖ్య • యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, వైభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. భారుణిఁ బేరు వహించును
బూరుగు నా న్నూఁదువాద్యమును శాల్తలియుం
బే రన నభిధానం బగు
హారమునకు నామమునకు • (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు=వాద్యవిశేషము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు=ఒకనామము, దండ.

క. క ప్పన నీలిమపే రగుఁ
గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికసవుకుఁ బే రొఁ
గొప్పనఁ దగుఁ జాపాగ్రము
నొప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహోపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁదవేయువూరి. 2. కొప్ప=నింటికిన,

శ్రీలొప్ప, ఇంటియొక్కనడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధమ
నికిఁ బే రగుఁ గ్రోవి యనఁగ • నెఱి నట్టుల వే
టొకభూజమునకు నధరము
నకుఁ బే రగు మోవి యనిన • (నగరాట్చాపా). 14

టీ. 1. క్రోవి=కోరింట చెట్టు, గొట్టము. 2. మోవి=ఒక చెట్టు, పెదవి.

క. చవు లనఁగా నభిధానము

లవు షడ్రుచులకును ముత్తియపు టెత్తులకున్
భువిలోపల నామము లగు

గవు లన గుహలకునుఁ బూతిఁగంధంబులకున్ 15

టీ. 1. చవులు = ఆఱురుచులు, ముత్యాలనరము. 2 గవులు=గుహలు, దుర్వాసన, కంపు. (మొదటియర్థమున బహువచనము. దీనికి ఏక. గవి, రెండవయర్థమున నిదే ఏకవచనము.)

తే. ఆఖ్య యై యొప్పు ధరణిలో ♦ నపరదివస
మునకు ఛత్రంబునకు నెల్లి ♦ యనెడినుడువు
జక్కి యనుపేరు పరఁగును ♦ సైంధవంబు
నకు ఘరట్టంబునకును (గంధర్వదమన).

16

టీ. 1. ఎల్లి=కేపు అనుట, గొడుగు. 2. జక్కి=గుఱ్ఱము, తిరుగలి.

తే. ఆడె ననుమాట నటియించె ♦ ననుటకును వ
చించె ననుటకు మఱియు నిందించె ననుట
కాఖ్య యగుచును శోభిల్లు ♦ నాలు నాఁగ
గోవులకు భార్యకును బేరఁగు (స్తపేశ).

17

టీ. 1. ఆడెను=నాట్యముచేసెను, పలికెను, నిందించెను. 2. ఆలు = (బహువచనము) గోవులు, (ఏకవచనము) భార్య. (దీనికి బహువచనము-అండు).

సీ. రజతపునగపదార్థములకు నభిధాన

మగు వెండి యన బంతి ♦ యనఁగఁ గందు

కమునకు శ్రేణికి ♦ నమరు నాహ్వాయముగా

దండ యనం బుష్పదామమునకు

సామంత్యమునకు బాగుగా దరియన నాఖ్య
యగు సదృశమునకు నవనివతికి
నస్త్రసంఖ్యకు సహా మృదుటకు నాహ్వాయం
బగు నే ననగ సరి యనగ సదృశ

తే. మునకు సమసంఖ్యకును నామముగ నెసంగు
గొం తనగ నాహ్వాయం బగుఁ గుక్కుటాస
నంబునకుఁ గంతమునకును నల్ల యనిన
రక్తనీలాఖ్య యై యొప్పు (రాజమకుట). 18.

టీ. 1. వెండి=రజతము, మరల. 2. బంతి=చెండు, వరుస. 3. దండ=
చూలదండ, సమీపము. 4. దొర=సమానము, రాజు. 5. ఏను=అయిదు,
నేను. 6. సరి=సమానము, సమసంఖ్య. 7. గొంతు=కుక్కుటాసము, మెడ.
8. నల్ల=నెత్తురు, నలుపు.

సీ. తీరంబునకు ధరిత్రీధరంబునకు స
మాఖ్య యై యొప్పు గ ట్టనగ (నీశ)
కేతువునకుఁ గాంతిఁగిని సమాహ్వాయ మగు
దాలనంగను (మేరుశైలచాప)
శౌర్యధుర్యునకు లాంఛనమునకును నామ
మగు బిరుదనగఁ (బండ్నగవిభూష)
గూబ నా నాఖ్య యకా ఘూకంబునకుఁ గర్త
మూలంబునకు (నవిముక్తనీలయ)

తే. యంతికంబునకును సమూహంబునకును
నామ మై యొప్పు జేరువ నాగ (నభవ)
సమభిధాన మై యొప్పు బిశాచమునకు
బవనమునకును గాలి యన్వలుకు (రుద్ర).

- టీ. 1. గట్టు=తీరము, పర్వతము. 2. డాలు=తెక్కెము, కాంతి.
3. బిరుదు = కార్యము, గుణులు. 4. గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిమొదలు.
5. చేరువ=దగ్గతి, గుంపు. 6. గాలి=దయ్యము, వాయువు.

క. ఇలలోపల నామం బగు

బలుకులు నా శకలములకు ♦ భాషణములకున్

నెల యన నభిధానం బగు

జలజారికి మాసమునకు ♦ (శైలనిశాంతా).

20

టీ. 1. పలుకు=మాట, తునుక, 2. నెల=చంద్రుడు, మాసము.

సీ. అంతర్నితుం డయ్యె ♦ ననుటకు నాగతుం

డయ్యె ననుటకు సమాఖ్య యగుచు

నలరును విచ్చేసె ♦ ననుట (యంబరకేశ)

నెటి సమాహ్వయ మగు ♦ గఱచె ననగ

నభ్యాస మొనరించె ♦ ననుటకు దంతపీ

డ యొనర్చె ననుటకు ♦ (నయగనయన)

వెలయు దక్షిణీరములకు నభిజ్ఞకు

నాఖ్యయై యానవా ♦ లనుట (యీశ)

తే. పఱచె ననగ సమాఖ్యయా ♦ బాధచేసె

బ్రచలితుం డయ్యె ననుటకు ♦ (బాండురాంగ)

పరగ మ్రోహించె ననుటకు ♦ బరిమళించె

ననుట కొప్పను వలచె నా ♦ (నళికనేత్ర).

21

టీ. 1. విచ్చేసెను-రూ. వేంచేసెను=వచ్చెను, కనబడకపోయెను.

2. కఱచెను=నేర్చుకొనెను, కొఱిగెను. 3. ఆనవాలు=కాగినపాలు, గుణు

లు. 4. పఱచెను = ఇడుమలచెట్టెను, ప్రయాణమాధెను. 5. వలచెను=కో

రిను, పరిమళించెను.

సీ. ఆనె నంట సమాఖ్య • యశాను వహించె బా
 నము చేసె ననుటకు • (నగనివేశ)
 చపకంబునకును దంష్ట్రకు నాఖ్య యశాఁ గోర
 యనంగ (శశాంకకళావతంస)
 మొక్కలీఁ డనంగఁ గొమ్ములు లేనికరికి ము
 ప్కరునకుఁ జే రగు • (గరళకంఠ)
 మరకతచ్చవికి నంబరమున కగుఁ జేరు
 పచ్చడం బనిన (నంబాకళత్ర)

తే. ఊతిని దురగీపతికి వృత్తశిలకు నామ
 ధేయ మై యొప్పు గుండు నాఁ • (ద్రిపురహరణ)
 నామ మా నొక్కసన్యంబునకును లోప
 మునకుఁ గొట్టి యనంగ (సంబుదనిభాంగ). 22

- టీ. 1. ఆనెను = మోచెను, త్రాగెను 2. గోర=గిన్నె, పెద్దపన్ను.
 3. మొక్కలీఁడు=గొమ్ములులేనియేనుఁగు, మూర్ఖుఁడు. 4. పచ్చడము=పచ్చల
 కాంతి, వైచిత్త్యము. 5. గుండు=మగగుట్టము, గుండ్రనిటండ.
 6. కొట్టి=ధాన్యవిశేషము, కొఱుత.

సీ. తాల్పు నాఖ్యను వధూంధమిల్లభారంబుఁ
 గోణంబు మూల నాఁ • (గుధరచాప)
 గొఱ యనునాఖ్యచేఁ • గొఱలు లోపంబు మ
 నోజ్జ్వలస్తువు (దక్షిణయజ్ఞమథన)
 నెఱి హేయపడియె నన్వేషించె ననురెంటి
 కాఖ్య యశా రోసె నా • (ననీతకంఠ)
 నరసె నాఁ జే రగు • నార్తి వారించె వి
 మర్పించె ననుటకు • (మదనదమన)

తే. చరణమునకు నధగప్రదేశంబునకు స
మాఖ్యయై యొప్పు నడుగు నా * (నళికనేత్ర)
మహిని బేరగుచుండుఁ బ్రమాణికంబు
నకును భాషకు బాస నా * (నగనివేశ).

23:

టీ. 1. మూల=శ్రీకృష్ణ, విదిక్కు. 2. కొఱు=కొఱులనుధాన్యము,
మనోజ్ఞవస్తువు. 3. రోసెను=వెగటించెను, వెదకెను. 4. ఆరసెను=బాధనివారిం
చెను, విచారించెను. 5. అడుగు, చాదము, క్రిందిభాగము. 6. బాస=పిట్టు, భాష.

సీ. నాగవాస మన ఘంటాప్రతీకమునకు
వేశ్యల కగుఁ బేరు * (విశ్వనాథ)
నామ మా నండంబునకు నంధకునకును
గ్రుడ్డనంగను (రౌప్యకుధరనిలయ)
చర్తవాద్యమున కుష్ణమునకుఁ బేరగు
నుడు కనియెడునాఖ్య * యుడుపమకుట)
యభిధాన మగు మేడి * యన హలాంగమున కు
దుంబరమునకును * (ధూతకలుష)

తే. కల్లనంగ శిల సురయు నా * (గరళకంఠ)
పరంగు నాఖ్యయు లాంగలంపద్ధతికిని
శ్రేణికిని జాలనంగ (భాసితసితాంగ)
(వారిధినిషంగ కాశీనివాసలింగ).

24.

టీ. 1. నాగవాసము = గంటలానిబీల, వేశ్యలు. 2. గ్రుడ్డు=కమ్మలు
తెలియనివాడు, అండము. 3. అడుగు=ఒకవాద్యము, వేడిమి. 4. మేడి
=నాఁగేటి వెనుకటి పట్టుకొయ్య, (మేడి) = అత్తిచెట్టు. 5. కల్లు = తాయి,
మద్యము. 6. చాలు=పరుస, నాఁగేటిచాలు.

తే. జననికిని మాతృజననికి ♦ జనకజనని

కాఖ్య యగు నవ్వ యనగ (నాఁర్యాసహాయ)

భగినికిని జనకునకు నాఁహ్వయము దనరు

నవ్వ యనగను (జంద్రరేఖావతంస).

25

టీ. 1. అవ్వ=తల్లి, తల్లితల్లి, తండ్రితల్లి. 2. అవ్వ=అక్క, తండ్రి

క. పో తనగఁ బరఁగు మహిషము

భూతలమునఁ బురుషన్ముగము ♦ బురుషఖగంబుం

దా తన ధాతృ పితామహ

మాతామహులకును నగు సమాఖ్య (మహేశా). 26

టీ. 1. పోతు=దున్నపోతు, పురుషన్ముగము, మగపక్షి. 2. తాత=

అత్త, తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి (తండ్రి).

క. పుడమిని బేరు వహించును

వడిగలవాఁ డనగ శౌర్యవంతుఁడు జనియున్

నడు మన నవలగ్నముఁ జె

న్నడరఁగ మధ్యస్థలంబు ♦ నగు (నగధన్వీ).

27

టీ. 1. వడిగలవాఁడు = శౌర్యవంతుఁడు, వేగము గలవాఁడు. 2.

నడుము=మధ్యము, మధ్యస్థ దేశము.

క. ఎడ యనగఁ బరఁగు భిత్తికి

హృదయమునకు వక్షమునకు ♦ నిల జోడనఁగా

నది దనరు నామ మగుచును

సదృశమునకు వర్తమునకు ♦ (జంద్రార్థధరా).

28

టీ. 1. ఎడ=భయము, హృదయము. 2. జోడు=సహనము, కవచము.

క. నానార్థవర్ధు విది స

న్యాసముతో దీనిఁ జదివినను వ్రాసిన నా

మానవుల కబ్బు నెప్పుడు

నానార్థంబులును విశ్వనాథునికరుణన్.

29

టీ. ఈనానార్థవర్ధును చదివినవారికి, వ్రాసినవారికి సకలసంపదలును

గలుగును.

గద్యము. ఇది శ్రీమదేకామమంత్రిపుత్రుఁ డాంధ్రుని గోత్రపవిత్ర
సదాధిత మహేశ్వర పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీతం
బైన యాంధ్రనామసంగ్రహం బను నిఘంటువునందు
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

సటీకాంధ్రనామసంగ్రహము

స మా త్త ము.

శ్రీ రస్తు.

స టీ కాంధ్రనామ శేషము.

అవతారిక.

అంద్రనామశేష మనెడు నీనిఘంటువును రచించిన
అడిదము సూరయ యనెడు కవి తాను జేయఁబూనిన గ్రంథ
ము నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకుఁగాను గృతినాయకుఁ
డగునీశ్వరుని సంబోధనరూపముగాఁ బ్రార్థించి, తదంకితముగా
గ్రంథనామపూర్వక ప్రతిజ్ఞను రెండుపద్యములచేతఁ జేయు
చున్నాఁడు—

క. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ

రాగద్వేషాదిరహిత + రమ్యచరిత్రా

యోగిధ్యేయపదాంబుజ

భోగివలయ రామచంద్రపురవరనిలయా.

టీ. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ = శోభాయుక్తురాలయిన పార్వతీదేవిఁ
త్రియనాథా! రాగద్వేషాదిరహిత = రాగద్వేషాదిదోషములులేనివాఁడా! రమ్య
చరిత్రా = మనోహరమైనచరితములుగలవాఁడా! యోగిధ్యేయపదాంబుజ = నిష్క
గలవారిచేఢ్యానమునేయఁదగిన పాదారవిందములుగలవాఁడా! భోగివలయ =
సర్వములు హస్తకంకణములుగాఁగలవాఁడా! రామచంద్రపురవరనిలయా =
శ్రేష్ఠమైనరామచంద్రపురము నివాసముగాఁగలవాఁడా! (ఓపార్వతీకా!)

వ. అవధరింపుము.

టీ. నాచేయఁబోవు గ్రంథమును సావధానమనసుగలవాఁడవై యాలకింపుము.

ఆ. ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని
కొన్ని తెలుఁగు మఱుఁగు లన్ని గూర్చి
యాంధ్రనామశేష • మనుపేరఁ జెప్పెద
దీనిఁ జిత్తగింపు • దేవదేవ. 3

తా. దేవదేవా ! ఆంధ్రనామసంగ్రహమునఁ జెప్పకవిడిచిన కొన్ని తెలుఁగు కఠినపదములనుగూర్చి యాంధ్రనామశేష మనుపేరుతోఁ జెప్పఁబూనితిని. దానిని మనశ్శూర్యకముగా నాలకింపుము.

క. తఱి యజ్జడ నన సమయం
బుఱుఁ డనఁగను సరకునేయఁకుండె ననఁగ బే
ల్మొఱ పగు గణింపఁ డనుటకుఁ
(గరిచర్తాంబరత్రినేత్ర • గౌరీమిత్రా). 4

టీ. తఱి, అజ్జ, అదను - ఈ 3 ను సమయమునకుఁ బేరులు. ఉఱుఁడు, సరకునేయకుండెను-ఈ 2 ను లక్ష్యపెట్టఁడనుటకుఁ బేర్లు.

తే. పెంపుసెందెను దామరతంపరయ్యెఁ
బ్రబలె నెగఁడెను గొనసాగె • బలిసె పెరిఁగె
ననఁగ రేకెత్తె ననఁగ బే • శ్మయ్యె వృద్ధి
బొందె ననుటకు (శేషాహిఁభూషితాంగ). 5

టీ. పెంపుసెందె, తామరతంపరయ్యె, ప్రబలె, నెగఁడె, గొనసాగె, బలిసె, పెరిఁగె, రేకెత్తె-ఈ ౮ యను వృద్ధిబొందె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. వేర్చి యర్చిలి మక్కువ • కూర్చి నెమ్మి
నెనరు గాదిలి గారాము • నెయ్యి మింపు

ప్రేముడి యనుంగు ముద్దనఁ బ్రియమునకును
నామధేయంబు లయ్యెఁ (బిఁనాకపాణి). 6

టీ. పేర్చి, ఆర్చిలి, మక్కువ, కూర్చి, నెప్పి, నెనరు, గాదిలి, గారాము-
యా. గారము, నెయ్యము, ఇంపు, ప్రేముడి, అనుంగు, ముద్దు-ఈ ౧౩ ను
ప్రియమునకుఁ బేర్చు.

క. ఒనఁగూర్చె ననఁగ సమకూ
ర్చె ననఁగ వీల్పటిచె ననఁగఁ బ్రియమున నా
ననుకూలపటిచె ననుటకుఁ
దనరును నామంబు లై (సుఁధాకరమకుటా). 7

టీ. ఒనఁగూర్చెను, సమకూర్చెను; వీల్పటిచెను-రూ. వీలుపటిచెను.
చేకూర్చెను-ఈగి ను అనుకూలపటిచె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. చరియించె ననుట కాఖ్యలు
తిరిగెను జెరలాడె ననఁగఁ ద్రిమృతె ననఁ గ్రు
మ్మరె ననఁగ మసలె ననఁగా
(బురదానవహరణ శేషఃఖంజగాభరణా). 8

టీ. తిరిగి, చెరలాడె, త్రిమృతె, మృమ్మరె, మసలె-ఈ ౫ ను చరి-
యించె ననుటకుఁబేర్చు.

తే. అటుమూడయ్యె గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ
బెడిసె బుసివోయె ననఁగను బెడియె ననఁగ
నాఖ్య లగుఁ గార్యవైకల్యఁ మయ్యె ననుట
(కంధకాసురహరణ రౌఁప్యద్రిశరణ). 9

టీ. అటుమూడయ్యె, కచ్చువిచ్చయ్యె, బెడిసె, బుసివోయె, బెడియె-
ఈ ౫ ను కార్యముచేడె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. అలజడి నెంజిలి పిమ్మట

సిలు గుత్తలపాటు వంత * నేగి నెగుల్ గొం

దల మలమ టడరు గో డు

మృలిక వనటఁ గుందు నా నమరు దుగిఖాఖ్యల్. 10

టీ. అలజడి, నెంజిలి, పిమ్మట, సిలుగు, ఉత్తలపాటు (ఉత్తలము + పాటు), వంత, నేగి, నెగులు, కొందలము, అలమట, అడరు, గోడు, ఉమ్మలిక-రూ. ఉమ్మలికము, వనట, కుందు-ఈగిను దుగిఖమునకుఁ జేర్చు.

క. అరిది వెటం గచ్చెరు వ

బ్బుర మబ్రం బనగ జిత్రమునకుం బేల్లొ

సరణికిఁ బేళ్లగుఁ ద్రో వనఁ

దెరు వన దారి యన బాట * తెన్నన (నభవా). 11

టీ. అరిది, వెటంగు, అచ్చెరువు, అబ్బురము, అబ్రము-ఈగిను చిత్రమునకుఁ జేర్చు. త్రోవ, తెరువు, దారి, బాట, తెన్న-ఈగిను మార్గమునకుఁ జేర్చు.

తే. బిదుపదిచేసె వెనుకముందయ్యె జాణిఁగె

వీఁగె వెన్నిచ్చె వెనుకంజవేసె ననగ

నోహటించె ననంగఁ బే * ల్లోప్పచుండు

నాహవపరాజ్ఞుఖుం డయ్యె * ననుట (కభవ). 12

టీ. ఆదుపదిచేసె (ముందునకొకయడుగుపెట్టి యుద్ధమునేయనున్నవాఁడు జడిసి కాలు వెనుకఁబెట్టుట), వెనుకముందయ్యె, జాణిఁగె, వీఁగె, వెన్నిచ్చె = వీఁపుచూపెను, వెనుకంజవేసె (వెనుక + అంజ + వేసెను) = వెనుకడుగుపెట్టెను, ఓహటించె - ఈ 2 ను యుద్ధమందు పరాజ్ఞుఖుం డయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. మోహరించెను దండెత్తె * మొనసె దాడి

చేసె బోటొగ్గె గోల్తులు * చేసె మాటు

కొనియె దళమెత్తె ననఁగ బే ♦ ల్లోనరుచుండ
నాహవోద్యోగ మొనరించె ♦ ననుట (కథవ).

13

టీ. మోహరించె, దండెత్తె, మొనసె, దాడిచేసె, పోటొగ్గె, కోల్తలు చేసె, మాటుకొనియె, దళమెత్తె - ఈ ౮ యు యుద్ధప్రయత్నముచేసెననుటకుఁ జేర్చె.

తే. ఆహవోన్ముఖతకు నోలఁమాసగొనక
పిటులివియ నీడఁబో కనఁ ♦ బెళ్లు దనరు
నబ్బెసమొనరెచ్చె గఱచె నా ♦ నభ్యసించె
ననుట కభిధానములు (చంద్రఁమావతంస).

14

టీ. ఓలమాసగొనక, పిటులివియక, ఈడఁబోక - అన నీ 3ను యుద్ధాభిముఖతకుఁ జేర్చె. ఆబ్బెసమొనరెచ్చె, గఱచె - ఈ ౨ ను ఆభ్యసించె ననుటకు నామములు.

క. వేటొక టనఁ వైవె చ్చున
మాటట యిప్పుడి యనకా సఁమాహ్వయములు పెం
పారును వ స్త్యంతరమున
(కొరగఁకేయూరసహితఁహత మారజితా).

15

టీ. వేటొకటి, వైవెచ్చు, మాటట, ఇప్పుడి - ఈ 4ను వ స్త్యంతరమునకుఁ జేర్చె.

సీ. ఆటడిపోయెను ♦ బీటువోయెను రిత్త
వోయెను వీసరఁవోయె ననఁగ
నుడివోయెఁ బొలివోయె ♦ సుడివోయె ననఁగను
వ్యర్థ మయ్యె నటంట ♦ కాఖ్య లయ్యెఁ
గడిమి బీరంబు మఁగంటిమి గం డన
విక్రమాహ్వయములై ♦ వెలయుచుండు

నాస్ఫాలన మొనర్చె ♦ ననుటకుఁ జఱచె నా
 నప్పళించె ననంగ ♦ నాఖ్య లయ్యె
 తే. నొగివరుస యొలి సొరిది నా ♦ నోజ నాఁగఁ
 గ్రమమునకు నాఖ్యలయ్యెను ♦ (గాలకంత)
 కొఱ కొఱత తక్కువ వెలితి ♦ కొదవ కడమ
 యనఁగ నూనంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్చు. 16

టీ. అఱిడిపోయె, బీఱుపోయె, రిత్తపోయె, వీసరపోయె, ఉడిపోయె, సోలిపోయె, నుడిపోయె-ఈ 2 ను వ్యర్థమయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు. కడిమి, బీరము, మఁగఁటిమి, గండు-ఈ 3 ను విక్రమమునకుఁ బేర్లు. చఱచె, అప్పళించె-ఈ 2 ను అరచేతితో బాఁచె ననుటకుఁ బేర్లు. ఒగి, వరుస, పీలిప్ర. అఖి.], సొరిది, పీజ-ఈ 3 ను క్రమమునకుఁ బేర్లు. కొఱ, కొఱత, తక్కువ, వెలితి, కొదవ, కడమ-ఈ 5 ను దోషమునకుఁ బేర్లు.

తే. నెట్టుకొనె బాలుపడె నొడిగట్టె ననఁగఁ
 గడఁగె దొడఁగెను జెలరేఁగె ♦ గాలుద్రొక్కె
 గవినె గదినె ననంగ నాఖ్యలయి యొప్పు
 నభిముఖుం డయ్యె ననుటకు ♦ (నగనివేళ). 17

టీ. నెట్టుకొనె, పాలుపడె, ఒడిగట్టె, కడఁగె, దొడఁగె, చెలరేఁగె, కాలుద్రొక్కె, గవినె, గదినె-ఈ 7 యను అభిముఖుం డయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. అగపడకపోయె విచ్చుమొగ్గయ్యె ననఁగఁ
 గంటఁబడదయ్యెఁ బంచబంఁగాశమయ్యె
 ననఁగ దృగఁగోచరం బయ్యె ♦ ననుటపేళ్లు
 (శయఘటితశూల వైయాఘ్ర) చర్తచేల). 18

టీ. అగవడకపోయె, విచ్చుమొగ్గయ్యె, కంటఁబడదయ్యె, వంచబం
గాళమయ్యె-ఈ ౪ ను కంటికిఁ గనఁబడలేదనుటకుఁ బేర్లు.

క. వెలిచవి చీకటిత ప్పనఁ

బొలుపారఁగ జారభావమునకుం బే ల్పొఁ

బులు కనటు చిలు మనంగను

మలిన మనుట కాఖ్య లయ్యె ♦ (మనసిజడమనా). 19

టీ. వెలిచవి, చీకటితప్ప-ఈ ౨ ను జారభావమునకుఁ బేర్లు. పులు,
కనటు, చిలుము-ఈ 3 ను మలినమనుటకుఁ బేర్లు.

ఆ. వింగడం బనంగ ♦ విపరీత మగు నుక్కి

వం బనఁగను గుత్తితంబు పరఁగు

నాఖ్య యగుచుఁ దనరు ♦ నామని యనఁగను

మదమునకును (జంద్రముగకలాప). 20

టీ. వింగడము-ఈ ౧ యు విపరీతమునకుఁ బేరు. ఉక్కి-వము-ఈ ౧
యు గుత్తితమునకుఁ బేరు. ఆము-ఈ ౧ యు మదమునకుఁ బేరు.

క. ఎల యంద్ర తరుణ మనుటకు

గొల యన దురితంబు పేరు ♦ కుడియెడమ లనన్

వలపలదాపల లనఁగను

బొలుపుగ నపసవ్యసవ్యములకుం బే ల్పొ. 21

టీ. ఎల-ఈ ౧ యు తరుణమునకుఁ బేరు. కొల-ఈ ౧ యు దురిత
మునకుఁ బేరు. కుడియెడమలు, పలపలదాపలు-ఈ ౨ ను క్రమముగా ద.
క్షిణవామభాగములకుఁ బేర్లు.

క. తగు నాధత్యము పేర్లై

పొగ రస నా మనఁగఁ ద్రుల్ల ♦ పోతర మనఁగా

నెగడును భయంబువేల్చె

బెగడు దిగులు వెఱపు జంకు * బీ తలు కనంగన్. 22

టీ. పొగడు, ఆము, త్రుళ్ళు, పోతరము-ఈ ర మ గర్వమునకుఁ బేరులు. బెగడు, దిగులు, వెఱపు, జంకు, బీతు, అలుకు-ఈ ౬ ను భయమునకుఁ బేరులు.

క. అరి యనఁ గప్పం బనఁగాఁ

గరమునకుం బెళ్లు కాఁగు * కడవ పనఁటి నాఁ

బరఁగు ఘటాఖ్యలు (నమితా

మరమానినికాయ భూతిమండితకాయా). 23

టీ. అరి, కప్పము-ఈ ౨ను పన్నుకుఁ బేళ్ళు. కాఁగు, కడవ, పనఁటి-రూ. పండి-ఈ 3 ను ఘటమునకుఁ బేళ్లు.

క. అలరుచుండును గొండ్లి రం * తనంగఁ గేళి

హాని కాఖ్యలు చేటు కీ * డఱి యనంగ

హెచ్చరిక హాళి సంతసం * బెలమి వేడ్క

యనంగ నానందమున కాఖ్య * లై తనర్పు. 24

టీ. గొండ్లి, రంతు - ఈ ౨ను కేళికఁ బేళ్లు. చేటు, కీడు, అఱి-ఈ 3ను హానికఁ బేరులు. హెచ్చరిక, హాళి, సంతసము, ప్రకృతి. సంతోషము.] ఎలమి, వేడ్క-రూ. వేడుక-ఈ ౪ ను ఆనందమునకుఁ బేళ్లు.

క. సాహిణ మనఁ బాగా యన

వాహాగారంబునకును * వర్తిలుఁ బేల్చె

వ్యాహమున కాఖ్య లయ్యెను

మోహర మన నొడ్డనంగ * మొగ్గర మనంగన్. 25

టీ. సాహిణము, పాగా-ఈ ౨ ను హయమునకుఁ బేరులు. మోహరము, బడ్డు, మొగ్గరము-ఈ ౩ ను వ్యూహమునకుఁ బేరులు.

క. ఒనరించె ననంగఁ గావిం

చె ననంగను సలిపె ననంగఁ ♦ జేసె ననంగాఁ

జను నాచరించె ననుటకుఁ

(గనకాచలచాప చంద్రఖండకలాపా).

26

టీ. ఒనరించె, కావించె, సలిపె, చేసె-ఈ ౪ ను ఆచరించె ననుటకు నామములు.

తే. చీకకువా లిరు లనంగను ♦ జీకటి యనఁ

దిమిరమునకు నభిఖ్య లై ♦ తేజరిల్లు

నాఖ్య లై తనరారు నుపాయమునకు

సుళు వనంగ వెర వనంగను ♦ సూటి యనంగ.

27

టీ. చీకవాలు, ఇరులు (ఏకవచన.), చీకటి-ఈ ౩ ను అంధకారమునకుఁ బేరులు. సుళువు, వెరవు, సూటి-ఈ ౩ను ఉపాయమునకుఁ బేరులు.

తే. చేరువయ్యెను డాసెను ♦ దారసిల్లె

ననంగ సన్నిహితం బొట ♦ కాఖ్య లయ్యె

స్థూల మనుటకుఁ బేళ్లగుఁ ♦ దోర మనంగఁ

గడిచి వలుడ యనంగను ♦ (గాలకంఠ).

28

టీ. చేరువయ్యె, డాసె-రూ. దాసె, తారసిల్లె-ఈ ౩ ను సమీపించె ననుటకుఁ బేరులు. దోరము, కడిచి, వలుడ-ఈ ౩ను స్థూలమనుటకుఁ బేర్లు.

తే. వాడెఁ గనుగందె ననంగ బుయిలోడె ననంగ

విన్నవోయె ననంగను ♦ జిన్నవోయె

ననంగఁ బేళ్లగు నివి ఖిన్నుఁ ♦ డయ్యె ననుట

(కంధకాసురహరణ రాప్యార్దిశరణ).

29

టీ. వాడె, కనుగండె, పుయిలోడె, విన్నవోయె, చిన్నవోయె-ఈ గ ను ఖిన్నుడయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

క. గరువము మురిపం బనంగను

బరంగు గర్వంబు పేళ్లు • భటనామము లొం

టరి లెంక బం టనంగను

(బురదానవహరణ శేషః ధుజగాభరణా).

30

టీ. గరువము, మురిపము-ఈలను గర్వమునకు నామములు. ఒంటరి, లెంక, బంటు [భటశబ్దభవము.] -ఈ 3 ను భటునిపేర్లు.

క. అరదంబు. తే రనంగను

బరంగు రథంబునకుఁ బేళ్లు • పరి యన్నను గా

లరు లనఁ బదాతిసంహతి

(పురదానవహరణ శేషః ధుజగాభరణా)

31

టీ. అరదము, [రథశబ్దభవము.] తేరు-ఈలను రథమునకునామములు. పరి, కాలరులు-ఈ లను కల్బలమునకు నామములు.

క. సందియ మన ననుమాన మ

నం దనరును సంశయంబునకు పేళ్లు గో

బృందాహ్వయంబు లలరును

మం దనఁ గోన యనఁ (జంద్రః మగఖండధరా).

32

టీ. సందియము, [సందేహశబ్దభవము.] అనుమానము-ఈలను సంశయ, మనకుఁ బేళ్లు. మంద, కోన-ఈలను గోసమూహమునకుఁ బేర్లు.

క. మొన వాంగు దండు దళ మనఁ

దనరున్ సైన్యంబుపేళ్లు • దళవాయి యనన్

మొనకాఁ డనంగఁ బడవా

లనంగఁ నేనాధిపతికి • నాఖ్యలు వొలుచున్. 33

టీ. మొన, వాఁగు, దండు, దళము-ఈరను నైన్యమునకుఁ బేర్లు. దళ
వాయి, మొనకాఁడు, పడవాలు-ఈ 3 ను నేనాధిపతికిఁ బేర్లు.

తే. మైకొనియె నియ్యకొనె నొడంబడియె నొప్పె

ననంగ నంగీకరించుట • కాఖ్య లయ్యె

సంఘటించుట కాఖ్యలై • జానుమీలుఁ

జెరివెఁ దుఱిమెను గీల్కొల్పెఁ • జెక్కె ననంగ. 34

టీ. మైకొనియె, ఇయ్యకొనె, ఒడంబడె, ఒప్పె-ఈరను అంగీకరించె
ననుటకుఁ బేర్లు. చెరివె, తుఱిమె, కీల్కొల్పె, చెక్కె-ఈ 4 ను సంఘ
టించె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. దిట్టపడియె ముక్కాఁకలుదీరె ననంగ

నాఱితేఱె ననం గడిదేఱె ననంగ

గసిమసంగె ననంగ నాఖ్యలు దనర్పు

నిపుణుఁ డయ్యె నటంటకుఁ • (ద్రిపురవైరి). 35

టీ. దిట్టపడియె, ముక్కాఁకలుదీరె, నాఱితేఱె, గడిదేఱె, గసిమ
సంగె-ఈ 5 ను నిపుణుఁడయ్యె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. తడవు వడి కా రనంగా

నడరుం గాలంబు శిథిల • మయ్యె ననుట యా

విడె వీడె నూడె విచ్చెను

సడలె నురలె వదలె బ్రిదిలె • జాతె ననంగన్. 36

టీ. తడవు, వడి, కారు - ఈ 3ను కాలమునకుఁ బేర్లు. విడె, వీడె,
నూడె, విచ్చె, సడలె, ఉరలె, వదలె, బ్రిదిలె, జాతె-ఈ 9 యు శిథిల
మయ్యె ననుటకుఁ పేర్లు.

క. మది డెంద ముల్ల మెద యన
హృదయంబున కాఖ్యలయ్యె ♦ నీటిం బనఁగాఁ
బొదరి ల్లనఁగ నికుంజము
(సదయాంతరికరణ తరుణ ♦ చంద్రాభరణా). 37

టీ. మది, [ప్ర. మతి.] డెందము, ఉల్లము, ఎద-ఈరను హృదయము
నకుఁ బేరులు. ఈము, పొదరిల్లు [పొద+ఇల్లు-రేఫాదేశము.] - ఈను
నికుంజముపేరులు.

క. తెగ దినుసు తోయ మనఁగను
నెగడుఁ బ్రకారంబునకును ♦ నెటి నామము లై
మెగ మనఁగ మెక మనంగను
మృగమునకు నభిఖ్యలయ్యె ♦ (మేరుశరాసా). 38

టీ. తెగ, దినుసు, తోయము-ఈ 3 ము ప్రకారమునకు నామములు. మె
గము, మెకము - [ఈరెండును మృగశబ్దభేదములు.] ఈ 2 ను మృగమునకుఁ
పేరులు.

క. ఎడ దవ్వ కెళ వనఁగా
నడరుఁ దూరంబునకు సమాఖ్యలు నలి నాఁ
బొడి నుగ్గు తుమురు నురు మన
బెడఁగఁగఱుం జూర్ణమునకు ♦ బేల్తై (శర్వా). 39

టీ. ఎడ, దవ్వ, కెళ-ఈ 3 ను దూరమునకుఁ పేరులు. నలి, బొడి,
నుగ్గు, తుమురు, నుము-ఈగను చూర్ణమునకుఁ పేరులు.

క. ప్రేరేచెను బురికొలిపెను
దారిచె ననఁ బోదనకును ♦ దగు నాఖ్యలు పెం

పారును జంబూద్వీపము

నేరెడుదీవి తొలుదీ వఁనెడునామములన్.

40

టీ. ప్రేరేచెను, పురికొలిపెను, తొరిచెను-ఈ 3ను ప్రేరణచేసెననుటకుఁ బేరులు. నేరెడుదీవి=నేరెడుచెట్టుగలద్వీపము, తొలుదీవి = మొదటిద్వీపము- ఈ 2 ను జంబూద్వీపమనకుఁ బేరులు.

క. తొలఁగెం బాసె ననంగ

నలరున్ విముఖతకుఁ బ్రాప్తఁ మయ్యె ననుటపే

శ్లలమె నొదవె దక్కొనియెను

నెలకొనియెన్ జెందె ననంగఁ నెక్కొనియె ననన్. 41

టీ. తొలఁగెను, పాసెను-ఈ 2ను దూరముగాఁబోవుటకు పేరులు. ఆలమె, ఒదవె, దక్కొనియె, నెలకొనియె, చెందె, నెక్కొనియె-ఈ 6 ను లభించె ననుటకుఁ బేరులు.

క. వెనుకఁ దరువాతఁ బిమ్మట

ననఁగా నంతట ననంగఁ నంత ననఁగాఁ

దనరుం బశ్చాద్ధము

(కనకాచలచాప చంద్రఁఖండకలాపా).

42

టీ. వెనుకఁ, తరువాతఁ, పిమ్మటఁ, అంతటఁ, అంతఁ-ఈ 5ను అనంతర మనుటకుఁ బేరులు.

క. పల్లఱుపులు రజ్జు లనం

బ్రల్లదము లనంగ వ్యర్థఁ భాషణములకున్

బేల్తై వర్తిలు నోలిగ

(నుల్లోకజయ్యాభిసరణఁ యురగాభరణా).

43

టీ. పల్లఱుపులు, రజ్జులు, బ్రల్లదములు - ఈ 3ను పనికిమాలినమాటలకుఁ బేరులు.

క. కై నేఁ తలంకరించుట

బేసి యనక విషమమునకుఁ ♦ బేరై వెలయుక

నేసలు దీవనఁబ్రా లన

భాసీలు మంత్రాక్షతలకుఁ ♦ బర్యాయములై. 44

టీ. కై నేఁక, [కై + చేత]-ఈ యు అలంకరించుట. బేసి = సరికాని.

సంఖ్య. నేసలు, దీవనఁబ్రాలు-ఈను మంత్రాక్షతలకు నామములు.

క. కో రనఁ బా లన నంశం

బేఱన వాఁక యన నదికి ♦ నెసఁగును బేల్లై

నీరాజనంబుపే శ్శగు

నారతి నివ్వాలి యనఁగ ♦ (నంగజదమనా). 45

టీ. కోరు, పాలు - ఈ ౨ ను భాగమునకు నామములు. విఱు, వాఁక-
ఈ ౨ ను నదికి నామములు. ఆరతి [ప్ర. హరితి.], నివ్వాలి - ఈ ౨ ను
నీరాజనమునకు నామములు.

ఆ. మొఱవవోయె ననఁగ ♦ మొద్దువోయె ననఁగఁ

గుంత మయ్యె ననుటకుం దనర్చు

శాతమునకు నాఖ్య ♦ లై తనరారును

జొలుకు వాఁడి తెగువ ♦ కఱ కనంగ. 46

టీ. మొఱవవోయె [మొఱవ+పోయె], మొద్దువోయె [మొద్దు + పో-
యె]-ఈ ౨ ను పదునులేనివయ్యెననుటకుఁ బేరులు. చుఱుకు, వాఁడి, తెగు-
వ, కఱకు-ఈ ౪ ను పదునుకుఁ బేరులు.

సీ. యామికులకు నాఖ్య ♦ లై ప్రవర్తిలుచుండు

నారెకు లనఁగఁ దలారు లనఁగఁ

గల్గెంబు వాగె నాఁగను ఖలీనంబుపే

శ్శలరు దంతంబుపే ♦ రా డనంగఁ

దఱపి నా ముదురు నాఁ ♦ దరుణేతరం బంట

యిం చనఁ జెఱి కన ♦ నిక్షు వలరు

నప్టం బొనర్చె నంటకు నాహ్వయము లయ్యె

బోకార్చె ననఁగఁ గోల్పుచ్చె ననఁగఁ

తే. గుదె యనఁగ దు డ్దనంగను ♦ గదకుఁబేల్లు

ఇవ మనఁగ మం చనంగను ♦ హిమమువేల్లు

కాన యన నడవి యనంగఁ ♦ గాననంబు

షడ్ధకుఁడు తోడియల్లుఁడు ♦ జగిలెఁ డనఁగ.

47

టీ. ఆరెకులు, తలారులు-ఈ ౨ ను తలవర్లకుఁబేరులు. కల్లెము, వాగె -
ఈ ౨ ను ఖలీసమునకుఁ బేరులు. ఔడు-రూ. అవుడు - ఈ ౧ యు దంత
ముపేరు. తఱపి, ముదురు-ఈ ౨ను లేతది కానిదానికి నామములు. ఇంచు,
ప్రకృతి. ఇక్షువు. చెఱికు-ఈ ౨ ను ఇక్షువునకు నామములు. పోకార్చె,
కోల్పుచ్చె-రూ. కోల్పుచ్చె-ఈ ౨ ను నప్టముచేసె ననుటకుఁ బేరులు. గు
దె, దుడ్డు-ఈ ౨ ను గదకుఁ బేరులు. ఇవము, [హిమముప్రకృతి.] మంచు-
ఈ ౨ ను హిమమునకుఁ బేరులు. కాన, [ప్ర. కాననము.] అడవి [ప్ర. అట
వి.] -ఈ ౨ ను అరణ్యమునకుఁ బేరులు. తోడియల్లుఁడు, జగిలెఁడు - ఈ ౨
ను షడ్ధకునికిఁ బేర్లు.

క. తేనియ యన జున్న నభి

థానంబులు మధువునకును ♦ దనరుం బేల్లె

పానకము చెఱికుపా లనఁ

గా నిక్షురసంబునకును ♦ (గంలేకాలా).

48

టీ. తేనియ, జున్న-ఈ ౨ ను మధువునకుఁ బేర్లు. పానకము, చెఱికుపా
లు-ఈ ౨ ను చెఱికురసమునకు నామములు.

క. ఉడిగెను జాలించెను నా

నడరు విరామం బొనర్చె ♦ ననుటకుఁ బేల్చె

తోడఁదం బశ్చాద్భాగము

పెడ యనఁగా వెనుక యనఁగఁ ♦ బిటుఁడు యనంగన్.

టీ. ఉడిగెను, చాలించెను-ఈ ౨ను విరమించెననుటకుఁ బేల్చె. పెడ, వెనుక, పిటుఁడు - ఈ ౩ ను పశ్చాద్భాగమునకుఁ బేరులు.

క. విడుమర యన విడుదల యనఁ

గడముట్టుట యనఁగ శాంతిగనుటకుఁ బేల్చె

నెడ వంక చక్కి చోటున

నడరు స్థలంబునకు నాఖ్య ♦ లై (శిలికంతా). 50

టీ. విడుమర, విడుదల, గడముట్టుట-ఈ ౩ ను శాంతిగనుటకుఁ బేరులు. ఎడ, వంక, చక్కి, చోటు - ఈ ౪ ను స్థలమునకుఁ బేరులు.

క. చనుఁ గ్రుద్ధుఁ డయ్యె ననుటకుఁ

గినిసె గనలె నలిగె గోపఁగించె ననంగాఁ

దనరు మర్తములకుఁ బే

ళ్లనువు లనఁగ నెఱుకు లనఁగ ♦ నాయము లనఁగన్. 51

టీ. గినిసె, కనలె, అలిగె, గోపఁగించె-ఈ ౪ ను క్రుద్ధుఁడయ్యెననుటకుఁ బేరులు. అనువులు, నెఱుకులు, ఆయములు - ఈ ౩ ను మర్తములకు నామములు.

ఆ. పరఁగుఁ బేళ్లు కార్యకరునకుఁ బార్వతై

కాఁ డనంగ మణివఁకాఁడనంగఁ

దేజరిల్లుచుండు ♦ దేవేరి దొరసాని

రాణి యనెడువేళ్ల ♦ రాజపత్ని.

టీ. పార్వతైకాండు, మణివకాండు - ఈ ౨ ను కార్యకరునకు నామము
లు. దేవేరి, దొరసాని, రాణి - ఈ ౩ ను రాజపత్ని పేరులు.

క. మ్రింగై నన గ్రుక్కగొనియె న
నంగణ దగుఁ గబళనం బొనరై ననుటకుఁ
బ్రుంగై మునింగై ననంగ (న
నంగహరా) మగ్నమయ్యె • ననుటకుఁ బేల్లె. 53

టీ. మ్రింగై, గ్రుక్కగొనియె - ఈ ౨ ను కబళనముఁజేసెననుటకుఁ బేరు
లు. బ్రుంగై, మునింగై - ఈ ౨ ను మగ్నమయ్యెననుటకుఁ బేరులు.

నీ. ఆఖ్యలై తనరు ధానాగారమునకు ను
గ్రాణం బనంగ బొక్కన మనంగ
నాస్థానమండపాహ్వాయము లై తనరు హ
జారం బనంగ మోసల యనంగ
దయకు నీరెం డభిధానంబు లయ్యెను
గనికర మనంగ నొక్కటిక మనంగ
బాల్యస్థునకుఁ బేల్లె • బరిధవిల్లును బిన్న
వాఁ డన గొండికవాఁ డనంగ

తే. సంధ్య కాఖ్యలు మునిమాపు • సంజ యనంగఁ
జూద మన నెత్త మనంగ దురొదరంబు
జడి యనంగ వాన యనంగ వర్షంబుపేల్లె
నోలి యుంకువ యన శుల్క • మొప్పు (నభవ). 54

టీ. ఉగ్రాణము, బొక్కనము - ఈ ౨ ను ధనముంచెడిగృహమునకుఁ బేరు
లు. హజారము - రూ. హాజారము, మోసల - ఈ ౨ను ఆస్థానమండపమునకుఁ
పేరులు. కనికరము, అక్కటికము - ఈ ౨ ను దయకుఁపేరులు. పిన్నవాఁడు,

కొండికవాడు - ఈ అను బాల్కననకు బేరులు. మునిమాపు, సంజ - ఈ
అ సంధ్యాకాలముపేర్లు. జూదము, [ప్రకృతి, ద్యూతము.] సేత్తము-ఈ
అను ద్యూతమునకు నామములు. జడి, వాన - ఈ అను వర్షమునకు బేర్లు.
ఓలి, ఉంకువ-ఈ అను శుల్కమునకు బేరులు.

సీ. పయ్యెద యనంగను ♦ వైట యనంగ సం
వ్యానంబునకు నాఖ్య ♦ లై తనర్పు
నొక్కపెట్ట ననంగ ♦ నువ్వెత్తుగ ననంగ
యుగపత్పదంబున ♦ కొప్పు బేళ్ళు
కవట లనం బాచిక లనంగ నక్షముల్
బన్న మొచ్చె మనంగ ♦ బరిభవంబు
వ్యాపార మగు చెయ్య ♦ మన జెయ్యి యనంగను
గన్నన గీలన ♦ గపటచేష్ట
తే. కందుకము బంతి చెం డనంగను దనర్పు
నటవటలు చిద్రుప లన ఖండాహ్వయములు
కాంచువడియంబు లనంగను ♦ గైరవల్ల
నంగ ఖాదిరఘటిక (లనంగదమన).

55

టీ. పయ్యెద, వైట-ఈ అను ఉత్తరీయమునకు పేర్లు. ఒక్కపెట్ట,
ఉవ్వెత్తుగ-ఈ అను ఒకసారిగ ననుటకు బేర్లు. కవటలు, పాచికలు-ఈ
అను ఆక్షములకు బేరులు. బన్నము, [ప్రకృతి. భంగము.] ఒచ్చెము -
ఈ అను తిరస్కారమునకు బేర్లు. చెయ్యము, చెయ్యి-ఈ అను వ్యాపార
మునకు బేర్లు. కన్ను, కీలు-ఈ అను కపటచేష్టకు బేర్లు. బంతి, చెండు-
ఈ అను కందుకమునకు బేర్లు. అటవటలు, చిద్రుపలు-ఈ అను ఖండము
లకు బేర్లు. కాంచువడియములు, గైరవల్ల-ఈ అను ఖాదిరఘటికలకు
బేర్లు.

సీ. మాగాని రాజ్యంబు ♦ మణివ ముద్యోగంబు
 చిట్టలు చిత్రముల్ ♦ చిలుకు శరము
 ఎత్తికోలు ప్రయత్న ♦ మీలువు మానంబు
 బారి యనంగ నుపద్రవంబు
 విన్నను వనంగఁ బ్రావీణ్యం బెలర్చును
 దార్కాణ మనంగ నిదర్శనంబు
 నిట్టపంట యనంగ ♦ నిష్కారణం బంట
 బానసం బనంగ మహానసంబు

తే. నామ మేకాంతమునకు మంతన మనంగ
 నంతిపుర మన శుద్ధాంత ♦ మలరుచుండు
 నుదిరి యనఁ దప్తకాంచన ♦ మొప్పుచుండుఁ
 దివురుట యభిలషించుట ♦ (దేవదేవ).

56

టీ. మాగాని=దేశము, మణివము=ఉద్యోగము, చిట్ట=ఆశ్చర్యము, చిలుకు=బాణము, ఎత్తికోలు=ప్రయత్నము, ఈలువు=అభిమానము, బారి=ఉపద్రవము, విన్ననువు = ప్రావీణ్యము, లేక నేర్పు, దార్కాణము = నిదర్శనము, నిట్టపంట=నిష్కారణము, బానసము=వంటయిల్లు, మంతనము = వికాంతము, అంతిపురము = ఆంకశపురము, ఉదిరి = అవరంజి, తివురుట=కోరుట.

సీ. బిట్టు గ ట్టనఁ బెల్లు ♦ పెద్దయుఁ దద్దయు
 నురవడి పరువడి ♦ యుద్ధవిడియుఁ
 బనివడి పదపడి ♦ బలువిడి తలకొని
 నెట్టన యొలేని ♦ నెఱి గరంబు
 లలి వార కేడ్డెఱ ♦ పెలుచ వావిరి యున
 నఱిముఱి యనఁ బొరిఁ ♦ బొరి యనంగ

గడుజాల మిగులంగ ♦ గాటం బనంగ న

త్యంతముగ ననుట ♦ కాఖ్య లయ్యె
తే. నుడుకు నెక వెట్ట వేడిమి ♦ యుబ్బ యావి
యుక్క యన నొప్పు నామంబు ♦ లుష్టమునకుఁ
దాల్చి యోరిమి సైరణ ♦ తాళుకొంట
నైచు టోర్పుట యనంగను ♦ తొంతిపేళ్లు. 57

టీ. బిట్టు, గట్టి, పెల్లు, పెద్దయు, తద్దయు, ఉరవడి, పరువడి, ఉద్దవిడి-
పా. ఉద్దవిడి, పనివడి, వదవడి, బలువిడి, తలకొని, నెట్టన, ఎంతేని, నెఱి,
కరము, లలి, చారక, ఏడ్డెఱి, పెలుచ, వారిరి, అఱిముఱి, పారిపారి, కడు,
చాల, మిగుల, గాటము - ఈ ౨౭ ను అత్యంతమనుటకుఁ బేరులు. ఉడు
కు, నెక, వెట్ట, వేడిమి, ఉబ్బ, అవి, ఉక్క-ఈ ౭ ను ఉష్ణమునకుఁబేరు
లు. తాల్చి-దా. తాలిమి, ఓరిమి, సైరణ, తాళుకొంట, నైచుట, ఓర్పు
ట-ఈ ౬ ను తొంతికిఁ బేర్లు.

తే. పెద్దనిద్దురఁ జెందించె ♦ బిలుకుమార్చె
గీటణంచెను గుదెతాల్పువీటి కనిచె
గూలిచెను రూపుమాపెను ♦ నేలంగలిపె
ననంగ హతిచేసె ననుట కాఖ్యలు దనర్చు. 58

టీ. పెద్దనిద్దురఁజెందించె, పిలుకుమార్చె, గీటణంచె, గుదెతాల్పువీటి
కనిచె=యమపురికిఁ బంపెను. గూలిచె, రూపుమాపె, నేలంగలిపె-ఈ ౭ ను
చంపె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు
వరుసన్ నామంబు లగుచు ♦ వర్తిలుచుండున్
దులుమయ్యెన్ బరుమయ్యెన్
నులుమయ్యెన్ బిండియయ్యె ♦ నుగ్గయ్యె ననన్. 59

టీ. తుఱుమయ్యె, పరుమయ్యె, నుఱుమయ్యె, పిండియయ్యె, నుగ్గయ్యె-ఈ ౫ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించె గూర్కెను

గనుమోడ్చె ననంగ నిద్రగనుటకుఁ బేల్చె

గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె

ననంగఁ బ్రబోధంబు నొందె * ననుటకుఁ బేల్చె. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, గూర్కెను, గనుమోడ్చెను-ఈరనునిద్రవోయె ననుటకుఁ బేర్లు. కనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈనను నిద్రలేచె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. దులిచె వదలించె నూడ్చెను

దొలగించెక బాపె ననంగ * ద్రోచె ననంగా

వెలికొత్తె ననంగ బేర్చె

యలరుక విఘటనమొనర్చె * ననుటకు (శర్వా). 61

టీ. దులిచె, వదలించె, ఊడ్చె, దొలగించె, పాపె, ద్రోచె, వెలికొత్తె-ఈ ౭ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పొలయలుక యనంగ నెయ్యపు

టలుక యనం బ్రణయకలహ * మలరారుఁ గుచం

బుల కొప్పు నామములు గు

బ్బ లనంగాఁ జన్ను లనంగఁ * బాలిం డ్లనంగన్. 62

టీ. పొలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యము+అలుక-నెయ్యపు+అలుక-నెయ్యపుటలుక.]-ఈనను ప్రణయకలహమునకు నామములు. గుబ్బలు, చన్నులు, పాలిండ్లు=[పాలు+ఇండ్లు] పాలిండువోట్లు-ఈ 3 ను కుచములకు నామములు.

తే. చౌటిమున్నీ రనంగ నుప్పుసంద్ర మనంగ

రాజిలుచు నుండు లవణవాఁరాశిపేర్లు

కాలు వన బట్టె యనంగను ♦ జా లనంగఁ
గుల్య కభిధాన మై పొల్పుఁ ♦ (గుధరనిలయ). 63

టీ. చౌటిమున్నీరు, ఉప్పునముద్రము - ఈ ౨ ను లవణనముద్రము
పేరులు. కాలుప-దూ. కాల్వ, బట్టె, జాలు-ఈ ౩ ను కుల్యకు నామములు.

తే. పెల్లగించెను బెకలించె ♦ బెటికె ననంగ
నాఖ్య లుత్పాటన మొనర్చె ♦ ననుట కలరు
నాహ్వయంబులు ఛేదించె ♦ ననుట కయ్యెఁ
జించె నన వ్రచ్చె నన వ్రక్కలించె ననంగ. 64

టీ. పెల్లగించె, పెకలించె, పెటికె-ఈ ౩ ను ఉత్పాటన మొనర్చె
ననుటకు బేరులు. చించె, వ్రచ్చె, వ్రక్కలించె-ఈ ౩ ను ఛేదించె నను
టకు నామములు.

తే. కనుమొఱుగె నేమటించె నాఁగను నిగూఢ
వర్తన మొనర్చె ననుట కాహ్వయము లడరు
మొయి లన మొగు వ్లనంగను ♦ మొనయు మబ్బు
లన ఘనంబుల కాఖ్యలై ♦ (యభ్రకేశ). 65

టీ. కనుమొఱుగె, ఏమటించె-ఈ ౨ ను నిగూఢవర్తనముచేసె ననుట
కు బేర్లు. మొయిలు, మొగట్లు, మబ్బులు-ఈ ౩ ను మేఘములకు నామ
ములు.

క. పగ అనంగ మార్త రనంగను
పగవాం ద్రనఁ బగతు రనంగఁ ♦ బరిపంధికీ బే
ల్లగు మెగ మనంగ మెక మన
మృగమునకు నభిఖ్య లయ్యె ♦ (మేరుశరాసా). 66

టీ. పగఱు, మార్తరు, పగవాండ్లు, పగతురు-ఈ ౪ ను విరోధి
నామములు. మెగము, మెకము-ఈ ౨ ను మృగమునకు బేర్లు.

తే. ఇంకె నడుగంటె వట్టె నా * నివిరె ననంగ
నిర్జలం బయ్యె ననుటకు * నెగడుఁ బేళ్లు
నిండెఁ గ్రీక్కిఱిసె ననఁ బూర్ణించె ననుట
కాఖ్యలై తనరారు (ను*ధాంశుమకుట).

67

టీ. ఇంకె, ఆడుగంటె, వట్టె, ఇవిరె-ఈ ౪ ను నిర్జలమయ్యె నను
టకు నామములు. నిండె, గ్రీక్కిఱిసె-ఈ 2 ను పూర్ణించె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. పెచ్చు పెరిగె ననం బురి*విచ్చె మీఱె
నన విజృంభించె ననుటకు * నాఖ్య లయ్యెఁ
దిండికాఁ డనఁ దిండిడు * తిండిపో త
నంగ భక్షకునకును ద*నర్పుఁ బేళ్లు.

68

టీ. పెచ్చు పెరిగె, పురివిచ్చె, మీఱె-ఈ 3 ను విజృంభించె ననుటకు
నామములు. తిండికాడు, తిండిడు, తిండిపోతు-ఈ 3 ను భక్షకునిపేర్లు.

క. వెనఁగొనె గిఱిగొనియెను వల
గొనియెన్ మెలిగొనియెఁ జుట్టు*గొనె సుడిగొనె నాఁ
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల
గును వలయిత మయ్యె ననుట*కును (శిలికంఠా).

69

టీ. వెనఁగొనె, గిఱిగొనె, వలగొనె, మెలిగొనె, చుట్టుగొనె, సుడి
గొనె, నులిగొనె-ఈ 6 ను వలయితమయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

సీ. మొగర లన స్తంభ*ములు చిట్టకము దంభ
మెరగలి వనవహ్ని * యెడ్డె మూర్ఖుఁ
దుడుగర యుపహార * మూటట విశ్రాంతి
మొద లని యనంగను * మూల మనుట

తఱు లన తళులు చింద మనంగ శంఖంబు

తఱ టనంగఁ గళాభిధాన మయ్యె

దమ టనఁ గీల పదం బగు మెట్టన

గాయకులకుఁ జేరు ♦ గాణ లనంగ

తే. మృత్యువునకును జే రయ్యె ♦ మిత్తి యనంగ

మకుటమున కాఖ్య లగు బొమిడిక మనంగ

నోముట యనంగఁ బోషించు ♦ టూడిగంబు

నేవ కభిధానమై యొప్పు ♦ (శేషభూష).

70

టీ. మొగరాలు=స్తంభము, చిట్టకము=దంభము, మిష, ఎరవలి-పా.
ఎరగలి=కాటుచిచ్చు, ఎడ్డె=మూర్ఖుఁడు, ఉడుగర=కానుక, ఊట, విడు
మర, మొదలు = మూలము, తఱులు=మడతలు, చిందము=శంఖము, తఱ
టు=జాటి, చమకు, తమట = నివ్వమంట, మెట్ట=పాదము, గాణ=గాయ
కుఁడు, మిత్తి[ప్ర. మృత్యువు]=చావు, బొమిడికము=కిరీటము, ఓముట=
పోషించుట, ఊడిగము=నేవ.

సీ. ఎట్టకేల కనంగ ♦ నెనయును సకృదర్థ

మఖలం బటంటకు ♦ నంతవట్టు

ఏకాకి యొక్క టనేకులు పలువురు

వేనవేల్ పెక్కండు ♦ వేపు రనంగ

నలరు నోచేదర్థ ♦ మై కానినా డన

నేతాదృశులె యంట ♦ కిట్టివారె

మిన్నక యూరక ♦ యన్న దూష్టిమర్థ

మనుసరించి యటంట ♦ కగును దొట్టి

తే. యొందొకఁ డనంగ మఱియు వేటొకఁడు లాఁతి

వాఁడు వెఱవాఁడు దక్కినవాఁ డనంగ

నన్యనకు నాఖ్య లగుచుఁ బెంపారుచుండు

(శయఘటితశూల వైయాఘ్రచర్మచేల).

71

టీ. ఎట్టకేలకు=ఒకానొకప్పుడు, అంతవట్టు=అఖలమును, ఎక్కటి=ఏ
కాకి, పలువురు, వేనవేలు, పెక్కండ్లు, వేవురు-ఈ ర ను అనేకులు. కానినాఁ
డు=అటుకాకపోయిన, ఇట్టివారె=ఈలాటివారేయనుట. మిన్నక, ఊరక-
ఈ ౨ ను తూష్ణిమర్థకములు. తొట్టి=అనుసరించి, ఒండొక్కడు, వేటొక్క
డు, లాఁడివాడు, పెరివాడు, తక్కినవాడు-ఈగను అన్యనకుఁ బేరులు.

నా నా ర్థ ము లు.

క. వడి యనఁగాఁ గాలం బగు

వడి యన వేగంబునకును ♦ వర్తిలుఁ జేరై

మడి యనఁ గేదారం బగు

మడి యనఁగా శుద్ధికిని సమాహ్వయ మయ్యెన్. 72

టీ 1. వడి=కాలము, వేగము. 2. మడి=వరిచేసు, శుద్ధి.

క. ఈ డనఁగ వయసుపే రగు

నీ డన సామ్యంబునకును ♦ నెసఁగును జేరై

నా డన రాజ్యముపే రగు

నాఁ డనఁ దత్కాలమం దనఁగఁ బెంపారున్. 73

టీ. 1. ఈడు = పయస్సు, సాటి. 2. నాడు = దేశము, అప్పుడు
(రెండవయర్థమున “నాడు” అని యరసున్న గలదు).

క. మొన యన నైన్యముపే రగు

మొన యనఁగా నగ్రభాగమునకును జేరై

దొన యనఁ దూడీరం బగు

దొన యన నవసానమునకుఁ ♦ దొడరును జేరై. 74

టీ. 1. మొన=నైన్యము, ముందుభాగము. 2. దొన=అమృలపొది, కొన.

క. వె న్ననఁగ బీజమంజరి

వె న్ననఁ జరఘాంగమునకు ♦ వెలయును బేరై
కన్ను లనం బర్వంబులు
కన్ను లనన్ లోచనములు ♦ (కంలేకాలా). 75

టీ. 1. వెన్ను=కంకి, వీచు. 2. కన్ను=గణువు, శేత్రము.

క. తమ్మి యనఁ దరువి శేషము

తమ్మి యనం బంకజాభి♦ధానం బయ్యెన్
నెమ్మి యనఁ బ్రియముపే రగు
నెమ్మి యన మయూరమునకు ♦ నెగడుం బేరై. 76

టీ. 1. తమ్మి=వృక్షవిశేషము, తామర. 2. నెమ్మి=సుఖము, నెమలి.

క. దండ యనన్ సాన్నిధ్యము

దం డన సుమమాలికాభి♦ధానం బయ్యెన్
మం డనఁ బ్రకౌష్ఠ మయ్యెన్
మం డన మృత్పాత్రకును సమాహ్వయ మయ్యెన్. 77

టీ. 1. దండ=చేరువ, పూలదండ. 2. మండ=ప్రకౌష్ఠము, మంటిపండ.

క. తెలుఁగుం గబ్బపుమర్తము

తెలుఁగుకవీంద్రులకుఁ దేట♦తెల్లము గాఁగన్
దెలియఁగ నడిదము సూరయ
చెలువారఁగ నాంధ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్. 78

సటీకాంధ్రనామశేషము

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రనామసంగ్రహము
అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అడిచెను	59	అయిదు	50
అంగద	55	అడుగు	44, 93	అయిదువరాలు	34
అంగళార్పు	,,	అడును	78	అయ్య	,,
అంచలేజీనెక్కి	యాడు	అడ్డగించెను	63	అయ్యోడక్	64
రాతు	13	అలివ	38	అరటి	67
అంజ	44	అత్తమిల్లెను	46	అరదము	74
అంచలు	81	అత్తమాను	67	అరపది మోములవేల్పు	92
అంటరానివేల్పు	23	అదికెను	47	అరసెను	58, 9
అండ	68	అనఁటి	67	అరిగెను	49
అందమైనది	54	అనయము	58	అరుంగు	73
అందు	64	అని	52	అరుగుదొంచెను	} 50
అంపెను	61	అనిచెను	58, 61	అరుదొంచెను	
అక్క	34	అనిపెను	58, 61	అఱచెను	47
అక్కడ	64	అనియెను	48	అఱచెయ్యి	44
అక్కు	42	అనుంగు	38	అఱ్ఱ	45
అగపడియెక్	48	అలరుబోడి	,,	అలలి	60
అగ్గమయ్యెక్	,,	అన్నింటిలిండికాడు	23	అలపు	} 59
అగ్గి	23	అన్న	37	అలయిక	
అగ్గించెను	57	అన్నవ	60	అలినది	54
అచట		అపరంజి	76	అలరు	68
అచోట	}	అప్ప	34, 94	అలరువిల్లుడు	17
అచ్చట		అబ్బ	24	అలుకుడు	47
అచ్చట		అబ్బురపు...డంచు		అలిది	71
అచోట		గబ్బి	25	అగ్రకు	60
అచోట		అమ్మ	33	అవ్వ	33, 94
అటన్		అమ్మ	74	అసదు	60
అడవిమనివట్టు	33				

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

123

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అసలు	73	అవు	80	ఇల్లాలు	35
ఆ.		ఇ.		ఇల్లు	67
అఁబోతు	౮౦	ఇంచుబోడి	37	ఇల్లువాసీలిరుగు	38
అకసము	28	ఇంచువిల్లుదాల్పు	18	ఇవమునూడు	21
అగను	63	ఇంతి	37	ఈ.	
అటచేడియ	36	ఇక్క	67	ఈక	81
అడక	64	ఇగురు	68	ఈద	24
అడెను	48, 89	ఇచ్చ	58	ఈగి	47
అత్రము	55	ఇడుట	47	ఈడు	76
అనవాలు	91	ఇడుమ	55	ఈరాణు	50
అనుట	45	ఇత్తిగ	49	ఈరు	49
అనుగము	67	ఇద్దఱుతల్లులబిడ్డడు	15	ఈరువు	84
అనెను	63, 92	ఇనుమడి	49	ఈరైదుకడలు	29
అరగించెను	45	ఇబ్బడి	49	ఈవి	47
అరనెను	18	ఇమ్మడి	49	ఈవులమాను	30
అరోగణమొనర్చె	45	ఇమ్మ	67	ఉ.	
అరోగణమొనర్చె	45	ఇరవు	67	ఉక్కు	55
అర్దుఱుతల్లుల ముద్దుకొమ		ఇరు	49	ఉక్కుతునియ	62
రుండు	22	ఇరుగడక	64	ఉగ్గలి	37
అఱుపసంద్రము	72	ఇరుగలఁకులక	64	ఉడుకు	93
అఱు	49	ఇరుగ్రేవలక	64	ఉడుగక	58
అఱెను	53	ఇరుచక్కియందుక	64	ఉదుటు	55
అలకాపరి	11	ఇరుచెనక	64	ఉద్ది	76
అలకించెను	48	ఇరునాలుగు	50	ఉనికిపట్టు	67
అలపోతు	80	ఇరువక్కియందు	64	ఉప్పరవీది	28
అలము	51	ఇరుమూడు	64	ఉప్పరిగ	75
అలించెను	48	ఇరువంకలక	79	ఉబ్బడకెను	60
అలు	35, 80, 90	ఇట్టి	33	ఉటికెను	50
అలుబిడ్డలుగలయతఁడు	33	ఇలా			

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉడిది	55 ఎనసెన్	47 ఏడు	59
ఉలివు	46 ఎనిమిది	50 ఏడుగుఱ్ఱముల తేరెక్కు	
ఉల్లము	43 ఎనిమిదడుగుల మొకము	79 జోడు	20
ఉవిద	37 ఎను పెంటి	81 ఏడ్వెను	47
ఉ.	ఎనుపోతు	81 ఏతెంచెను	51
ఉడెను	50 ఎనుము	81 ఏను	49, 90
ఉనెను	63 ఎన్నే నిమాణులు	56 ఏనుగు	78
ఉరు	66 ఎవుడు	58 ఏనుగుగొంగ	78
ఎ.	ఎఱకలు	81 ఏనుగుగొంగసూడు	79
ఎంటేనియుక్	60 ఎఱచి	46 ఏనుగు మొంగుబుదొర	16
ఎకిమీడు	32 ఎఱుపు	84 ఏనుగులగొంగక త్తడి	
ఎక్కుడు	60, 61 ఎఱ్ఱ	71 నెక్కుదంట	14
ఎక్కుడు మొకము	78 ఎఱ్ఱగల్వ	71 ఏరాలు	34
ఎక్కుడు మొగుల్ గల	ఎఱ్ఱతామర	69 ఏలిక	32
ప్రొడ	22 ఎఱ్ఱరివేల్పు	69 ఏలెను	52
ఎచ్చు	61 ఎలనాగ	20	వి.
ఎడ	48 ఎలసెన్	38 ఏదువ	34
ఎడకాడు	36 ఎలుగు	47 ఏను	49
ఎడవక	58 ఎలువు	77	బి.
ఎడద	43 ఎల్లపుడు	బంటమి	51
ఎడసెక్	48 ఎల్లి	58 ఒంటిహొమ్ము దేవర	16
ఎత్తుబరికాడు	39	70, 89 ఒంటిమ్రాకులపెను	
ఎత్తులు	75 ఏగు దెంచెను	మువ్వ	24
ఎద	42, 43, 60, 94 ఏగును	51 ఒంటె	79
ఎదుటను	53 ఏక్రింక	49 ఒండు	49
ఎద్దడి	54 ఏటిబొటిమగలయెకి	83 ఒండాన్	47
ఎద్దు	80 మీడు	ఒకటి	49
ఎన	76 ఏడిక	24 ఒకతడవ	56
		79 ఒకమాకు	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఒకతూరి	56	క.	కన్నగాడు	39.	
ఒకలేవ	56	కంచము	46	కన్నది	33
ఒకపారి	56	కంటు	51	కన్నాకు	74
ఒకపరి	56	కందు	40	కన్నీయ	35.
ఒకమరి	56	కంపు	75	కన్ను	42
ఒకమాటు	56	కడగండ్లు	55	కన్నులమాను	69.
ఒకవిడుత	56	కడదెసంగాపరియా	కన్నులపిల్లడు	17	
ఒకసారి	56	యొడయందు	26	కన్నె	35
ఒక్కడు }	49	కడపటిమల	65	కపురము	54
ఒక్కందు }	49	కడపెను	52	కప్ప	71, 88.
ఒడయందు	32	కడమ	61	కప్పదెరువుజాడ	23
ఒడమె	75	కడలి	72	కప్పరము	54.
ఒడలిమూపాడయందు	22	కడలికూతురు	14	కప్రము	54
ఒడలి...బలియందు	24	కడలివెన్న	16	కప్రు	86
ఒడలు	41	కడలివెలందుక	29	కప్రున	75
ఒడ్డీలు	82	కడసెను	53	కప్రువిలుకాడు	18
ఒడ్డు	72	కడాని	76	కప్రుపిల్లునిమామ	19
ఒడ్డు	63	కడుపు	44	కయి	43
ఒనరినది	53	కడుపుబంగారుబొక్క	కయ్యము	51	
ఒప్పెన్నది	54	న...మేటి	13	కరువలి	24
ఒరపుగలది	54	కణుక	83	కఱ	71
ఓ.		కత్తము	74	కఱకంఠుడు	9.
ఓగిరము	45	కత్తలాని	79	కఱచెను	91
ఓడ	73	కత్తెరదొంగ	39	కఱివేల్పు	11
ఓరణము	81	కన్	42	కఱివేల్పుడాకన్ను	19.
ఓరము	45	కనియెను	48	కఱివేల్పునిల్లాల	14.
ఓరుపు	60	కను	42	కఱ్ఱి	28
ఓర్పు	60	కనుగొనె	48	కఱ్ఱిపెచ్చలి	11
ఓలము	70	కన్దాసెను }	కలను	51	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కలము	73	కావిపుట్టగోచులసామి	33	కూళ	39
కలికి	38	కీలుగంటు	42	కెంజాయ	71
కలిమి	54	కుంఠెనకాడు	36	కెంజిగురువిల్లుడు	17
కలుగు	73	కుందనము	76	కెందామర	69
కలుపు	85	కుందు	61	కెందమ్మి	69
కలుములజవరాలు	14	కుందెను	60	కెంపు	71
కలుముల పైదలి	80	కుందేలు	81	కెడపెను	52
లు	15	కుచ్చితుడు	39	కెడసెను	53
కలువ	69	కుడిచెను	45	కేలు	42
కలువకంటి	37	కుడుములతిండికాడు	15	కేల్కాగి చెను	46
కలువలతొడు	19	కుత్తుక	45	కై	43
కల్లి కొమ్మ మగనిబూర		కుప్ప	77	కైలాటకాడు	39
గొమ్మ	30	కుప్పము	66	కైవారము నేసెను	57
కల్ల	55	కురంగట	63	కొంగ	82
కల్లరి	39	కురుజా	83	కొంచగ్రుబ్బలిప్రక్కలిం	
కల్లు	66, 93	కురులు	41	చినబలున్దిట్ట	16
కల్వ	69	కురువు	42	కొంచలు	82
కవ	49	కుఱుచ	40	కొంచెము	60
కవ్వడి	28	కుఱ్ఱ	40	కొండ	66
కవ్వంపుమల	65	కూకటిమూగ	83	కొండాడె	57
కనవు	70	కూత	46	కొండపిటికంగము	10
కన్తి	54	కూతురిబిడ్డ	29	కొండికవాడు	40
కాంచెను	49	కూకీలు	82	కొక్కర	82
కానరానికాళ్ళది	84	కూటువ	62	కొక్క	82
కాపువాండ్లు	33	కూడు	45	కొక్కులేజీరాతు	15
కాఱుగొమ్మలమొకము	51	కూడెను	47	కొక్కర	82
కాలంబుచేసెను	53	కూన	40	కొటిక	} 66
కాలు	88	కూరిమి	51	కొటిక	
కాళ్ళగుమ్మెను	58	కూలెను	83	కొట్టెను	59

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కొడుకు	40	క్రచ్చు	58	గడును	39, 40
కొద	61	క్రన్నన	57	గడ్డి	70
కొదవ }		క్రవ్వుటి	56	గమి	62
కొన	68	క్రమ అక	56	గయ్యాళి	34
కొనియాడెను	57	క్రవ్వుటించెను	63	గరాను	39
కొప్పు	41, 88	క్రల్లంటి	37	గరిత	38
కొమరాలు	34	క్రిక్కిరిసెను	60	గరుటామంతుండు	27
కొమరుండు	40	క్రంతుమెట్టు	66	గణికపూజ... వేల్పు	15
కొమరుసామి	17	క్రంగెను	61	గణులు	81
కొమరైనది	53	క్రేపు	81	గవులు	89
కొమ్మ	37, 86	క్రొమ్మడి	42	గాడ్పు	24
కొఱ	61	క్రొవ్వెద	41	గాడ్పుకొడుకు	28
కొఱత }		క్రొలుట	45	గాడ్పుతండ్రి	28
కొఱ్ఱ	92	క్రొవి	88	గాడుపుసంగడికాని	
కొలము	56	గ.		కొడుకు	16
కొలిచెను	46	గండు	55	గాములతేండు	20
కోక	95	గంతుగొనియెను	53	గాలి	24, 90
కోచ	62	గట్టి	55	గాలిమేకరి	84
కోటండు	84	గట్టిడెందమువాండు	62	గాలిసెచ్చెలి	23
కోడె	30	గట్టివయసుది	35	గిటక }	40
కోడెకాండు	37	గట్టివాయి	34	గిట్ట	
కోవట్టు	38	గట్టు	66, 72, 90	గిడ్డి	80
కోర	46, 92	గట్టులయెకిమినిపట్టి		గిడు	83
కోరిక }		పట్టి	16	గిత్ర	80
కోర్కె	58	గట్టులతేండు	65	గిన్నె	46
కోల	74	గట్టువిల్లుండు	9	గిబ్బ	80
కోవెల	26	గట్టురాయనిపట్టి	14	గిము	67
కోళ్లు	86	గడనకత్తె	36	గుండు	92
కొను	42	గడిదొంగ	39	గుంపు	68

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
గుజ్జ	40 గ్రుక్కనక్	57 చాఁపు	76
గుజ్జవేల్పు	16 గ్రుద్దనక్	57 చాగకాఁడు	26
గుజ్జవేల్పుకండ్రి	10 గ్రుడ్డి	41 చాగము	47
గుడి	26 గ్రుడ్డు	93 చాటు	70
గుడుసుఁగైదువు	30 చ.	చాన	38
గుడతాల్పు	23 చందమామ	19 చామ	38, 87
గుబురు	68 చందమామయల్లుఁడు	18 చాయ	71
గుబ్బలి	66 చంపెను	52 చాయమగఁడు	20
గుఱ్ఱము	78 చక్కనివాఁడు	40 చారలమెకము	77
గూబ	84, 90 చక్కనైనది	53 చాలక్	61
గొలుపుమనియె	61 చక్కాడెను	52 చాలు	93
గోద	81 చక్కచగడ	50 చిక్కుచడెను	48
గోస్త	33 చక్కెరవింటివాఁడు	17 చిక్కెను	48
గోస్తరాలు	35 చచ్చెను	53 చిగురాకుబోడి	37
గొంటు	39 చట్టుపలు	81 చిగురాకువి... లేజి	83
గొంతు	45, 90 చట్టుపల్లెగ... శెట్టి	21 చిగురు	68
గొట్టు	26 చదలు	28 చిదుర	} 76
గొడవ	55 చదలుమానికము	20 చిదురుప	
గొడుగు	70 చదిపెను	52 చిన్న	61
గొడువు	70 చదువులవేల్పు	13 చిన్నవాఁడు	40
గొనబై నది	53 చదువులపులుంగు	83 చిఱుత	40
గొబ్బునక్	57 చనియెను	49 చిఱుతగూబ	84
గొరవంకపిట్ట	83 చనుదెంచెను	50 చిలక	88
గోఁచివాఁడ	33 చప్పడు	46 చిలుకలకొలి	38
గోతి	38 చలినట్టు	24 చిలువ	84
గోల	34 చలిమిరిమల	65 చిలువకేఁడు	37
గోవాళ్లు	37 చలివెలుంగు	19 చిల్వ	84
గోరము	55 చలువలకేఁడు	19 చివురు	68
గొరు	78 చల్లులు	89 చివ్వ	51

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చీకటిగొంగ	20	చెనఁటి	39	చేపడియెను	48
చీకటిపేలువిత	19	చెనక	47	చేమోడ్చెను	46
చీకు	41	చెన్నెనది	54	చేరువ	62, 63, 90
చీర, చీక	45	చెప్పెను	45	చేవ	55
చుక్కలతెరువు	28	చెయి	43	చేవాడికాఁడు	39
చుక్కలదొర	19	చెయ్యువు	61	చె	43
చుక్కలు	31	చెయ్యువులసాకిరి	20	చొక్కటమైనది	53
చుట్టలు	57	చెయ్యి	43	చొచ్చెను	58
చుట్టలు		చెఱుకు	69	చా	49
చుట్టుఁగైదువు	30	చెఱుకువిలుకాఁడు	17	చాదంతి	29
చుట్టుఁగైదువుజోడు	11	చెలి	37	చావంచ	49
చుట్టుగొండ	65	చెలికాఁడు	38	చావంచ...దంట	18
చుట్టువాలుజోడు	30	చెలిమి	88	జ.	
చూచెను	48	చెలియలు	34	జంట	49
చూడఁగలవాఁడు	40	చెలువ	38	జంటదంట...ముద్ద	19
చూడ్కి	42	చెల్లెను	53	జంటముష్టాముల	
చూపు	42	చెల్లెలు	34	దంటవేల్పు	16
చెంగట	39	చెల్లెనది	53	జంటమోములసామి	23
చెందిపోతు		చెవి	42	జంటాఱుమేనులసామి	20
చెంక	63	చెవులపోతు	81	జక్కవకవవివ్వు	19
చెందమ్మి	69	చేక	61	జక్కవలకేఱుడు	20
చెందామర		చే	43	జక్కి	79, 89
చెందోవ (గ)	69	చేగ	55	జక్కిని	35
చెంచెను	47	చేగలమొకము	76	జక్కులదొర	26
చెచ్చెర	57	చేటచెవులవేల్పు	15	జక్కులకేనిచెలికాఁడు	
చెట్టు	68	చేటు	55		[10
చెడివ	36	చేడియ	37	జగదము	51
చెడుగు	39	చేడ్పాటు	55	జగతి	73
చెడ్డతొయ్యలి	36	చేను	72	జగముకన్ను	21

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
జగముచుట్టము	21 జాతెను	50 తపశ్శికాండు	39
జగముతల్లి	14 జాలె	83 డ.	
జగిలె	73 జాభునా	76 డగ్గర	63
జగిలె	73 జింక	79 డబ్బుర	46
జట్టి	56 జిగి	71 డాలు	70, 71, 90
జడదారి	33 జిడ్డుకడలి	72 డెండము	43
జడముడిజంగంబు	26 జిరా	74 డేంగ	83
జడలమెకము	77 జాట్టుపులుంగు	82 డొంకెను	60
జత	78 జేజే	46 డొక్క	44
జన్మంపువేటకాండు	10 జేజేలగట్టు	65 త.	
జన్మిగట్టు	13 జేజేలు	27 తండ్రి	34
జమిగి	49 జొంపము	68 తక్కువ	61
జమిలి... నేల్పు	22 జొహారు	46 తగరు	79
జమిలిముక్కాలి	82 జోటి	37 తగిలెను	48
జమిలిముక్కాలి...	జోడు 49, 74, 76, 94	46 తగుల్పడెను	48
విలుకాండు	18 జోత	71 తగ్గెను	60
జమునెక్కిరింత	81 జోలి	తట్టి	46
జమునయ్య	21 ట.	39 తట్టువ	79
జముడు	23 టకటొంతు	39 తడఁబడెను	59
జముననైదోడు	23 టక్కరి	59 తడవులనిడువడ	27
జరిగెను	50 టక్కు	39 తడవెను	58
జలకట్టె	83 టక్కులాడు	39 తడసెను	50
జవరాలు	35 టాటోటు	67 తత్తడి	79
జవ్వనము	41 టెంకాయచెట్టు	67 తద్ద	}
జవ్వని	35 టెంకాయమాను	67 తద్దయు	
జాణ	40 టెంకి	67 తనరినది	30
జానుగు	42 టెక్కము	70 తనర్పు	54
జానెనది	53 త.	తనర్పు	76
జాబిల్లి	19 తపశ్శి	59 తన్నెను	58

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కవసి	33	తాటిపడగవాడు	28	తీవ	68
కవసికన్యాప	19	తాటిసిడెమువానితల్లి	29	తీవంచ	49
కమి	58	తాడి	67	తీవియ	68
కమలము	54	తాడు	67	తీవె	68
కమ్మి	69	తాళ	13, 94	తుంటవిలుకాడు	18
కమ్మికంటి	11	తాళ	73	తుంటుము	62
కమ్మిచూలి	13	తామర	69	తుద	68
కమ్మియింటిగరిత	14	తామరాజ్యెను	59	తునిమెను	50
కమ్మివల్లంటిమగండు	20	తాలిమి	59	తునియ	} 76
కమ్మలపగవాడు	19	తాల్పెను	63	తునుక	
కమ్మలు	86	తాల్లి	59	తుమ్మెద	82
కరకసము	74	తాలిక	59	తుఱుము	41
కరము	76	తావి	75	తులవ	39
కరిగట్టుదారి	11	తావు	67	తూకొనెను	58
కరిగొండ	65	తావులు	85	తూపు	74
కర్వాత	62	తాళ్లు	86	తూరెను	58
కఱిమెను	63	తిగ	50	తూర్పుగొండ	66
కఱుచు	68	తిట్ట	77	తూర్పుమాగాణమే	
కలకట్టు	74	తినెను	45	తెడు...గాడు	22
కలపాల	44	తిన్ననెనది	53	తూర్పు...లావరి	18
కలవాడె	69	తిన్నె	73	తెంకాయమ్రాను	67
కల...పొలంతుక	15	తిప్ప	66	తెంకి	67
కలిరు	68	తిప్పనెనది	53	తెక్కలికాడు	39
కలిరుబోం	35	తియ్యమ్రాను	69	తెగటార్చెను	53
కల్లి	33	తియ్యవిలుకాడు	18	తెప్ప	74
కల్లికల్లి	14	తిరుగ	56	తెమ్మెర	29
కళియ	46	తీగ	68	తెరువాటుకాడు	31
కళిలెను	48	తీగబోణి	37	తెరుగంటియన్నులు	37
కాచెను	58	తీగ	68, 86	తెఱ్ఱనోటిమెకము	27

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తెలువ	38	తొలుగట్టు	66	దక్కిణంపుసామి	29
తెలి	70	తొలుచదువులు	31	దగ	47
తెలిదమ్మి... రాయఁడు	13	తొలుత	62	దచ్చి	5
తెలిసిట్ట	82	తొలువలుకులు	}	దచ్చికడలు	29
తెలుపు	70	తొలుమినుకులు		దట్టము	68
తెల్ల	70	తొవ	69	దస్సి	47
తెల్ల డాలుమెకము	77	తొవరు	71	దబ్బర	55
తెల్ల నిమైదంట	27	తొవలరాయిడికాఁడు	20	దరి	72
తెల్లయేనుఁ... దొర	22	తొఁబుట్టు	}	దవ	69
తేటి	82	తొఁబుట్టువు		దళము	62
తేగము	47	తొఁబుట్టుగు		దాఁటు	62
తేడి	78	తొడఁబుట్టు		దాపు	63
తేన	33	తొడఁబుట్టువు		దిగ్గనక	57
తేరు	74	తొడఁబుట్టుగు		దిటము	55
తొగ	69	తొడికొడలు	34	దిట్ట	62
తొగరు	71	తొడ్పాటు	53	దిట్టము	55
తొగరుముక్కు		తొరమైనది	54	దినును	76
పులుఁగు	83	తొలుదాల్పు	10	దివి	28
తొడవు	74	తొఁడను	63	దుంత	81
తొడుకు	80	త్రగుట	}	దుక్కినాలుదాల్పు	28
తొత్తు	35	త్రవుట		దుగ	49
తొయ్యలి	37	త్రిప్పెను	63	దుగబొట్ట... వేల్పు	22
తొఱ	}	త్తుంచెను	52	దుత్తారము	51
తొఱట		ద.		దున్న	84
తొఱ్ఱ		దంట	40, 49, 87	దున్నటము	79
తొఱ్ఱుపట్టు	80	దండ	63, 89	దుప్పి	81
తొలఁగెను	50	దండము	46	దురము	51
తొలి, తొల్లి	68, 62, 87	దండలు	75	దువ్వలువ	45
తొలుకరికల్లుపులుగు	81	దండు	62	దుడ	80

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
దూప	47 నలికము	60 నాలవవాండ్లు	33
దేన	55 నలు	49 నాలిబూతము	39
దేవళంబు	26 నలుగడలు	29 నాల్గు	49
దేవళ్లు	27 నలుపు	71 నింగి	28
దొంగ	39 నలుమొ... వేల్పు	} 13 నిక్కపుజగ... కాండు 13	} 55
దొడ్డు	80 నలువ		
దొన	73 నలువపడఁతి		
దొర	32, 90, 76 నలువైనది	53 నిక్కువీను... రాతు	22
దొరకొలుసన్నాసి	39 నల్ల	71, 84, 90 నిగ్గు	71
దొరనెక్క	47 నల్లద్రావువాండు	23 నిచ్చ	58
దొనఁగు	55 నల్లవలువతాల్పు	27 నిచ్చలు	58
దొయి	49 నల్వలేజీలు	81 నిచ్చెన	73
దొకెను	53 నవలా	3 నిజము	55
దొనకారి	39 నవు	} 47 నిడివి	} 76
న.	నవు		
నంజుడు	84 నాంటగోలె	నిడువఁడు	84
నంజె	72 నాంటఁబట్టి	నిడుపు	76
నగవు	} 47 నాటినుండి.	} 51 నిప్పుచ్చరము	} 54
నగు			
నట్టు			
నట్టుపపులుంగు	67 నాండుమొదలు	నిమ్మళము	60
నడుము	82 నాగవాసము	37, 93 నిర్మను	63
ననుపుకాండు	42, 94 నాణెమైనది	53 నీటితాళ	40, 68
ననులెను	37 నాతి	37 నీరుపాద	24
నమలెను	45 నాన	45 నీరుపట్టు	23
నమ్మి	82 నాయన	34 నీలెను	47
			53

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నీళ్ల రాయఁడు	24	నేర	41	పచ్చఁజుక్కల పులుగు	83
నుగ్గాడెను	52	నేల	73	పచ్చనిల్లుఁడు	17
నుదురు	42	నేస్తకాఁడు	38	పచ్చనిల్లునితండ్రి	11
నును... మేటి	11	నేస్తము	38	పచ్చనిల్లునితల్లి	14
నుఱుము నేసెను	52	నొడివెను	43	పజ్జ	63
నులిగొమ్మలమెకము	79	నొసలు	42	పట్టి	40
నూఱించు... జోడు	21	నోరు	43	పట్టువడియెను	48
నెచ్చెలి	38	ప.		పడఁతి	37
నెత్తురు	84	పంటపైరులయెకి		పడగదారి	84
నెన్నుదురు	42	మీఁడు	19	పడమటిగొండ	66
నెన్నొసలు	42	పంటవలంతి	73	పడమటిదొర	24
నెవము	58	పండెను	46	పడుచువాఁడు	40
నెప్పటి	56	పండ్రెండు	50	పడుపుఁజెలి	36
నెనుకెను	58	పంద	62	పదపడి	62
నెనులి }		పంపెను	61	పదివేసములసామి	11
నెమిలి }	82	పక్కి	81	పదుపులు	80
నెప్పుది	60	పక్కిదాలుకేడు	11	పనిచెను	61
నెమ్మి	60, 82, 87	పక్కిదాల్వే... విడ్డఁడు		పనిచెఱుపులదొర	15
నెఱుకలు	41		13	పనిపెను	61
నెఱులు	41	పగ	51	పనివిసెను	49
నెఱ	19, 91	పడగ	70	పనులు	61
నెఱఁత	38	పగలు	31	పన్నండ్	46
నెఱఁతుక	37	పచ్చ	71	పఱుడి	76
నెటపు	67	పచ్చగుఱ్ఱాలవజీరుఁడు	20	పయ్యెర	24
నెవ్వ	54	పచ్చడము	92	పరఁగినది	54

పదము.	పుట	పదము.	పుట
పరి	62	పసి	80
పరిమార్చెను	52	పసిడి	76
పరువము	41	పసిడికంటి	84
పరుండెను	46	పసిడిపుట్టముదాల్చు	11
పఱచెను	50, 63, 91	పసిదిండి	77
పఱుపు	76, 46, 81	పను	80
పలికెను	48	పనుపుచాయ	71
పలుకులవెలది	15	పనులపోలిగాఁడు	83
పలుకువెలదిమగఁడు	13	పల్లెరము	46
పలుగొమ్ముమొకము	78	పాన్పు	46
పలు	43	పాప	40
పలుమఱు	}	పాపబండములమేటి	15
పలుమాఱు		పాపతోడ... వేల్పు	26
పలువ	39	పాము	84
పల్లటీలు	83	పాములవేటకాఁడు	27
పల్లియ	66	పాయము	41
పల్లు	43	పాఱుఁడు	32
పల్లె	66	పాఱుకపసి... కోడి	22
పపలు	31	పాఱుబోతు	62
పపలుసేయువేలుపు	20	పాఱెను	50
పవ్వళించెను	46	పాలకడలి	72
పసరము	80	పాలకడలియల్లుఁడు	11
పసరుచాయ	71	పాలవెల్లి	72
పసాదము	45	పాలనుఁడు	40
పసాపడియెను	45	పాలు	76, 87
		పాల్గునీరు... పులుఁగు	82
		పాల్గుడలిపట్టి	19
		పావురము	82
		పావురాలు	82
		పానెక్	48
		పిండు	62
		పిట్ట	81
		పిడవక్	62
		పిన్ననైనది	53
		పిన్నవాఁడు	40
		పిమ్మటక్	62
		పిఱికి	62
		పిసాళి	40
		పిల్లారి	15
		పీచమడఁచెను	52
		పుంజుదాల్చు	16
		పుంజె	72
		పుచ్చెను	61
		పుట్టకూడుతిండిపోతు	77
		పుట్టవెట్టెపట్టు	84
		పుట్టము	45
		పుడమి	73
		పుడమిక్షేండు	32
		పుడమివేల్పు	32

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుడుకు	47	పెందొడ	42	పొక్కిలి	44
పుడుకుందొడుకు	30	పెక్కుమాణులు	56	పొట్ట	44
పుత్తడి	76	పెచ్చు	61	పొట్టి	40
పుత్తడిగుబ్బలి	65	పెట్టి	}	పొట్టితమ్ము...వేల్పు	22
పునుక	44	పెట్టియ		పొట్టేలు	79
పునుకకంచము	}	పెట్టె		పొడలమెకము	81
వానివిల్లు		65	పెట్టుడు	పొడుపుగుబ్బలి	66
పునుకదాల్పు	10	పెడచెయ్యి	44	పొత్తముముత్తో	15
పుష్పము	68	పెకరులసామి	23	పొది	74
పురివిచ్చెను	48	పెదవి	43	పొనరినది	53
పురుడు	76	పెద్దకడుపువేల్పు	15	పొన్న	76
పురియ	44	పెద్దనిదురవోయెను	58	పొమ్మటనియెక్	61
పుష్టై	44	పెద్దయుక్	60	పొల	84
పులి	77	పెనకువ	51	పొలఁతి	}
పులు	70	పెనుబాప...రాతు	16	పొలఁతుక	
పులుఁగు	84	పెనుమినుకులు	32	పొల్లి	38
పులుఁగుకత్తడిరాతు	11	పెరవాఁడు	58	పొలము	72
పులుఁగులదొర	27	పెల్లాటకత్తె	36	పొలను	84
పుపు	68	పేదటికము	54	పొలనుతిండిపోతు	24
పువ్వు	68	పేరు	74, 68	పొట	52
పూ	68	పైఁడి	76	పొట్టాట	51
పూనెను	63	పైదలి	37	పొతు	94
పూఁబోడి	37	పైరు	70	పొతుకక్కి...రాతు	23
పూరి	70	పొందు	38	పొయెను	49
పెండ్లాము	35	పొంచెను	47	పొరసీలెడు...దారి	20

పదము	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పోరు	51	బక్కవారలపెను		బార	50
పోరొగిరపు...తండ్రి	13	బాద	24	బారు	62
పాఁజు	62	బటువుఁగైదువు	30	బాస	93
ప్రన్ననివాఁడు	40	బ[ట్టి]ట్టుకాఁడు	83	బాసట	53
ప్రాఁజదువులపెట్టియ	20	బడలిక	59	బిగువు	55
ప్రాఁజదువులు	31	బత్తలిక	73	బిడ్డ	40
ప్రాఁజలుకులు		బద్దు	55	బిత్తరిజింకతాల్పు	19
ప్రామిసుకులు		బమ్మ	13	బిద్దెను	53
ప్రాద్దు	20	బమ్మచేవరతండ్రి	11	బిరుదు	52
ప్రాద్దుకొమరుఁడు	23	బయలు	28	బుడుత	40
ప్రాద్దుజోషికోడె	19	బట్టె	81	బుడుతనెలతాల్పు	10
ప్రాగు	77	బలిజవాండ్లు	33	బుఱద	73
ప్రాచేను	52	బలువంజమెకము	76	బువి	73
ప్రాడ	40	బల్బపక్షిఁడు	27	బువ్వ	45
ప్రాయాలు	37	బల్ రొక్కమెకి		బూచులయెకిమీదు	10
ప్రాపు	77	మీదు	26	బూరుగు	68
ప్రాలు	66	బవరము	51	బెడఁద	55
బ.		బవంతము	59	బెరనె	47
బంగరు	76	బసవఁడు	80	బేరజము	39
బంగారు	76	బాగు	53	బేరులు	33
బంటు	52	బాగైనది	53	బేసికంటివేల్పు	9
బంటి	89	బానిసె	35	బేల	34
బందిపోటు	39	బావఁడు	32	బొంతు	55
బందువులు	57	బాబా	79	బొంద	72
బకదార్లు	82	బాము	87	బొందశము	74

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొక్క	72	మచ్చులు	75	మాడుగులు	75.
బొజుగు	37	మడఁలి	38	మాడువులు	75
బొజ్జ	44	మడి	72	మాదిరి	76
బొట్టె	40	మడిపెను	52	మాది	76.
బొడ్డు	44	మడిసెను	53	మానికము	71
బొబ్బమెకము	77	మడుగు	72	మానిసి నెక్కడి	
బొణియ	72	మడువు	72	వాఁడు	26
బొట్టి	44	మది	43	మానైనది	53:
బోగముచాన	36	మనికపట్టు	67	మామమామ	11
బోటి	37	మనిపెను	52	మామిడిచెట్టు	67
బోడ	33	మనెడు...వాయు		మావిమాను	67
బోనము	45	దేవర	13	మావు	78.
బ్రతికించెను	52	మన్నిగొనియెను	52	మావులు	85
మ.		మన్ను	73	మించు	61
మంచుఁగొండ	65	మబ్బు	31	మించుబోణి	37
మంచెను	52	మబ్బువిప్ప	24	మించులు	31
మందలు	80	మరలించెను	63	మింటిచూలి	24
మందనము	75	మరుఁడు	18	మింటితెరువరి	20.
మగఁటిమి	55	మరునయ్యలేజి	27	మిండగ్గిడు	37
మగతనము	55	మరలకొ	56	మిండఁడు	37
మగిడించెను	63	మఱి	56	మిండలకోర	35
మగుడకొ	56	మఱుగు, మఱువు	70	మిండలకోర	37
మగువ	38	మల	66	మిక్కిలి	60.
మచ్చెకంటి	38	మసలెను	59	మిక్కిలికంటిగేవర	9
మచ్చరము	51	మాటు	70	మిగులకొ	60.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మిట్ట	73	ముచ్చు	39	మూఁగ	41
మిత్తెగొంగ	9	ముడికాఁడు	39	మూఁడవకొలమువాం	
మిద్దెలు	75	ముడియవిడుపు	39	దు	33
మిను	28	ముత్తై దువ	36	మూఁడు	} 49
మినుసిగదయ్యము	9	ముత్తో వ ద్రిమ్మరి	29	మూరు	
మిన్ను	28	ముడియ	} 36	మూల	92
మిన్ను వాఁక	29	ముదుసలి		మూలకేటఁడు	23
మిన్ను వాఁకదాల్చు	10	ముద్దురాలు	34	మూవ	41
మిట్టు	73	ముద్దియ	37	మెకము	78
మీను మొసలి... మేటి	18	ముద్దుగుమ్మ	37	మెకములకొలము	
మీఁజెయ్యి	44	మునిముచ్చు	39	సామి	77
ముంగలక	} 59	మును	62	మెకములలిండిపోతు	77
ముందటక		మునుపు	62	మెక్కెను	45
ముందు	62	మన్నీరు	72	మెచ్చెనది	54
మొక్కంటి	9	మున్ను	62	మెట్టు	66
మొక్కంటిగారాబు		ముప్పదియాకేండ్లు		మెడ	45
ముద్దుపట్టి	15	చనినది	35	మెతుకు	45
మొక్కంటితలపువ్వు	19	ముమ్మెనవాలుదాల్చు	10	మెత్త	46
మొక్కంటికండు...		మరువుగలది	54	మెయి	41
తిండిఁడు	15	ముఁకి	74	మెయిదా...సామి	24
మొక్కంటిమల	65	మువ్వన్నె మెకము	77	మెఱక	73
మొక్కంటిమామ	65	మువ్వేలుపులయిక్క	20	మెఱుంగు	71
మొక్కంటియనుంగు		ముసలి	35	మెఱుపులు	31
జెలి	26	ముసలిది	36	మెస వెను	45
ముగుద	34	మూఁక	62	మెసఁగెను	45

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
మేఁడి	67, 93 మొలక	68 రాతిరి	31
మే	41 మోక	68 రిక్కలు	31
మేటి	61 మోచెను	63 రూపరి	40
మేటిసిరుచూలి	24 మోచెను	59 రెంటు	49
మేటిపాములమేఁత	25 మోటు	75 రెండాణు...మగఁడు	16
మేలుబంతి	74 మోము	రెండు	49
మేడ	75 మోర }	42 రెట్టి	49
మేడి	67 మోర తెలుపు మెకము	78 రే	31
మేను	41 మోవి	43, 88 రేద్రిన్దు టీఁడు	23
మేలు 61, 51, 53, 83	మోసు	68 రేయి	31
మేలై నది	54 మ్రాఁకు	68 రేయెండ	31
మొండికట్టై	39 మ్రాను	68 రేఁతఁడు	19
మొక్క	68 మ్రొక్కు	46 రేవెల్లు	19
మొక్కలీఁడు	92 మ్రొక్కులదేవర	20 రేవెల్లుజోడు	20
మొగడ	69 మ్రొక్కు...సామి	15 రొక్కము	75
మొగము	42 మ్రోడు	75 రొద	46
మొగులు	31 మ్రోలక్	59 రో	56
మొగ్గ	69 ర.	రోసెను	58, 92
మొత్తము	62 రంగు	71 తి.	
మొత్తెను	59 రక్కసుఁడు	23 తింకులాడి	36
మొదవులు	80 రత్నము	71 తా	66
మొద్దు	75 రవణము	74 తా?	34
మొన గాఁడు	52 రాచిల్క న ..	తాయి	66
మొయిలు	31 రాయరౌతు	18 తెక్క	81
మొయిలు దారి	28 రాణి	35 తెట్టుచూలు	16

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తేఱడు	32	లోచెయ్య	44	వలచెను	91
తేయు...వాడు	11	లోనయ్యె	48	వలపు	51, 75.
తొంపి	73	వ.		వలమురి	30.
తొప్పెను	63	వంకరతోడంబు		వలమురితాల్పు	11
తొమ్మ	42	వాడు	15	వలరాజు	18
ల.		వంగడము	56	వలరాజునూడు	10.
లంకె	36	వంగసము	56	వలిదిప్ప	65
లంకెకాడు	37	వంటకము	45	వలిమలల్లుడు	10.
లగ్గు	53	వక్తలాకులు	54	వలువ	45.
లచ్చి	14, 54	వక్కాణించెను	48	వల్లెత్తాడుదాల్పు	24
లచ్చిమరుడు	18	వచ్చెను	50	వల్లడికాడు	39.
లచ్చిమగడు	11	వడకుగుట్టలి	65	వాక్రచ్చెను	48.
లాగ	72	వడచక్కేలిక	26	వాడిమగడు	52
లాతివాడు	58	వడముడి	28	వాతెర	41
లావు	81	వడిగ	57	వాపోయెను	47
లిబ్బివడలి	14	వడిగలవాడు	52, 94	వామి	77
లెస్స	53	వడిగలజింక...రాతు	24	వాయి	43.
లెస్సెనది	53	వడుగు	33	వారువము	79.
లేగ	80	వదరు	67	వాలుగంటి	37.
లేడి	79	వదలెను	59	వాపురము	79.
లేమ	38	వన్నీయ	71	వాసి	61
లేమి		వన్నె		,, వింతవాడు	58
లేమిడి	54	వన్నెకాడు	41	విందులు	57
లాచ్చు	61	వరపుడు	35	విడిచెను	59.
లాట్టికిట్ట	79	వలంతి	40	విడిముడి	75.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విడిముడి గలపేలు		పీనులకంటి	84	వెనుకమేను	44
పుంజెలి	26	పీఱిడి	40	వెన్నదొంగ	11
విడము	54	వెంగలి	40	వెన్నదొంగయన్న	27
వినిచెను	48	వెండి	90	వెన్ననడుగుపాప	29
విన	28	వెండికొండ	65	వెన్న	44
వినుచూలి	26	వెండియొక్క	56	వెన్నఁడు	11
వినెను	48	వెండుకలు	41	వెన్ననివలకన్ను	20
విన్నానిమైనది	53	వెంబరవిత్తు	40	వెన్నపానుపు	27
విన్న	28	వెక్కసమయ్యెక్క	60	వెన్నెల	31
విప్పు	76	వెగ్గలమయ్యెక్క		వెరవరి	40
విరి	68	వెచ్చకాఁడు	37	వెఱి	60
విరివి	76	వెడఁగు	40	వెఱిపు	60
విల్లు	73	వెడద	76	వెఱ్ఱి	40
విలువ	56	వెడదమోముమెకము	77	వెఱ్ఱిపీళ్లమేలువాఁడు	27
వివ్వచ్చుఁడు	28	వెడలుపు	76	వెల	56
వినదారి	84	వెడలెను	57	వెలఁది	37
వినపుమేఁతరి	10	వెడవిల్లుఁడు	17	వెలఁదుక	38
వీఁపు	44	వెడ్డి	59	వెలయాలు	36
వీడియము	54	వెఱ	55	వెలలెను	57
వీడు	66	వెడకెను	58	వెలి	70, 87
వీడ్డెంబు	54	వెనకయ్య	16	వెలిచవులుగనినది	36
వీడెను	59	వెనకయ్య...వాఁడు	17	వెలిచెను	63
విడ్యము	54	వెనుక చూపులమెకము		వెలిలి	61
వీడ్వడెను	59		77	వెలిదిప్ప	65
వీను	42	వెనుక	69	వెలిమొదపు	30

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వెలియాలసోతురౌతు	10	వేలుపుకొండ	65	సంద్రము	72
వెలుంగు	85	వేలుపుగమికాడు	17	సకినాలపులుగు	84
వెలుంగులయెకిమిఁడు	20	వేలుపులగిడ్డి	30	సగము	61
వెలుగు	85	వేలుపులగౌరు	29	సడలె	} 60
వెలువడియెను	57	వేలుపులత్రోవ	28	సగ్గసు	
వెల్ల	70	వేలుపులబువ్వ	19	సత	50
వెల్లగుఱ్ఱము	29	వేలుపులతొరిదళ		సదమదంబునేసెను	52
వెల్లమ్రాను	30	వాయి	16	సద్దు	46
వెల్లయెనుంగు	29	వేలుపుల...మగడు	17	సన్నము	60
వెల్లాటకత్తె	36	వేలుపులు	27	సవ్వము	84
వెల్లెను	47	వేలుపుమచ్చకంటులు	31	సమనెను	58
వెసక	57	వేల్పుకెట్టు	30	సరగ	57
వేంచేసెను	50, 91	వేల్పులేరు	29	సరములు	75
వేగ	57	వేల్పువెద్ద	13	సరస	63
వేగిరము	57	వేల్పుదొరలేజి	29	సరి	76, 90
వేడివెలుంగు	}	వేల్పుబానిసె	36	సరులు	74, 75
వేడివేలుపు		వేసడము	83	సవతు	79
వేడుకకాఁడు	37	వేళము	57	సవము	61
వేడ్కకత్తె	36	వేటిడి	40	ససి	70
వేదురు	40	వ్రక్క	76	సస్సెము	70
వేనలి	41	వ్రేతలమేలువాఁడు	11	సాకెను	52
వేమాలు	56	స.		సాటి	76
వేయంచులకైదువు	30	సంగడి	63	సాబడెను	45
వేయిచేతులతొఁడు	20	సంగడిఁడు	38	సామి	32
వేలువడెను	48	సంగాలి	38		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సామిసామేనుఁజేసొన్న	సీద్రంపుఁబెద్ద	27	సారకాయ	67	
చాన	14	సుడిగొట్టు	24	సోఁకుదయ్యము	24
సాము	61	నుద	68	సోఁకుమూఁకలగొంగ	11
సారె	56	నురటిపీపులబుట్టు	24	సోఁకుమూఁకలఁతేఁడు	24
సాశువము	83	నూడు	51	సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు	22
సింగము	77	నెజ్జ	46	సుక్కెను	60
సింగాణి	73	నేద	59	హ.	
సింగారమైనది	54	నైకము	61	హజ్జ	44
సిగ్గు	45	నైదోడు	34	హత్తెక్	47
సిడెము	70	సొంపయినది	53	హరివాణము	46
సిబ్బిత	45	సొగసుకాఁడు	41	హళది	71
సిరి	14, 55	సొబ్బగనది	53	హుళుక్కి	55
సినుపు	40	సొమ్ము	74, 75	హొన్ను	76

శ్రీ రస్తు.
అంధ్ర నామ శేష మందలి
అకారాది శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అర్చిలి	98	ఇమ్మడ	100
అంతటన్	108	అఱ	103	ఇయ్యకొనెను	106
అంతకన్	108	అఱవఱలు	113	ఇరులు	104
అంతవట్టు	120	అఱిమఱి	115	ఇవము	110
అంతిపురము	114	అఱజడి	99	ఇవిరె	118
అక్కటికము	112	అఱమట	99	ఈ.	
అగపడకపోయెను	101	అఱమెను	108	ఈడఁబోక	100
అచ్చెరువు	99	అలిగెను	111	ఈడు	120
అజ్ఞా	97	అఱుకు	103	ఈరిము	107
అడరు	99	అవుడు	110	ఈలువు	114
అడవి	110	అ.		ఉ.	
అడుగంటెను	118	అము	102, 103	ఉంకువ	112
అదను	97	అయములు	111	ఉక్క	115
అనుఁగు	98	అఱడిపోయెను	100	ఉక్కివము	102
అనుమానము	105	అరలి	109	ఉగ్రాణము	112
అనువులు	111	అరకులు	109	ఉడిగెను	111
అప్పలించెను	101	అఱిలేలేను	106	ఉడిపోయెను	100
అబ్బురము	99	అఱుముఁడయ్యె	98	ఉడుకు	115
అబ్బెసమొనర్చెను	100	అవి	115	ఉడుగర	118
అబ్రము	99	ఇ.		ఉత్తలపాటు	99
అయిదుపది నేనె	99	ఇంకె	118	ఉరిది	114
అరదము	105	ఇంచు	110	ఉద్దవడి	,,
అరి	103	ఇంపు	98	ఉద్దవిడి	,,
అరిది	99	ఇట్టివారె	119	ఉప్పుసంద్రము	116

పదము.	పుట	పదము.	పుట	పదము.	పుట.
ఉబ్బ	115	ఏఱు	109	కడమ	101
ఉమ్మలిక	99	బి.		కడముట్టుట	111
ఉమ్మలికము	99	సింటరి	105	కడవ	103
ఉరలెను	106	సిండ్రికడు	119	కడిచి	104
ఉరవడి	114	ఒక్క పెట్టు	113	కడిమి	100
ఉఱుడు	97	ఒగి	101	కడు	115
ఉల్లము	107	ఒచ్చెము	113	కనిసెను	100
ఉవ్వెత్తుగ	113	ఒడంబడెను	106	కనలెను	111
ఉఱి.		ఒడిగట్టెను	101	కనికరము	112
ఉడిగము	119	ఒడ్డు	103	కనుమొఱంగెను	117
ఉడెను	106	ఒదవెను	108	కనుమోడ్చెను	116
ఉడ్చెను	116	నంగూర్చెను	98	కనువిచ్చెను	116
ఉరక	119	ఒసరించెను	104	కన్ను	113, 121
ఉరట	118	ఒప్పెను	106	కప్పము	103
ఎ.		ఓ.		కరము	114
ఎంచేని	114	ఓజ	101	కఱచెను	100
ఎక్కటి	119	ఓముట	119	కవలలు	113
ఎట్టకేలకు	107, 111	ఓరిమి	115	కవిసెను	101
ఎడ	107, 111	ఓర్పుట	115	కనటు	102
ఎడై	118	ఓలమానగొనక	100	కసిమనంగెను	106
ఎత్తికోలు	114	ఓలి	101, 110	కనుగంచెను	104
ఎడ	107	ఓహటించెను	99	కల్దము	109
ఎరగలి	118	ఔ.		కా.	
ఎల్ల	102	ఔడు	110	కాంగు	103
ఎలమి	103	క.		కాంచువడియములు	113
ఏ.		కంటఁబడదయ్యెను	101	కాన	110
ఏ డైఱు	114	కచ్చువిచ్చయ్యెను	98	కానినాడు	119
ఏడుజీంచె	117	కడంగెను	101	కారు	106
				కాలరులు	105

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

147

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
కాలుద్రొక్కను	101 కొఱ	101 గు.	
కాలువ	117 కొఱత	101 గుణ	110
కాల్వ	117 కొల	102 గుణతాల్పపీటికనిచె	115
కావించెను	104 కో	గుబ్బలు	116
కె.	కోన	105 గొ.	
కెనినెను	111 కోవగించెను	111 గొండ్లి	103
కె.	కోరు	109 గో.	
కీడు	103 కోలుపుచ్చె	110 గోడు	99
కీలు	113 కోల్లుచేసె	110 గ్ర.	
కీల్కొలిపెను	106 కోల్పుచ్చె	గుక్కగొనియె	112
కు.	క్ర.	చ.	
కుందు	99 క్రిక్కిరిసె	118 చక్కి	111
కుడియెడమలు	102 కుచ్చురె	98 చప్పులు	116
కునికెను	116 గ.	చఱచె	101
కూ.	గండు	100 చా.	
కూర్కెను	116 గట్టి	114 చాల	115
కూర్చి	97 గడిచేటెను	106 చాలించెను	111
కూలిచెను	115 గరువము	105 చి.	
కె.	గా.	చించె	117
కేశపు	107 గాటము	115 చిందము	119
కె.	113 గాణ	97 చిట్ట	114
కైరవభక్త	109 గాదిలి	97 చిట్టకము	118
కైనేత	గారాము	చిచ్చు పలు	113
కొ	గి.	118 చిన్నవోయె	104
కొండికవాండు	112 గిటికొనెను	చిలుకు	114
కొందలము	99 గి.	115 చిలుము	102
కొదవ	101		
కొవసాగెను	97 గిట్టించెను		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పీ.కటి	104	జంతు	103	తలారులు	109
పీ.కటికప్పు	102	జగితెండు	110	తా.	
పీ.కునాలు	104	జడి	112	తామరతంపరయ్య	97
చు.		జాతె	106	తారసిల్లె	104
మట్టుకొనెను	118	జాలు	117	తారినెను	107
చె.		జా.		తార్కాణము	114
చెండు	113	జాణింగ	93	తాలిమి	115
చెందెను	108	జాన్న	110	తాల్చి	„
చెక్కె	106	జూ.		తాళకొంట	„
చెడియె	98	జూదము	112	లిండికాండు	118
చెయ్యము	113	డ.		లిండిపోతు	„
చెయ్య	113	డానె	104	లిండిండు	„
చెరలాడె	98	మలిచెను	116	లిరిగ	98
చెరివె	106	దెందము	107	లివురుట	114
చెఱుకు	110	త.		కుమురు	107
చెఱుకుపాలు	110	తక్కినవాండు	119	కుటీమె	106
చెలరేంగ	101	తక్కువ	101	కుఱుమయ్యె	116
చే.		తడవు	106	తెగ	107
చేకూర్చెను	98	తద్దయు	114	తెన్న	99
చేటు	103	తమట	119	తెరువు	99
చేరువయ్యె	104	తమ్మ	121	తేనియ	110
చేసె	„	తరిసి	110	తేరు	105
చో.		తరువాతక	108	తొట్టి	119
చోటు	115	తఱుటు	119	తొడ	101
చా		తఱి	97	తొలగించె	116
చాడిమున్నెరు	110	తఱులు	119	తొలంగెను	108
		తలూని	115	తొలుదీని	108
				తొడియల్లుండు	110
				తొయము	107

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

149

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తొరము	104	దొ.		నెమ్మి	97, 121
త్రిమృత	98	దొన		నెయ్యము	97
త్తుట్ట	102	దొరసాని		నెయ్యపుటలుక	116
త్రోచె	116	న.		నెఱుకలు	111
త్రోవ	99	నలి		నెఱి	114
ద.		నా.		నెలకొనియెను	108
దండ	121	నాడు	}	నే.	
దండు	105	నాఁడు		నేలఁగలిపెను	115
దండెత్తె	99	ని.		నేరెడుదీవి	108
దగ్గొనియె	108	నిండె		ప.	
దవ్వు	107	నిట్టపంట		పంటి	103
దళవాయి	105	నిదురించె		పగతురు	117
దళమెత్తె	100	నివ్వళి		పగఱు	,
దళము	105	ను.		పగవాండ్లు	,
దా.		నుగ్గ		పంచబంగారముయ్యె	101
దారి	99	నుగ్గయ్యె		పదవాలు	106
దాడిచేసెను	99	నుఱుమయ్యె		పదపడి	114
దాసె	104	నుఱుము		పనఁటి	103
ది.		నులిగొనె		పనిపడి	114
దిగులు	103	నె.		పయ్యెద	113
దిట్టపడియె	106	నెగొనియె		పరి	105
దినుగు	107	నెంజిలి		పరుపడి	114
దీ.		నెగడె		పరువమయ్యె	116
దీవనబ్రాలు	109	నెగులు		పలుపురు	119
దు.		నెట్టన		పల్లఱపులు	108
దుడ్డు	110	నెట్టుకొనెను		పా.	
దే.		నె కము		పొగా	103
దావేరి	111	నెన		పొచికలు	113

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పానకము	110	పెనఁగొనె	118	ప్రేముడి	98
పావె	116	పెరిగె	97	బ.	
పార్వతైకాండు	111	పెరివాండు	119	బంతి	113
పాలిండ్లు	116	పెటికె	117	బంటు	105
పాలు	101	పెలుచ	114	బన్నము	107
పాలుపడె	109	పెల్లగించె	117	బలిసెక్	97
పాసెను	108	పెల్లు	114	బట్టె	117
పి.		పే.		బలువిడి	115
పిండియయ్యె	116	పేర్	97	బాట	99
పిన్నవాండు	113	పెరి		బానసము	114
పిచ్చట	39	పైట	113	బారి	114
పిచ్చటక్	10	పెనెచ్చు	100	బిట్టు	114
పిఱులివియక	100	పా		బీతు	103
పిఱుండు	111	పాగరు	102	బీరము	101
పిలువమాచ్చె	115	పాడి	107	బీరువోయె	100
పు.		పాదరిల్లు	107	బుసివోగా	98
పుయిలోడె	104	పారిపారి	114	బెండు	103
పురికొలిపె	107	పాలయలుక	116	బెడిసెను	98
పుటినిచ్చె	118	పాలివోయె	100	బేసి	19
పులు	102	పా.		బొక్కనము	112
పె.		పాకార్చె	110	బొమిడికము	119
పెంపునెందె	97	పాట్లాగ్	99	బుంగ	112
పెకరించె	117	పాకరము	102	మ.	
పెక్కిండు	119	ప.		మంచు	110
పెచ్చుపెటిగ	118	ప్రబలె	97	మండ	121
పెడ	111	ప్రల్లదములు	108	మంతనము	114
పెద్దనిద్దురఁజెందించె	115	ప్రిదిలె	106	మంద	105
పెద్దయు	114	ప్రేరేచెను	107	మక్కవ	97

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

151

	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
మగఁటిమి	100 మేల్కొనె	116 వ.	
మడి	120 మైకొనియె	106 వంక	111
మణివకాఁడు	112 మొగరాలు	118 వంక	99
మణివము	114 మొగుల్లు	117 వట్టె	118
మది	107 మొగ్గరము	103 వడి	106, 120
మబ్బులు	117 మొదలు	118 వదలించె	116
మనలె	92 మొద్దుపోయె	109 వదలె	106
మా.	మొన	105 వనట	99
మాగాని	114 మొనకాఁడు	106 వరుస	101
మాఱట	100 మొనసె	99, 120 వలసె	118
మారుకొనియె	100 మొయిల్లు	117 వలవలదావలలు	102
మార్తరు	117 మొఱవపోయె	109 వలఁద	104
మి.	మోసల	112 వా.	
మిగుల	115 మోహరము	103 వాఁక	109
మిల్లి	119 మోహరించె	100 వాఁగు	105
మిన్నక	119 మ్రొంగెను	112 వాగె	109
మొకొను	118 ర.	వాడె	104
ము.	రంతు	103 వాన	114
ముక్కాకలుదీతొను	106 రజ్జాలు	108 వాయి	106
ముదురు	110 రాణి	111 వారక	114
ముద్దు	98 రిత్తపోయె	100 వావిరి	114
మునింగె	112 రూపుమాపె	115 వి.	
మునిమాపు	112 రేళ్ళతె	97 విచ్చుమొగ్గయ్యె	101
మరివము	105 ల.	విచ్చె	106
మొకము	101, 111 ల.	వింగడము	102
మొగము		114 విడుమర	111
మొట్ట	119 వాఁలివాఁడు	119 విడుదల	111
మెలికొనెను	112 లెంక	105 విడె	106

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విన్నవోయె	104	వే.		నీ.	
విన్నవవు	114	వేడిమి	115	సిలుగు	99
వీ.		వేడ్క	103	సు.	
వీఁగె	99	వేడుక	103	సుడివోయె	100
వీడె	106	వేనవేలు		సుడికొనె	118
వీలుపఱచెను	98	వేపులు	119	సుభవు	104
వీరసవోయె	100	వేటొకటి	100	సూ.	
వె.		వేటొకడు	119	సూటి	104
వెట్ట	115	ప్రక్కలించె	117	నెక	115
వెన్నిచ్చె	99	ప్రచ్చె	117	నేగి	99
వెనుకంజవేసె	99	స.		నేసలు	109
వెనుకముందయ్యె	99	సంజ	112	నై.	
వెనుకక	108	సంతసము	103	నైరణ	115
వెనుక	111	సందియము	105	నైచుట	115
వెన్ను	111	సడలె	106	సా.	
వెఱవు	103	సమకూర్చెను	98	సారిది	101
వెలిచది	102	సరకునేయకుండెను	97	హ.	
వెలితి	101	సలిపె	104	హజారము	112
వెఱుగు	99	సా.		హజారము	112
వెరవు	104	సాహిణము	103	హళి	103
				హచ్చరిక	103

శ్రీ కృష్ణ.

సాంబనిఘటము

టీకానుక్రమణికాసహితము.

చెన్నపురి :

వావిళ్ల, రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి

ప్రకటితము.

1926

All Rights Reserved.

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
MADRAS—1926.

సాంబానిఘంటువు.

అవతారిక. కస్తూరి రంగకవి యనునతఁ డీయాంధ్రనిఘంటువును శ్రీసాంబమూర్తి కంకితముచేయుచు, గ్రంథరచనాపద్ధతులను దెల్పుచున్నాఁడు.—

సీ. శ్రీ వెలయంగ దేశీయముల్ దెనుఁగులుఁ

దద్భవంబులుఁ గూర్చి ♦ దైవవర్ణ

దనరు మానవవర్ణ ♦ స్థావరవర్ణ తి

ర్యగ్వర్ణ ననునాలు ♦ గలవరించి

జల్లు లుంపక వ్యర్థశబ్దముల్ రానీక

కుంటినడత గాక ♦ కొదుకు లేక

యుర్వీజనంబుల ♦ కులకారసరణిగా

నాంధ్రనామనిఘంటు ♦ వనెడుకృతినిఁ

తే. గవులదయచేత నీకటాక్షంబువలన

సీసశతకంబుఁ జెప్పెదఁ ♦ జిత్తగింపు

దనుజసమవర్తి భక్తహృదబ్జవర్తి

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

తా. దేవతలకందఱకుఁ జక్రవర్తివి, రాక్షసాంతకుఁడవు, భక్తులహృదయకమలములందు పసిండువాఁడవు నైనయోసాంబమూర్తి! కస్తూరిరంగకవియమనేను సొంపుగా నాంధ్రభాషయందు అన్యదేశీయపదములు, అంధ్రదేశ్యపదములు, సంస్కృతభాషప్రాకృతభాషములు వీనినిగూర్చి దేవవర్గు, మానవవర్గు, స్థావరవర్గు, తిర్యగ్వర్గు అను నాలుగువర్గములను నవరించియు, ను మొదలగు పాదపూరణపదములను, అర్థహీనములైన పదములను రాసీయక, అన్వయకాఠిన్యములేక, తడఁబడకుండునట్టి నులభకైలిని నకలజనోపకారముకొఱకు “ఆంధ్రనామనిఘంటపు” అనుగ్రంథమును కవులదయపలనను, నీకటాక్షము వలనను నూఱుసీసపద్యములుగా రచించెద. దీనినిఁ జిత్తగింపుమయ్యా.

దేవవర్గు.

సీ. ముక్కంటితొలిపట్టి • మొట్టికాయల మెప్పు

గొప్పబొజ్జగలాఁడు • గుఱ్ఱవేల్పు

గబ్బుచెక్కిళ్ల మెకముమోముగలసామి

కలుఁగులాయపుఁదేజి • బలుసిపాయి

గుంజిళ్లు పెట్టించుఁగొనుమేటి పిల్లారి

కుడుముదాలుపు పెద్దకడుపువేలు

పొంటిపల్లుదొర ముక్కంటిపండులమెక్కు

దేవర చిలువజంఁదెముల మేటి

తే. జమిలితల్లులభిడ్డ పెద్దమెయిప్రోడ

చేటవీనులదణ్ పనిచెలుపువాఁడు

మొదటివేలుపు వెనకయ్య • పుంజుదారి

పెద్దయనఁ దగు గణపతి • పేళ్లు సాంబ.

టీ. ముక్కంటితొలిపట్టి = త్రినేత్రుడగు శివుని మొదటికొమరుడు, మొట్టికాయలమెప్పు = భక్తులు తమతలయందు వేసికొను పిడికిటిపోటులకు, దలయూచువాడు, గొప్పబొజ్జగలాడు = పెద్దకడుపుగలవాడు, గుజ్జువేల్పు = వామనరూపుడగువేలుపు, గబ్బుచెక్కిళ్ళ మెకముమోముగలసామి = మదగంధముగల గండస్థలములుగల మృగంబుయొక్క ఆనంగా ఏనుగుయొక్క శిరంబు దాల్చినదేవుడు, కలుగులాయపుదేజి బలుసిపాయి = బొక్కలాయముగాఁగలవాహనము-ఆనంగా ఎలుక వాహనముగాఁగలగొప్పబంటు, గుంజిట్ల పెట్టించుకొనుమేటి = భక్తులచేత గుంజిట్ల పెట్టించుకొనునట్టిదేవర, పిల్లారి, కుడుముదాలుపు = మోదకములు హస్తమందుగలవాడు, పెద్దకడుపువేలుపు = లంబోదరుడు, ఒంటిపల్లుదొర = వికదంతుడగుదేవుడు, ముక్కంటి పండుల మెక్కుదొర = (ముక్కంటిపండులు = టెంకాయలు) వానినిఁదనునట్టివేలుపు, చిలువజంఁదములమేటి = పాములను యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాల్చినదేవుడు, జమిలి తల్లలబిడ్డ = గంగాపార్వతులనెడి యిరువురుతల్లలకుఁ గొమరుడు, పెద్దమయిప్రాడ = గొప్పశరీరమును దాల్చినదేవుడు, చేటవీనులదణి = చేటలవంటి చేవులుగలప్రభువు, పనిచెఱుపువాడు = తన్నుఁ గొలుపని వారికార్యములఁ జెఱుచువాడు, మొదటివేలుపు = ఒక్కొక్కకార్యమునందును మొదట బూజనేయఁబడుదేవుడు, వెనకయ్య, పుంజుదారిపెద్ద = కుక్కుటధ్వజుడగు కుమారస్వామికి అన్న-ఈ ౨౦ యును వినాయకుడు.

సీ. చౌవంచమోములసాహేబు జాభువా

గుబ్బలివిలుకాడు ♦ గిబ్బరాతు

జక్కులదొరనేస్తీ ♦ జన్నంపురబగవాడు

పొడలగింటముదాల్పు ♦ పునుకదారి

వినువాఁకమోపరి ♦ వెండికొండదునీడు

మినుజుట్టుదేవర ♦ మిత్తిమిత్తి

మంచుమలల్గుడు ♦ మరుగొంగ ముక్కంటి

నెలదారి మువ్వెన ♦ యలుగుమేటి

తే. వినపుమేతరి తిగప్రోలి • వేటకాడు

కప్పటైదువ పెనిమిటి • గాములదొర

వేల్పుదణింగన్నతండు గుజ్జు • వేల్పుతండ్రి

బేసికన్నామి యన నీదు • పేల్లు సాంబ.

3

టీ. చావంచమోములసాహేబు = అయిదుముఖములుగల ప్రభువు,
జాభవగుబ్బలివిలుకాడు = మేరువర్వతము విల్లుగాంగలవాడు, గిబ్బరాతు=
ఎద్దు నెక్కితిరగడువాడు, జక్కులదొరనేస్తీ=యత్నల కథివతియగుట బేరునికి
వేల్పుహితుడు, జన్నంపులబగవాడు = దక్షప్రజావతియొక్కయోగమును
ధ్వంసముచేసినవాడు, పొడలగింటము దాల్పు=మచ్చలు గలజంటనేతవస్త్ర
మును (వాస్త్రు)చర్తమును ధరించువాడు, పునుకదారి=బ్రహ్మకపాలమును
ధరించినవాడు, వినువాడకమోపరి = (వినువాడక = ఆకాశమందుబాటు
నేటు - (గంగాదేవిని) జడలందు దాల్చినవాడు, వెండిగొండదువీడు=
రజతగిరి (కైలాసము) ధానికపట్టుగాంగలవాడు, మినుజాట్టుదేవర=ఆకాశమె
జాట్టుగాంగలవేల్పు, మిత్తిమిత్తి=మృత్యువునకు మృత్యువు [2 ను మృత్యుశబ్ద
భవములు], మంచుమలల్లుడు=హిమవత్సర్యతమునకు అల్లుడు, మరుగొంగ=
మత్తధునికేశత్రువు, ముక్కంటి=త్రినేత్రుడు, నెలదారి=చంద్రుని మాళి
యందుదాల్చినవాడు, ముమ్మెనయలంగుమేటి = మూడుగొనల యాయు
ధమును (త్రిశూలమును) దాల్చినవాడు, వినపుమేతరి=విషమునుభక్షించిన
వాడు, తిగప్రోలివేటకాడు = త్రిపురములను ధ్వంసముచేసినదేవుడు,
కప్పటైదువ పెనిమిటి=(కప్ప విడువ = నల్లనిచామ-పార్వతి-టుగాగమము.)
పార్వతికిభర్త, గాములదొర= (గాములు = భూతములు-గ్రహకబ్ధభవము.)
భూతములకు తోడు, వేల్పుదణింగన్నతండు=దేవతలనేనాశాయుక్తుడగు కు
మారస్వామికి దండ్రి, గుజ్జువేల్పు తండ్రి = వామనుండగు వేల్పునకు
(వినాయకునికి) దండ్రి, బేసికన్నామి = (మూడు అనునది బేసినంఖి)
త్రినేత్రుడగువేల్పు - ౨3 కివుడు.

సీ. వెన్నుఁడు పెరుమాళ్లు • వేకంటినైదోడు
 కవ్వపుమలదాల్పు • కట్టినేస్తీ
 చిలువపానుపుదంట • తెలిదీవిమన్నీఁడు
 బటువుఁగైదుపుజోడు • బమ్మతండ్రి
 కఱివేల్పు మరునయ్య • కడలియల్లుఁడు సంకు
 దారి గరుడిరొతు • తమ్మికంటి
 పదివేసములదిట్ట • యెడమచ్చగలసామి
 యడుగువాఁకగలాఁడు • పుడమినంటు

తే. మొసలివాయెంట్లతాల్పు రక్కసులగొంగ
 లచ్చిమగఁ డుడ్డకేలుగలాఁడు పుట్టు
 వడుగు తామరపొక్కిలివాఁడు పసిఁడి
 వలువతాల్పున హరిపేరు • లలరు సాంబ.

4

టీ. వెన్నుఁడు (విష్ణుశబ్దభవము), పెరుమాళ్లు (ఇది ద్రవిడభాషలోని
 చదము-తోవెలగంటిది), వేకంటినైదోడు=సహస్రాక్షుఁడగుదేవేంద్రునకుతమ్ముఁ
 డు (ఉపేంద్రుఁడు), కవ్వపుమలదాల్పు = మందరపర్వతమునుధరించినవాఁ
 డు, కట్టినేస్తీ = (నేస్తీ=నేస్తముగలవాఁడు.) అర్జునునిఁ జెలికాఁడు, చిలు
 వపానుపుదంట=శేషుండను పాన్పునందుఁ బరుండుకూరుండు, తెలిదీవిమన్నీఁ
 డు= శ్వేతద్వీప మునికపట్టుగాఁగలవేలుపు, బటువుఁగైదుపుజోడు=దిటవగు
 నాయుధమును (సుదర్శనమును) ధరించినవాఁడు, బమ్మతండ్రి=బమ్మదేవునికి
 జనకుఁడు, కఱివేల్పు=నల్లనిచేవుఁడు, మరునయ్య=మన్నకునకు జనకుఁడు,
 కడలియల్లుఁడు = (పాలసముద్రమునందుఁ బుట్టినలక్ష్మీకి మగఁడగుటచే) పా
 లసముద్రమునకు నల్లుఁడు, సంకుదారి=పాంచజన్యమనెడి శంఖమును దా
 ల్చినవాఁడు, గరుడిరొతు=గరుడవాహనమెక్కిడి దిట్ట, తమ్మికంటి=కమలా
 త్మండు, పదివేసములదిట్ట= దశావతారముల నెల్లినవేలుపు, ఎడమచ్చగల

సామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సమను మచ్చగలదేవుడు, అడుగువాఁకగలాఁ
డు = పాదమునందు నదిగలవాఁడు, (విష్ణువుయొక్కపాదమునందు గంగాదే
వి పుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు = భూదేవికిఁ జెలికాఁడు, మొసలి
వాయొంటితాల్పు = మొసలిసోటివలెనుండు కర్ణభూషణములను దాల్చిన
వాఁడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకువరోధి, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీదేవికిఁ
ర్త, ఉడ్డకేలుగలాఁడు = నాలుగుచేతులు గలదేవుడు, పుట్టువడుగు = ఎల్లప్పు
డు బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూనినవాఁడు, తామరపొక్కిలివాఁడు = కమలముబొ
డ్డునందుఁ గలవాఁడు, పసిడివలువతాల్పు = బంగారు పుట్టము ధరించిన
వాఁడు-౨౯ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోములదిట్ట తామరచూలి
తలఁపు కేళాకూళి * పులుగురాతు
తగవులజడదారిఁతండ్రి వేలుపుఁబెద్ద
మాటలజవరాలిమగఁడు నలువ
యలరులవిలుకానియన్న మేలిమిబొజ్జ
గలదుముదారి ప్రాఁబలుకులదణి
నుదురాకులెక్కఁ జెన్నుగ వ్రాయుకరణీకుఁ
డచ్చంపుఁదమ్మివై * నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచుమన్నీడు మొదటి
జాలిదొర బప్పు దుగినఁడు * తాత జగము
లన్ని పుట్టించుమేటి తనంతఁ గల్గు
నతఁడు పజదొర యన నజాఖ్య లగు సాంబ. 5

జీ. తీవంచమోములదిట్టచతుర్ముఖుడగు దేవుడు, తామరచూలి =
విష్ణువయొక్క శాశికమలమందుఁబుట్టినవాఁడు (నమాసాంతము వికారము.

తలఁపుకేళాకూళిపులుగురౌతు = మానససరోవరమునందు విహరించు వత్సలులు
(హంసములు) వాహనములుగాఁ గలబంటు, తగవులజడదారితండ్రి = కలహములఁ బెట్టెడుమునికిఁ (సారదమునికి) దండ్రి, వేలుపుఁబెద్ద = దేవతలకుమేటియైనవాఁడు, మాటలజవరాలిమగఁడు = వాగ్దేవి (సరస్వతీదేవి) భర్త, నలువ = నాలుగు మోములుగలవాఁడు (సమాసాంతము), ఆలరువిలుకానియన్న = పూవిల్తుని (మన్మథుని) అన్న (విష్ణునిఁ బుత్రుఁడు మన్మథుఁడు, విష్ణువు నాభికమలమందు బ్రహ్మ పుట్టుటచేత మన్మథుని కితఁ డన్నయ్యెను.), మేలిమిబొజ్జగలదుముదారి = శ్రేష్ఠమయిన (బంగారుమయమగు) కడుపును దాల్చిన మొనకాఁడు, ప్రాఁబలుకులదణి = వేదములనివాసము, నుదురాకు లెక్కఁజెన్నుగ వ్రాయునట్టి కరిణీకుఁడు = నొసలనెడు తాటాకులందు లెక్కలను దప్పలు లేక వ్రాయునట్టి కరణము, ఆచ్చంపుఁదమ్మిపైనమరుజాణ = లేల్లనితామరపువ్వునందుఁ గూర్చుండు వలఁతి, నిక్కపుజగంబుఁ బ్రోచు మన్నీఁడు = సత్యలోకము నేలెడుప్రభువు, మొదటిజాతిదొర = బ్రహ్మణులకు ఆధిపుఁడు, బమ్మ (బ్రహ్మశబ్దభవము.), దుగినఁడు (దుహితశబ్దభవము.), తాత = పితామహుఁడు, జగములన్ని పుట్టించుమేటి = లోకములకెల్లస్పృహకర్తయగు శ్రేష్ఠుఁడు, తనంతగలుగు నతఁడు = స్వయంభువు, పజదొర = ప్రజాపతి-౨౦ బ్రహ్మదేవుఁడు.

సీ. గట్టురాకొమరిత • కప్పము తైదువ
మగనియందపుమేనఁ • దగినమగువ
కఱకంఠరాణి సింగపుఁ దేజి గలచాన
వెనకయ్యతల్లి నా • వెలయు గౌరి
కలుములచెలి జిడ్డు • కడలిబొట్టియ లచ్చి
తమ్మి గడ్డియబోటి • తల్లితల్లి
వెనిమిటియెద నుండు • ననబోడి మరుతల్లి
నెలచెలియలు లిబ్బి • నెలఁతుక సిరి

తే. యనగ లక్ష్మీసమాఖ్య లౌ ♦ నంచలేజి
 పాలంతి తలవాకిట మెలంగు ♦ చెలువ నలువ
 రాణి పలుకులజవరాలు ♦ లచ్చికోడ
 లనగ భారతినామంబు ♦ లమరు సాంబ.

6

టీ. గట్టురాకొమరిత=వర్వతములకు కేడగు హిమవంతునికూతురు,
 కష్టముతైదువ = నల్లనిరూపముగల యంగన, మగనియందపుమేనందగిన
 మగువ = స్త్రీయుని యందమైన శరీరమునందు సగముభాగముఁ గైకొన్న
 కాంత, కఱకంఠరాణి = శివునిదేవేరి, సింగపుఁ దేజగలచాన=సింహవాహన
 మెక్కిడి యాడుది, వెనకయ్యతల్లి=వినాయకునితల్లి-౯ పార్వతీదేవి. కలు
 ములచెలి=సంపదకు అధిదేవతయైనమగువ, జిడ్డుకడలిబొట్టియ=పాలసముద్ర
 మునకుఁ గూతురు, లచ్చి (ప్రకృతి. లక్ష్మీ), తమ్మిగడ్డియబోటి = కమలమ
 నెడు సింహాసనమందుఁ గూర్చుండుచెలువ, తల్లితల్లి=తల్లియగుగంగకుదల్లి.
 పెనిమిటియెదనుండు ననబోడి=భర్తయొక్కవక్షస్థలమునందు వాసముచేసె
 డు స్త్రీ, మరుతల్లి=మన్నఘనికి జనని, నెలచెలియలు=చంద్రునికొకెల్లెలు,
 లిబ్బి నెలతుక=భాగ్యమునకు అధిదేవతయైన యాడుది, సిరి (ప్రకృతి-శ్రీ)-
 గం లక్ష్మీదేవి. అంచలేజిపాలంతి = హంస వాహనముగాఁ గల బ్రహ్మ
 యొక్కభార్య, తలవాకిట మెలంగుచెలువ=తలకు వాకిలియైననోటియందు
 మెలంగెడుకాంత, నలువరాణి=బ్రహ్మదేవునియొక్కభార్య, పలుకులజవరాలు
 =వాక్కులకు విద్యలకు అధిదేవత యగు స్త్రీ, లచ్చికోడలు=(బ్రహ్మపత్ని
 యగుటచే) లక్ష్మీదేవి కోడలు-గి సరస్వతి.

సీ. అడుగుకై దువుపుల్లు ♦ పడగదునేదారి

యరబారతల్లుల ♦ యరిదిబిడ్డ

వెనకయ్యవెనుకయ్య ♦ వేల్పులదళవాయి

చిలువలబోనంపుఁ ♦ బులుగురౌతు

సత్తిఁ బూనువలంతి ♦ యిత్తిగమోముల
 బలియుండు బారచే ♦ తులుగలాడు
 రిక్కరక్కసుమిత్తి ♦ తెల్లుకానువు కొంచ
 మల ప్రక్కలించిన ♦ మన్నెకాడు
 తే. గట్లయేలికమనుమడు ♦ కప్పతెఱవ
 మేటికొమరుండు వేలుపు ♦ పేటిసవతి
 కొడుకు ముద్దయ్య కందుండు ♦ కొమరుసామి
 యనఁగ గుహనామధేయంబు ♦ లమరు సాంబ. 7

టీ. అడుగుకై దువుపుల్లపడగదునేదారి = అడుగుకై దువుపుల్ల (కాట్ల
 ఆయుధముగాఁగల పక్షియగు) కోడి తెక్కిముగాఁగలమొనకాడు, ఆర
 బారతల్లలయరిదిబిడ్డ = ఆర్దురుతల్లలకు (పట్కత్తికలకు) ముద్దుకొమరుండు,
 వెనకయ్య వెనుకయ్య = విఘ్నేశ్వరునికి తమ్ముండు, వేల్పులదళవాయి = దేవ
 తలకు నేనాధిపతి, చిలువలబోనంపుఁబులుఁగురౌతు = పాములే ఆహారముగాఁ
 గలిగినపక్షి (నెమలిని) వాహనముగాఁ గలిగినదిట్ట, సత్తిబూనువలంతి = శక్తి
 అను ఆయుధమును ధరించునట్టినేర్పరి, ఇత్తిగ మోములబలియుండు (ఇరు
 లిగ = ఇత్తిగ - రెండుమూఁడులు - ఆఱు) = ఆఱు మొగములుగలిగిన ప్రభువు - పంజు
 ఖుండు, బారచేతులుగలాడు = పండ్రెండు బాహువులుగలవాఁడు, రిక్క
 రక్కసుమిత్తి = (రిక్కరక్కనుండు - అతనికిమృత్యువు) తారకానురుని చంపిన
 వాఁడు, తెల్లుకాన్ను = శరవణభవుండు, కొంచమలప్రక్కలించిన మన్నె
 కాడు = క్రొంచమనుపర్వతము తొలచిన ప్రభువు, గట్లయేలికమనుమడు =
 హినువంతుని దాహిత్రుండు, కప్పతెఱవమేటికొమరుండు = పార్వతియొక్క
 ముద్దుబిడ్డండు, వేలుపుపేటి సవతికొడుకు = (వేలుపు + విఱు = దేవతలనది,
 గంగాదేవికి సవతియైన పార్వతికి బిడ్డండు, ముద్దయ్య = పిన్న వాఁడు, కందుండు
 (స్కందుండు - ప్రకృతి.), కొమరుసామి (కుమారస్వామి శబ్దభవము.) - ౧౬
 కుమారస్వామి.

సీ. తలఁపుచూలి మరుండు ♦ వలఁజేడు చిలుకరౌ

తామనిచెలి గాడ్పుటరదపుదొర

జాబిల్లియల్లుండు ♦ చౌవంచతూపుల

నెఱదంట కలుములగరితబిడ్డ

కన్నులవిల్తుండు ♦ కమ్మవిల్తుండు పచ్చ

విలుకాడు చక్కెరవింటిజోడు

వెడవిలుతుండు తియ్యవిల్తుండు చిగురాకు

విలుకాడు తుంటవిల్ గలదుసీండు

తే. తలిరువిల్తుండు ననవిల్తు ♦ డలరువిల్తు

డించువిల్కాడు రాచిల్క ♦ నెక్కురౌతు

మీనుమొసలిసిడెంబులమేటి తేటి

యల్లెవాఁ డన మదనాఖ్య ♦ లమరు సాంబ.

8

టీ. తలఁపుచూలి=సంకల్పమునందుఁబుట్టినవాడు, మరుండు (ప్ర. స్వరుండు), వలఁజేడు=(వలపు+జేడు) మోహమునకు అధిపతి, చిలుకరౌ=చిలుక వాహనముగాఁ గలబంటు, తామనిచెలి=వసంతుని (వసంతర్తువునకు) స్నేహితుండు, గాడ్పుటరదపుదొర= గాలియే లేరుగాఁగలప్రభువు (గాడ్పు+ఆరదము - టుగాగమము.), జాబిల్లియల్లుండు = చంద్రునికి మేనల్లుండు, చౌవంచతూపులనెఱదంట = ఆయిదుబాణములుగల గట్టిబంటు, కలుముల గరితబిడ్డ = లక్ష్మీదేవికి బుత్రుండు, కన్నులవిల్తుండు = గజువులుగలవింటివాడు, కమ్మవిల్తుండు = మధురమైనవిల్లుగలవాడు, పచ్చవిలుకాడు = పచ్చని విల్లుగలవాడు, చక్కెరవింటిజోడు = చెఱుకువిల్లుగాఁగలబంటు, వెడవిలుతుండు = తేలికయిన ధనుస్సుగలవాడు, తియ్యవిల్తుండు= తియ్యనైనవిల్లుగలవాడు, చిగురాకువిలుకాడు = మామిడి మొదలగువారి యగుళ్లు విల్లుగాఁ గలవాడు, తుంటవిల్ గలదుసీండు = చెఱుకుతుంట విల్లు.

గాఁగల ప్రభువు, తలరువిల్తుఁడు=చిగురువింటివాఁడు, ననవిల్తుఁడు = పూవు
టమ్ములుగలవాఁడు, ఆలరువిల్తుఁడు = పూవింటివాఁడు, ఇంచువిల్కాఁడు=
చెఱుకువిల్లుగాఁగలవాఁడు, రాచిల్కనెక్కురాతు = మేటిచిలుకనెక్కుబంటు,
మీను మొసలిసిడెంబులమేటి = చేఁబలు, మొసళ్లు తెక్కెమునందుఁగల
ప్రభువు, లేఁటియల్లెవాఁడు = తుమ్మెద యల్లెత్రాడుగాఁగలవాఁడు - అర
మన్నఁడు.

సీ. సతపేరుత త్తడి ♦ జతతేరుగలప్రాడ
యనిబడ్డనెఱబంటు ♦ లరుగుత్రోవ
వెన్నునివలగన్ను ♦ వేయిచేతులదిట్ట
తిగవేలుపులఁటెంకి ♦ పగటిబోతి
జమునయ్య మీనుమానికము చాయపెనిమిటి
పగలునేయువలంతి ♦ జగముకన్ను
నెలబోడు తమ్మిచిక్కిలిగింత వేవెల్లు
కలువలసూడు చీకటలుగొంగ

తే. జక్కువలయంటు మ్రొక్కులసొక్కుసామి
బారరూపులవేల్పు ప్రాబల్కుసాము
పెట్టె చలిదాయ ప్రాద్దునాఁ ♦ బేళ్లు దనరు
లోకబాంధవునకు శివా ♦ లోల సాంబ.

9

టీ. సతపేరుత త్తడి జతతేరుగలప్రాడ=సత్తయసుపేరుగల రెండుగుఱ్ఱ
ములను గట్టినరథంబునఁ బోవునేర్పరి, అనిబడ్డనెఱబంటులరుగుత్రోవ=యూ
ధమునఁ జచ్చినశూరులు పోవుమార్గము (యూధమునఁ జచ్చినవారు సూర్యుని
భేదించుకొని వీరస్వర్గమునకుఁ బోవుదురు అని శ్రుతి), వెన్నునివలగన్ను=విష్ణు
వుయొక్కపాదము, వేయిచేతులదిట్ట = వేయిచేతులుగలయోధుఁడు, తిగవే
లుపులఁటెంకి = త్రిమూర్తులకు వాసమయినవాఁడు, పగటిబోతి=పగటియందు

మెలుగునట్టి జ్యోతిస్వరూపుడు, జమునయ్య = యమునికీదండ్రీ, మిను
మానికము = ఆకాశమునకు రత్నమయినవాడు-ద్యువణి, చాయపెనిమిటి =
ఛాయాదేవికిమగడు, పగుగనేయవలంబి=దినమును గల్గించునేర్పుకాడు -
దినకరుడు, జగముకన్ను=లోకమునకు నేత్రమయినవాడు - జగచ్చక్షువు,
తమ్మిచక్కిలిగింత = కమలమునకు గిలిగింతపెట్టువాడు, వేవెల్లు = (వేయి +
మెలుగు) వేయికిరణములుగలవాడు-సహస్రాంశువు, కలువలనూడు=కలువల
కువిరోధి, చీకకటులగొంగ=అంధకారమును బోగొట్టువాడు, జక్కువలయం
టు = చక్రవాకపక్షులను జేర్చునది, మ్రొక్కులసొక్కుసామి = నమస్కార
ములకు(మెచ్చుకొని) మైమఱచునట్టివేలుపు, బారరూపులవేల్పు = పండ్రెండు
మేనులుగలదేవుడు-ద్వాదశాత్ముడు, ప్రాంబల్కుసొమ్ముపెట్టె= తొలిపలుకులు
(వేదములు) అనెడు భూషణములకుఁ బెట్టియవంటివాడు, చలిదాయ = చల్ల
దనమునకు విరోధి, ప్రొద్దు (బ్రహ్మశబ్దభవము.)-౨౨ సూర్యుడు.

నీ. కటకంతుతలమానికము వేలుపులబువ్వ
జాబిల్లి మరుమామ ♦ చందమామ
జింకతాలుపు తొగచెలికాడు జడదారి
కన్నాప రేతేడు ♦ కడలివెన్న
చుక్కలగమికాడు ♦ జక్కవపగవాడు
చలివెల్లు రేవెల్లు ♦ చలువజోతి
వెన్ను నెడమకన్ను ♦ వెన్నెలరాయడు
నెల తమ్మిదాయ మున్నీటిపట్టి
తే. కందుగలదుండగిడు చీకకటులమిత్తి
పంటపైరులదొర ప్రొద్దుజంట లచ్చి
యన్న రేజోతి చందన ♦ నమరుచుండు
గుముదమిత్తునినామధేయములు సాంబ.

❧ టీ. కణకంఠ తలమానికము = శివునికి శిరోభూషణము, వేలుపుల
 బువ్వ = దేవతలకు ఆహారమైనవాడు (చంద్రునికళలలో పదునై దింటిని దేవ
 తలలోఁ గొందఱు ప్రతిదినము నొక్కొక్క డొక్కొక్కటివంతునఁ దిందురు.
 అనిశ్రుతి), జాబిల్లి = (జాను+బిల్లిక) చక్కనిబింబముగలవాడు, మరుమామ
 = మన్మథునికి మేనమామ, చందమామ (చంద్రమృగభవము), జింకతాలుపు =
 జింకనుధరించినవాడు, తొగచెలికాడు = కలువలకు స్నేహితుడు, జడదారి
 కన్నాప = ఆత్రిమహామునియొక్క శేత్రమువలనఁ బుట్టినవాడు, రేఱేడు =
 రాత్రికిఁ బ్రభువు, కడలివెన్న = క్షీరముద్రమునందుఁ బుట్టినవెన్న, చుక్కల
 గమికాడు = నక్షత్రములకురాజు, జక్కవపగవాడు = చక్రవాకపక్షులదం
 బతులకు విరోధి (వాని నెడఁబాపువాడని యర్థము), చలివెల్లు = చల్లనికిరణ
 ములు గలవాడు, రేవెల్లు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చలువజో
 తి = చల్లనివెలుతురు గలవాడు, వెన్ను నెడమకన్ను = విష్ణువుయొక్క వామనే
 త్రము, వెన్నెలరాయఁడు = చంద్రికకుఁ బ్రభువు, నెలతమ్మిదాయ = కమలము
 లకు విరోధి (చంద్రోదయమయినఁ దామరపూవులు మూసికొనును). మున్నీ
 టిపట్టి = సముద్రునికిఁ బుత్రుడు, కందుగలదుండగీడు = నల్లనికళంకముగలధూ
 ర్తుడు, చీకటులమిత్తి = చీకటికిఁ బుత్రువు - చీకటిని బోఁగొట్టువాడు,
 వంటపైరులదొర = సన్యములకురాజు, ప్రాద్దుజంట = సూర్యునకుసాటి, లచ్చి
 యన్న = లక్ష్మీదేవి కన్నయైనవాడు, రేజోతి = రాత్రివెలుంగువాడు, చండు
 (ప్ర. చంద్రుడు) - ౨౭ చంద్రుడు.

సీ. పదిపదులంచుల బాఁకుఁ దాల్చుదునీడు

కొండలతెక్కలు • కొట్టినదణి

జమిడియేబదులజన్మములు చేసినమేటి

సోమాసులకుఁ దావు • సూపుజాణ

యెత్తరంపుఁజెవులతత్తడివజ్రీడు

విప్పుతెప్పలతేడు • వెల్లిగౌరు

మావటీడు తలఁపుమానికముగలాడు
 నిలువెల్లఁ జూపులై * వెలయువాడు
 తే. మింటిప్రోల్సామి జడదారి * యింటికోడి
 పెట్టుమాకుల వెలిగిడ్డి * బెనిచినదొర
 మొదటిదిక్కుసుబాదారి * మొయిలుజక్కి
 సామి యన నింద్రనామముల్ * జరగుసాంబ

11

టీ. పదిపదులంచులబాకుఁదాల్చుదునీడు = (పదిపదులునూఱు) నూ
 అంచులగల యాయుధమును (పశ్చాత్తుధమును) ధరించినమేటి, కొండల
 తెక్కలుకొట్టినదణి = పర్వతములయొక్క తెక్కలను నఱికిననేర్పుకాఁడు,
 జమిడియేఁబదుల జన్నములుచేసినమేటి = (జమిడియేఁబదులు = నూఱు) నూఱు
 యజ్ఞములుచేసిన యుత్తముఁడు - శతమఘిఁడు, సోమాసులకుఁ దావునూపు
 బాణ=యాగములూనర్చినవారి కునికి చూపునట్టినేర్పరి, ఎత్తరంపుఁజెవులతత్తడి
 వస్త్రీడు = నిక్కొనియుండు చెవులుగలవాహనము (ఉచ్చైశ్రవము)
 నెక్కెడి మొనకాఁడు, విష్వతెప్పలకేఁడు = (విష్వతెప్పలు = తెఱచికొని
 యుండు తెప్పలుగలవారు-అనిమిషులు-దేవతలు) దేవేంద్రుఁడు, పెల్లగారు
 మావటీడు = తెల్లనియేనుఁగును-విరావతమును ఎక్కెడిమావటివాఁడు, తలఁ
 పుమానికముగలాడు = చింతామణిగలవాఁడు, నిలువెల్లఁజూపులై వెలయు
 వాడు = దేహమెల్ల నేత్రములుగలవాఁడు - సహస్రనేత్రుఁడు, మింటిప్రో
 సామి=స్వర్గపట్టణము నేలురాజు, జడదారియింటికోడి = గౌతమమహాముని
 యొక్క యాశ్రమంబునఁ గుక్కుటరూపంబుఁ దాల్చినవాఁడు, పెట్టు
 మాకుల వెలిగిడ్డి బెనిచినదొర = కల్పవృక్షములను కామధేనువును బోషిం
 చినట్టి ప్రభువు, మొదటిదిక్కుసుబాదారి = తూర్పుదిక్కునేలెడు ప్రభువు
 (సుబాదారి - అన్యదేశ్యము.), మొయిలు జక్కిసామి = మేఘములు వాహ
 నములుగాఁ గలప్రభువు - ౧౪ దేవేంద్రుఁడు.

సీ. తగరుబాబాసాని • దుగమోరపాదుసా

తెమ్మరచెలి యన్ని • తిండికాడు
నీటిబిడ్డడు కిత్తు • నిప్పు ముట్టంగరాని
బలియుండు సతనాలు • కలదునీడు
కప్పుత్రోవరి తిగ • కాళ్ల దేవర యగ్ని
చిచ్చింగలం బన • జెలగు వహ్ని
పోతుతత్తడిరాతు • ప్రొద్దుకూన జముండు
మిత్తి దక్కినమేలు • మేటి జమున

తే. తోడు గుదెతాల్పు పెతరుల • తేడ నంగ

గాలునిసమాహ్వయము లగు • మూలతేడు
త్రివ్వరీండు రక్కసి పొల • దిండి సోకు
మూకదణి నా నిర్మలిపేళ్లు • పొసగు సాంబ.

12

టీ. తగరుబాబాసాని = పాట్టెలువాహనముగాఁగలరాతు, దుగమో

రపాదుసా = రెండుముఖములుగలదేవుండు (పాదుసా - అన్యదేశ్యము),
తెమ్మరచెలి = వాయువునకు జెలికాడు, అన్ని తిండికాడు = సర్వభక్ష
కుండు, నీటిబిడ్డడు = ఉదకమునందు బుట్టినవాడు, కిత్తు, నిప్పు, ముట్టంగ
రానిబలియుండు = తాంకెకూడని నేర్పరి, సతనాలుకలదునీడు = ఏడునా
లుకలు గలప్రభువు - సప్తజిహ్వాండు, కప్పుత్రోవరి = నల్లనిమార్గముగల
వాడు - కృష్ణవర్ణ, తిగకాళ్ల దేవర = మూడుపాదములుగలవేల్పు, అగ్ని
(అగ్ని - ప్రకృతి.), చిచ్చు, ఇంగలము (అంగారశబ్దభవము.) - ౧౪ అగ్ని.
పోతుతత్తడిరాతు = దున్నపోతు నెక్కుబలియుండు, ప్రొద్దుకూన = సూర్యుని
బిడ్డడు, జముండు (ప్ర. యముండు), మిత్తి (మృత్యుశబ్దభవము.), దక్కినమేలు
మేటి = దక్షిణ దిక్పాలుండు, జమునతోడు = యమునకుతోబుట్టువు, గుదె
తాల్పు = పాశమును దాల్చినవాడు, పెతరుల తేడు = పితృదేవతల కధిప
తి - ౮ యముండు. మూలతేడు = నైర్ఋతిమూల కధిపతి, త్రివ్వరీండు =

రాత్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, రక్కసి (ప్ర. రాక్షసుఁడు), బొలదిండి = మాంస మాహారముగాఁ గలవాఁడు, సోఁకుమూఁకదణి = రాక్షససమాహ. ముల కధిపతి-గి నైర్వతి.

సీ. పడమటిదొర నీటియొడయఁడు జడిసామి

మొసలిగుఱ్ఱమురొతు ♦ మొయిలుతేఁడు

వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు నా వరుణాఖ్య

లమరెను జింకగుఱ్ఱమువలంతి

బీదలపెనుబాద ♦ యీఁద త్రాచులమేతఁ

గందపుమలగుఱి కాఁడు గాడ్పు

పయ్యర తావిమోపరి వలి మరుతేరు

సుడిగొట్టు తెమ్మర ♦ సోఁకుబూచి

తే. మేనుతాల్పుల కుసురైనామేటి నింగి

చూలి మబ్బులపగదాయ ♦ గాలి సురఁటి

వీవనలపుట్టు దువ్వగాఁవించుజాణ

కరువలి యనంగ మారుతాఖ్య లగు సాంబ.

13.

టీ. పడమటిదొర=వశిష్ఠునికుక్క నేలెడువాఁడు, నీటియొడయఁడు =

ఉదకముల కధిపతి-ఆపాంపతి, జడిసామి = వాన కధిపుఁడు, మొసలిగుఱ్ఱ

మురొతు = మొసలివాహనముగాఁగల శూరుఁడు, మొయిలుతేఁడు=మేఘా

ధిపతి, వల్లెత్రాడుగలట్టివాఁడు = పాశమునుదాల్చినవాఁడు - ౭ వరు

ణుఁడు. జింకగుఱ్ఱమువలంతి = జింకవాహనముగాఁగల నేర్పుకాఁడు, బీదల

పెనుబాద=బీదలను జలికాలంబున మిక్కిలి బాధించునది, ఈఁద = చల్లని

వాఁడు, త్రాచులమేత = పాముల కాహారమైనవాఁడు, గందపుమలగుఱి

కాఁడు=మలయపర్వతమునుండి వీచువాఁడు, గాడ్పు, పయ్యర, తావిమో

పరి = పుష్పాదుల గంధముదాల్చువాఁడు, వలి, మరుతేరు = మత్తఘ.

నకు నరద మయినవాడు, నుడిగొట్టు = చుట్టిపీచువాడు, తెమ్మర, సోఁకు
బూచి = స్పర్శగుణముగలదయ్యము, మేనుతాల్పల కునురై నమేటి = శరీర
ధారులకుఁ బ్రాణమైనమేటి, నింగిచూలి = ఆకసమునఁబుట్టినవాడు, మబ్బు
లపగదాయ = మేఘములను జెదరఁగొట్టువిరోధి, గాలి, సురటిపీవనలపుట్టు =
విననకఱులు పీచుటచేఁ బుట్టువాడు, దువ్వగావించుజాణ = దుమ్మును గలి
గించు నేర్పరి, కరువలి-౨౦ వాయుదేవుడు.

సీ. జక్కులపాదుసా ♦ ముక్కంటిసంగాతి

కాయకన్నేటి రొక్కములతోఁడు

వానీడు రారాజు ♦ పడచక్కియెకిమిఁడు

తత్తడి నెక్కెడు♦దంట యనంగ

ధనదుపే శ్లగు జడదారి గిబ్బసిపాయి

తిగకంటిదొర తుదిదిక్కు తెంకి

యనంగ నీశానాఖ్య ♦ లనువొందుఁ జిందము

కూతకైదువు బూరఁగొమ్ము సంకు

తే. వలమురి యనంగ శంఖము ♦ వెలయుఁ జొట్టు

వాలు సుడివాలు వట్టువవాలు బటువు

వాలు పదినూలులంచులవాలు బిల్ల

వా లన సుదర్శనాఖ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

14.

టీ. జక్కులపాదుసా = యక్షులకు తోఁడు, ముక్కంటిసంగాతి =

త్రినేత్రునకుఁ జెలికాఁడు, కాయకన్నేటి = కాయగావిన కన్నులుగలయొ
త్తముఁడు, రొక్కములతోఁడు = ధనముల కధిపతి, వానీడు = (వానెడు
ఈడు) వైశ్యకులమునఁ బుట్టినవాడు, రారాజు = రాజులకురాజు-రాజు-
రాజు, పడచక్కియెకిమిఁడు = ఉత్తరదిక్కు నేలువాడు, తత్తడినెక్కెడు
దంట = గుఱ్ఱపువాహనమునెక్కెడి శూరుఁడు-౮ కుబేరుఁడు. జడదారి

జడలను (జటాజూటమును) ధరించినవాడు, గిబ్బసిపాయి = ఎద్దునెక్కెడి
 రాతు, తిగకంటిదొర = త్రినేత్రుడగుప్రభువు, తుదిదిక్కుటెంకి = కడ
 పడిదిక్కు (ఈశాన్యపుముల) యునికిపట్టుగాఁగలవాడు - ర ఈశానుని పేరు
 లు. చిందము, కూతకైదువు = హోదెడి యాయుధము, బూరఁగొమ్ము, సంకు
 (ప్ర. శంఖము.), వలమురి = కుడితట్టుగాఁ దిరుగునది - ౩ విష్ణువుయొక్క పాంచ
 జన్యము. చుట్టువాలు, నుడివాలు, వట్టువవాలు - (ఈ 3 వదములకు గుం
 డ్రనియాయుధము లని యర్థము.) బటువువాలు = గట్టియాయుధము, పది
 నూలులంచులవాలు = (పదినూలులు = వేయి) వేయి యంచులుగల యా
 యుధము, బిల్లవాలు = బిళ్లవలె గుండ్రనైన యాయుధము - ౬ విష్ణువుయొ
 క్కు నుదర్శనము.

సీ. తుదచుక్కపేరిటితోయ్యలిపెనిమిటి

కప్పదేవరయన్న ♦ కలపదారి

కఱివల్విప్రోడ రోఁకలితాల్పు తాటితె

క్కెము మేటిబలియుండు ♦ జమునగొంగ

యన బలభద్రువే ♦ శ్లగుఁ గ్రీడిచెలితేరు

పులుఁగురాయండు దెలిమోముపక్కి

బొల్లిమోరపులుంగు ♦ నల్లనయ్యెరవాలు

తోడలేనివానినై ♦ దోడు గరుడి

తే. వేలుపులబువ్వఁగొనుజోడు ♦ వెన్నుపడగ

చిలువమేతరి మే లిచ్చుపులుఁగు గరుటి

తల్లివేసట వాపినదంట యనఁగ

వై నతేయసమాఖ్యలు ♦ వఱలు సాంబ.

15

టీ. తుదచుక్కపేరిటితోయ్యలిపెనిమిటి = (తుదచుక్కపేరు = నక్ష

త్రములలోఁ గడపఱినక్షత్రముయొక్క పేరుకాంతకుఁ బెనిమిటి.) కేవలీర
 చుఱుండు, కప్పదేవరయన్న = నల్లనిదేవరకు (కృష్ణుని) అన్నయైనవాడు,

కలవదారి = నాగేలు ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు, కటివల్లుప్రోడ = నల్లని పట్టుబట్టును ధరించిననేర్పరి-సీలంబరుఁడు, రోకలితాల్పు = ముసలాయుధుఁడు, తాటిలెక్కిము మేటిబలియుఁడు = తాళధ్వజుఁడగు గొప్పబలవంతుఁడు, జమునగొంగ = యమునానదికి శత్రువు - బలరాముఁడు, క్రీడిచెలితేరు = అర్జునుని చెలికాఁడగు విష్ణువుయొక్కవాహనమైనవాఁడు, పులుంగురాయఁడు = పత్నులవరాజు, తెలిమోముపక్కి = తెల్లనిముఖముగలవత్సీ, బొల్లిమోరపులుంగు, (వై యట్లే.) నల్లనయ్యరవాలు = నల్లనిదేవునియొక్క రవగాలు - అస్కందితగతినిఁబోవు గుఱ్ఱము - విష్ణువునకు పేగముగాఁబోవ సాధనమైన వాహనము, తొడలేనివానినైదోడు = అనూరుని కిందముఁడు, గరుడి(ప్ర.గరుడుఁడు), వేలుపులబువ్వఁగొనుబోదు = వేలుపుల కాహారమయిన యమృతము నపహరించినబంటు, వెన్నుపడగ = విష్ణువుయొక్క ధ్వజమైనవాఁడు, చిలువమేతరి = పాములను దినువాఁడు, మేలిచ్చుపులుంగు = జనులకు మేలుగలుగఁజేయువత్సీ, గరుటి (రూ. గరుడి.), కల్లివేసట వాసినదంట = తల్లియొక్క శ్రమములను బోఁగొట్టిన శూరుఁడు - ౧౩ గరుత్మంతుఁడు.

సీ. వడముడి తెచ్చెరఁగొడు కన భీముఁడొ
 వేగంటికోమరుఁడు • వెన్నునంటు
 వెన్నుమచ్చదునీడు • వివ్వచ్చు కవ్వడి
 గెలుపు పేరుగలాఁడు • క్రీడి యనఁగ
 నర్జుననామంబు • లగు ముతైరువులాఁడి
 తెలివాఁక పొందామఁరలకుఁ బంట
 కఱకంఠుతలయేలు • పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ
 బడదారిచెవియాట • చదలువాఁక
 తే. తాటిలెక్కిముదణితల్లి • తాతపనఁటి
 వెల్లి మినువాఁక మిన్నేలు • వేల్పులేలు

తెల్లుకానుపుసవతితల్లి యనఁ దనరు

నమరతటినికి నామధేయములు సాంబ.

16

టీ. వడముడి, తెప్పురకొడుకు = పవననందనుఁడు - ౧ భీముఁడు, వేగంటికొమరుఁడు = వేయికన్నులుగలదేవుని (ఇంద్రుని) పుత్రుఁడు, వెన్నునంటు = కృష్ణునికీ బ్రయన్నేహితుఁడు, వెన్నుమచ్చుదుసీఁడు = వీఁడుపునదు మచ్చుగల సరదారు, వివ్వచ్చు (ప్ర. భీభత్సుఁడు), కవ్వడి = (కవ+వడి) రెండుచేతులతో నేకకాలమున బాణములనేయుంచువాఁడు, గెలుపుపేరుగలాఁడు = “విజయుఁడు” అనునామముగలవాఁడు, క్రీడి = (కిరీటి. ప్రకృతి.) కిరీటముగలవాఁడు - ౨ అర్జునుఁడు. ముత్తైరువులాడి = మూఁడుమార్గములందుఁ బ్రవహించునది - త్రిపథగ. తెలివాఁక = తెల్లనినది, పొందామరలకుఁబంటు = బంగారుతామరపువ్వుల కునికిపట్టయినది, కఱకంఠుకలయేఱు = ఈశ్వరుని శిరసునందు వసించునది, పెరుమాళ్లుడుగుబుగ్గ = విష్ణువుయొక్క పాదములందుఁ బుట్టిన నీటియూట - విష్ణువది, జడదారిచెవియూట = జహ్నువనెడిమహర్షియొక్క చెవినుండిపుట్టినది, చదలువాఁక = ఆకసమందుబాటునది, తాటిపెక్కిముదణితల్లి = తాళధ్వజుఁడగుభీష్మునితల్లి, తాళపనఁటివెల్లి = బ్రహ్మకమండలుపునందలి నీటిప్రవాహము, మినువాఁక = ఆకసమందుఁబాటెడునది, మిన్నేఱు (మా.వైన), వేల్పుతేఱు = (వేల్పు+వేఱు)దేవతనది, తెల్లుకానుపుసవతితల్లి = కుమారస్వామికి మారుతల్లి - ౩ గంగానది.

సీ. వేల్పుసువారంపువిడిది వెన్నునిటెంకి

రతనాలపంట సంద్రంబు కడలి

పుడమిముద్దియకోక * మున్నీరు ప్రాయేఱు

మబ్బుపువ్వులవెల్లి * మామమామ

గట్టుకొకొమరునిఁ * గాచిననేర్పరి

యేఱులమగఁడు రేయింతిమామ

ముక్కంటియమ్మలపాది మింటిలాయంబు
 తోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు
 తే. చందునయ లచ్చితండ్రి నా నీ జలధి పరగు
 వెల్లయేనుగు చొదంతి నీ వేల్పుగారు
 మొదటిహత్తి నా సురకరి నీ పొదలు దెల్ల
 జక్కి నిక్కువీనులమాపు నీ చదలుతేజి
 యనంగ నుచ్చైశ్రవముపేరు నీ లమరు సాంబ. 17

టీ. వేల్పునువారంపువిడిది = దేవతలవంటయిల్లు, వెన్నునిటెంకి =
 విష్ణువుయొక్క వానస్థానము, రతనాలపంట = రత్నములు, బండుచోటు,
 సంద్రంబు (ప్ర. సముద్రము), కడలి, పుడమిముద్దియొక = భూదేవికివస్త్ర
 రూపమైనది. మున్నీరు = (ముందునీరు) పురాతనమైననీరు, ప్రాయేణు =
 (ప్రాత + ఏణు) ప్రాచీనమైనది, మబ్బుపువ్వులవెల్లి = (మబ్బుపువ్వులు =
 మేఘపుష్పములు-నీళ్లు), నీటి కునికిపట్టు, మామమామ = మామయగు విష్ణు
 పునకుమామ, గట్టురాకొమరుని గాచిననేర్పరి = (గట్టురాకొమరుడు = హిమ
 వంతునికొమరుడు-మైనాకుడు) మైనాకుని రక్షించినసమర్థుడు, ఏణుల
 మగడు = సదులకు భర్త, రేయింతిమామ = రాత్రియనుకాంతకు మామ
 (రాత్రి చంద్రనిభార్య యనువాడుకగును, చంద్రుడుసముద్రనికిబుత్తు
 డగుటచేతను రాత్రికి మామయనబడియె), ముక్కంటియమ్మలపాది = త్రినే
 త్రునకుఁ ద్రిపురసంహారసమయమున నమ్మలపాదియైనవాడు, మింటిలాయం
 బుతోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు = ఆకాశమును (స్వర్గమును) గుఱ్ఱపు
 కాలగాను, చెట్లతోటగను, పనులదొడ్డినిగాను చేసిననేర్పరి - స్వర్గమునంగల
 యుచ్చైశ్రవ మనుగుఱ్ఱమును, కల్పవృక్షములను, గామధేనువును గన్నవాఁ
 డు, చందునయ = చంద్రునితండ్రి, లచ్చితండ్రి = లక్ష్మీదేవికి జనకుడు -
 ౧౭ సముద్రము. తెల్లయేనుగు = తెల్లనియేనుగు, చొదంతి = నాలుగు
 దంతములుగలది, వేల్పుగారు = దేవతలయేనుగు, మొదటిహత్తి = మొదటి

యనుగు - ౪ విరావతము. తెల్లజక్కి = తెల్లనిగుట్టము, నిక్కువీనులమాపు =
నీల్గొనియుండు చెవులుగలగుట్టము, చదలులేజి = స్వర్గమందలిగుట్టము - 3
ఉచ్చైశ్రవము.

సీ. వేలుపుటెంకి కోవెల దేవళము గుడి
యనగ దేవాలయాభ్యులు చెలంగు
దెఱగంట్లు జన్నంపుదిండులు జేజేలు
తొలివేల్పుపగతురు ♦ పలుకుటల్లు
మేటులు వేల్పులు ♦ మింటిత్రోవరులు ని
ద్దురలేని ప్రోడలు ♦ నరలుగనని
పెద్దలనగ సురాభిఖ్య లొ విన్నోలు
వేగంటికచ్చేరి ♦ వేల్పుటెంకి

తే. యనగ స్వర్గమువేళ్లగు ♦ వినుమీటారు
లచ్చరలు వేల్పుచెలులన ♦ నమరు నమరు
తరుణులకుఁ జాగరతనము ♦ తెలఁపుమాని
క మనఁ జింతామణిసమాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 18

టీ. వేలుపుటెంకి = దేవతలయొనికిపట్టు, కోవెల, దేవళము (ప్ర. దేవాలయము), గుడి - దేవాలయము. తెఱగంట్లు = తెఱచిగొనియుండు కన్నులుగలవారు - అని మేఘలు, జన్నంపుదిండులు = యజ్ఞములయందు హవిర్భాగములను దినువారు, జేజేలు, తొలివేల్పుపగతురు = పూర్వదేవులకు (అనురులకు) విరోధులు, పలుకుటల్లు మేటులు = మాటలె యాయుధములుగఁ గలవారు, గీర్వాణులు, వేల్పులు = వేలుపులు, మింటిత్రోవరులు = ఆకాశమునఁ దిరుగువారు, నిద్దురలేని ప్రోడలు = నిద్రలేని శేర్పరులు, నరలుగనని పెద్దలు = మునిమివలన పెద్ద్రుకలు మున్నగువానియందుఁ గలుగు తెల్లదనములేని గొప్పవారు -
౯. దేవతలు. విన్నోలు = ఆకాశమందుండు పట్టణము, వేగంటికచ్చేరి =

ఇంద్రునిగఱ, వేల్పుటెంకి=దేవతలుండుచోటు-3 స్వర్గము. అచ్చరలు(ప్ర. అచ్చరసలు), వేల్పుచెలులు=దేవతాంగనలు-2 అచ్చరసలు. చాగరతనము= ఇచ్చునట్టి రత్నము, తలఁపుమానికము = కోర్కులొనఁగు రత్నము - 2 చింతామణి.

సీ. అడిగిన నొసఁగెడియావు జేజేగిడ్డి
చదలుతోడుకు తెల్లమొద వనంగ
సురగవివే శృంగుఁ ♦ దెఱగంటిమ్రాఁకులు
పెట్టుమ్రాఁకులు మింటిచెట్టు లనఁగఁ
గల్పకాఖ్య లగు వేగంటిగొంగలు రక్క
సులు రేయిద్రిమ్మరుల్ ♦ సుకురుసిసులు
వేల్పుదాయలు తొలివేల్పులు నాదైత్య
నామంబు లగు గాలి ♦ గాము నెగడి
తే. కొఱవిరాలుపు బూచి సోఁకుడు పిసాసి
దయ్య మనఁగఁ బిశాచాభిధానము లగు
నివము వలి మం చనంగను ♦ హిమము దనరుఁ
బిడు గనఁగ జెల్లు నశనికిఁ ♦ జేళ్లు సాంబ.

19

టీ. అడిగిననొసఁగెడియావు=కోరినతోడుత నేయిచ్చునట్టియావు, జేజేగిడ్డి=దేవతలగోవు, చదలుతోడుకు = స్వర్గమందుండుగోవు, తెల్లమొదవు = ధవళవర్ణమైనగోవు-ర కామధేనువు. తెఱగంటిమ్రాఁకులు=దేవతలకు సంబంధించినచెట్లు, పెట్టుమ్రాఁకులు = కోరినది యిచ్చుచెట్లు, మింటిచెట్టులు = స్వర్గమందలి వృక్షములు-3 కల్పవృక్షములు. వేగంటిగొంగలు = ఇంద్రునికిఁ బగవారు, రక్కసులు (ప్ర. రాక్షసులు), రేయిద్రిమ్మరుల్ = రాత్రులందుఁ

దిర్ఘగువారు, సుకురుసీనులు = శక్రాచార్యునిశిష్యులు, వేల్పుదాయలు = దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు = పూర్వదేవులు-౬ రాక్షసులు. గాలి, గాము (ప్ర. గ్రహము), నెగడి, కొఱవిరాలుపు = కొఱవికట్టై త్రివ్వనది, మూచి, సోఁకుడు, పిసాసి (ప్ర. పికాచము.), దయ్యము (ప్ర. దైవము.)-౮ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-౩ సామము. పిడుగు-౧ వజ్రాయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలత్రోవ ♦ విన్నుప్పరము నింగి
వెన్నునియడుగు విక్ ♦ వేల్పుఁదెరువు
గాలితండ్రి బయ లాకసము మొగులు తెన్ను
చదలునా గగనాఖ్య ♦ లొదవుచండుఁ
బవలు పగలు నాఁగ ♦ దివముపేళ్లగు రేయి
రాతిరి రేయన ♦ రాత్రి యమరు
దెస దిక్కు కడ యన ♦ దిశ యొప్పు నెల చంద
నఁగ మాస మమరుఁ బున్నమ యనంగ

తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాస ♦ యమవస యనఁ
జను నమావాస్యపేరులు ♦ సంజ సందె
యనఁగఁ దగు సంధ్య కాతపంబునకు నెండ

ప్రౌద్ధ వేండ్రం బనెడివేళ్లు ♦ పొసఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలత్రోవ = నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్పు
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్ణుపది, విక్, వేల్పుఁదెరువు = దేవతలుపో
వునట్టిబాట, గాలితండ్రి=వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, ఆకాశము
(ప్ర. ఆకాశము.), మొగులు తెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧౩ ఆకా
శము. పగలు, పవలు-౨ దినము. రేయి, రాతిరి, రే-౩ రాత్రి. దెస=(ప్ర.
దిశ.) దిక్కు (ఇది సంస్కృతనమము), కడ (ప్ర. కాష్ఠ.)-౩ దిక్కు. నెల,

చందు - ౨ మాసము. పున్నమ ౧ పూర్ణిమ. ఆమాస, అమవస - ౨ ఆమా
వాస్య. సంజ, సంధి - ౨ సంధ్యాకాలము. ఎండ, ప్రాద్దు, పేండ్రము -
౩ ఆశపము.

సీ. మెఱపులు మెఱుంగులు ♦ మించు లనఁ దటిత్తు
లగును జుక్కలు రిక్క ♦ లనఁగఁ దార
లమరు జేజేతేని ♦ యరదము నీటిమో
పరి మబ్బు మొయి లనఁ ♦ బరఁగు ఘనము
తెర యల తరఁగ నాఁ ♦ బొరయు వీచికపేళ్లు
నుఱువు నుఱు గనఁగఁ ♦ గొఱలు ఘేన
మంతస్సమాభిఖ్య ♦ లగును లోపల లోన
లో నన బహిరాఖ్య ♦ లొప్పను వెలి

తే. బయలు వెలుపల నాఁగ దీపంబుపేళ్లు
వఱుచుండును బోతి తిర్వళిక దివ్వె
యనఁగ మందోష్టమునకు వెచ్చన యొకింత
వేడి యిసుమంతకాఁక నా ♦ వెలయు సాంబ. 21

టీ. మెఱపులు, మెఱుంగులు, మించులు - ౩ విద్యుత్తు. చుక్కలు,
రిక్కలు (ప్ర. బుక్షములు)-౨ నక్షత్రములు. జేజేతేని యరదము = ఇం
ద్రుని నాహనమయినది, నీటిమోపరి=నీటినిధరించునది (జలధరము), మబ్బు,
మొయిలు- ౪ మేఘములు. తెర, అల, తరఁగ (ప్ర. తరంగము.) - ౩ న
ముద్ర పుటలలు. నుఱువు, నుఱుగు - ౨ ఘేనము. లోపల, లోన, లో - ౩
అంతర్భాగము. వెలి, బయలు, వెలుపల- ౩ బహిర్భాగము. బోతి(ప్ర. బోయి
తిస్సు), తిర్వళిక (ఇది ద్రావిడపదము.), దివ్వె (ప్ర. దీపము) - ౩ దీప
ము. వెచ్చన, ఒకింతవేడి, ఇసుమంతకాఁక - ౩ కొంచెపాటియష్టము.

క. నీస్తుగ లక్షణకవి యగు

కస్తురిరంగాఖ్యుడను జగద్ధితముగ నీ

నిస్తులదైవతవర్ణను

విస్తర మొనరించినాడ ♦ విబుధులకరుణన్.

22

తా. చక్కగా లక్షణము తెలిసిన కవినైన కస్తురిరంగయ్య యను నేను లాక్షోపకారార్థము పండితుల యనుగ్రహముచే సాటిలేని దేవవర్ణను విపులముగాఁ జెప్పితిని.

దేవవర్ణ సంపూర్ణము.

❀ మా న వ వ ర్ణ. ❀

క. శ్రీనగజామానసలస

మానసరోహంస నిరుపమానవిభవధా

మా నవముగ నీపేరిట

మానవవర్ణపు రచింతు ♦ మానక సాంబా.

తా. కాంతియుక్తరాలగు పార్వతియొక్క మానసమనెడు ప్రకాశిం చెడిపోనిది! రాయంచయైనవాడా! (పార్వతిచే నెల్లప్పుడు ధ్యానింపబడు వాడా!) సాటిలేనికల్పి నివాసమైనవాడా! ఓసాంబమూర్తి! నీకంతముగా నేను తప్పక మాతనముగా మానవవర్ణను రచించెదను.

సీ. తొలిచదువులు ప్రాతఃపలుకులు మినుకులు

ప్రామినుకులు తొంటిబాస లనఁగ

వేదాఖ్య లగు నేలవేల్పులు తొలిజాతి

వారు మినుకలచదువరులు జన్మి

గట్టులు దుగపుట్టుకలు పార్లు బాచలు
 నాఁగ బ్రాహ్మణులకు * నామము లగు
 తేలు దొరలు నేలయేలుదంటలు వెన్ను
 వలబుజమునఁ గలవారు రాచ
 తే. వారు తేడలు రెండవపంగడంపుఁ
 బబువు లన ఊత్రియాఖ్య లా * బచ్చు బేరి
 మూడవకొలం బతఁడు నాడెకాడు నల్ల
 నయ్యతోడబిడ్డ కోమటి * నా దనర్పు
 వైశ్యనామంబు లద్రినివాస సాంబ. 2

టీ. తొలిచదువులు, ప్రాతపలుకులు, మినుకులు, ప్రామినుకులు,
 తొంటిబాసలు (ఈయన్నింటికిని ఖార్వవాక్యములు అని యర్థము.) - గ
 వేదములు. నేలవేల్పులు=పుడమికిదేవులు (భూసురులు), తొలిజాతివారు =
 ఆగ్రజన్తులు, మినుకులచదువరులు = వేదాధ్యయనము చేయువారు, జన్మిగ
 ట్టులు=యజ్ఞోపవీతముఁ దాల్చినవారు, దుగపుట్టుకలు = ద్విజజన్తులు, పార్లు
 (పాణులు) = పాణువారు, బాచలు - 2 బ్రాహ్మణులు. తేలు, దొరలు,
 నేలయేలుదంటలు = పుడమినిఁ బాలించునేర్పరులు, వెన్నునివలబుజమునఁగల
 వారు = విష్ణువుయొక్క కుడిబాహువునుండి పుట్టినవారు, రాచవారు = ఊత్రి
 యులు, తేడలు, రెండవపంగడంపుఁబబువులు=రెండవకులమున (ఊత్రియ
 పంశమున)ఁ బుట్టినరాజులు - 2 ఊత్రియులు. బచ్చు, బేరి, మూడవకొలం
 బతఁడు=మూడవపంశమున (వైశ్యకులమున)ఁబుట్టినవాఁడు, నాడెకాడు=
 నాణెముగలవాఁడు, నల్లనయ్యతోడబిడ్డ=విష్ణువుయొక్కతొడయందుఁబుట్టిన
 వాఁడు, కోమటి - ౩ వైశ్యుడు.

సీ. కలపతాల్పులు తుదికొలమునేర్పరులు కాఁ
 వులు వినువాఁకతోఁబుట్టువు లన

నలరును శూద్రాఖ్య ♦ అమ్మ కన్నది తల్లి
 యవ్వ నా మాతేపే ♦ శ్శమరుఁ దండ్రి
 యబ్బ కన్నయ్య నా యన యయ్య యి ప్పన
 జనకాఖ్య లగుఁ దమ్ముఁ ♦ డనుఁగు తోడు
 తోడఁబుట్టు వనంగఁ ♦ దోఁబుట్టు వన సోద
 రాఖ్య లొ మొదటివాఁ ♦ డన్న పెద్ద
 తే. యనఁగ నగ్రజుఁ డగు నక్క ♦ యప్ప యనఁగ
 జ్యేష్ఠకన్యకుఁ జెల్లెలు ♦ చెల్లె చెలియ
 లనఁగ దనరు గనిష్ఠ కిల్లాలు రాణి
 యాలు పెండ్లా మనఁగ భార్య ♦ కగును సాంబ. 3

టీ. కలవతాల్పులు = నాఁగేటినిధరించినవారు, తుదికొలమునేర్పరు
 లు=కడపటి(నాలుగవ)కులమునందుఁబుట్టిన నేర్పుగలవారు, కాఁపులు=క్షేత్ర
 ములనురక్షించువారు, వినువాఁకతోఁబుట్టువులు = గంగానదికినైదోడులు(శూ
 ద్రులు విష్ణుపాదమునఁబుట్టిరి యని శ్రుతి చెప్పటచేతను, గంగ విష్ణుపాదో
 ద్భవగనుకను గంగకు శూద్రులు దోఁబుట్టువులని చెప్పఁబడిరి.)-రశూద్రులు.
 అమ్మ, కన్నది,తల్లి, ఆవ్వ-ర జనని. తండ్రి, అబ్బ,కన్నయ్య(కన్న+అయ్య),
 నాయన, అయ్య=పూజ్యుఁడు, ఆప్ప-౬ జనకుఁడు. తమ్ముఁడు, అనుఁగు, తోడు,
 తోడఁబుట్టువు, తోఁబుట్టువు - ౧ సోదరుఁడు (చిన్నవాఁడు). మొదటివాఁ
 డు=మొదటఁబుట్టినవాఁడు, అన్న, పెద్ద-3 పెద్దతోఁబుట్టువు (అగ్రజుఁడు).
 అప్ప, ఆక్క-౨ జ్యేష్ఠభగిని. చెల్లె,చెలియలు-౨కనిష్ఠభగిని. ఇల్లాలు (ఇల్లు +
 అలు), రాణి, ఆలు, పెండ్లాము-రూ. పెండ్లము-ర భార్య.

సీ. అయిదువరాలు ము♦తైదు వనఁ బురంద్రి
 కగుఁ దోడికోడ లేరా లనంగఁ

బతిసోదరునిభార్య ♦ పరఁగుఁ గూఁతురు కూఁతు
 కొమరిత యనఁ బుత్రి ♦ కమరుచుండుఁ
 గొమరుండు బుడుకఁడు ♦ కొడుకు పట్టి యనంగఁ
 బుత్రుఁ డౌ బిడ బిడ్డ ♦ పూప పాప
 కుట్టు చిటుత కందు ♦ కూన నిసువు పాల
 బుడుత నా శిశునామములు దనర్పు
 తే. గోల ముద్దియ ముద్దరాల్ ♦ బేల ముగుద
 యనఁగ ముగ్ధాంగనకు నాఖ్య ♦ లగును ముదిమి
 వాఁడు ముదుకఁడు ముదిసినవాఁడు ముసలి
 ముదుసలి యనంగ వృద్ధుపే ♦ శ్లోదపు సాంబ. 4

టీ. ఆయిదుపరాలు (విదువ+ఆలు-రేఫాగమము)-రూ. విదువరాలు,
 ముత్తైదువ-౨ వృద్ధమంగలి.తోడికోడలు, ఏరాలు-౨ఆన్నదమ్మలభార్యలు.
 కూఁతురు, కూఁతు, కొమరిత-౩ పుత్రిక. కొమరుఁడు, బుడుకఁడు, కొడుకు,
 పట్టి-౪ పుత్రుడు. బిడ, బిడ్డ, పూప, పాప, కుట్టు, చిటుత, కందు, కూన,
 నిసువు-రూ. నిసుగు-పా. నిసువు, పాలబుడుత=చంటిబిడ్డ - ౧౨ శిశువు.
 గోల, ముద్దియ, ముద్దరాలు (ముద్ద+ఆలు), బేల, ముగుద (ప్ర. ముగ్ధ) - ౫
 ముగ్ధ (ప్రాయమువచ్చిన యాఁడుది). ముదిమివాఁడు, ముదుకఁడు, ముదిసిన
 వాఁడు, ముసలి, ముదుసలి - ౫ వృద్ధుడు.

సీ. పిన్న కొండికవాఁడు ♦ చిన్న పడుచు చోట
 పసివాఁడనెడిపేళ్లు ♦ బాలున కగుఁ
 జతురుపే శ్మగు దిట్ట ♦ జాణ దంట వలంతి
 వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగఁ
 జెలికాఁడు సంగతి ♦ చెలిమరి గాదిలి
 సకియ సంగడికాఁడు ♦ సంగడిఁడు

చెలి నేస్త్రీయనఁ జను ♦ స్నేహితునకుఁ జెల్లి
 నంటు మాలిమి పొం దనంగ మైత్రి
 తే. కొఱలుఁ గుఱుచ టింగణ గిడ్డ ♦ గిఱక గుఱ్ఱ
 పొట్టి యన వామనాఖ్యలొ ♦ గట్టివాయి
 తాఁగ జంత గయాళియు ♦ నాఁగఁ దనరు
 ధూర్తవనితకు దురితవిధూర సాంబ.

5

టీ. పిన్న, కొండకవాడు = చిన్నవాడు, చిన్న, పడుచు, చోట-
 రూ. చోట, పనివాడు-2 బాలుడు. దిట్ట, జాణ, దంట, పలంతి, వెరవరి
 (వెరవు+ఆరి) = ఉపాయముగలవాడు (మత్స్యరీయకతద్ధితాంతము), ప్రాడ
 (ప్ర. ప్రాధుడు), నేర్పరి (నేర్పు+ఆరి-మత్స్యరీయకతద్ధితాంతము.) = సామ
 ర్థ్యముగలవాడు-2 సమర్థుడు. చెలికాడు, సంగాతి = సంగాతము (స్నేహము)
 గలవాడు, చెలిమరి = (చెలిమి+ఆరి.) చెలిమిగలవాడు, గాదిలి, సకియ
 (ప్ర. సఖ), సంగడికాడు - సంగడిడు - (వైరెండింటికి సంగడికలవాడు అని
 యర్థము.) చెలి, నేస్త్రీ = నేస్తముగలవాడు (నేస్తము+ఇ. మత్స్యరీయకతద్ధి
 తాంతము.) - ౬ స్నేహితుడు. చెల్లి-రూ. చెలిమి, నంటు, మాలిమి-రూ.
 మార్చి, పొందు-౪ స్నేహితము. కుఱుచ, టింగణ-రూ. టింగణ, గిడ్డ, గిఱక,
 గుఱ్ఱ, పొట్టి-2 కుఱుచవాడు. గట్టివాయి = పెద్దగొంతుగలది, తాఁగ, జంత,
 గయాళి-రూ. గయాళి = ఆలశ్యము నేయునది-గి ధూర్తరాలు.

సీ. కబ్బిపునేతరి ♦ కయి కై సరుండు మాట
 లల్లువాఁ డనువేళ్లు ♦ చెల్లుఁ గవికి
 బట్టులు చదువరుల్ ♦ బట్టు క్రీక్క లనంగ
 వందుల కగుఁ బడవాళ్లు వేగు
 వారు వేగరు లనఁ ♦ జారులపేల్లోప్పు
 బోయాలు బెస్తలు ♦ మోపరు లః

వాహకులకుఁ జెల్లు ♦ సాహిణి సాని రా
తనఁగ నశ్వారోహాకునకుఁ దనరుఁ
తే. గట్టికలు పణిహారులు ♦ కటిక లనఁగ
వేత్ర పాణుల కగు బోయ ♦ వేటకాఁడు
నడవిద్రిమ్మరి యనఁ గిరాఁతాఖ్య లెసఁగు
నన్నగళ పేడి యన షండుఁ ♦ డగును సాంబ. 6

టీ. కబ్బపునేతరి = గ్రంథములను రచించువాఁడు, కయి, కైస
రుఁడు, మాటలల్లువా.డు = పదము లొక్కటిగఁ జేర్చువాఁడు - ౪ కవి.
బట్టులు, చదువరులు (చదువు+అరులు) = చదువుగలవారు, బట్టు, క్రిక్క
లు - ౪ స్తుతిపాఠకులు. పడవాళ్లు, వేగువారు, వేగురులు - 3 చారులు -
(మాఱువేసముతోఁ బరరాజ్యములనుండి యచ్చటి సంగతులనుఁ దమరాజు
నకుఁ దెలుపువారు.) బోయాలు, బెత్తలు, మోపరులు-3 పల్లకులుమొదలగు
వానిని మోయువాడు. సాహిణి, సాని, రాతు - 3 గుఱ్ఱపురాతు. కట్టి
కలు, పణిహారులు, కటికలు-3 బెత్తము దాల్చి కొలువుచేయు ద్వారపాలురు
మున్నగువారలు. బోయ, వేటకాఁడు, ఆడవిద్రిమ్మరి - అడవులందు సంచ
రించువాఁడు - 3 కిరాతులు. ఆన్నగళ, పేడి - ౨ నపుంసకుఁడు.

సీ. జాలరి వలతోఁడు ♦ మీలవేటరి యనఁ
దగు ధీవరునిపేళ్లు ♦ తడుపుదాల్పు
వడు గొంటిజందెముఁవాఁడు బహ్మచారి
యన బ్రహ్మచారిపే ♦ శ్శమరు గేస్తు
మనికితోఁ డింటివాఁ ♦ డన గృహస్థున కగు
నడవికాఁపు తపసి ♦ జడలదారి
నాఁ జెలువొందు వాఁనప్రస్థునకు నొంటి
కాఁడు గోణముదారి ♦ బోడ బీద

తే. కావులుగలాడు సన్నాసి ♦ నా వెలుంగు
యతిసమాఖ్యలు ముగిలిము ♦ తైదు వనఁగ
జక్కి ననఁ బేరఁటా లన ♦ జరగు మృతచి
రంటినామంబు లాపన్న ♦ రక్షసాంబ.

7

టీ. జాలరి = (జాలము+అరి) జాలముగలవాఁడు, పలకేడు = పలక
కు బ్రభువు, మిలచేటరి=చేపలను వేటాడువాఁడు - 3 చెంబడివాఁడు.
తడుపుదాలుపు = కొల్లాయివంటి పంచె కట్టుకొన్నవాఁడు, వడుగు (ప్ర.
వటువు.), ఒంటి జందెముగాఁడు = ఒక్కజందెము వేసికొనువాఁడు, బమ్మ
చారి - ౪ బ్రహ్మచర్యము వ్రానినవాఁడు. గేస్తు (ప్ర. గృహస్థ.), మనికి
కేడు=ఇంటియజమానుఁడు, ఇంటివాఁడు = ఇల్లుగలవాఁడు - 3 పెండ్లియ
యినవాఁడు. అడవికాఁపు = అడవియందు పసించువాఁడు, తపసి (ప్ర. తప
స్వి.) = తపస్సుచేయువాఁడు, జడలదారి=జడలనుదాల్చినవాఁడు - 3 వాన
ప్రస్థుఁడు. ఒంటికాఁడు = ఏకాకి, గోణముదారి = గోచిపెట్టికొన్నవాఁడు,
బోడ, బీడ, కావులుగలాడు=కాషాయపస్త్రముదాల్చినవాఁడు, సన్నాసి-
౭ సన్నాసి. ముగిలిముతైదువ = ముక్తినొందిన ముతైదువ, జక్కిని, పేరఁ
టాలు - 3 మృతినొందిన దీర్ఘసుమంగలి.

సీ. మూకాఖ్య లగు మూవ ♦ మూఁగ మూఁగి యనంగఁ
గ్రుడ్డి చీ కన నంధఃకునకుఁ జెల్లుఁ
బరువము ప్రాయము ♦ వయసు జవ్వన మన
యావనాభిఖ్య లౌ ♦ నందగాఁడు
వగకాఁ డమరువాఁడు ♦ వన్నెకాఁ డెమ్మెకాఁ
డౌసుకాఁ డన సొగఁసైనవాఁడు
నీటుకాఁ డనఁగ రాఁజించు శృంగారికి
గోవాల్గు బొజుఁగు నాఁ ♦ గోడెకాఁడు

తే. వెచ్చకాండు ననువుకాండు ♦ వేడ్కకాండు
 లంజెకాండు మిండం డనం బల్లవుండు దనరు
 సోయగంబు చక్కదనంబు ♦ సొబగు రూపు
 నాంగ సౌందర్యమునకు జె ♦ న్నగును సాంబ. 8

టీ. మూవ, మూగ, మూగి- 3 నోరులేనివాడు. గ్రుడ్డి, బీట-1
 కన్నులులేనివాడు. పరువము, ప్రాయము-రూ. పాయము, పయసు (ఇది సం
 స్కృతసమమని తోచెడి), జవ్వనము (ప్ర. యోవనము)-2 ప్రాయము. అం
 దగాండు = అందముగలవాండు, వగకాండు, అమరువాండు, ఎమ్మెకాండు,
 జొసుకాండు = హోషుకలవాండు, సొగనైనవాండు, నీటుకాండు-2 సొగ
 ను చేసికొన్నవాండు. గోవాళ్ళు, బొజగు, కోడెకాండు, వెచ్చకాండు=అ.
 ప్పిచ్చువాండు, ననువుకాండు=ప్రేమగలవాండు, వేడ్కకాండు = తమాషాలు
 గలవాండు, లంజెకాండు, మిండండు - ౮ విటపురుషండు. సోయగము, చ
 క్కదనము, సొబగు, రూపు = ౪ సౌందర్యము.

సీ. గట్టిమనసువాండు ♦ గడుసరి యుక్కరి
 దిటవరి దిట్టన ♦ ధీరున కగు
 గుచ్చితుం డడిగొట్టు ♦ కూళ పెంకె బికారి
 ముడికాండు చిలుమువాల్ ♦ మోటు లుచ్చ
 చెండిపోతు గరాసు ♦ మొండికట్టె తులువ
 కైలాటకాండు టక్కరి పిసాళి
 టకటొంకు టాటోటు ♦ తవళి దబ్బిలి దూబ
 గడుసు కల్లరి దోసకారి చెనెటి

తే. పాలనుండు లండి పిక్కరి ♦ పలువ చెడుగు
 బేరజ మనంగ ధూర్తుని ♦ పేరు లమరు

బగలు మార్తురు పగతురు ♦ పవతు లనఁగ
నహితులకు నామధేయము ♦ లమరు సాంబ.

9

టీ. గట్టిమనసువాఁడు, గడుసరి, (గడుసు+అరి), ఉక్కిరి (ఉక్కు+అరి), దిటవరి (దిటవు+అరి), వైమూఁడుపదములకు “బలిమిగలవాఁడు” అని యర్థము, దిట్ట - గి ధీరుఁడు. కుచ్చితుఁడు (ప్ర. కుత్సితుఁడు), అడిగొట్టు, కూళ, పెంకె, బికారి, ముడికాఁడు, చిలుమువాలు, మోటు, లుచ్చ, చెండి పోతు, గరాసు, మొండికట్టె, తులువ, కైలాటకాఁడు (కైలాటము+కాఁడు) = మాయోపాయము గలవాఁడు, టక్కిరి = టక్కులు గలవాఁడు, పిసాళి, టకటొంకు, టాటోటు-రూ. తాటోటు, తవళి-రూ. తవలి, దబ్బిలి, దూబ, గడుసు, కల్లరి = బొంకులాడువాఁడు, దోసకారి = పాపకార్యము లొనర్చువాఁడు, చెనఁటి, పాలనుఁడు, లండ్రి, పిక్కిరి = పిక్కిబలముగలవాఁడు, వలువ, చెడుగు, బేరజము - 33 ధూర్తుఁడు. పగలు, మార్తురు, పగతురు, పవతురు - ౪ శత్రువులు.

సీ. పెరివారు కడవారు ♦ వింతవా రెడవారు

లాఁతివా రన నన్యులకుఁ జెలంగు

జొట్టలు చుట్టాలు ♦ చుట్టముల్ విందులు

బందుగు లనఁ జెల్లు ♦ బంధువులకు

గూర్చువాఁ డెడకాఁడు ♦ కుంఠెనకాఁ డనఁ

దాపికాఁ డనఁ బేరు ♦ దనరుచుండు

విటదూత బయకాఁడు ♦ వీణెకాఁ డనఁ బొల్పు

వైణికునకు గాణ ♦ పాటకుఁ డన

తే. గాయకున కగుఁ దిక్క వెంఁగలి వెడంగు

వెకలి వీటిఁడి వెంబరవిత్తు వెట్టి

వేడు అనఁగ నపస్తారి ♦ వెలయుఁ జెవిటి

విననివాఁ డన బధిరాఖ్యి ♦ లొనరు సాంబ.

10

టీ. వెలివారు, కడవారు, వింతవారు, ఎడవారు, లాలినారు - ౧. పారుగువారు. చుట్టలు (చుట్టములు +లు-మువర్ణ లోపము.), చుట్టాలు (చుట్టము +లు-మువర్ణ లోపము, తత్సూర్వ హ్రస్వమునకు దీర్ఘము.), చుట్టములు, విందులు, బందుగులు (ప్ర. బంధువు.) - ౧. బంధువులు. కూర్చువాడు = వీటిని చెచ్చి యిచ్చువాడు, ఎడకాడు, కుంఠెనకాడు, తాపికాడు - ౪. నిటునిదూత. బయకాడు, వీణకాడు - ౨. వీణెవాయించువాడు. గాణ, పాటకుడు - ౨. గానము చేయువాడు. తిక్క, వెంగలి, వెడంగు, వెకలి, వీణిడి, వెంబరవిత్తు, వెట్టి, వేందులు - ౪. మణువుగలవాడు (ఆపస్థారి). చెవిటి, విననివాడు-౨ చెవులు వినబడనివాడు.

సీ. ఎకిమీఁడు పాదుసా • యేలిక మన్నీడు
సాహేబు రాయఁడు • సామి పబువు
జియ్య తుపాసి వఃజీరుండు గాయలు
దునెదారి కాతేఁడు • దొర యొడయఁడు
నే డన వర్తిలు • నృపువేల్గ పడవాలు
దళవాయి దల్వాయి • దణి యనంగ
దగు దళకర్తకు • దగువాఁడు వెరవరి
తీర్పరి కార్బారి • దిట్ట యనంగ

తే. గార్యకర్తకు జెలగు బ్రేగ్గడ నిజోగి
ప్రెగడ మంతిరి నా మంత్రి • పేర్లు వెలయు
బంగునకు లేవ జాలనివాఁడు పుట్టు
మొండి పిచ్చుకుం టనువేల్గ • పొసగు సాంబ. 11

టీ. ఎకిమీఁడు, పాదుసా (ఇది హిందూస్థానికదము)-రూ. పాదు సాహి, ఏలిక, మన్నీడు-పా. మన్నయ. రూ. మన్నయఁడు, మన్నెడు, మన్నె, సాహేబు (ఇది హిందూస్థానికదము), రాయఁడు, సామి (ప్ర.

స్వామి), పబువు (ప్ర. ప్రభువు), జియ్య, తుపాసి, వజీరుడు (ఇది హిందూస్థానిపదము.), రాయలు, దునెదారి-రూ. దునేదారి, రా, తేడు, దొర, ఒడయడు, కేడు-౨౭ రాజు. పడవాలు, దళవాయి, దళాయి, దళి-ర నేనానాయకుడు. తగువాడు, వెరవరి (వెరవు+అరి)=ఉపాయము గలవాడు, తీర్వరి (తీర్వు+అరి) = దిద్దుపాట్లుగలవాడు, కార్పారి, దిట్ట - గి కార్యములను జక్కగాజేయువాడు. ప్రెగడ, నిజోగి(ప్ర. నియోగి) = ఉత్తరువుచేయువాడు, ప్రెగడ, మంతరి-ర మంత్ర. లేవజాలనివాడు, పుట్టుమొండి, పిచ్చుకుంటు-రూ. పిచ్చుకకుంటు - ౩ పంగువు - ఈచు బోయినకాళ్ళవాడు.

సీ. ఎడకాడు కొల్లగాఁ + డెడత్రోవకాపరి
గడిదొంగ దోపుడు+కాడు నాచు
గజముచ్చు చేవాడి+కాడు జాజరకాడు
మచ్చరి మునిముచ్చు + మాయదారి
తెరువాటుకాడు క+తైరదొంగ దొరకోలు
సన్నాసి వడికాడు + కన్నగాడు
రేద్రిమ్మరిడు ముల్లియవిప్ప లోవాడి
కాడు తెక్కలికాడు + కల్లరిడు
తే. తవలి మోసరి యనఁ జెల్లు + దస్కురునకుఁ
దొత్తు సాకుడు బోనము+కత్తై దాది
విలువరమ్మడు వరపు డిల్+బిడ్డ యనఁగ
దాసికానామధేయముల్ + దనరు సాంబ.

12

టీ. ఎడకాడు, కొల్లగాడు=కొల్లచేయువాడు, ఎడత్రోవకాపరి = శుద్ధనమార్గమునందుఁ గాచియుండువాడు, గడిదొంగ = ఒకపెరింగినదొంగ, దోపుడుకాడు - రూ. దోపిడికాడు = ఖరులసొమ్ము దోచువాడు, నాచు, గజముచ్చు=పెద్దదొంగ, చేవాడికాడు = చేలిపదును గలవాడు,

జాజరకాడు - రూ. జజరకాడు = పంచననేయవాడు, మచ్చరి (ప్ర. మత్సరి), కంటుగలవాడు, మునిముచ్చు=పశ్యతోహరుడు - చూచుచుండగ నేమార్చి కొట్టుకొనిపోవువాడు, మాయదారి = మోసముగలవాడు, తెరువాటుకాడు = దొరినడ్డగించువాడు, కత్తెరదొంగ = కత్తెరతోఁ బనిచేయు దొంగ, దొరకోలుసన్నాసి = నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగలించుదొంగ, వడికాడు=చేలిచుటుకుదనముగలవాడు, కన్నగాడు = కన్నమువేయువాడు, రేద్రిప్తురీడు = రాత్రులందు సంచరించువాడు, ముల్లియవిష్వు = ధనములముడులను విష్వువాడు, లోవాడు = మనసునఁ గఠినత్వముగలవాడు, తెక్కలికాడు = దొంగతనము గలవాడు, కల్లరీడు (కల్ల+అరి+ఈడు స్వార్థమున నీ ప్రత్యయము)=బొంకులాడువాడు, తవళి, మోసరి (మోసము+రి) = మోసముగలవాడు-౨౮ దొంగ. తొత్తు, సాకుడు, బోనము కత్తె (నంటచేయునది), దాది (ప్ర. ధాత్రి), విలువరమ్ముడు = కూలికిఁ బనిచేయునది, వరవుడు, ఇల్ బిడ్డ-౮ దాసి-పనికత్తె.

సీ. పడపుంజాన గడించు ♦ పడఁతి మేల్లాపరి

బోగపుంజేడియ ♦ పొత్తుటాలు

వేడుకచెలి లంజె ♦ వెలయాలు రోచెల్వ

వెల్లాటకత్తె నా ♦ వేశ్య వెలయు

గూర్చియిచ్చుమిటారి ♦ కుంఠెనకత్తియ

తాపికత్తె యనంగఁ ♦ దనరు దూతి

నాగవాసం బన ♦ నామ మా వేశ్యల

మేళంబునకుఁ గొమఁరాలు కొమిరె

తే. చామ జవరాలు కొమరిత ♦ జవ్వని యన

సుందరికి జెల్లు గట్టివై సుదియుఁ బ్రోడ

యనంగఁ దగుఁ బ్రోడ వయసుచెల్లినది ముసలి

మిండకో రన లోలాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ.

టీ. పడపుఁజాన (పడపు+చాన)=ధనసంపాదనచేయునట్టిశ్రీ, గడించుపడఁతి = ధనమునుగూర్చుకాంత, మేల్దాపరి=వలపుఁజూపనిది - లాభముఁ దాఁచునది, బోగపుఁజేడియ (బోగము+చేడియ) = సుఖానుభవమునకై నట్టి మగువ, పొత్తుటాలు (పొత్తు+ఆలు)=అనురాగముఁజూపు పెండ్లము, వేడుక చెలి = సంతోషముగలిగించునుందరి, లంజె, వెలయాలు (వెల+ఆలు) = విలువకువచ్చెడి పెండ్లాము, రోచెల్వ = డబ్బునకువచ్చుభార్య, పెల్లాటకత్తె-రూ. పెల్లాటకత్తె = మిగులనాట్యము చేయునట్టిది - ౧౧ వేశ్య. కూర్చియిచ్చుమిటారి=విటునిజేర్చునది, కుంటెనకత్తియ, తాపికత్తె-3 దూతిక. నాగవాసము-౧వేశ్యలసమూహము. కొమరాలు, కొమిరె = పిన్నవయసుది, చామ, జవరాలు=యావనముగలది, కొమరిత-రూ. కొమరిత, కొమార్త, జవ్వని (జవ్వనము+ఇ) = యావనముగలది- ౮. ప్రాయముగలవడుచు. గట్టివైసుది, ప్రోడ (ప్ర. ప్రాథ)-౨ ప్రాధాంగన-3౦ యేండ్లకు పాచ్చితక్కువవయసుగలది. వయసుచెల్లినది, ముసలి, మిండకోర-రూ. మిండలకోర-3 ను ౫౦ ఏండ్లకుఁ బయివడినను విటులను గోరునట్టిశ్రీ-లాల్ శ్రీ.

సీ. కన్నియు కన్నె నా • కన్యక శగుఁ జేరు

లాసగలది అంకులాడి చెడివె

వెలిచొరవరి యన • వెలయు జారిణిపేళ్లు

మెయి మేయి యెడలు నెఁమేను మేను

బొంది మే మై యన • బొసగు దేహమునకు

నెఱకలు వెండ్రుకల్ • నెటు లనంగఁ

గేశసమాఖ్య లొ • గేశబంధము పేళ్లు

కీల్లుడి క్రొమ్మడి • కీలుగంటు

తే. నూనెముడి వెన్నుగం టన • నొనరు శిఖకు

జుట్టు సిక సిగ యన జెల్లుఁ • జొంచు కురులు

ముంగురులు కూకటు లనంగఁ ♦ బొసఁగుచుండు

గుంతలములకు జితదైత్యఁకూట సాంబ.

14

టీ. కన్నియ, కన్నె - ౨ కన్యక. ఆనగలది=ఇతరులపై యాశగలది, అంకురాడి, చెడిపె, వెలిచొరవరి=బయటిరుచిగన్నది-౪ జారిణిస్త్రీ. మేయి, మేయి, పిడలు, నెట్టేను, బొంది, మే, మై-౪ శరీరము. నెఱకలు, వెండ్రుకలు, నెఱులు- 3 కేశములు. కీల్లుడి, కొమ్ముడి (కొత్త+ముడి), కీలుగంటు, నూనెముడి, వెన్నగంటు-గి కేశబంధము - జాఱుగముడిచినవెండ్రుకల దూసుముడి. జుట్టు, సిగ, సిక-3 శిఖ-జుట్టుముడి. చుంచుకురులు, ముంగురులు (మున్ను+కురులు)=ముందటి వెండ్రుకలు, కూకటులు - 3 చూర్ణకుంతలములు - పొడివెండ్రుకలు.

సీ. కొప్పు వేనలి మూల ♦ క్రొవ్వెద తులు మనఁ

గబరి యకాకణ్ గను ♦ కన్ననంగ

నేత్రాఖ్య లగు నొసల్ ♦ నెన్నొసల్ నుదురు నె

న్నుదు రన నిటలాఖ్య ♦ లొదవుఁ జూడ్కి

పారువ దిట్టి చూ ♦ పన వీక్షణము లొప్పు

వీనులు చెవులును ♦ జానుగులును

నా నొప్పు శ్రోత్రముల్ ♦ కౌను లేఁగౌను నె

న్నడుము నడు మనంగ ♦ నడరు మధ్య

తే. మునకుఁ బొక్కిలి బొడ్డనఁ ♦ దనరు నాభి

మూతి మోర మొకము మోము ♦ మొగ మనంగ

వదనము దనఁగ, వా నోరు ♦ వాయి యనంగ

ముఖగుహాభిఖ్య లగు గురుఁమూర్తి సాంబ.

15

టీ. కొప్పు, వేనలి, మూల, క్రొవ్వెద (కొత్త+వెద), తులుము-గి స్త్రీలకొప్పు. కన్, కను, కన్ను- 3 నేత్రము. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు,

నెన్నదురు-ర ఫాలము. చూడ్కి. రూ. చూడికి, పారువ (ద్రావిడము.), దిష్టి (తెలంగాన పకారము లేదు గనుక ఈరూప మసాధువు.), చూపు-గి వీక్షించుట - దర్శించుట. వీనులు, చెవులు. జానుగులు - 3 శ్రోత్రములు. కాను, లేఁగొను (లేత+కొను), నెన్నడుము (నెఱు+నడుము), నడుము-ర మధ్యము. పొక్కిలి, బొడ్డు-౨ నాభి. మూతి, మోర, మొకము, మోము, మొగము (ఈ 3 ను ముఖశబ్దభేదములు)-గి వదనము. వా, నోరు, వాయి- 3 వదనగుహ (నోరు).

సీ. పలు పల్లు పండులు ♦ పండ్లన రదము లొఁ
జెంప దవుడ చెక్కు ♦ చెక్కిలనంగఁ
దగుఁ గపోలము నెత్తి ♦ తల యన శిర మొప్పు
ముకు ముక్కునంగ నాసిక చెలంగు
బొమ కనుబొమ యన ♦ భ్రూనామ మమరు మీ
సలు మీసము లనంగ ♦ శ్మశ్రు వలరు
నదరము కెమ్మోవి ♦ పెదవి వాలెఱు మోవి
యన నోష్ఠ మగు నెడ ♦ యక్కు తొమ్ము
తే. నెడఁద యన వత్తు. మగుఁ బొట్ట ♦ కడుపు బొజ్జ
బొట్టి దొక్కన నుదరంబు ♦ పొసఁగుచుండుఁ
గేలు కై కయి చేయి కెంఁగే లనంగఁ
బంచశాఖకు నామముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

16

టీ. పలు, పల్లు, పండులు, పండ్లు - ర దంతములు. చెంప. రూ. చెంక, దవుడ. రూ. దొడ, చెక్కు, చెక్కిలి-రకపోలము. నెత్తి, తల-౨ శిరస్సు. ముకు, ముక్కు - ౨ స్పృహము. బొమ, కనుబొమ-౨ భ్రూరేఖ. మీసలు (మీసము+లు - మువర్ణలోపము.), మీసములు. రూ. మీసాలు-3 శ్మశ్రువులు. అదరము (ప్ర. అధరము), కెమ్మోవి (కెంపు+మోవి), పెదవి,

చాతెఱు = (చాయి + తెఱు) నోటిరంధ్రమును మూయునది, మోచి - ౧
 పీఠము. ఎద, అప్పు, అొప్పు, ఎడద - ౪ హృదయము. పొట్ట, కడుపు,
 బొట్ట, బొజ్జ, దొక్క - ౫ ఉదరము. కేలు (నిత్యైకవచనాంతము.) కై,
 కయి, చేయి. రూ. చెయ్యి, చెయి, చే, కెంగేలు (కెంపు + కేలు) - ౮ కరము.

సీ. అఱచెయ్యి లోచెయి ♦ యనఁ గరతల మొప్పు
 బెడచెయ్యి మీఁజెయి ♦ వెనుకచెయ్యి
 యనఁ దగుఁ జరమశఁయంబు వేల్ వే లన
 నంగుళి యగుఁ జరమాంగమునకు
 వెన్ను వెనుకమేను ♦ వీఁ పన వ ర్తిల్లు
 గద్దవ గడ్డము ♦ గౌద యనఁగఁ
 జిలుకనామంబు రాజిల్లుఁ గడవసంబు
 చట్ట తో లనఁ గళాసంబు నాఁగఁ

తే. జర్మ మమరు మోకాళ్లన ♦ జానువు లగుఁ
 బిక్క చిటుదొడ యన జంఘ ♦ పేళ్లు దనరుఁ
 గురువు తొడ యన నూరువు ♦ పఱలు ముడ్డి
 పిఱుందు తుం టన జఘనంబు ♦ పేళ్లు సాంబ.

17

టీ. అఱచెయ్యి, లోచెయి - ౨ చెలిలోభాగము. బెడచెయ్యి, మీఁ
 జెయి (మీఁడు + చెయి), వెనుకచెయ్యి = చేలివెనుకటిభాగము - ౩ చేలివెను
 కటిభాగము. వేలు, వ్రేలు - ౨ అంగుళి. వెన్ను, వెనుకమేను, వీఁపు - ౩
 పృష్ఠము. గద్దవ, గడ్డము, గౌద. రూ. గవుద - ౩ గడ్డము. కడవసంబు, చట్ట,
 తోలు, కళాసము - ౪ చర్మము. మోకాళ్లు - ౧ జానువు. పిక్క, చిటు
 దొడ = చిన్నతొడ - ౨ పిక్క. కుఱువు, తొడ - ౨ ఊరువు. ముడ్డి. రూ. మూడి,
 పిఱుందు, తుంటి = ౩ కటిభాగము.

సీ. పునుక పుటియ పుచ్చె ♦ యనఁ గపాలం బొప్పు
 బుజము మూఁ పనఁ జెల్లు ♦ భుజమువేళ్లు
 బట్ట వలువ కోక ♦ పుట్టంబు గింటెంబు
 చీర నా వసనంబు ♦ చెలఁగు నటుత
 గొంతు కుత్తుక యట్టు ♦ కొలిమి మెడ యనంగ
 గళమున కగుఁ బిడికి లన ముష్టి
 కగుఁ బ్రసృతికిఁ జేర ♦ యన నంజలికి దోయి
 లన హస్తమునకు మూ ♦ రనఁగఁ బొసఁగు
 తే. బార యనఁగను వ్యామాఖ్య ♦ పరఁగు జేన
 దుత్త యనఁ దాలమున కొప్పు ♦ బెత్త యనఁగ
 నంగుళాభిఖ్య యగు నంజ ♦ హజ్జ యడుగు
 నాఁగఁ బాదాఖ్య లగు లోకనాథ సాంబ.

18

టీ. పునుక. రూ. పున్క, పుటియ. రూ. పుట్టి, పుచ్చె-3 కపాలము. బుజము, మూఁపు-2 బాహువు. బట్ట, వలువ, కోక, పుట్టము, గింటెము, చీరె-2 వస్త్రము. అటుత, గొంతు, కుత్తుక, అట్టు, కొలిమి, మెడ-2 కంఠము. పిడికిలి-1 ముష్టి. చేర-1 ప్రసృతి(చాచిన ప్రేక్షకలయఱచెయి). దోయిలి. రూ. దోసిలి - 1 అంజలి. మూర-1 హస్తము (మోచెయ్యి మొదలు ప్రేక్షకొనవఱకుండుభాగము). బార-1 వ్యామము(రెండుచేతులుచాచి నడుమనుండు సందు). జేన, దుత్త-1 తాలము(చాచినబొటనప్రేలికొనకు చిటికెనప్రేలికిని నడుమనుండు సందు). బెత్త-1 అంగుళము. అంజ, హజ్జ. రూ. అజ్జ, అడుగు-3 పాదము.

సీ. చనులు గుబ్బలు చండ్లు ♦ చాచులు పాలిండ్లు
 చన్ను లనంగఁ గుఁచంబు లమరు

మా న వ వ ర్గ

నారు నూఁగా రన • నలరు రోమావళి
 పాపలఁ గనుతావు • పత్త బుయ్య
 మరునిల్లుదు బృన • మదనమందిర మొప్పు
 బిల్లలఁ గలిగించువేరు చుల్లి
 బుల్ల బెల్ల మనంగఁ • బొసగు శేఫము గాఁడు
 గుద్ద పిట్ట యనంగ • గుదము దనరుఁ
 తే. పైఁట పయ్యఁట పయ్యెద • పయ్యఁట చెఱఁగు
 నాఁగఁ జేలాంచలాభిధానంబు చెలఁగుఁ
 గలువడము చందువా మేలుక ట్టనంగ
 సతిశయిల్లు వితానాహ్వయములు సాంబ.

19

టీ. చనులు, గుబ్బలు, చండ్లు, చాచులు, పాలిండ్లు, చన్నులు-౬ ప్రస
 ములు. ఆరు, నూఁగారు - ౨ నాభిక్రిందిరోమకేభి. పాపలఁగనుతావు=బిడ్డ
 లను గనునట్టితావు, పత్త, బుయ్య, మరునిల్లు, దుబ్బ - ౩ మన్నభాగారము
 (స్త్రీలింగము). పిల్లలఁ గలిగించువేరు = బిడ్డలఁబుట్టించుటకు మూలమైనది,
 చుల్లి. రూ.చుల్ల, బుల్ల, బెల్లము - ౪ పులింగము. గాఁడు, గుద్ద, పిట్ట - ౩
 అపానస్థానము. పైఁట, పయ్యఁట, పయ్యెద. రూ. పయ్యెద, పయ్యఁట,
 చెఱఁగు - ౬ చీరకొంగు. కలువడము, చందువా, మేలుకట్టు - ౩ వితానము
 (వివాహదులందుఁ బండిటికిఁజేయు వస్త్రాలంకారము).

నీ. చెలి ముద్దుగుమ్మ యుగ్మలి నవలా చాన
 కన్నె బిత్తరి గోలి • కలికి మగువ
 జవరాలు చేడియ • జవ్వని తోయ్యలి
 నాతి పైదలి యెలనాగ లేమ
 సకియ జక్కవచంటి • చామ చిల్కలకొల్లి
 గుబ్బెత ప్రాయాలు • కొమ్మ పడఁలి

పొలఁతి ముద్దయ ననఁబోడి యింతి మిటారి
 నెలఁతుక వాల్లంటి • నెలఁత తెఱవ
 తే. యన్ను లతకూన యొయ్యారి • యతివ వెలఁది
 చెలియ సకి బోటి కొమరిత • చిగురుబోడి
 ముగుద వగలాఁడి సింగారి • ముదిత యువిద
 గరిత యన భామినీసమాఖ్య లగు సాంబ. 20

టీ. చెలి, ముద్దగున్న = ముద్దులు గులుకునది, ఉగ్గలి, సవలా, చాన, కన్నె, బిత్తరి, గోతి, కలికి, మగువ, జవరాలు, చేడియ, జవ్వని తొయ్యలి, నాతి, పైదలి, ఎలనాగ, లేమ, సకియ, జక్కవచంటి = చక్ర వాకవత్సలమాడ్కి నొండొంటిఁ గదిసియుండు స్తనములుగలది, చామ, చిలు కలఱిలి = చిలుకలఱిలుకులవంటి కంటిఱిసలుగలది, గుబ్బెత = గుబ్బ చన్నులు గలది, ప్రాయాలు, కొమ్మ, పడఁతి, పొలఁతి, ముద్దయ, ననబోడి = పుష్పముంబోలు మేనుగలది, ఇంతి, మిటారి = మిటారముగలది, నెలఁతుక, వాల్లంటి = నిడుపుకన్నులు గలది, నెలఁత, తెఱవ, అన్నులతకూన = లేఁత తీఁగను బోలినది, ఒయ్యారి = ఒయ్యారముగలది, అతివ, వెలఁది. రూ. వెలఁదుక, చెలియ, సకి (ప్ర. సఖి), బోటి, కొమరిత, చిగురుబోడి = ఇగురు వంటిమేనుగలది, ముగుద, వగలాఁడి = వగులుగలది, సింగారి = సొగసుగలది, ముదిత, ఉవిద, గరిత - గిరి స్త్రీ.

సీ. ఆనవాలును పులు • గంగమచ్చము గుటు
 తడియాల మన లాంఛనాఖ్య లొదవు
 జడితి గొబ్బున వేగ • సరగు గ్రక్కున వడి
 వేగిర మనఁ దగు • వేగమునకు
 మరియాద గడి మేర • సరు దెల్ల కర యనఁ
 బఱఁగు మర్యాదకు • వెఱఁగు వింత

యక్కజ మబ్బుర ♦ మరిది నివ్వెఱ యబ్ర
 మచ్చెరు వన నద్భుతాఖ్య లమరుఁ
 తే. బరఁగు కదలిక పరువన ♦ మెఱయు ధావ
 నమ్మనకు వేడె మొనరించె ♦ గ్రమ్మె బొదివెఁ
 జొట్టుకొనె నావరించె నా ♦ నిట్టినుడులు
 వేష్టనంబున కమరు సార్వేశ సాంబ.

21

టీ. ఆనవాలు, పులుగు, అంగమచ్చము, గుఱుతు, అడియాలము-గి
 చిహ్నము. జడితి (ప్ర. ఝడితి), గొబ్బనకొ, వేగ, సరగు, గ్రమ్మనకొ,
 వడి, వేగిరము - 2 కీర్తిము. మరియాద, గడి, మేర, పరుదు, ఎల్ల, కర-
 ౩ వాద్దు. వెఱిఁగు, పిత, అక్కజము, అబ్బురము, అరిది, నివ్వెఱ (నిం
 డు+వెఱ), అబ్రము, అచ్చెరువు (ప్ర. ఆశ్చర్యము.) - ౬ ఆశ్చర్యము.
 పరుగు, కదలిక, పరువు-3 పరుగెత్తుట. వేడె మొనరించె, క్రమ్మె, బొదివె,
 చుట్టుకొనె, ఆవరించె - ౫ చుట్టును గూర్చుండియుండె.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు ♦ బోన మోరెము పసా
 దము వంటకము పసదనము బాతు
 సాద మోగిర మన ♦ జరుగు నన్నముపేళ్లు
 కుడిచె బోసేసె సాపడియె నమలె
 నారోగిణ మొనర్చె ♦ నారగించె మెసవె
 దినె మెక్కె నన భుక్తిగొనుట కలరుఁ
 బనులు చెయ్యులు నేతె ♦ లనఁ గర్తముల కొప్పుఁ
 గనలు మోడి యలుక ♦ కినుక కిన్న

తే. నాగఁ గోపాఖ్య లగు లజ్జ ♦ నాన సిగ్గు
 బొసుకు పుయిలోట సిబ్బితి ♦ పుచ్చటి కన

బరంగు వ్రీడాఖ్య యోల నెంపంబు సా క
నంగ వ్యాజం బమరు జగన్నాథ సాంబ.

22

టీ. బువ్వ, మెతుకు, కూడు, బోనము, ఓరెము, వసాదము (ప్ర. ప్రసాదము), పంటకము, పసదనము, బాతు (అన్యదేశ్యము), సాదము (ఇది ద్రావిడపదము.), ఓగిరము - ౧౦ అన్నము. కుడిచె, బోనేనె, సాపడియె, నమలె, ఆరోగిణమొనర్చె. రూ. ఆరోగణమొనర్చె, ఆరగించె, మెనవె, తినె, మెక్కె - ౧౦ భోజనముచేసెను. పనులు, చెయ్యులు, చేతలు - 3 కార్యములు. కనలు, మోడి, అలుక, కినుక, కిన్న - ౫ కోపము. లజ్జ, నాన, సిగ్గు, బొనుకు, పుయిలోట, సిబ్బిలి, పుచ్చటిక. రూ. పుచ్చడిక - ౮ సిగ్గు. ఓల, నెపము (ప్ర. నిభము.), సాకు - 3 మిష.

సీ. పానుపు తలిమంబు * పటుపు లే పన మెత్త
నెజ్జ యనంగ శయ్య * చెలంగుచుండుం
బన్నుండె దెన్నుండె * బండుకొనె బరుండె
బవ్వళించెను బండె * బడకనేనె
నత్తమిల్లె ననంగ * నలరారు శయనించె
ననుటకు నిద్దురగొనియె గుఱక
గొనియె నిద్దురవోయె * గొర్కిడె నన నిద్రి
తున కొప్పు లేచె మేల్కొనియె మెలకు

తే. వయ్యె నన జాగ్రదభిధాన * మమరు వేడ్క
యెలమి వేడుక సంజోస * మింపు ముదము
సంతసము సొంపు మే లరుసం బనంగ

బ్రమదమున కాఖ్య లగు జగత్పాల సాంబ.

23

టీ. పానుపు. రూ. పాన్పు, తలిమము, పటుపు, లేపు, మెత్త, నెజ్జ (ప్ర. శయ్య.)-2 శయ్య. పన్నుండెను, దెన్నుండెను, బండుకొనెను, బరుం

డెను, పవ్వలించెను, పండెను, పడకవేసెను, అత్తమిల్లెను - ౮ శయనించె.
నిద్దురగొనియె, గుఱకగొనియె, నిద్దురవోయె, కూర్చిడెను - ౪ నిద్రించెను.
లేచె, మేల్కొనియె, మెలకువయ్యె - 3 నిద్ర లేచెను. వేడ్క, ఎలమి,
వేడుక, సంతోసము, ఇంపు, ముదము, సంతసము, సొంపు, మేలు, ఆరుసంబు-
౧౦ సంతోషము.

సీ పలికె వాక్రుచ్చె నఁపుననేనె మందలిం
చెను విన్నవించెఁ జెప్పె ననె నొడివె
నాడెఁ బల్కె వచించె ♦ నన భాషణము నేనె
ననుట కౌ వీనిచ్చె ♦ నాలకించె
వినెఁ జెవియొగ్గెను ♦ వినియె నాలించె నా
శ్రుతమయ్యె ననుట కౌ ♦ జులుక చౌక
యులక యెల్లిద మన ♦ నొనగు లఘుతపేళ్లు
పులకలొత్తెను గగుర్పొడిచె గగురు
తే. పాతె గరుపాతె మైమోజుపర్వె ననగఁ
దగును రోమాంచనామముల్ ♦ నగవు నవ్వు
నగు న వన హాసమున కొప్పు ♦ నడిమిదిన్నె
దీవి యన దీప్తిప మగుఁ బరదేవ సాంబ.

24

టీ. పలికెను, వాక్రుచ్చెను, అపుననేనె(ప్ర). అర్పణనేనెను), మంద
లించెను, విన్నవించెను, చెప్పెను, అనెను, నొడివెను, అడెను, పల్కెను,
వచించెను- ౧౧ మాట్లాడెను. వీనిచ్చె, ఆలకించె, వినె, చెవియొగ్గె, వినియె,
అలింపె - ౬ వినెను. చులుక. రూ. చుల్క, చౌక. రూ. చవుక, ఉలక,
ఎల్లిదము - ౬ లఘుత్వము. పులకలొత్తెను, గగుర్పొడిచె. రూ. గగురుపొడి
చె, గగ్గురుపొడిచె, గగురుపాతె, గరుపాతె, మైమోజుపర్వె-2 రోమాం

చము గలిగెను. నగవు, నవ్వు, నగు, నవు - ర హాసము. నడిమిదిన్నె, దీవి-
అ ద్వీపము.

సీ. జోత జాగిల కొల్పు ♦ జోహారు గిడిగిడి
మోడుపు చేకూర్పు ♦ మ్రొక్కు మొగుపు
చిన్నిపూ చేమోడ్పు ♦ జేజె వెన్నెల చెంగ
నాలు గొబ్బులు టెంకణాలు నేరె
డల్లుల్ సలా మన ♦ నమరు దండము పేళ్లు
పల్లెము కంచము ♦ పల్లెరంబు
తెలె హరివాణంబు ♦ తలియ తట్టి యనంగ
భాజనం బగు గిన్నె ♦ బటుది కోర
తే. డబ్బుర యనంగఁ జషక మా ♦ డప్పి దూప
దప్పి దగ నీరువ ట్టన ♦ దాహ మమరుఁ
జాగ మీవి పుడుకు పెట్టు ♦ తేగ మీగి
యనంగఁ ద్యాగసమాభిఖ్య ♦ లగును సాంబ. 25

టీ. జోత. రూ. జోతము, జాగిలి, కొల్పు, జోహారు. రూ. జోహా-
రము - జోహారు - జోహారువు, గిడిగిడి, మోడుపు. రూ. మోడ్పు, చేకూ-
ర్పు, మ్రొక్కు, మొగుపు, చిన్నిపూ, చేమోడ్పు, జేజె, వెన్నెల, చెంగ
నాలు, గొబ్బులు, టెంకణాలు, నేరెడల్లులు, సలాము (ఇది యన్యదేశ్యము.)-
అ3 నమస్కారము. పల్లెము. రూ. పల్లెము, కంచము, పల్లెరము, తెలె.
రూ. తెలియ, హరివాణము, తలియ, తట్టి-పాత్రము. గిన్నె, బటుది,
కోర, డబ్బుర. రూ. డబ్బుర-గి త్రాగుగిన్నె. డప్పి, దూప, దప్పి, నీరువట్ట-ర
దాహము. చాగము, ఈవి, పుడుకు, పెట్టు, తేగము, ఈగి. రూ. ఈవి-
త్యాగము.

సీ. అగవడెఁ జేపడె ♦ నబ్బె దొరకెఁ జిక్కెఁ
దగిలెఁ దగుల్కొనెఁ ♦ దగులువడియొఁ
బట్టువడియొఁ జిక్కువడెఁ దవిలె ననంగ
నమరు గృహీతాఖ్య ♦ లఱచె నేడ్చె
వాపోయె మొఱిదిడె ♦ వాచఱచె ననంగ
రోదనంబున కగు ♦ రొద గలిదిలి
చప్పడు గొలగొల సద్దు ♦ కూత యులివు
నలుకుడు రవళి ఱం ♦ తనంగ ధన్వికి

తే. నలరుఁ గలసెఁ బెరసెఁ గూడె ♦ హత్తై దొరసె
నందెఁ బొందెఁ పెనంగెఁ జెందె ♦ నంబె ననంగ
నమరు సక్తాఖ్య లోనయ్యె ♦ నగ్గమయ్యె
లోబడె ననంగ స్వవశాఖ్యలు చను సాంబ. 26

టీ. అగవడెను (అగ్గము+వడెను.), చేపడెను, అబ్బెను, దొరకెను, చిక్కెను, తగిలెను, తగుల్కొనెన్, తగులువడియెను, పట్టువడియెను, చిక్కువడెను, తవిలెను - ౧౧ చేతఁజిక్కెను. అఱచెను, ఏడ్చెను, వాపోయెను, మొఱిదిడెను, వాచఱచెను-గి రోదనముచేసెను. రొద, గలిదిలి, చప్పడు, గొలగొల, సద్దు, కూత, ఉలివు, నలుకుడు, రవళి, ఱంతు - ౧౦ శబ్దము. కలసెను, పెరసెన్, కూడెన్, హత్తెన్, దొరసెన్, అందెన్, పొందెన్, పెనంగెన్, చెందెన్, అంబెన్ - ౧౦ చేరుకొనెను. లోనయ్యెన్, అగ్గమయ్యె, లోబడెను- 3 స్వాధీనమాయెను.

సీ. ఎడసె వీడెను బాసె ♦ నెడఁబాసెఁ బురివిచ్చె
వేఱువడె ననంగ ♦ వెలయుచుండుఁ
బ్రత్యేకమయ్యె నన్ ♦ పలుకులు వెడలించె
వెళ్లగొట్టెను దోలె ♦ వెలలఁ బన్నెఁ

దఱిమె రొప్పె ననంగఁ ♦ దనరు నుచ్చాటనం
 బొనరించె ననుటకుఁ ♦ గనియెఁ జూచె
 గనుఁగొనెఁ దిలకించెఁ ♦ గనెఁ గాంచె ననఁ జెల్లు
 దర్శించె ననుటకుఁ ♦ దాల్చెఁ బూనె
 తే. నానె మోచె ననంగఁ జెల్లు ♦ నధివహించె
 ననుట కరికట్టె బోనీక ♦ యంకెచేసె
 నాఁగె నిల్చె దటాయించె ♦ నడ్డగించె
 నానుకొనె ననఁ దగు వారఁజాఖ్య సాంబ 27

టీ. ఎడనెను, వీడెను, పానెను, ఎడఁబానెను, పురివిచ్చెను, వేఱు
 వడెను-౬ ప్రత్యేకమాయెను. వెడలించెను, వెళ్ళఁగొట్టెను, తోలెను, వెలలఁ
 బన్నెను, తఱిమెను, రొప్పెను-౬ తఱుమఁగొట్టెను. కనియె, చూచె, కనుఁగొనె,
 తిలకించె, కనె, కాంచె - ౬ వీక్షించెను. తాల్చెను, పూనెను, ఆనెను, మోచెను-౪ ధరించెను. అరికట్టెను=చుట్టునిలిచెను, పోనీక
 యంకె చేసెను, ఆఁగెను, నిల్చెను, తటాయించెను, అడ్డగించెను, అనుకొ
 నెను-౭ నివారించెను-నిరోధించెను.

సీ. అంటుగైకొనియె ముఁట్టయ్యెఁ జెఱఁగుమానెఁ
 గడకేగె నింటికిఁ ♦ గాకపోయె
 ననంగ దూరస్థకుఁ ♦ దనరుఁ దానముచేసె
 నీళ్ళుపోసికొనె మునింగెఁ గ్రుంకె
 నన నిమజ్జనమయ్యె ♦ ననుటకుఁ దగు మడి
 మడుఁగు మడు వనంగ ♦ నడరు శ్రుచికి
 మైల కట్టువిడుపు ♦ చూ పన మలినాఖ్య
 లగుఁ దల్పు వాకిలి ♦ యనఁ గవాట

తే. మున కొనరు నేకతంబు మంతన మనంగ
నంతరంగమునకుఁ జెల్లు ♦ నక్కట పని
యొంజలియు జోలి యనఁ గార్య ♦ మొనరు గంజి
వార్పన యవాగునామముల్ ♦ పలులు సాంబ. 28

టీ. అంటుగైకొనియె, మట్టయ్యెన్, చెఱుగుమానెన్, కడకేగెన్,
ఇంటికిఁగాకపోయెన్-౧ బహిష్కరయ్యెను. తానముచేసెను, స్థిరపాసికొనెను,
మునింగెను, క్రుంకెను-౨ స్నానమొనర్చెను. మడి, మడుగు, మడుగు-3
పరిశుద్ధి (మడుగుదోవలి). మైల. రూ. మయిల, కట్టువిడుపు, మాపు-3 మైల
(మైలగుడ్డ). తల్పు. రూ. తలుపు, వాకిలి-3 కవాటము. ఏకతము, మంత
నము-౨ ఏకాంతస్థలము. అక్కట, పని, ఒంజలి, జోలి-౨ కార్యము. గంజి,
వార్పు-౨ యవాగువు.

సీ. ఒకటి యొక్కఁ దొకండు ♦ నొం డన నేకాఖ్య
జమి డిమ్మ డిబ్బడి ♦ జంట రెండు
దుగ రెట్టి దువ యన ♦ ద్విగుణాఖ్య కవ జోడు
దంట దోయి యనంగ ♦ ద్వంద్వసంఖ్య
మూ రెండొకటి లిగ ♦ మూ డనఁ ద్రయసంజ్ఞ
చౌ యుడ్డ తీవంచ ♦ చౌకము నలు
నాలు గనఁగఁ జతుర్నామముల్ చౌవంచ
యరపది యేను నై ♦ దనఁగఁ బంచ.

తే. కంబు నా టిత్తిగ యన పొట్కంబు చక్కు
పగడ సత యే డనంగ సప్తకము దచ్చి
యెనిమి దన నష్టకము తొమ్మి ♦ దనఁగ నవము
పదియు నీరై దన దశాఖ్య ♦ పరఁగు సాంబ. 29

టీ. ఒకటి, ఒక్కడు, ఒకండు, ఒండు-ర ఏకసంఖ్య. జమిడి. రూ. జమిలి, ఇమ్మడి. రూ. ఇనుమడి, ఇబ్బడి, ఇంట, రెండు, దుగ, రెట్టి, దువ-
 ౧౦ ద్విసంఖ్య. కవ, జోడు, దంట, దోయి-ర జత - మిథునము. మూ, రెండోకటి, తిగ, మూడు-ర త్రితయము-త్రిసంఖ్య. చా, ఉడ్డ, తీవంచ, చాకము, నలు, నాలుగు-౬ చతుష్టయము. చావంచ, అరబది-పదిలా
 సగము, వీను, విడు. రూ. అయిదు-౮ పంచసంఖ్య-పంచకము. ఆఱు, ఇత్తి
 గ (ఇరు+తిగ)౨ షట్సంఖ్య-షట్కము. చక్క-పగడ, సత (ప్ర. సప్త)
 ఏడు-౩ సప్తసంఖ్య-సప్తకము. దచ్చి, ఎనిమిది-౪ అష్టసంఖ్య-అష్టకము.
 తొమ్మిది-౫ నవసంఖ్య. పది, ఈరైదు=రెండు అయిదులు-౬ దశసంఖ్య-
 దశకము.

సీ. పదునొకం డనంగను ♦ బరంగు నేకాదశం

బీరాటు పండ్రెండు ♦ బార యనంగ

రవిసంఖ్య యగు నానె ♦ ద్రాగె ద్రావెను గ్రోలె

సనంగ బాసముచేసె ♦ ననుట కొనరు

బనివినియెను బోయె ♦ జనె నేగె నరిగె నా

గృతగమనునకు బే ♦ శ్లైసంగు గ్రమ్మ

టించె ద్రిప్పెను మగిడించె మరల్చె నా

నావ ర్తన మొనర్చె ♦ ననుట కొనరు

తే. బాత్రె వెల్లెను పరువెత్తె ♦ బలచె గడరె

నుటికె దొలంగె నటమరించె ♦ జరిగె ననంగ

లాయితం డయ్యె ననుటకు ♦ నలరు చుండు

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

30

టీ. పదునొకండు-౧ ఏకాదశసంఖ్య. ఈరాఱు=రెండు ఆఱులు, పం
 ద్రెండు, బార-౩ ద్వాదశసంఖ్య. ఆనెను, ద్రాగెను, ద్రావెను, గ్రోలెను-౪
 పాసముచేసెను. పనివినియెను, పోయెను, చనెను, ఏగెను, అరిగెను-౫ కృత

గమనుండయ్యె. క్రమ్మటించెను, ల్రిప్పెను, మగిడించెను, మరల్చెను - ౪
నివృత్తిచేసెను. పాటెను, వెల్లెను, వరువెల్లెను, పఱచెను, కదలెను, ఉఱిగెను,
తొలఁగెను, అటమరించెను, జరిగెను-౯ పలాయితండయ్యెను.

సీ. గడుసరి దిట్ట యొక్కటి వాడిగలవాడు
వడికాడు పోటరి ♦ బంటు మేటి
మనసరి తెంపరి ♦ మొనకాడు మిడిమాసి
వడివాఁ డనంగ శూరుడు సెలంగు
నని చవ్వ యేడ్డెఱ ♦ యాలము బవరము
పోట్లాట పెనఁకువ ♦ పోరు కలను
కయ్యము దురము జగడ మన యుద్ధాఖ్య
లమరు మద్దత్తు వెన్నాస తోడు

తే. పాటు సావాసము పరాలు ♦ బాసట యన
రాజిలు సహాయమునకు వేరమ్ము కంటు
సూడు పగ దేస మనఁగఁ బొల్పును విరోధ
నామములు సర్వలోకై కనాథ సాంబ.

31

టీ. గడుసరి, దిట్ట, ఎక్కటి, వాడిగలవాడు, వడికాడు, పోటరి,
బంటు, మేటి, మనసరి, తెంపరి, మొనకాడు, మిడిమాసి, వడివాఁడు-౧ 3
శూరుడు. అని, చివ్వ, ఏడ్డెఱ, ఆలము, బవరము, పోట్లాట, పెనఁకువ,
పోరు, కలను, కయ్యము (ప్ర. కలహము.), దురము, జగడము-౧ ౨ యు
ద్ధము. మద్దత్తు, వెన్నాస, తోడుపాటు, సావాసము, పరాలు, బాసట - ౬
సహాయము. వేరము, కంటు, సూడు, పగ, దేసము-౪ విరోధము.

సీ. నులిచె వెంపరలాడె ♦ నుగ్గాడె దెగటార్చె
జక్కాడె బగదెంచె ♦ జంపె జెండె

సదమదమొనరించెఁ ♦ జదిపెఁ బీచమడంచె
 నులిమె చాఁగఱలాడెఁ ♦ బిలుకుమార్చెఁ
 బరిమార్చె ముగియించె ♦ నులుమునేసె నడంచె
 ద్రుంచె బొగరుమార్చె ♦ దునిమె మడిపె
 మన్నిగొనియె రూపుమాపె గీటడఁగించె
 మడియించె దూలించె ♦ మలిపె ననఁగఁ
 తే. బొసఁగు వధియించె ననుటకుఁ ♦ బ్రోచెఁ బ్రోవె
 సాఁకెఁ గాపాడె బ్రతికించె ♦ సంతరించెఁ
 పెంచె మనిపె ననఁగను బోషించుట కగు
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

32

టీ. నులిచెఁ, పెంపరలాడెఁ, నుగ్గాడెఁ, తెగటార్చెను, చక్కా
 డెను, చగచెంచెఁ, చంపెఁ, చెండెఁ, సదమదమొనరించెను, చదిపెను,
 పీచమడంచెఁ, నులిమెఁ, చాఁగఱలాడెను, పిలుకుమార్చెను, పరిమార్చెను,
 ముగియించెను, నులుమునేసెను, అడంచెను, ద్రుంచెను, పొగరుమార్చెను,
 తునిమెను, మడిపెను, మన్నిగొనియెను, రూపుమాపెను, గీటడంచెను, తూలం
 చెను, మలిపెను - ౨౯ సంహరించెను. ప్రోచెను, ప్రోవెను, సాఁకెఁ, కాపా
 డెను, బ్రతికించెఁ, సంతరించెఁ, పెంచెఁ. రూ. పెనిచెఁ, మనిపెఁ.
 రూ. మనిచెఁ, మంచెఁ - ౧౧ రక్షణమొనర్చెను.

సీ. ఇచ్చు తలఁపు మది ♦ యెద మన సనఁ జిత్త
 మగుఁ దమకము మేలు ♦ మరులు బాళి
 తమి వలపు విరాళి ♦ మమత నా మోహ మా
 నాఁడాది యదిసుత ♦ నాటనుండి
 తలనాఁడు నాఁడుమొదలు నాటఁబట్టి యా
 నాఁడున్ని యదిమొదల్ ♦ నాటఁగోలె

యనఁగ దదారభ్య • యనుట కౌ మంచి మేల్
 బాగు లెస్స యన శుభంబు లలరు
 తే. వనట యంగలారుపు వెత • వంత గోడు
 బాద యంగద వగ పనఁ • బరఁగుఁ బీడ
 పదవి సిరి కల్పి యనఁగ సంపదకు వెలయు
 నితము వేరి మిం పన హిత • మెసఁగు సాంబ. 33

టీ. ఇచ్చ, తలఁపు, మది, ఎద, మనసు (ఇది తత్సమముగానున్నది.) -
 గి చిత్తము. తమకము, మేలు, మరులు, బాళి, తమి, వలపు, విరాళి, మమత
 (ఇది తత్సమము.) - ౮ మోహము. నాఁడాది, అదిశుత, నాఁటనుండి, తల
 నాఁడు, నాఁడుమొదలు, నాఁటఁబట్టి, ఆనాఁడున్ని, అదిమొదలు, నాఁటఁ
 గోరె-ఆ ఆదినము మొదలుకొని. మంచి, మేలు, బాగు, లెస్స-౪ శుభము.
 వనట, అంగలారుపు, వెత, వంత, గోడు, బాద (ప్ర. బాధ), అంగద,
 వగపు-పీడ-నొప్పి. పదవి (తత్సమము), సిరి, కల్పి. రూ. కలిమి-3 సంపద.
 ఇతము, పేరిమి, ఇంపు - 3 హితము.

సీ. జతవీడె నెడసె నాఁ • జను విరహము వేరు
 లెనసె బైకొనెఁ బొందె • నేలఁ గలసె
 నన సంగమ మొనర్చె • ననుట కౌ బొలయల్కు
 వెడమోడి యనఁ బేళ్లు • వెలయుఁ బ్రణయ
 కలహమునకు జడ • గాంజ గంజా బంగి
 యనఁగఁ గళంజాహ్వాయంబు లలరు
 మబ్బు లాపిరి కైపు • మ స్తన మత్తత
 భాసిల్లు దొడుసు నుంపడ మనంగ
 తే. భోగవనితకుఁ దగుఁ దెంపి • ముసుకు కుంక
 మాసక మ్మన విధవనామములు నెలఁగు

బైరవాసంబు దోవతి ♦ పంచె యనగ

నిల బహిర్వసనాభిఖ్య ♦ లలరు సాంబ.

34

టీ. జతవీడె, ఎడనె-౨ వియోగమునొందెను. ఎనసెన్, వైకొ
సెన్, పొందెన్, ఏలెన్, కలసెన్-గీనంగమించెను. పొలయలుక, వెడమోడి-
౨ ప్రణయకలనాము. జడ, గాంజ, గంజా, బంగి-ర కలంజము. మబ్బు,
లాహిరి, కైపు, మస్తు-ర మత్తు. తోడును, ఉంపడము-౨ ఉంచుకొన్నస్త్రీ.
తెంపి, ముసుకు, కుంక, మాసకమ్మ-ర విధవ. బైరవాసము. రూ. బయిర
వాసము, దోవతి, పంచె - 3 పయివస్త్రము.

సీ. విచ్చేసె నేతెంచె ♦ వచ్చెను వేంచేసె

నరుదెంచె జనుదెంచె ♦ ననగ నాగ

తునివేరు లగు మగతనము మగంటిమి

గం డనఁ బొరుషాఖ్యలు చెలంగు

గద్దించె నదలించె ♦ గదిమెను నుటిమె నా

గర్జించె ననుట కౌ ♦ గట్టి యుక్కు

చేగ యూట యుదుటు ♦ చేవ యుజపు బిగు

వన దృఢత్వమువేరు ♦ లలరు జట్టి

విలువ రో వెల యనఁ గ్రయాఖ్యలు దనర్చు

గప్రము సిరంబు గంబూర ♦ కప్పుర మన

వెలయుఁ జంద్రంబు వెల్లిగ్రుక్క ♦ గిలుకుపలుకు

రవపలు కనంగ మణితాఖ్య ♦ లవును సాంబ.

35

టీ. విచ్చేసెను, ఏతెంచెను. రూ. ఏగుదెంచెను, వచ్చెను, వేంచేసెను,
అరుదెంచెను. రూ. అరుగుదెంచెను, చనుదెంచెను-౨ ఆగకుండయ్యె. మగ
తనము, మగంటిమి, గండు-3 పొరుషము. గద్దించెను, అదలించెను, గది
మెన్, ఉటిమెను-ర బెదరించెను. గట్టి, ఉక్కు, చేగ, ఊట, ఉదుటు, చేవ,

ఉజువు, బిగువు - ౮ దార్ఢ్యము. జటి, విలువ, రో, వెల-౪ మూల్యము-
క్రయము. కప్రము, సిరము, గంబూర. రూ. గంబూరము, గంబూరము, గం
బూరా, కప్పురము. రూ. కపురము-౮కర్పూరము. వెలిగ్రుక్క, గిలుకువలుకు,
రవపలుకు- 3 రరికూజితము.

సీ. లేమి పేదటికము ♦ లేమిడి లేవడి

నిప్పుచ్చర మిడుమ ♦ నెవ్వ యనగ
దారిద్ర్యనామముల్ ♦ తగు దెస యాత్రము
కడగండ్లు గోరము ♦ కస్తీ బెడద
యడలు చేటన విపదాఖ్యలు వర్తిల్లు
డెక్కెమెగురంగొట్టె ♦ డింకవేనె
బెద్దనిద్దరవోయె ♦ బిద్దె మడినె జచ్చె
జనె గంతుకొనె ద్రుంగె ♦ సమనె నేగె

తే. కూలె నీలై గెడనె డ్రెల్లె ♦ గ్రుంకె బ్రుంకె
దెరలె బోయె ముగినె దేతె ♦ దొరంగె ననగ
బరంగు మృతునిసమాఖ్యలు ♦ బవిరి చుట్టు
వేడె మన వలయాభిధల్ ♦ వెలయు సాంబ.

టి. లేమి, పేదటికము (పేద+టికము-భావార్థకతద్ధితము), లేమిడి,
లేవడి, నిప్పుచ్చరము, ఇడుమ, నెవ్వ - ౭ దారిద్ర్యము. దెస, ఆత్రము.
రూ. ఆత్తరము, కడగండ్లు (నిత్యబహువచనాంతము), గోరము, కస్తీ,
బెడద, అడలు, చేటు - ౯ అవత్తు. టెక్కెమెగురంగొట్టె, డింకవేనె,
బెద్దనిద్దరవోయె, బిద్దె, మడినె, చచ్చె, చనె, గంతుకొనె,
ద్రుంగె, సమనె, నీగె, కూలె, నీలై, గెడనె, డ్రెల్లె, గ్రుం
కె, బ్రుంగె, దెరలె, బోయె, ముగినె, లేతె, దొరంగె-౨౨
మృతిభాంధెను. బవిరి, చుట్టు, వేడెము - 3 వలయుము.

నీ. గమి పాఞ్జు మొత్తము ♦ కదుపు చేరువ బారు
 పిండు కూటువ పరి ♦ దండు దిమ్ము
 గుంపు తుటుము గుమి ♦ గూటు పదు పనంగ
 బృందాఖ్య యగు వెల్లె ♦ వెడలె వెలలె
 వెలువడె ననఁ జేల్లె ♦ వెలయు నిర్గతుఁ డంట
 కెన్నఁడు వాలాయ ♦ మెపుడు నిచ్చు
 లెల్లప్పు డెప్పటి ♦ కేప్రాద్దు నెడవకే
 నా డెప్పు డుడుగక ♦ నాఁ జెలంగు

తే. సంతతాఖ్య కొలము వంగసమ్మ వంగ
 డమ్మనఁ గులాఖ్య వర్తిల్లు ♦ గ్రమ్మట మఱి
 మగుడ వెండియుఁ బలుమఱు ♦ మరల సారె
 తిరుగ ననఁ బునరాఖ్యలు ♦ పరఁగు సాంబ.

37

టీ. గమి, పాఞ్జు, మొత్తము, కదుపు, చేరువ, బారు, పిండు, కూటు
 వ, పరి, దండు, దిమ్ము, గుంపు, తుటుము, గుమి, గూటు, పదుపు - ౧౬
 నమూనాము. వెల్లె, వెడలెను, వెలలె, వెలువడె - ౪ ప్రయాణము
 యొను. ఎన్నఁడు, వాలాయము, ఎపుడు, నిచ్చలు, ఎల్లప్పుడు, ఎప్పటికి,
 విప్రాద్దును, ఎడవక, వినాఁడు, ఎప్పుడు, ఉడుగక - ౧౧ సతతమునదా.
 కొలము, వంగసము, వంగడము - 3 వంశము. క్రమ్మట, మఱి, మగుడక,
 వెండియు, పలుమఱు, మరల, సారె, తిరుగ - ౮ మాటికిమాటికి.

నీ. పంద కోచ పిటికి ♦ పాటుఁబో తనఁగను
 సమరభీరునిపేరు ♦ లమరుచుండు
 విడియము వీడెంబు ♦ వీడ్యము వక్కాకు
 తములము బాగాలు ♦ తమ్ములంబు

నాఁ జనుఁ దాంబూలఁనామముల్ గొనియాడె
 నగ్గించె బొగడె గొండాడె నెంచె
 గై వారమునరించె ♦ నా వినుతికిఁ బేల్లు
 క్రచ్చు కోరిక కోర్కి ♦ యిచ్చు యనఁజే
 తే. నిచ్చు కగు రోసెఁ బరికించె ♦ నెమఁకె దడవె
 వెదకె నారసె నరసెను ♦ వెతకె ననఁగఁ
 దనరు నన్వేషణాఖ్యలు ♦ తన్నెఁ దాఁచె
 నడుగుతాటించె గాల్గచే ♦ నడిచె ననఁగ
 నమరుఁ బదతాడనాభిధానములు సాంబ.

38

టీ. పండు, కోఁచ, పిఱికి, పాఱుబోతు (పాఱు+పోతు)-ర యుద్ధ
 మునకు వెఱచువాఁడు. విడియము. రూ. విడెము, వీడెము, వీడ్చుము, వక్కాకు
 (వక్కలు+ఆకులు.), తములము, బాగాలు, తమ్ములము-ర తాంబూలము.
 కొనియాడెను, అగ్గించెను, పొగడెను, గొండాడెన్, ఎంచెన్, కైవార
 మొనరించెన్ - ౬ స్తోత్రముచేసెను. క్రచ్చు, కోరిక, కోర్కి, ఇచ్చు-ర
 అపేక్ష. రోసెన్, పరికించెన్, నెమకెన్, తడవెన్, వెదకెన్, అరసెను,
 ఆరసెను, వెతకెన్ - ౮ అన్వేషించెను. తన్నెన్, తాఁచెన్, అడుగుతాటిం
 చెన్, కాల్గచేనడిచెన్ - ౪ కాశ్యతోఁ దన్నెను.

సీ. కొమరు చొక్కాటమ్మ ♦ గొనబు చొకారము
 చొక్కము మేలిమి ♦ బోఁక పాలుపు
 నాణెంబు సౌరు విన్నాణంబు తిన్నన
 పరఁగు చొక్కా చెల్వ ♦ మురుపు తనరు
 నగు తియ్య సొనరు చెన్నలరు నలుపు తీరు
 వఱలు జాను చెలంగు ♦ కొఱలు నొనరు

చను తగు నొప్పు నెసంగు ననెడుపేళ్లు
 తగు మంజులమునకు ♦ దండ యొద్ద
 తే. చెంత కుఱంగలి డగ్గర ♦ చేర్వ పొంత
 దాళి సరస కెలను పజ్జ ♦ ప్రాపు వద్ద
 యండ చక్కి గరిడి యన ♦ నమర నౌ స
 మీపనామములు మనోజ్ఞ ♦ రూప సాంబ. 39

టీ. కొమరు, చొక్కాటమ్మ. రూ. చొక్కాటమ్మ, చొక్కటమ్మ,
 గొనబు, చొక్కారమ్మ. రూ. చొక్కారమ్మ, చొక్కమ్మ, మేలిమి, జోక,
 పొలుపు, నాణెము. రూ. నాణెము, సోరు, విన్నాణము, తిన్నన, పరంగు,
 చొక్కా. రూ. చొక్కా, చొక్కా, చెల్లు. రూ. చెల్లుపు, మురుపు, తనరు,
 నగు, తియ్య, పొనరు, చెన్ను, అలరు, నలుపు, తీరు, వఱులు, జాను, చెలంగు,
 కొఱులు, చినరు, చను, తగు, చివ్వ, ఎనంగు - ౪౦ అందమైనది. దండ,
 ఒద్ద, చెంత, కుఱంగలి, డగ్గర. రూ. దగ్గర, చేర్వ. రూ. చేరువ, పొంత,
 దాళి, సరస, కెలను, పజ్జ (ప్ర. పశ్చాత్.), ప్రాపు, వద్ద, అండ, చక్కి,
 గరిడి - ౪౧ సమీపము.

సీ. పిమ్మట దరువాత ♦ బిదప వెన్న వెనుక
 ననంగ బశ్చదభిఃఖ్యలు చెలంగు
 సడలె వదలె ప్రీతి ♦ జాతె వీడె ననంగ
 జ్యోతసమాఖ్య లగు లోచ్చు కొద కడమ
 కులుచ యొచ్చెము తగ్గు ♦ కొంచెము తక్కువ
 కుందు కొదవ లోను ♦ కొద్ది యనంగ
 మెఱయు న్యూనతపేళ్లు ♦ మిక్కిలి యెక్కువ
 యొచ్చు పెల్లుదనము ♦ పెచ్చు మిగుల

తే. హౌ చ్చనగ నధికాభిఖ్య • లెసఁగుచుండుఁ
దొలుతే ముందర ముక్ మున్ను • తొల్లి మునుపు
ముందు మును తొలి యనఁ జనుఁ • బూర్వమునకుఁ
దడవు జా గన నాలస్య • మడరు సాంబ. 40

టీ. పిమ్మట, తరువాత, (తరువాయిశబ్దమునకు సప్తమ్యేకపచ
నము.) పిదప, వెనక, వెనుక - ౧ అనంతరము. సడలె, వదలె,
ప్రీలె, జాఁలె, వీడె - ౧ అవలంబించెను - చ్యుతమయ్యెను. లొచ్చు,
కొద, కడమ, కుటుచ, ఒచ్చెము, తగ్గు, కొంచెము, తక్కువ, కుందు, కొ
దవ, లొను, కొద్ది - ౧౨ స్వల్పము - న్యూనత్వము. మిక్కిలి, ఎక్కువ,
ఎచ్చు, పెల్లుదనము, పెచ్చు, మిగుల, హెచ్చు - ౨ అధికము. తొలుత,
ముందర, ముక్, మున్ను, తొల్లి, మునుపు, ముందు, మును, తొలి - ౩
పూర్వము. తడవు, జాగు - ౩ ఆలస్యము.

సీ. తాటుమాటయ్యెను • దడఁబడె వీడ్వడె
నన విపర్యాసాఖ్య • లమరు సాము
నగము సాఁబా లనఁ • దగు నర్థ మనుటకు
దూఁకొనెఁ జొరఁబాటె • దూటెఁ జొచ్చె
ననఁగఁ బ్రవేశించె • ననుటకుఁ దనరారు
మొత్తెఁ గొట్టెను వ్రేసె • మోదె ననఁగఁ
ప్రహరించె ననుట కౌ • బనిచె ననిచె బుచ్చె
నంపె బుత్తెంచె బొమ్మనియె బంపె
తే. గెలుపుమనె ననఁ బ్రస్థితాఖ్యలు యెలంగుఁ
జాయ పొం తనఁ జోటనఁ • బాయ యిక్క
చక్కి తా వనఁగఁ బ్రదేశసంజ్ఞ దనరు
నంబరనదీలసజ్జటా • డంబ సాంబ. 41

టీ. తాఱుమాఱియ్యెను, తడఁబడెన్, వీడ్వడెన్ - 3 వ్యక్త్యస్త
మాయెను. సాము, సగము, సాఁబాలు-3 అర్థము. దూఁకొనెను, చొరఁబా
ఱెను, తూఱెన్, చొచ్చెన్ - ౪ ప్రవేశించెను. మొత్తెను, కొట్టెను,
ప్రేసెన్, మోఁదెన్ - ౪ ప్రహరించెను. పనిచెన్, అనిచెన్, పుచ్చెన్ (పోవు
ధా. ప్రేరణరూపము.), అంపెను, పుత్తెంచెను, పొమ్మనియెన్, పంపెన్,
గలుపుమనెన్ - ౮ ప్రయాణముచేసిపంపెను. చాయ, పొంతు, చోటు,
పాయ, ఇక్క, చక్కి, తావు - 2 ప్రదేశము.

సీ. అచట నయ్యెడ నందు ♦ నచ్చో నదిగా యట

నచ్చట నక్కడ ♦ నకడ నాడ

నావంక నల్లదె ♦ యనఁ దత్ప్రదేశాఖ్య

లొదవు ముంగల మ్రోల ♦ నెదుట ముందు

ముందట యనఁగ సమ్ముఖము పేల్లు రహించు

నిరుదెస లిరువంక ♦ లిరుగెలంకు

లిరుప్రక్క లిరుమైల ♦ లిరుగ్రేవ లిరుగడల్

సూరె లనెడిపేల్లు ♦ మీలు నుభయ

తే. పార్శ్వనామముల్ వడసెందె ♦ బాళితాఁకె

మైమఱచెఁ గడపట్టె సొమ్మసిలె ననఁగ

మూర్ఖుఁ గొఁ గికురించెను ♦ మోసపుచ్చె

విక్కుచేసె నా వంచనపేల్లు సాంబ.

42

టీ. అచటన్, అయ్యెడన్, అందున్, అచ్చోన్, అదిగా. రూ.
అదె, అటన్, అచ్చటన్, అక్కడన్, అకడన్, ఆడన్, ఆవంకన్,
అల్లదె. రూ. అల్లదిగా - ౧౪ ఆప్రదేశము ముంగల, మ్రోల, ఎదుట,
ముందు, ముందట-గి సమక్షము. ఇరుదెసలు, ఇరువంకలు. రూ. ఇర్వంకలు,
ఇరుగెలంకులు, ఇరుమైలులు, ఇరుగ్రేవలు, ఇరుగడలు, సూరెలు-౯ ఉభయ
పార్శ్వములు. వడసెందె, బాళితాఁకె, మైమఱచె, కడపట్టె, సొమ్మసిల్లె-గి
మూర్ఖుడై. కికురించెను, మోసపుచ్చెన్, విక్కుచేసె-3 వంచించెను.

సీ. నెఱ బీతు దిగు లళ్ళు ♦ వెఱ పదరు బెదరు
 జళ్ళు కెద జడు పన ♦ వెలయు భయము
 కత్తి వా లడిదము ♦ కైదువు నన ఖడ్గ
 మెసఁగు బల్లెము గడ ♦ యీటె చివ్వ
 యనఁగఁ గుంతాఖ్య లౌ ♦ నామెత పండుగ
 పబ్బం బనఁగ నుత్సవమున కలరు
 వంక వంకర సొట్ట ♦ డొం కన వక్రత
 చెలఁగు దుడుకు లూటి ♦ జాలిమి దుండ

తే. గ మ్మనఁగ నుద్ధతాఖ్య లౌ ♦ గాని వల్లె
 మంచిది యనఁగఁ దగు సమ్మతించుటకును
 గుఱుచ యరచట్ట దుత్తాయి ♦ కుబుస మనఁగ
 నమరుఁ గూర్పాసనామధేయములు సాంబ.

43

టీ. వెఱ, బీతు (ప్ర, భీతి), దిగులు, అళ్ళు. రూ. అళుకు, వెఱపు, అదరు, జళ్ళు, బెదరు, ఎద, జడుపు-నిగభయము. కత్తి, వాలు, అడిదము, కైదువు - ౪ ఖడ్గము. బల్లెము, గడ, ఈటె, చివ్వ - ౪ కుంతము. ఆమెత, పండుగ. రూ. పండుగు, పండువు, పబ్బము-గి ఉత్సవము. వంక, వంకర, సొట్ట, డొంక - గి చక్కనిదికానిది-వక్రము. దుడుకు, లూటి, జాలిమి, దుండగము - ౪ దుర్మార్గము. కాని, వల్లె, మంచిది-3 అంగీకరించుటకు గుఱుకు. కుఱుచ, అరచట్ట, దుత్తాయి, కుబుసము - ౪ రవిక.

సీ. పావాలు పావలు ♦ పాపుకో శ్లఁసఁ జెల్లుఁ
 బాదుకాభిఖ్యలు ♦ పాయపోసు
 లూడ్పులు పాపోసు ♦ లుద్దముల్ మెట్లు చె
 ప్ప లనఁగ బాదరక్షలకుఁ దనరు

నంగడి బాజా రంగ విపణి పొల్పు
 గొన మల్లె నారి నా * గుణము పరంగు
 మొన యొడ్డనంగ వ్రాహ్మణమున కగుం బెడబొబ్బ
 యార్పన నట్టహాసాఖ్య లెసంగు
 తే. లావు సత్తువ యనంగ బలంబు చెలంగు
 నట్ట మొండె మనంగ గబంధాఖ్య లలరు
 దూల నవ తీట యనంగ గంధూతి కొనరు
 శంబరాహితమదభిదాండంబ సాంబ.

44

టీ. పావాలు, పావలు, పావుకోళ్లు-3 పాడుకలు(కొయ్యవి). పాయ
 పోసులు, ఊడ్పులు, పాపోసులు, ఉడ్డములు, మెట్లు, చెప్పలు-౬ పాద
 రక్షలు (తోలువి). అంగడి, బాజారు (ఆన్యదేశము)-౨ విపణి. గొనము,
 అల్లె, నారి - 3 అల్లెల్రాడు. మొన, బడ్డు - ౨ నేనలకూటము. పెడ
 బొబ్బ, ఆర్పు-౨ అట్టహాసము-సింహనాదము. లావు, సత్తువ(ప్ర.సత్త్వము)-
 ౨ బలము. అట్ట, మొండెము-౨ కబంధము-కలలేనియొడలు. దూల, నవ,
 తీట-3 దురద-కంధూతి.

సీ. విలు విల్లు సింగాణి * విల్ సింగిణి యనంగ
 గోదండమున కగుం * గోవు కొప్పు
 నా జను ధనురగ్రామంబులు లకోరి
 యంపటి నారస * మమ్ము తీరు
 ములికి సరము కోల * చిలుకు తూ పన శరా
 ఖ్యలు మించు మైమర్పు * కమరు బోడు
 దగళా జిరాయి బొందళము దుప్పటమును
 జిలుకత్తు బం దన * జెలంగు గవచ

తే, మరద మనఁ దే రనఁగ రథం ♦ బమరు హూయలు
బండి కొల్లారుబండి నాఁ ♦ బరఁగుఁ గోశ
తాంగనామముల్ మునికోల ♦ యారెకోల
ముల్లకో లనఁ దోత్రంబు ♦ మొనయు సాంబ. 45.

టీ. విలు, విల్లు, సింగాణి, విల్, సింగిణి-గి ధనుస్సు. కోపు, కొప్పు-
1 వింటికొన. లకోరి, అంపతి, నారసము (ప్ర. నారాచము.), అమ్మ, తీరు-
ములికి, సరము, కోల, చిలుకు, తూపు - 10 బాణము. మైమర్దు. రూ.
మైమఱుపు, కమరు, జోడు, దగళా, జిరాయి, బొందళము, దుప్పటము,
చిలుకత్తు, బందు - 10 కవచము. ఆరదము (ప్ర. రథము.), తేరు-1.
రథము. హూయలుబండి, కొల్లారుబండి. రూ. కొలారుబండి-3 గోశతాం.
గము - గాడి. మునికోల, ఆరెకోల, ముల్లకోల. రూ. ములుకోల - 8.
తోత్రము-వసులనుతోలెడు సాధనవిశేషము.

సీ. దీవట్లు పంజాలు ♦ దివ్వటీల్ దివటీలు

దివియ లనం గరఁదీపిక లగు

నొగ కాఁడిమ్రాఁ కనఁ ♦ దగుఁ గూబరము కాన్క

కానుక సూడిదె ♦ కప్ప మనఁగఁ

గరము పేళ్లగు గద్దె ♦ గద్దియ యనఁగ సిం

హాసననామంబు ♦ లమరు గొఱిజ

గొల్లెనయు గుడారు ♦ గూడార మనఁ దగుఁ

బటకుటీరము నొప్పి ♦ బాద యలఁత

తే. తెగులు తెవు లన రోగాఘ్రి ♦ లగును వెజ్జ

మందరి యనంగ వైద్యనామంబు లెనఁగు

దండ చేరు సరము పేరు ♦ తావడంబు

సరి యనఁగ హరినామముల్ ♦ పొరయు సాంబ. 46.

టీ. దీపట్లు, పంజాలు, దివ్యటీలు, దివటీలు, దివియలు - ౧ చేతిదీపములు. నొగ, కాండిమ్రాఁకు-౨ కూబరము. కాన్క, కానుక. రూ. కానిక, చూడిదె, కప్పము - ౧ ఉపహారము. గద్దె, గద్దియ - ౨ సింహాసనము. గొటిజ, గొల్లెన. రూ. గొల్లియన, గుడారు, గూడారము-౧ పటమంటవము, నొప్పి, బాద(ప్ర. బాధ.), ఆలత, తెగులు, తెవులు - ౧ రోగము. వెజ్జ (ప్ర. వైద్యుఁడు), మందరి - ౨ వైద్యుఁడు. దండ, చేరు, సరము, పేరు, తావడంబు. రూ. తావళంబు, సరి - ౨ హారము.

సీ. సోబె సిబ్బె మనఁ బొల్పును గిలాసము కొంగు
చెఱుగు చుం గన నొప్పుఁ డ జేలముతుద
నెయ్యి నే చము రన డ నెగడు నాజ్యముపేళ్లు
తైలాఖ్య యగు నూనె డ తలచము రన
దివ్వెచమురు నామిదెము నాముదం బన
నేరండతైలాఖ్య డ లెసఁగుఁ గోపు
సారాయి యనఁ జెల్లు డ వారుణీనామముల్
తలపిష్టమున కగుఁ డ దెలికపిండి

తే. గాన్తుపిండి యనంగఁ దక్రంబువెలయుఁ
జల్ల మజ్జిగ యన దధిసంజ్ఞ దనరుఁ
బెరుగు కలు పన గోరంట డ బెల్ల మచ్చు
నా గుడాభిఖ్య లగు జగన్నాథ సాంబ.

47

టీ. సోబె, సిబ్బెము-౨ కిలాసము (దేహముమీఁది యొకవిధమైన తెల్లనిమచ్చలు). కొంగు, చెఱుగు, చుంగు-౩ చీరయొక్కకొన. నెయ్యి. రూ. నేయి, నే, చమురు - ౪ ఆజ్యము. నూనె, తలచమురు-౨ తైలము- నూగులనూనె. దివ్వెచమురు = దీపమునకైనచమురు, ఆమిదెము, ఆముదము- ౩ ఏరండతైలము. గోపు, సారాయి-౨ కల్లు. తెలికపిండి, గాన్తుపిండి.

రూ. గానుగపిండి-౨ తిలపిష్టము. చల్ల, మజ్జిగ-౨ తక్రము. పెరుగు, కలుపు-౨ దధి. గోరంట, బెల్లము, అచ్చు - 3 గుడము.

సీ. ఒడమెలు సొమ్ములు ♦ తొడవు లనంగఁ జెల్లు
భూషణాఖ్యలు విత్తమునకు రూక
ధనము రొక్క మనంగఁ ♦ దనరు మేలుతరంబు
మేల్బంతి కన్నాకు ♦ మీసరంబు
తలకట్టు నాఁగ భాసిలు శ్రేష్ఠనామంబు
లనవుడు నాఁగ నా ♦ ననఁగ నావు
డనంగఁ జెల్లు ననంగ ♦ ననెడిపేరులకు విం
జామరము లన వింజామర లన

తే. జమిడివీచోపు లనఁ జామరముల కౌన
వాతు కల్కండ చక్కెర ♦ పంచదార
కండచక్కెర మేల్పులకండ మనంగ
శర్కరాభిఖ్య లగుచై లచాప సాంబ.

48

టీ. ఒడమెలు (ఇది ద్రావిడము.), సొమ్ములు, తొడవులు - 3 భూషణములు. రూక, ధనము (ఇది తత్సమముగాన నిది యిచ్చటఁజేర్చుటవిచార్యము.), రొక్కము (ప్ర. రుక్తము.)- 3 విత్తము. మేలుతరంబు, మేల్బంతి, కన్నాకు, మీసరము, తలకట్టు-గి శ్రేష్ఠములనుట. అనవుడు, నాఁగన్, నాఁ, అనంగన్, నావుడున్ (ఇవి యనుధాతువు నానంతర్వార్థకతుమున్న ర్థకములు) - గి చెప్పఁగాననుట. వింజామరములు, వింజామరలు, జమిడివీచోపులు - 3 చామరములు. నవాతు, కల్కండ, చక్కెర, పంచదార, కండచక్కెర, మేలుపులకండము - ౬ పంచదార - శర్కర.

సీ. నై కము తోడెము ♦ సన్న మన్నువ జిల్లు
వలిపెము చిలు లేత ♦ కొలఁది యలఁది

యసదు లేజీ బన ♦ నమరు స్వల్పమునకుఁ
 బెను గొప్ప బలు పేరు ♦ పెద్ద దొడ్డు
 గన మన నధికాఖ్య ♦ లొనరుఁ దోరము హొమ్ము
 గమక మొ మ్మనఁగ స్థూలము చెలంగు
 డస్సెఁ గుండె ముడింగె ♦ దాఁకె నుబ్బడఁగెను
 మ్రగ్గెఁ గ్రుంగెను డొంకె ♦ సగ్గె స్రుక్కె
 తే. దగ్గె నన క్షీణదశ కగు ♦ డబ్బు బద్దు
 పొల్లు దబ్బర తాటోటు ♦ బొంకు తవళి
 కల్ల జూ దన ననృతంబు ♦ వేళ్లు వెలయు
 నిలుకడ యనంగ నిరతాఖ్య ♦ నెగడు సాంబ. 49

టీ. నైకము, తోడెము, సన్నము, అన్నవ, జిల్లు, వలిపెము, చిఱు,
 లేత, కొలఁది, అలఁతి, అనదు, లేజీబు - ౧౨ స్వల్పమనుట. పెను, గొప్ప,
 బలు, పేరు, పెద్ద, దొడ్డు, గనము - ౨ ఎక్కువయైనది. తోరము, హొమ్ము,
 గమకము, ఒమ్ము - ౪ స్థూలమైనది. డస్సెక్, కుండెక్, ముడింగెక్,
 తాఁకెను, ఉబ్బడఁగెను, మ్రగ్గెక్, క్రుంగెక్, డొంకెక్, సగ్గెక్,
 స్రుక్కెక్, తగ్గెను - ౧౧ క్షీణదశనొంచెను. డబ్బు, బద్దు, పొల్లు, దబ్బఱు.
 రూ. డబ్బఱు, తాటోటు. రూ. టాటోటు, బొంకు, తవళి. రూ. తవళి,
 కల్ల, జూదు-౧౨ నిజముకానిది. నిలుకడ=నిరతము.

సీ. ఎంచె గణుతిచేసె ♦ నెన్నికనిడె నెన్నె
 ననఁగ గణించుట ♦ కమరుఁ దాల్చి
 నైరణ యోర్పన ♦ శాంతతపే శృగు
 నెన్ని నెమ్మది హాయి ♦ నిమ్మళంబు
 నాఁగ నిరాతంక నామము లగు వెడ
 యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద

యనఁగ శ్రమాఖ్య తౌ ♦ సగ్గలం బాయెను
 మేరతప్పెను మట్టుమీతె మించె
 తే. వెక్కసం బయ్యె నుఱవయ్యెఁ ♦ గ్రీక్కిఱిసెను
 ననఁగ నుత్కృష్ట మనుట కౌ ♦ నావరించె
 నిండె నెగడె వెలసెఁ బర్వె ♦ నిగిడె ననఁగ
 వ్యాప్త మయ్యె ననెడి వేళ్ళ ♦ కలరు సాంబ. 50

టీ. ఎంచెక, గణుతిచేసెక, ఎన్నికనిడెక, ఎన్నెక-౪ లెక్క
 పెట్టెను. తాల్తి. రూ. తాలిమి, నైరణి. రూ. సయిరణి, ఓర్పు. రూ. ఓరు
 పు - ౬ కాంతత. నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱుఱుమది), హాయి, నిమ్మళము - ౪
 నిర్భయము. వెడ, అలయిక, బడలిక, అలపు, నేద-గి శ్రమము. అగ్గలం
 బాయెను, మేరతప్పెను, మట్టుమీతెను, మించెను, వెక్కసమయ్యెను, ఉఱ
 వయ్యెను, క్రీక్కిఱిసెను - ౭ సాంద్రమయ్యెను. ఆవరించెను, నిండెను,
 నెగడెను, వెలసెను, పర్వెను, నిగిడెను-౬ వ్యాపించెను.

సీ. అవసడి యాడిక ♦ యాఱడి సడి అట్టు
 నగడు దూఱన నింద ♦ కమరు మాల్చి
 యలవాటు వాడుక ♦ యలవడు టనఁ బొల్పుఁ
 బరిచయాభిఖ్యలు ♦ పన్నిదంబు
 పందెము జూద మునం దగు ద్యోతంబు
 నిబ్బది నిక్కము ♦ నిలువరంబు
 నిజము నిక్కువ మన ♦ నెగడు సత్యముపేల్లు
 గోర్వంక నెలకూన ♦ గోటినాటు
 తే. నా సఖక్షత మగును దంతక్షతములు
 కెరలు పలునొక్కు వాతెఱుకెంపు పెదఁ

గంటి కెమ్మెవిగుటి యనఁ ♦ గొంగిలి యనఁ

గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాఖ్య లగు సాంబ.

51

టీ. అవసడి, ఆడిక, ఆఅడి, సడి, అట్టు, ఆగడు, దూఱు-2 నింద.
మాల్తి. రూ. మాలిమి, అలవాటు, వాడుక, అలవడుట-గి అభ్యాసము.
బన్నిదము, పంచెము, జూదము (ప్ర. ద్యూతము.)-3 ద్యూతము. నిబ్బది,
నిక్కము, నిలవరంబు, నిజము, నిక్కువము-గి సత్యము. గోర్వంక. రూ.
గోరువంక, నెలకూన, గోటినాటు - ౪ నఖక్షతము. పలునొక్కు, వాతె
అకంపు, పెదవిగంటి, కెమ్మెవిగుటి- ౪ దంతక్షతము-సురతసమయమందలి
దంతములకాటు. కొంగిలి, కవుఁగిలి - ౨ ఆలింగనము చేసికొనుట.

సీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు

భోజనప్రియములు ♦ రాజనమును

గన్నేరు లిప్పపూల్ ♦ గంగాజలంబులు

మట్టకారులు పూలమంజరీలు

పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తైపు

సరులు సంభావులు ♦ చంద్రవంక

లేనుఁగుకొమ్మలు ♦ మానికములు వన్నె

పూలు సీతాభోగము లన శాలి

తే. ధాన్య మెసఁగును దూము ముంత ముకుసంబు

బల్ల కుం చన సోల తవ్వ పడి యడ్డ

గరిసె వుట్టి నెలగ మెడా ♦ కల మనంగ

ధాన్యములు గొల్చువానికి ♦ దగును సాంబ.

52

టీ. నాగకేసరులు, చెన్నంగులు, కురువులు, భోజనప్రియములు, రాజ
నములు, గన్నేరులు, ఇప్పపూలు, గంగాజలంబులు, మట్టకారులు, పూలమం
జరీలు, పెద్దవంకలు, పాలవెల్లులు, ముత్తైపుసరులు, సంభావులు, చంద్రవం

కలు, వీనుఁగుకొమ్మలు, మానికములు, వన్నెపూలు, సీతాభోగములు - ౧౯
ధాన్యభేదములు. తూము, ముంత, ముకునంబు, బల్ల, కుంచము, సోల, తవ్వ,
బడి, అడ్డ, గరిసె, పుట్టి, నెలగ, మెడా, కలము - ఈ ౧౪ ను ధాన్యములను
గొల్పుమానములు - సాధనములు.

క. ఇమ్మనుజవర్గఁ జేసితి

సమ్మదమున దీని వినిన ♦ జనులు భళా చొ

క్కు మ్మనఁగా నెంతయు నన

ఘ మ్మనఁగా మహిని వెలయు ♦ గావ్రత సాంబా.

53

తా. సంతసముతో దీనిని వినినమనుజులు బలె యిది లెస్సగా నున్నది
యనునట్లు ఈమానవవర్గము వైఁకెప్పినతెలుఁగునఁ జేసితిని. ఓసాంబమూర్తి!
యీవర్గ గమ్మని పుడమి వెలయునుగాక.

మానవవర్గ సమాప్తము.

— స్థా వ ర వ ర్గ. —

క. స్త్రీవరదాయక పాయక

దేవరనామాంకితముగఁ ♦ దేటపఱచెదక

స్థావరవర్గము గవితా

భావరసజ్ఞు లేద మెచ్చు ♦ బళుపతి సాంబా.

54

తా. సంపద్యుక్తుడయిన యౌవరదాతా! పశుపతి! సాంబమూర్తి!
కవిత్వభావరసజ్ఞు లగుకవులు మననునందు మెచ్చునట్లు, స్థావరవర్గము తమపేర
సంకీర్తముచేసి చెప్పుచున్నాను; ఆపధరింపుము.

సీ. ఇలతాల్పు గట్టు గొబ్బలి కొండ మల తిప్ప

యన శైలనామంబు ♦ లమరు మంచు

టిలతాల్పు వడకుగుఁబ్బలి దుగ్గికన్నయ్య
 గట్టరాయఁడు బేసికంటిమామ
 చలికొండ వలిమల • పులుచూలితాత నా
 హిమగిరినామంబు • లెసఁగుఁ బసిఁడి
 గట్టు వేల్పులమన్నిఁపట్టు క్రొన్నెలదారి
 సింగిణి యన మేరుఁశిఖరివొల్పు
 తే. విసపుమేతరి బలుఁకెంకి • వెండికొండ
 తెలిమల యనంగ రజతాద్రి • తేజరిల్లు
 బటువుమల తుదగ ట్టనఁ • బరఁగుఁ జక్ర
 వాళగిరిపేళ్లు త్రిభువనఁవంద్య సాంబ.

55

టి. ఇలతాల్పు=భూమిని మ్రోయునది, గట్టు, గుబ్బలి, కొండ, మల,
 తిప్ప-౬ పర్వతము. మంచుటిలతాల్పు (మంచు+ఇలతాల్పు-టుగాగమము)=
 హిమవంతమగు పర్వతము, వడకుగుబ్బలి=చలిగలపర్వతము, దుగ్గికన్నయ్య=
 పార్వతికిఁదండ్రీ, గట్టరాయఁడు=పర్వతములకురాజు, బేసికంటిమామ=శివు
 నికిమామ, చలికొండ=చల్లనిపర్వతము, వలిమల=మంచుగలపర్వతము, పులు
 చూలితాత=తెల్లనందుఁబుట్టిన కుమారస్వామికిఁదల్లిదండ్రీ-మాతామహండు-
 రా హిమవత్పర్వతము. పసిఁడిగట్టు=బంగారుపర్వతము, వేల్పులమన్నిఁపట్టు=
 దేవతలకు వాసస్థానము, క్రొన్నెలదారిసింగిణి=బాలచంద్రుని శిరస్సునఁ దాల్చి
 నవానికి-చంద్రహాళిక్వరునికిఁ ద్రిపురసంచారమున విల్లురూపుధరించినది. 3
 మేరుపర్వతము. విసపుమేతరి బలుఁకెంకి=హాలాహలమును భక్షించినశివునికి
 ముఖ్యస్థానము, వెండికొండ=వెండిపన్నెగల పర్వతము, తెలిమల=తెల్లనిపర్వ
 తము-3 కైలాసపర్వతము. బటువుమల=గుండ నిపర్వతము, తుదగటు=కడ
 కటికొండ - ౨ చక్రవాళపర్వతము.

సీ. కవ్వపుమల తరింగ ట్టన మందరం
 బడరుఁ దూరుపుమల • పొడుపుఁదిప్ప
 మొదటికొండ యనంగ • నుదయాచలం బొప్పుఁ
 బడమటిమల క్రుంకుపుడమితాల్పు
 నా నస్తగిరి కగు • తాయి తా కల్లన
 బ్రస్తరాఖ్య దలిర్పుఁ • బల్లె యూరు
 కుప్పం బనఁగ గ్రామ • మొప్పును బ్రోలు వీ
 డనఁ బట్టణముపేరు • లలరుచుండు

తే. నిరవు టెంకి యునికి యిక్క • యిల్లు గీము
 మనికి పట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు
 నట్టు తా వన మందిర • నామము లగు
 శంబరాహితమదభిదా • డంబ సాంబ.

56

టీ. కవ్వపుమల=దేవతలకుఁ గవ్వమైనకొండ, తరిగట్టు=క్షీరసముద్ర
 మును జిలికినకొండ-౨ మందరపర్వతము. తూరుపుమల=తూర్పుదిశనుండు
 కొండ, పొడుపుఁదిప్ప=సూర్యుఁ డుదయించుకొండ, మొదటికొండ=తూర్పు
 ననుండు కొండ - 3 ఉదయపర్వతము. పడమటిమల = పడమటిదిశనుండెడి
 కొండ, క్రుంకుపుడమితాల్పు=సూర్యుఁ డస్తమించెడి భూధరము - ౨ అస్త,
 మానపర్వతము. తాయి, తా, కల్లు - 3 శిల. పల్లె. రూ. పల్లియ, డారు,
 కుప్పము-3 గ్రామము. ప్రోలు, వీడు-౨ పత్తనము. ఇరవు, టెంకి, ఉనికి,
 ఇక్క, ఇల్లు, గీము (ప్ర. గృహము), మనికి, పట్టు, బిడారు, కొంప, ఇలు,
 నెలవు, నట్టు, తావు (అన్యదేశము), రూ. తావు - ౧౫ నివాసము.

సీ. టెంకాయచె ట్టన • టేమ్మాను నారిక
 డం బన నారికేళంబు దనరు

దాడనఁ దాళ మా ♦ దాళిమ్మ దానిమ్మ
 యన దాడిమియుఁ బొన్న ♦ పొన యనంగఁ
 బున్నాగముఁ దనర్చు ♦ గన్నేరు గన్నేరు
 నాఁగను గరవీరనామము లగు
 రేఁగు రే నన బదరికిఁ జెల్లు మారేడు
 బిలువ మనఁ దనర్చు ♦ బిల్వమునకు

తే. జమ్మి జం బన శమి యగుఁ ♦ జంపకంబు
 దనరు సంపెంగ సంపఁగె ♦ యనఁగ నెల్లి
 యుసిరి యుసిరిక యన ధాత్రి ♦ కొప్పు రాగి
 యనఁగ లా వన నశ్వత్థ ♦ మొనరు సాంబ.

57

టీ. తెంకాయచెట్టు. రూ. తెంకాయచెట్టు, టేమ్మను. రూ. టేమ్మను, నారికడంబు-3 నారికేళవృక్షము. తాడు-౧ తాటిచెట్టు. దాళిమ్మ, దానిమ్మ-2 దాడిమివృక్షము. పొన్న, పొన - 2 పున్నాగవృక్షము. గన్నేరు, గన్నేరు - 2 కరవీరవృక్షము-కస్తూరిబట్టెచెట్టు. రేఁగు, రేను-2 బదరీవృక్షము. మారేడు, బిలువము- 2 బిల్వవృక్షము. జమ్మి, జంబు-2 శమివృక్షము. సంపెంగ, సంపఁగె. రూ. సంపఁగి- 2 చంపకవృక్షము. నెల్లి, ఉసిరి, ఉసిరిక - 3 ఆమలకవృక్షము. రాగి. రావి - 2 ఆశ్వత్థవృక్షము.

సీ. అత్తి మేడి యనంగ ♦ నౌదుంబరం బొప్పు
 మావి మామి డన నామ్రము దనర్చు
 వెలంగ వెలంగ నా ♦ వెలయుఁ గపిత్థంబు
 మల్లె మల్లియ నాఁగ ♦ మల్లిక యగు
 జాజి జాది యనంగ ♦ జాతి యా నేరేడు
 నేరేడు నా జంబు ♦ నెగఁడుచుండుఁ

బాదిరి కలిగొట్టు ♦ నాఁ దగుఁ బాటలి

పొగడ పొవ డన నొప్పును వకుళము

తే. మ్రాకు మ్రాను చెట్టనఁగ ద్రుమంబు చెలఁగు

తీఁగ తీఁగియ లతకూన ♦ తీఁగె యనఁగఁ

దనరు లతపేరు పూవులు ♦ ననలు విరులు

పువ్వు లలరులు నా సుమంబు లగు సాంబ.

58

టీ. అత్తి, మేడి - ౨ అత్తిచెట్టు. మాచి, మామిడి - ౨ మాతవృక్షము. వెలఁగ, వెలంగ - ౨ కపిత్థవృక్షము. మల్లియ, మల్లె - ౨ మల్లెతీగ. జాడి, జాది-౨జాతీలక. నేరేడు, నేరెడు-౨జంబూవృక్షము. పాదిరి, కలిగొట్టు - ౨ పాటలీవృక్షము. పొవడ, పొగడ - ౨ వకుళవృక్షము. మ్రాకు, మ్రాను, చెట్టు - 3 వృక్షసామాన్యము. తీఁగ. రూ. తీవ, తీగియ. రూ. తీవియ, లతకూన (ఇది మిశ్రపదము.), తీఁగ. రూ. తీవె - 2 లత. పూవులు. రూ. పూలు, ననలు, విరులు, పువ్వులు. రూ. పువులు, అలరులు - 2 పుష్పములు.

సీ. మొక్క మోటికి మోసు ♦ మోక మొలక యన

నంకురనామంబు ♦ లలరు నిగురు

తలిరు చిగురు నాఁగఁ ♦ దగుఁ బల్లవాఘ్నిలు

కొన తుద యన నగ్రమునకుఁ బొల్పు

దొఱ తొలి తొట్టి నాఁ ♦ దరుకోటరం బొప్పు

దమ్మి తామ రనఁ గంజమ్మ పరఁగు

దొగ తొవ కలు వనఁ ♦ దగు నుత్పలమునకు

దట్టంబు జొంపంబు ♦ తలుచు జీబు

తే. గుమురు తంపర యన నిబిడము దనర్చు

మొగడ మొగ్గ యనం దగు ♦ ముకుళమునకు

నిఱుకాండంబునకుఁ జేరు ♦ లెసఁగు చెఱకు

కనులుగలమ్రాను తియ్యమ్రా ♦ ననఁగ సాంబ. 59

టీ. మొక్క, మోటిక, మోసు, మోక, మొలక - ౧ అంకురము. ఇగురు, తలిరు, చిగురు - 3 వల్లవము. కొన, తుద ౨ అగ్రము. తొఱి, తొలి, తొఱ్ఱ - 3 కొటరము-వృక్షమునందలిరంధ్రము. తప్పి, తామర-౨ కమలము. తొగ, తొవ, కలువ. రూ. కల్వ - ౪ ఉత్పలము. దట్టము, జొంపము, తఱుచు, బీబు, గుమురు. రూ. గుబురు, తంపర - 2 దట్టమైనది. మొగడ, మొగ్గ - ౨ ముకుళము. చెఱకు, కనులుగలమ్రాను = గణపులుండు నట్టివృక్షము, తియ్యమ్రాను - 3 చెఱకుగడ.

సీ. తెలుపు తెల్లన తెల్ల ♦ తెలి తెల్ల వెలి యన

ధవళవర్ణ మెసంగుఁ ♦ దొవరు తొగరు

కెంజాయ యెలు వెట్టి ♦ కెం పన రక్తవ

ర్ణమగు నల్లన కఱి ♦ నల్ల కప్పు

నలు పన నీలవర్ణము పొల్పుఁ జామనఁ

బసరుచా యన శ్యామ ♦ మెసఁగుచుండు

నల్లిది పసు పనంగ ♦ నగుఁ బీతవర్ణంబు

తేట నున్నన నున్న ♦ తెలివి నునుపు

తే. నిద్ద మన స్నిగ్ధత కెసంగు ♦ నిగ్గు డాలు

మినుకు మిన మించు నిగ తఱ్ఱు ♦ మెఱుఁగు చికిలి

కఱ్ఱకు జిగి రంగు మెఱ పనఁ ♦ బొలుచుఁ గాంతి

నొడ్డు దరి గట్టనఁగఁ గూల ♦ మొనరు సాంబ. 60

టీ. తెలుపు, తెల్లన, తెల్ల, తెలి, వెల్ల, వెలి-౬ శుక్లవర్ణము. తొవరు, తొగరు, కెంజాయ (ప్ర. కెంపు+చాయ), ఎఱుపు, ఎఱ్ఱ, కెంపు-౬ రక్తవర్ణము. నల్లన, కఱి, నల్ల, కప్పు, నలుపు-౧ నీలవర్ణము. చామన, పసరు

చాయ-౨ నలుపు తెలుపు గలిసినవర్ణము. ఆళిది, పసుపు-౨ పీతవర్ణము. తేట, నున్నన, నున్న, తెలిది, నునుపు, నిద్దము (ప్ర. స్నిగ్ధము.)-౬ నిర్మలత్వము. నిగ్గ, డాలు, మినుకు. రూ. మిమ్ము, మిన, మించు, నిగ, తభుకు. రూ. తక్కు, మెఱుంగు, చికిలి, కభుకు, జిగి, రంగు, మెఱుపు-౧౫ కాంతి. ఒడ్డు, దరి, గట్టు-౩ తీరము.

నీ. ఆణి చినుకుఁబూస ♦ పాణి సుప్పాణి ము
 తైము ముత్తియంబు ముత్త్య మనఁ దనరు
 మౌక్తికాఖ్యలు కెంపు ♦ మానికము రతన
 మనఁగ మాణిక్యాహ్వాయంబు లలరుఁ
 బగడము పవడం బనఁగ విద్రుమము పొల్పుఁ
 బక్కిరాయనితాయి ♦ పచ్చ యనఁగ
 మరకతము దలిర్చు ♦ మగతాలు మూలతా
 లన వజ్రము లగుఁ బుల్లంటుతాయి
 తే కప్పతాయి యనఁగ నీల ♦ మొప్ప బిల్లు
 పూరి చిగిరింత యేత్రింత ♦ పానుఁగు గడ్డి
 గఱిక పచ్చిక వెణుతురు ♦ కసపు తుంగ
 విడవలి యనఁ దృణాఖ్యలు ♦ వెలయు సాంబ.

61

టీ. ఆణి, చినుకుఁబూస, పాణి, సుప్పాణి, ముత్తైము, ముత్తియము, ముత్త్యము-౨ ముక్తాఫలము. కెంపు, మానికము, రతనము (ప్ర. రత్నము.)-౩ మాణిక్యము. పగడము, పవడము-౨ ప్రవాళము. పక్కిరాయనితాయి, పచ్చ-౨ మరకతము. మగతాలు, మూలతాలు-౨ వజ్రములు. పుల్లంటుతాయి, కప్పతాయి-౨ ఇంద్రనీలము. పిల్లుపూరి, చిగిరింత, ఏత్రింత, పానుఁగు, గడ్డి, గఱిక, పచ్చిక, వెణుతురు, కసపు (ప్ర. ఘాసము.), తుంగ, విడవలి-౧౨ తృణభేదములు.

సీ. ఎల్లి చుట్టువు గొడు ♦ గెండమలు వనంగ
 ఛత్రంబు దనరు ధ్వజంబుపేళ్లు
 తెక్కము తెక్కెము ♦ తెక్కియము సిడంబు
 పడగ డాలనఁ జెల్లు ♦ నిడివి నిడుద
 సోగ నిడుపు చాఁపు ♦ నాఁగ దీర్ఘమున కౌ
 మలుంగు చాటోలము ♦ మలు వనంగ
 దగుఁ బిఠానాఖ్యలు ♦ జగతి జగిలె తిన్నె
 యరుఁ గన వేదిక ♦ కమరు నేల

తే. ఇల పుడమి మన్ను బువి పంటపలఁతి యనఁగ
 ధరణి కగు విప్పు వెడలుపు ♦ విరివి పఱపు
 వెడఁద యన విస్తరాఖ్యలు ♦ వెలయుఁ బైరు
 ససి యనఁగ సస్యనామము ♦ లెసఁగు సాంబ. 62

టీ. ఎల్లి, చుట్టువు, గొడుగు, ఎండమలుపు (గు)-ర ఛత్రము. తెక్కము, తెక్కెము, తెక్కియము, సిడము, పడగ (ప్ర. పఠాక.), డాలు-
 ౬ ధ్వజము. నిడివి, నిడుద, సోఁగ, నిడుపు, చాఁపు - ౫ దీర్ఘమైనది. మ
 లుంగు, చాటు, పీలము, మలుపు - ౪ మూఁత. జగతి, జగిలె, తిన్నె, అ
 రుఁగు-౪ వేదిక-తిన్నె. నేల, ఇల, పుడమి (ప్ర. పృథివి), మన్ను, బువి
 (ప్ర. భువి), పంటపలఁతి = పంటలిచ్చు నాఁడుది - ౬ భూమి. విప్పు, వెడ
 లుపు. రూ. వెడల్పు, విరివి. రూ. విఠివి, పఱపు, వెడఁద - 2 వైకాల్యము.
 పైరు, ససి - ౨ సస్యము.

సీ. మోడు మొరడు మొద్దు ♦ మోటన స్థాణు వౌ
 బొటియ కలుఁగు బొక్క ♦ బొంద లోయ
 యన బిలాఖ్యలు చెల్లు ♦ నడుసు బురద తొంపి
 యస లనఁ బంకాఖ్య ♦ లెసఁగు మడుఁగు

మడు వన హ్రద మొప్పు • బొడ వన నున్నతం
 బగు గోడ యనంగ గుడ్డంబు పొల్పు
 సోరణగం డ్లన • మీటు గవాక్షము
 మాడుగుల్ మిదైలు • మచ్చు లనంగ
 తే. దారునిర్మితగృహము లొం • దరకసంబు
 బత్తళిక పొది దొన యన • బరంగు దూణి
 పెట్టి మందసమును పెట్టె • పెట్టియ యన
 బేటికాభిఖ్య లగు గుణపేటి సాంబ.

63

టీ. మోడు, మొరడు, మొద్దు, మోటు-ర స్థాబువు - కొమ్మలులేని
 చెట్టు. బొటియ, కలుంగు, బొక్క, బొంద, లొయ-గి బిలము. అడును,
 బురద, తొంపి, అసలు - ర పంకము. మడుంగు, మడువు - ౨. హ్రదము.
 పొడవు - ౧ ఉన్నతము. గోడ-౧ కుడ్డము. సోరణగండ్లు - ౧ గవాక్షము,
 మాడుగులు, మిదైలు, మచ్చులు-3 కొయ్యతో గట్టినయిండ్లు. తరకసము.
 బత్తళిక, పొది, దొన - ర ఆమ్మలపొది. పెట్టి, మందసము, పెట్టె, పెట్టి
 య-ర పేటిక.

నీ. ఎన బోడు మాదిరి • యీడు పురుడు మాదిరి
 సాటి పాటి తరంబు • దీటు దినుసు
 సరి యుద్ది ప్రతి దిన్ను • సవతు పోలిక దొర
 జత యనంగా సదృశమున కెసంగు
 బల్లకి పల్లకి • పాలకి పాల్కి నా
 బల్యంకికాఖ్యలు • పరంగు లాలి
 యుయ్యాల యుయ్యేల • యూయేల తొట్ల బో
 ల యనంగ డోలి కా • హ్వయము లెసంగు

తే. గంకటియు మంచ మనఁ జెల్లు ♦ ఖట్వమునకుఁ
 బీట పలక యనఁగ నొప్పు ♦ బీతమునకు
 బరణియుఁ గరాట మనుపేళ్లు ♦ భరణి కమరు
 నిచ్చెన యనఁగ నిశ్రేణి ♦ నెగడు సాంబ. 64

టీ. ఎన, జోడు, మాదిరి, ఈడు, పురుడు, మాద్రి, సాటి, పాటి,
 తరము, దీటు, దినుసు, సరి, ఉద్ది, ప్రతి, దిన్ను, సవతు, పోలిక, దొర, జత-
 ౧౯ సమానములనుట. పల్లకి, పల్లకి, పాలకి, పాల్కి - ౪ పల్లకి. లాలి.
 ఉయ్యాల. రూ. ఉయ్యాల - ఉయ్యల, ఉయ్యల. రూ. ఉయ్యల-ఉయ్యల-
 ఉయ్యల-ఉయ్యల, తొట్ల, జోల - ౧౧ ఉయ్యల. కంకటి, మంచము - ౨
 ఖట్వము. పీట, పలక-౨ ఆసనము. బరణి, కరాటము- ౨ కాటుకభరణి.
 నిచ్చెన - ౧ నిశ్రేణి - ఎక్కుసాధనము.

సీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ ♦ నొనరు నయస్సంజ్ఞ
 చెంబు రాగి యనఁ దామ్రం బెసంగుఁ
 దగరము కరుగు డానఁగ సీసము రహించు
 కాంస్యంబు వర్తిల్లు ♦ గం చనంగఁ
 ద్రపునామ మమరుఁ బిత్తలి యిత్తలి యనంగఁ
 గుండలు చట్లు మూఁకుళ్లు బుడ్లు
 కడవలు బాసలు ♦ విడతల్ వెస శ్లస
 భాండముల్ తగు నాచు ♦ పాచి యనఁగ

తే. శైవలం బగు నూతులు ♦ బావు లనఁగ
 వెలయుఁ గూపంబులకు గుంట ♦ కొలను కొలకు
 తిరుకొళం బన సరసికి ♦ బరఁగు వాక
 తేలు వంక వాఁ గనఁ జేరు ♦ లెసఁగు సాంబ. 65

టీ. ఉలి, ఉక్కు, ఇనుము - 3 అయము - లోహము. చెంబు (ఇది ద్రావిడము.), రాగి - ౨ తామ్రమనులోహము. తగరము, కరుగుడు - ౨ సీసము. కంచు - ౧ కాంస్యము. పిత్తళి, ఇత్తళి. రూ. ఇత్తడి - 3 త్రపు పనులోహము. * కుండ, చట్టి, మూకుడు, బుడ్డి, కడవ, బాన, పిడత, వెసరు - ౮ మంటికుండలలోభేదములు. నాచు, పాచి - ౨ తైవాలము. పాచితీగ. నూయి, బావి - ౨ బావి. గుంట, కొలను, కొలఁకు, తిరుకొళము (ఇది ద్రావిడపదము.) - ౪ సరస్సు. వాక, ఏఱు, పంక, వాగు - ౪ నది.

సీ. మీల్ మీలు చేపలు ♦ మీనులు తెఱగంట్లు
మచ్చెము లనఁ జెల్లు ♦ మత్స్యములకుఁ
దాఁబేలు తామేలు ♦ నాఁ బొల్పుఁ గూర్తము
నెం ద్రెండ్రకా యన ♦ నెసఁగుఁ గర్పి
యోడ కల మనంగ ♦ నొనరు నావకు వాన
జడి ముసు రనఁగ వర్షమున కలరు
వానతాల్ వడగండ్లు ♦ నా నొప్పుఁ గరకలు
నిసు మన నిసు కన ♦ నిసు వనంగ
తే. మెఱయు నై కతనామముల్ ♦ కురుజుతేనె
పుట్టతేనియ పెరతేనె ♦ పువ్వుదేనె

* కుండ=సాధారణపాత్రము. చట్టి=నోరువెడల్పుగానుండుగిన్నెపం
టిపాత్రము. మూకుడు = మూతపెట్టెడిపాత్రము. బుడ్డి = నోరుసన్నగ
ను బొడ్డువుగాను నుండుపాత్రము. కడవ=నీళ్లు మొదలగునవి తోఁచుచుండ.
బాన=నోరు చిన్నదిగను కడుపు పెద్దదిగను నుండుకుండ. పిడత = చిన్నగిండి
చెంబుపంటి పాత్ర. వెసరు=పండుటకుఁ దగినపాత్ర.

జొంటితేనియ యనఁ దగు ♦ సుమరసంబు

శంబధరనుతసుగుణక♦దంబ సాంబ.

66

టీ. మిను (దీనికి బహువచనము మీలు, మీల్, మినులు), చేఁబ, తెఱగన్ను, మచ్చెము (ప్ర. మత్స్యము.) - ౪ మత్స్యము. తాఁజేలు, తామేలు - ౨ కూర్మము. ఎండ్రీ, ఎండ్రకాయ - ౨ కర్కాటకము. ఓడ, కలము - ౨ నావ. వాన, జడి, మునురు - ౩ వర్షము. వానతాలు, వడగండ్లు - ౨ వర్షోపలములు. ఇనుము, ఇనువు, ఇనుక - ౩ సికత. కురుజులేనె, పుట్టలేనె, పెరలేనె, పువ్వుచేనె (పువ్వు+లేనె) = పుష్పములయందలిలేనె, జొంటితేనె - ౫ మకరందము.

సీ. జముకాణము తివాసి ♦ జంబుకాణ మనంగఁ

గంబళాఖ్య లగు బంగారు హొన్ను

జాళువా పుత్తడి ♦ మేలిమి బంగరు

పసిండి పొన్ను కడాని ♦ పైండి యుదిరి

యన సువర్ణము వొల్చు ♦ నపరంజి కుందనం

బనఁ దప్తకనక మాఁ ♦ దునుక తునియ

చిదురుప చిదురు నాఁ ♦ జెలఁగు ఖండమునకుఁ

బొది ప్రోగు వామియుఁ ♦ బ్రోవు లిట్ట

తే. కుప్ప యన రాశి కగు సజ్జ ♦ యుప్పరిగయు

మహాలు మేడ యనంగ హార్త్య మగుఁ ద్రోవ

దారి తెన్ను తెరు వనఁ బథంబు వెలయు

రవ రజం బన లవముపే ♦ శ్లవ్రను సాంబ.

67

టీ. జముకాణము, తివాసి, జంబుకాణము - ౩ కంబళము. బంగారు, హొన్ను, జాళువా, పుత్తడి, మేలిమి, బంగరు, పసిండి, పొన్ను, కడాని, పైండి. రూ. పయిండి, ఉదిరి-౧౨నువర్ణము. అపరంజి, కుందనము - ౨ పుటము

వేసినబంగారము. తునుక, తునియ, చిదురువ, చిదుర-ర ఖండము. పొది, ప్రోగు, నామి, ప్రోవు, తిట్ట, తుప్ప - ౨ రాశి. సజ్జ, ఉప్పరిగ, మహాలు (ఇది యన్యదేశ్యము.), మేడ - ౪ మార్త్యము. త్రోవ, దారి, తెన్ను, తెరువు-౪ మార్తము. రవ, రజము-౨ కొంచెము.

నీ. అడవి కాన యనంగ ♦ నటవికి దగు వశాసు

తోట సింగారపుఁదోట నంద

వన మనంగను నుపవన మొప్పు నడబావి

డిగ్గియ దొరు వన ♦ దీర్ఘిక తగు

బవ్వలింపుబిడారు ♦ పడుకటి ల్లనఁ గేళి

గృహ మగు బోనపుటిల్లు వంట

యిల్లు సువారంపుటి ల్లనఁ బాకమం

దిరము రాజిలు దగతీర్పు చల్ల

తే. పంది లనఁ జలిపంది లనం దనర్పు

సలిలశాలాభిధలు నీరుచల్ల నీరు

మజ్జిగయు జలతక్రనామములు విసన

కట్ట వీవన యన వృంతక మగు సాంబ.

68:

టీ. అడవి (ప్ర. అటవి.), కాన (ప్ర. కాననము.)-౨ ఆరణ్యము.

వశాసుతోట, సింగారపుఁదోట, నందవనము-3 ఉద్యానము. నడబావి,

డిగ్గియ. రూ. డిగ్గ, దొరువు - 3 దిగుడుబావి. పవ్వలింపుబిడారు, పడుకటిల్లు

(పడుక+ఇల్లు) - ౨ శయనగృహము. బోనపుటిల్లు(బోనము+ఇల్లు)=అన్నము

పాకముజేయునట్టి యిల్లు, వంటయిల్లు, సువారంపుటిల్లు (సువారము+ఇల్లు)=

వంటకైనయిల్లు-మహానసము-పాకశాల. దగతీర్పు, చల్లవందిలి, చలివందిలి-

3 పానీయశాల. నీరుచల్ల, నీరుమజ్జిగ-౨ నీటితోఁగూడిన మజ్జిగ. విసనకట్ట,

వీవన - ౨ తాళవృంతము.

క. భువి నీస్థావరవర్ధను
 సవరణప్రాసినను వినినఁ ♦ జదివిన యమ్మా
 నవులను విద్యామతివై
 భవశాలులఁ గా నొనర్చు ♦ పశుపతి సాంబా. 69

తా. పుడమియందు ఈస్థావరవర్ధను చక్కఁగా వ్రాసినవారును, వినిన వారును, చదివినవారును నీయనుగ్రహమువలన విద్య, మతి, కలిమియొక గలవారగునట్లు చేయుము.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

తిర్యగ్వర్ధు.

క. శ్రీగౌరీపతి నీపై
 బా గౌరీతి రచియింతుఁ ♦ బటుకవితాధా
 రాగతిఁ దిర్యగ్వర్ధును
 వేగమె నిగిడించి ప్రోవఁవే శ్రీసాంబా. 70

తా. కాంతియుతుండవయిన ఓగౌరీనాయకా! నీకంఠముగాచక్కని వైలిని దిట్టమైన కవిత్వధార మెరియఁ దిర్యగ్వర్ధును వేగిరముగా రచియించెదను. దానిని వేగిరముగాఁ గొనసాగించి కాపాడుము.

సీ. నెఱసరి సింగంబు ♦ తెఱమొగము మెకంబు
 మెకములదొర జడఁమెకము బొబ్బ
 మెకము వెడఁదనోటిఁమెకము గుబ్బలివట్ట
 గుట్ట మేనుంగులఁగొంగ యనఁగఁ
 జలఁగు సింహముపేల్లు ♦ పులి చాఱలమెకంబు
 డెరువుఁగాపరి పసిఁతిండిపోతు

మువ్వన్నె మెక మనఁ ♦ బొలుపొందు వ్యాఘ్రంబు

వాపురము పటాణి ♦ వారువంబు

తే. జిక్కి మాపు గుట్టము తేజి ♦ యెక్కిరింత

తత్తడి రవాలు నడగఁడు ♦ కత్తలాని

తురికి బాబా యనఁగ నొప్పు ♦ దురగమునకుఁ

గొమ్మనఁగఁ దనమేరు శృంగమ్ము సాంబ.

71

టీ. నెఱుసరి=కౌర్యముగలది, సింగము (ప్ర. సింహము.), తెఱుమొగముమెకము=విరివిమోముగల మృగము, మెకములదొర=మృగరాజు, ఇడమెకము=కేసరములుగలది, బొబ్బ మెకము=గొప్ప నాదము చేయుమృగము, వెడఁదనోటిమెకము = విశాలముఖము గలమృగము, గుబ్బలిపట్టిగుట్టము = పర్వతపుత్రికి (పార్వతికి) వాహనము, ఏనుఁగులగొంగ = గజకత్తువు-౯ సింహము. పులి, చాఱులమెకము=గీఁతలుగలమృగము, తెరువుగాఁవరి=మార్గమునఁ గాచియుండునది, పసిలిండిపోతు = పసులను భక్షించునది, మువ్వన్నె మెకము=మూఁడువర్ణములు (నలుపు, తెలుపు, పసుపు) గల మృగము - గివ్యాఘ్రము. వాపురము, పటాణి, వారువము. రూ. వార్షము, జిక్కి, మాపు, గుట్టము, తేజి. రూ. తేజీ, ఎక్కిరింత. రూ. ఎకిరింత, తత్తడి, రవాలు, నడగఁడు, కత్తలాని. పా. కత్తళఁడు, తురికి, బాబా-౧౮ అశ్వము, శృంగము-౧ శృంగము.

సీ. సి బృహేనిమెకంబు ♦ గబ్బుచెంపమెకంబు

గొప్పయజ్ఞమెక మెఁక్కుడుమెకంబు

గౌరు చెయ్యిగలమెకము రెండుత్రాగు డే

నుఁగు పలుగొమ్ములు ♦ దగినమెకము

హత్తి బల్లలమెకం ♦ బన దంతిపేళ్ళగుఁ

బుట్టకూటిమెకంబు ♦ బొచ్చుమెకము

వెనుచూపుమెక మెల్లు ♦ వెలిసోటిమెక మన
 భల్లూకనామముల్ ♦ పరఁగు గొరిజ
 తే. గొరిసె యన ఖుర మమరును ♦ గో రనంగ
 నఖము తగు జోడనలు రవనడలు నడ్డ
 వేడెములు పర్వ లనఁ జాట్టు ♦ వేడెము లనఁ
 బంచధారలనామముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

72

టీ. సిద్ధిమేనిమెకము=పాడలుగలమేనితోఁ గూడినమృగము, గబ్బు
 వెంపమెకము = మదగంధముగలమృగము, గొప్పయజ్ఞమెకము=వెద్దపాదము.
 లుగల మృగము, ఎక్కుడుమెకము=రాజులెక్కిడిమృగము, గొరు, చెయ్యి
 గలమెకము=తోండముగలమృగము, రెండుత్రాగుడు = రెండుమాటులుత్రా
 గునది-ద్విభము, ఏనుగు. రూ. ఏనిక, పలుగొమ్ములు దగినమెకము=బండ్ల
 కొమ్ములుగాఁగల మృగము, హత్తి (ప్ర. హస్తి), బల్లలమెకము=గొప్పతల
 గలమృగము-౩ గజము. పుట్టకూటిమెకము=పుట్టకూటిని (చీమగుడ్డతోఁ
 గూడిన పుట్టమంటిని)దినుమృగము, బొచ్చుమెకము=బిడలినిండుగ వెండ్రుకలు
 గల మృగము, వెనుచూపుమెకము, ఎల్లు, వెలిసోటిమెకము-౫ ఎలుఁగు
 గొడ్డు. గొరిజ, గొరిసె - ౨ గిట్ట-ఖురము. గోరు-నఖము. జోడనలు=ధారి
 తములు, రవనడలు=అస్కందితములు, అడ్డవేడెములు=రేచితము, పర్వలు=
 పుతములు, చుట్టువేడెములు=వర్ణితములు-౫ గుఱ్ఱముయొక్క నడకభేదములు.

సీ. పసి గిడ్డి మొద వావు ♦ పసరము తొడు కనఁ
 బశువువేళ్లగు గిబ్బి ♦ బసవఁ డాల
 పోతు నాఁబోతు మూఁపురముదా ల్పెద్దు ము
 క్కంటిమా వన వృషాఁఖ్యలు దనర్చుఁ
 గోడె గిత్త యనంగఁ ♦ గొఱలు నుత్సాఖ్యల
 క్రేపు పడ్డయగూడ ♦ లేగ పెయ్య

యన వత్సనామంబు ♦ లలరును నెనుపెంటి
 బట్టె నా మహిషికీ ♦ బరఁగు దుంత
 తే. దున్న పో తన మహిషమా ♦ దొడ్లు తొట్టు
 పట్టు లనఁగ గోస్థానముల్ ♦ పరఁగు మంద
 కదుపు పదు వనఁ జెలఁగు గోగణము పాగ
 లాయ మన నొప్పు వాజితాళిలకును సాంబ.

73

టీ. వసి, గిడ్డి, మొదవు, ఆవు, పసరము, తొడుకు-౬ పశువు. గిబ్బ, బసవఁడు, ఆలపోతు, ఆఁబోతు, మూఁపురముదాల్పు, ఎద్దు, ముక్కంటిమావు
 = శివునివాహనమైనది - ౭ వృషభము. కోడె, గిత్త - అదిన్నయెద్దు-ఉడుము.
 క్రేపు, పడ్డ, దూడ, లేఁగ, పెయ్య - గి ఆవుదూడ-పశుము. ఎనుపెంటి
 (ఎనుము+పెంటి), బట్టె-మహిషి-గేదె. దుంత, దున్న, పోతు - ౩మహి
 షము. దొడ్డి, తొట్టుపట్టు - ౨ పసులకొట్టము. మంద, కదుపు, పదువు - ౩
 ఆవులగుంపు. పాగ. పా. పాగా, లాయము - ౩ అశ్వశాల.

సీ. సింగంబుగొంగ దఁచ్చియడుగులమెక మ
 నఁగ శరభాఖ్య లొఁ ♦ దగరు జంట
 మొగమువేలుపుతేజి ♦ పొట్టేలు గొటియపో
 తేడిక యన మేష ♦ మెసఁగు నిట్టి
 నులికొమ్మ మెక మన ♦ వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు
 జింక లే డన మృగి ♦ చెలఁగుఁ బిల్లి
 చీలి యనంగ మాఁజ్జాల మాఁ గుండేలు
 చెవులపో తనఁగ రంజిలు శశంబు

తే. నొంటె లొట్టిపిట్ట యనఁగ ♦ నుష్ట మమరుఁ
 గణితి కణఁ జనఁ దనరు గోకర్ణమృగము

పిక్కమక మెండ్రీ మేతరి ♦ నక్క బుద్ధి

మెక మనగ జంబుకాఖ్యలు ♦ మెఱయు సాంబ. 74

టీ. సింగపుగొంగ = సింహమునకువిరోధి, దచ్చియడుగులమెకము = ఎనిమిదికాళ్లమృగము-౨ శరభమృగము. తగరు, జంటమొగమువేలుపులేజీ = రెండుముఖములుగల వేల్పునకు(అన్నికి)వాహనము, పొట్టేలు, గొఱియపోతు. రూ. గొట్టేపోతు. ఏడిక - ౫ మేషము. ఇట్టి, నులికొమ్ముమెకము = మెలికలు దిరిగినకొమ్ములు గలమృగము - ౨ కృష్ణమృగము. జింక, లేడి. రూ. లేటి-౨ ఆడుజింక. పిల్లి, చీలి - ౨ మార్జాలము. కుందేలు, చెవులపోతు-౨ శశము. ఒంటె. రూ. ఒంటియ, లొట్టిసిట్ట. రూ. లొట్టిసిట్ట-లొట్టిసిట్ట-లొట్టిసిట్ట. పా. లొట్టియ-లొట్టె-లొట్టేనుగు-ఒడ్డన్ము. కణితి. రూ. కడిలి, కణజా. రూ. కడజా-ర గోకర్ణమృగము. పిక్కమెకము=పంచన చేయుమృగము, ఎండ్రీ మేతరి = ఎండ్రకాయలనుదినునది, నక్క, బుద్ధిమెకము- ౪ జంబుకము.

సీ. కొమ్మలెంకిమెకంబు ♦ తిమ్మడు వెకిరింత

కొంతి నాఁ గపివేళ్లు ♦ కొఱలుచుండు

జల్లికొంకమెకంబు ♦ సవరంపుమెక మనఁ

జమరికిం జనుఁ బంది ♦ చప్పరింత

కొమ్ముకాఁ డూటమెకమ్ము వేవులమిత్తి

ము నైలమేపరి ♦ మోటుమెకము

వాలుమెకంబు రోబంటరి యొంటరి

ముట్టెమెకము పీటవెట్టుమెకము

తే. ఏకలము గుర్తురిం తన ♦ నెనగు దంపి

పొడమెకము దుప్పి యనఁ బొలుపడరు రామ

మృగము మనుఁబో తనగ బుశ్యమృగము దనరు

బల్లి గౌ శన ముసలికి ♦ బరగు సాంబ.

టీ. కొమ్మలెంకిమెకము=చెట్లకొమ్మలె యునికిపట్టుగాంగల మృగము= శాఖామృగము, తిమ్మడు, వెకిరింత=తన్నెచ్చరించువారిని వెక్కిరించునది, కోఁతి. రూ. కోఁతి - గ వానరము. జల్లికోఁకమెకము=పలుచనివెండ్రుకలు కోఁకయందుఁ గలమృగము, నవరంపుమెకము=నవరములకైనమృగము-అ చమరమృగము. పంది, చప్పరింత=చప్పరించితినునది, కొమ్మకాఁడు=కొమ్మ గలది, డోటమెకము=దృఢమైనమృగము, వేపులమిత్తి = కుక్కలకుశత్రువు, మున్నెలమేపరి = తుంగగడ్డలనుదినునది, మోటుమెకము=*మోటుపయోగింపఁ బడుమృగము, వాలుమెకము=కూరమైనమృగము, హోబంటరి, బింటరి, ముట్టె మెకము = ముట్టెగలమృగము, పీఠవెట్టుమెకము=పల్లముత్రప్పికూర్చుండు మృగము. ఏకలము, గుర్తురింత=గుఱగుఱయని చప్పుడుచేయునది-౧౪ అడవి పంది-వరాహము. పొడమెకము, దుప్పి - ౨ రామమృగము. మనుఁబోతు- ౧ ఋశ్యమృగము. బల్లి, గొలి - ౨ బల్లి.

సీ. తోఁడేలు గొఱియలఁసూ డన వృక మొప్పు
 ముంగిస వెంట్రువ ♦ ముంగి యనఁగ
 బభ్రువు తగుఁ గొక్కు ♦ పందికొ క్కన మూషి
 కకుఁ బొల్చు గాడిద ♦ గాలిగాఁడు
 చలువగుఱ్ఱము తేవుఁజక్కి యన ఖరాఖ్య
 లగు మొఱుఁగుడు జాగిఁలమ్ము గుక్క
 వేపి నా శునకంబు ♦ వెలయును దొండ యూ
 సరవెల్లి యనఁ దగు ♦ సరటమునకుఁ
 తే. జిట్టెలుక యన బాలమూఁషికకుఁ బొల్చు
 నుడుము తేల్ల మేపరి యన ♦ నొనరు చుండు

*మోటు-అనఁగా పందికెడుట మనుష్యాకారముగా నిలిపిన కటట

అశ్యము.

నవని గౌధేరనామధేయములు మహిత

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

76

టీ. తోడేలు, గొటియలనూడు = గొట్టెలకు శత్రువు - ౨ పృక
ము. ముంగిస, వెంట్రువ, ముంగి - ౩ నకులము. కొక్కు, పందికొక్కు - ౨
మూషికము. గాడిద, గాలిగాడు, చలువగుట్టము = చాకలి చలువ చేసినబట్టలు
మోయువాహనము, తేవుజక్కి = చాకిరేవునందుండుగుట్టము - ౫ ఖరము.
మొలుగుండు, జాగిలము, కుక్కు, వేపి - ౪ శునకము. తొండ, ఊసరవెల్లి -
౨ సరట. చిట్టెలక (చిటు+ఎలక) = చిన్న ఎలక - ౧ చుంచు. ఉడుము, తేళ్ళ
మేటరి - ౨ ఉసుము - గౌధేరము.

సీ. తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్న

పిల్లి సాలీఁ డన ♦ రాళ్ళరాసి

గాఁడు గరిమిడియెల్ల యన నాఖువు దగు

నెఱకలు చట్టుపల్ ♦ గలులు తెక్క

లనఁ బక్షములు పొల్పు ♦ లావు లీక'లనంగఁ

బర్ణంబు తగు గువ్వ ♦ పక్కి పిట్ట

పులుఁ గనఁ బక్షికి ♦ వెలయు మదికొలంకు

పులుఁగు తెల్లనిపిట్ట ♦ నలువలేజి

తే. పాలు నీరును వెలినేయుపక్కి యంచ

యన మరాళంబు తగుఁ గెంపుకనులపుల్లు

తలిరుమేతరి సాఁకుడుపులుఁగు మావి

కొమ్మయిలుపుల్లు కోవెల ♦ కోయి లనంగఁ

బరభృతమునామధేయముల్ ♦ పరఁగు సాంబ.

77

టీ. పాదట్టుపురుగు. రూ. పాదొట్టుపురుగు = ఇండ్లలోపలి వాసము
లకు పటెలకు పటెడుబూసిని గలిగించుపురుగు. సన, పిలి. సాలీఁడు - ౪ సాలె

పురుగు. తాళ్ళరాసిగాడు, గరిమిడియెలుక-గొప్పయెలుక. ఎఱకలు, చట్టు
 పలు, గఱలు, తొక్కలు - ర వక్షములు. లావులు, ఈకలు-ఆఈకలు-
 పర్జములు. గువ్వ, పక్కి (ప్ర. పక్షి.), పిట్ట, పులుగు-ర పక్షి. మదికొలంజ
 పులుగు = మానససరస్సునందలిపక్షి, తెల్లనిపిట్ట=తెల్లవర్ణముగలపక్షి, నలువ
 లేజి=బ్రహ్మవాహనము, పాలునీరును వెలినేయుపక్కి, అంచ-గి హంసము.
 శంపుకనులపుల్లు = ఎఱ్ఱనికన్నులుగలపిట్ట, తలిరుమేతరి=చిగుర్లు. తినునది,
 సాంకుడుపులుగు=ఇతరులచే-కాపలచే సాంకటబహుపక్షి-పరభృతము. మాది
 ...పుల్లు=మీమిడికొప్పుయందు వసించుపిట్ట, కోవెల, కోయిల-ఁ కోకిలపక్షి.

సీ. పచ్చతొక్కలపుల్లు ♦ పచ్చవిల్తునిలేజి
 పలుకులపులుగు సాం ♦ జిలుక చిల్క
 యనగ శుకాభిఖ్య ♦ లగు బట్టికాడు గో
 ర్వంక గోరింక గోరంక యనగ
 శారికాహ్వయము లెసంగు నట్టువపిట్ట
 నెమ్మి జొట్టుఁబులుగు ♦ నెమిలి నమిలి
 పురివిప్పియాడెడిపులుగు కన్నులుగల
 పులుగున బర్హికి ♦ వెలయుచుండు
 తే. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ ♦ జక్కవ యన
 గోకనామంబు లగు మంచుగ్రోలుపుల్లు
 నిప్పులను మ్రొంగుపులుగు వెన్నెలపులుగున
 నమరును జకోరనామధేయములు సాంబ.

78

టీ. పచ్చతొక్కలపులుగు=ఆకుపచ్చనితొక్కలుగలపిట్ట, పచ్చవిల్తుని
 లేజి=మన్తధునివాహనము, పలుకులపులుగు=మాటాడుపక్షి, చిలుక, చిల్క-
 గి తొకము. బట్టికాడు, గోర్వంక. రూ. గోరువంక, గోరింక, గోరంక-
 గిశారిక.నట్టువపిట్ట=నాట్యమాడుపక్షి, నెమ్మి, జొట్టుఁబులుగు=జొట్టుగలపక్షి-

శిఖి, నెమలి. రూ. నెమిలి, నమిలి, పురివిప్పియాడెడిపులుగు=పంపాము పచ్చి
యాడుపక్షి, కన్నులు గలపులుగు=నయనమువంటి యాకృతిగల పురిగల
పక్షి - ౧ మయూరము. జంటపిట్ట=ఆలుమగలు గలిసియుండుపక్షి, బటువు
గువ్వ=గుండ్రనిపక్షి, జక్కవ - 3 చక్రవాకము. మంచుగ్రోలుపులుగు =
మంచుపానముచేయుపక్షి, నివ్వలను మ్రింగుపులుగు, వెన్నెలపులుగు - 3
చకోరపక్షి.

సీ. విరితేనెత్రావుడు ♦ మరునల్లె బమిపుర్వు
తుమ్మెద తేటి ముద్దుగలకాళ్ళ
పురు గన ప్రమరంబు ♦ పాలుచు లకోరీలు
బకదారు లొడ్డిలు ♦ పల్లటీలు
పావురములు నేలపల్లటీల్ కూకీలు
పావురా లంతరపల్లటీలు
సురటీ లనంగ బొల్పును గలరవములు
కొక్కెర కొంచయు ♦ గొక్కరాయి

తే. యనగ గ్రాంచాఖ్య లగుఁ గొంగ ♦ యన బకంబు
జాలె జలకట్టె యణుజు వేసడము లగుడు
జావడము వారణము బైరి ♦ సాళువంబు
కనిసెరము చెంచడము డేగ ♦ యనగఁ దనరు
శ్వేనమునకు మునీశ్వరాధీన సాంబ.

79

టీ. విరితేనెత్రావుడు=పూవులతేనెను బానముచేయునది, మరునల్లె=
మన్నును కల్లెత్రాటివంటిది, బమిపుర్వు, తుమ్మెద, తేటి, ముద్దుగలకాళ్ళపు
రుగు=ముండుజంటల (ఆలు) కాళ్ళపురుగు - పట్టుదము-౬ ప్రమరము.
అకోరీలు, బకదారులు, ఒడ్డిలు, పల్లటీలు, పావురములు, నేలపల్లటీలు, కూకీలు,

పావురాలు, అంతరపల్లటీలు, నురటీలు - ౧౦ కపోతములు. కొక్కెర, కొంచ, కొక్కరాయి-3 క్రొంచపక్షి. కొంగ - ౧ బకము. జాలె. రూ. జాలియ, జలకట్టె. రూ. జలకట్టియ. పా. నెలకట్టె, అణుణ. రూ. అడుణ, వేసడము, లగుడు, జావడము, వారణము, బైరి. రూ. బయిరి, సాశువము. రూ. సాశ్వము, కనిసెరము, చెంచడము, డేగ - ౧౮ శ్చేనభేదములు.

సీ. కరువలిమేతరి ♦ కంటివిన్కరి పాము

పుట్టకాఁపరి త్రాఁచు ♦ చుట్టుపురుగు
విసముతాలుపు చిల్వ ♦ బుసపుర్వు నా భోగి
వెలయుఁ జిలువతోడు ♦ వెన్నుపాన్ను
తడవులనిడువఁడు ♦ తరిగట్టుత్రాఁడన
నహిపతి కగు నజ్జయలుఁగువులుఁగు
కొడి పుం జన నొప్పు ♦ గుక్కుటనామముల్
గుడ్లగూబ పగటిగ్రుడ్డి గూబ

తీ. యనఁగ ఘూకాభిధానంబు ♦ లగు లకుముకి
మీనవల్లంకి పొదలిక ♦ మీలగొంగ
యనఁగఁ జను వర్తితకుఁ జేరు ♦ లమరు దివ్వె
యార్పు మిడు తన శలభాఖ్య ♦ లమరు సాంబ. 80

టీ. కరువలిమేతరి = గాలిని భక్షించునది, కంటివిన్కరి = చక్షుశ్రవణము, పాము, పుట్టకాఁపరి=పుట్టయందు వాసముచేయునది, త్రాఁచు, చుట్టుపురుగు = చుట్టుకొని యుండుకీటము, విసముతాలుపు = విషముధరించునది, చిల్వ. రూ. చిలువ, బుసపుర్వు=బుసకొట్టుపురుగు-౧౦ పాము-సర్పము. చిలువతోడు=పాములకుతోడు, వెన్నుపాన్ను=విష్ణువునకు శయనమైనవాడు, తడవులనిడువఁడు = చిరకాలము జీవించియుండువాడు, తరిగట్టుత్రాఁడు = మంధరపర్వతమునకుఁ గవ్వపుఁద్రాడయినది - ర ఆదిశేషుఁడు. అజ్జయలుఁగు

పులుగు = చరణాయుధము, కోడి, పుంజు - 3 కుక్కుటము. గుడ్డగూబ, పగటిస్త్రుడి = దివాంధము, గూబ - 3 ఘూకము. లకుముకి, మినవల్లంకి, పొదలిక, మీలగొంగ = చేపలకువైరి-3 పిచ్చుక. దివ్వెయార్పు=దీపము చల్లార్చినది, మిడుత - ౨ శలభము.

సీ. కాటుకపిట్ట కూకటిగువ్వ యేట్రంత
పులుగులగదుమరి ♦ పోలిగాఁడు
నాఁగ భరద్వాజనానుముల్ తగు గబ్బి
లము గబ్బిడా గబ్బిలాయి చీకు
రా యనంగనుఁ దైలపాయి కాఖ్యలు చెల్లు
మ్రానుదొలుచుపిట్ట ♦ మ్రానుపోటు
వనఁగ దార్వాఘాటమున కగు బెగ్గుర
మన సారసమున ♦ కలరు నీరు
తే. కట్టె నీరుపా మన నలగర్ద మలరుఁ
బుడమిచెవి పాములబిడారు ♦ పుట్ట యనఁగ
మించు వల్లీకనామముల్ ♦ మెట్టు తాప
మెట్టిక యన సోపానాఖ్య ♦ మెఱయు సాంబ. 81

టీ. కాటుకపిట్ట, కూకటిగువ్వ, ఏట్రంత, పులుగులగదుమరి=చతుర్థులకు సంహరించునది, పోలిగాఁడు. రూ. పోలఁడు-౬ భరద్వాజవక్షి. గబ్బిలము. రూ. గబ్బిడము, గబ్బిడా. రూ. గబ్బిలా, గబ్బిడాయి. రూ. గబ్బిలాయి, చీకురా. రూ. చీకురువాయి-౮ తైలపాయిక. మ్రానుదొలుచుపిట్ట, మ్రానుపోటుపు-౨ పద్మంగిపిట్ట. బెగ్గురము - ౧ సారసవక్షి. నీరుకట్టె, నీరుఘాము-౨ నీటిలో పసించుపాము-ఆలగర్దము. పుడమిచెవి=భూమికర్ణము, పాములబిడారు = సర్పగృహము, పుట్ట - 3 వల్లీకము. మెట్టు, తాప, మెట్టిక. రూ. మెట్టిక - 3 సోపానఘ.

సీ. గుమికాడు కాకి నాఁ ♦ గొఱలుఁ గాకముపేళ్లు

గద్ద యనంగ గృధ్రంబు వెలయు

జరగు గుబ్బిలికాడు ♦ సకినాలు వెలయించు

పక్కి పగటిచీకు ♦ వైడికంటి

యనఁ గనకాక్షికి ♦ దనరు జవాది జ

వ్వాజి యనంగ సాంకవము దనర్చు

కస్తూరి వీణెయుఁ ♦ గస్తూరి యనఁ బొల్పు

మృగనాభి చట్టపుమెకము పునుఁగుఁ

తే. బిల్లి యొత్తెడుపిల్లి నాఁ ♦ బేళ్లు వెలయు

గంధిలమునకుఁ జాతకాఖ్యలు దనర్చు

వానకోయిల మబ్బునీరానుపిట్ట

యనఁగఁ గైలాసశైలవిహార సాంబ.

82

టీ. గుమికాడు=మాటముచేర్చునది, కాకి - ౨ వాయనము. గద్ద. రూ. గద్ద - గ గృధ్రము. గుబ్బిలికాడు. రూ. గుబ్బిలి, సకినాలు... పక్కి=కకునములను దెలుపుచు, పగటిచీకు=పగలుకన్నులుదెలియనిది, వైడి కంటి = బంగరువంటికన్నులుగలది-గి కనకాక్షి. జవాది. రూ. జవాది. జవాజి, జవాజి. రూ. జవాజి - గి సంకుమదము - ఒకనుగంధద్రవ్యము. కస్తూరి, వీణె. రూ. వీణెయ, కస్తూరి-రమృగమదము-ఒకదినును సుగంధద్ర వ్యము. చట్టపుమెకము-పునుఁగుచట్టముగల మృగము, పునుఁగుబిల్లి (పునుఁ గు+పిల్లి), ఒత్తెడుపిల్లి-3 ఒకజాతిపిల్లి. వానకోయిల, మబ్బునీరానుపిట్ట= మేఘజలమును ద్రావెడుపక్షి - ౨ చాతకపక్షి.

సీ. పొడకోడి కానపుం ♦ జడవిపుం జన వన

కుక్కుటం బగు బొల్లికోడి నీరు

కోడి యనఁగ జలఁకుక్కుటంబు దలిర్పు
 పిట్ట పిచ్చిక యూరఁబిచ్చిక యనఁ
 దగుఁ జటకమున కౌఁ దాఁటరి చలికాపు
 కప్ప యనఁగ భేకఁ మొప్పు జలగ
 నల్లత్రాగు డన రాజిల్లు జలూకము
 మొగటిపురువు గోడపురువు నల్లి
 తే. నాఁగ మత్కుణ మగు నీవఁ యీఁగ యనఁగ
 మఱికకు నొప్పు ములుపుర్వఁ మంటిలిండి
 తే లనఁగ వృశ్చికంబు వఁ ర్తిల్లు తొచ్చు
 పురుగు దో మన మశకంబు పరఁగు సాంబ. 83

టీ. పాడకోడి, కానపుంజు, అడవిపుంజు-3 వనకుక్కుటము. బొల్లి
 కోడి, నీరుకోడి-2 నీటియందు వసించుకుక్కుటము. పిట్ట, పిచ్చిక, ఊరఁ
 బిచ్చిక (ఊరక + పిచ్చిక) - 3 ఒకదినుపిట్ట-చటకము, దాఁటరి=దుము
 కునది, చలికాపు=వర్షాకాలమునఁ జలికిఁ బుట్టునది, కప్ప - 3 మండుకము.
 జలగ, నల్లత్రాగుడు-రక్తపానము చేయునది-1 జలూకము. మొగటిపురువు,
 గోడపురువు = గోడయందుఁ బ్రాకునట్టిపురుగు, నల్లి - 3 మత్కుణము.
 ఈఁగ, ఈవ - 1 మఱిక. ములుపుర్వఁ=కొండిగలపురుగు, మంటిలిండి=
 మన్న భక్షించునది, తేల - 3 వృశ్చికము. తొచ్చుపురుగు=అడునుమీద
 వాలుపురుగు, దోమ - 1 మశకము.

ప్రీతిని భవదంకిత మా
 నీతిర్యగ్నర్థ జగము లెన్నఁగ లోకా
 తీతం బై పూతం బై
 ఖ్యాతం బై ధరను వెలయుఁ గావుత సాంబా. 84

తా. ఓ సాంబమూర్తీ! నేను భక్తితో సీకంకితముగా నొనర్చిన యీ తిర్యగ్వర్ధ లోకులందఱు గొనియాడునట్లు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయి పావనమై లోకాతీతమై పుడమియందు వెలుగును గాక.

తిర్యగ్వర్ధ సమాప్తము.

నా నా ర్థ వ ర్ధ.

క. శ్రీనాయకసాయక వా

జీనాయకముఖ్యవినుత • నీపేరిట నే

నానార్థవర్ధ జేసెద

నానార్థము లొసంగి ప్రోవు • ననుఁ గృప సాంబా. 85.

తా. త్రిపురసంహారసమయంబున విష్ణువును దూపునుగా జేసికొన్న వాడా! బ్రహ్మాదిదేవతలచే బొగడఁబడువాడా! సీకంకితముగా నానార్థ వర్ధను రచించెదను. నీవు నాకన్నిసంపదల నొసంగి కాపాడుము.

సీ. గుణమున కాటుకు • గోవు నా విలసిల్లు

గోతికి శాఖ కా • గొమ్మ యనంగ

శకలంబునకును మాటకు బలు కన మించు

నిసువును గోవు నా • బసి యనంగ

గఱికిఁ బైపూరికి • గ ప్పన జెన్నొందు

గొట్టుకుఁ గడమ కా • గొఱుత యనంగ

మగగుట్టమునకు గుల్మమున కొ గుం డన

నెలకు జాబిల్లి కా • నెల యనంగ

తే. నూటకును జేవకుఁ దనర్పు • నూట యనంగ

వేడుటకుఁ గాఁకకుఁ దలిర్పు • వేడి యనంగ

నంకమునకు బిడ్డకును గం ♦ దనఁగఁ బరఁగు
లలితమునిమానసాబ్జరోలంబ సాంబ.

86

టీ. 1 కోపు=అల్లెత్రాడు, ఆట. 2 కొమ్మ = ఆడుది, చెట్టుకొమ్మ.
3 పలుకు=కునుక, మాట. 4 చనీ=బాలుఁడు, పసరము. 5 కప్పు = నల్లన,
ఇంటిపైకప్పు. 6 కొఱుత=కొఱు, తక్కువ. 7 గుండు-మగగుఱ్ఱము, గుల్ల
ము. 8 నెల=మాసము(3౦ దినములు.), చంద్రుఁడు. 9 డోట=బలము, నీటి
యూట. 10 వేడి (వేడుభాతువు-క్వార్థకము)=వేడుకొని యనుట,
ఉష్ణము. 11 కందు=కళంకము, బిడ్డఁడు.

సీ. ఈతచెట్టును లోఁతు ♦ నీత యనఁ జెలంగు
నజ్జకుఁ గ్రింది కౌ ♦ నడు గనంగ
మాల్కికి నడత కి ♦ మ్మగు నలవా టన
నమ్మకు నవ్వ కౌ ♦ నవ్వ యనంగ
గాడుగును మఱునాఁడు ♦ నలరు నెల్లి యనంగ
నెఱ్ఱకుఁ దిండి కౌ ♦ నెర యనంగ
విరికి నొప్పుటకును ♦ వెలయు నల రనంగఁ
బేరును దండ యకా ♦ బే రనంగ

తే. నది యనుటకు భంగమున కౌ ♦ నల యనంగ
నాత్రమునకు వృత్తమున కౌ ♦ నక్కఱ య
నాలమునకుఁ బలుకుట కౌ ♦ నని యనంగ
సంబరధునీలసజ్జటాడంబ సాంబ.

87

టీ. 1 ఈత=ఈతచెట్టు(ఇది సమానపదముయొక్క యొకభాగము,
చీనికి ప్రాతిపదికము.), నీటియందుఈడుట. 2 అడుగు=పాదము, క్రిందిభా
గము. 3 అలవాటు=మాలిమి, స్వభావము. 4 అవ్వ=తల్లి, తాతతల్లి, తల్లితల్లి.

5 ఎల్లి = గొడుగు, మఱునాఁడు-రేపు అనుట. 6 ఎఱి (శకటరేఫము) = ఎఱుపు, ఎర (లఘురేఫము) = ఆహారము. 7 ఆలరు = పుష్పము (నామము.), ఒప్పు (క్రియ.). 8 పేరు = దండ, నామధేయము. 9 అల = ఆయనుట (విణ), తరంగము. 10 అక్కఱ = ఆశ్రమము (అలఘురేఫము), అక్కర యను నొక పృతము (లఘురేఫము.). 11 అని = (అనుధాతువు క్తార్థకము. అవ్య.) చెప్పి యనుట, యుద్ధము నామము.

సీ. ములికికి జెలువుకోఁపునకు నల్లనఁ బొల్పు
 నైదును దాను నేఁ నన రహించుఁ
 జెవిసొమ్మనకును దంతువుకుఁ బోఁ గనఁ జెల్లుఁ
 బురిటికి సాటికిఁ బురు డనఁ దగు
 నడవికిఁ జూడమి ఁ కగుఁ గాన యనఁ బొల్పు
 గల్లును తొయియుఁ గల్లనంగఁ
 గంచుకొమ్మనకు శృంగమున కౌఁ గొమ్మనఁ
 బాచికి దొంగ కౌఁ సాఁ చనంగఁ
 తే. గరువలికి దయ్యమునకు నౌఁ గాలి యనఁగ
 ఘటికయును దల్పుమల్కునౌఁ గడియ యనఁగ
 నూటికిని మద్దనమున కౌఁ నూ అనంగ
 జటులదై తేయమదనై లశంబ సాంబ.

88:

టీ. 1 అల్ల. రూ. అలఁగు = బాటము, చెఱువుకట్టయొక్క కొనభాగము. 2 విను = విడు, 'నేను' అనుదానికి రూపాంతరము. 3 బొఁగు = కర్ణభూషణము, దారము. 4 పురుడు = అకౌచము (తాళము), సమానము. 5 కాన = అడవి, కనుధాతువు తుమున్నర్థకము (మాదుటకు అనుట). 6 కల్లు = తొయి, మద్యము. 7 కొమ్మ = కంచుతోఁజేయఁబడినయొక వాద్యవిశేషము, శృంగము. 8 నాఁచు = పాఁచి, దొంగ. 9 గాలి = గాడ్పు, దయ్యము. 10 గడి

యః=ఘటిక (24 నిమిషములకాలము), కలుపుగొల్లెము. 11 నూఱు=పదిపదులు (నామము.), బండమీద నొకవస్తువును రాచుట.

సీ. కడుపుగడ్డయుఁ దూము ♦ నడరు బల్ల యనంగ
 విటివికి శయ్య కౌఁ ♦ బట పనంగఁ
 గొముదికిని మ్రొక్కు ♦ కగు వెన్నెల యనంగఁ
 బగలును గంటు నౌఁ ♦ బగ లనంగ
 నంగళ్లు నొకపోఁగు ♦ నగును బేట యనంగ
 నెమలికి మైత్రి కౌ ♦ నెమ్మి యనంగఁ
 బసుపుతావికి వీధి ♦ కెసంగు వాడ యనంగఁ
 జలికిని గాలి కౌ ♦ వలి యనంగఁ

తే. బట్టునకుఁ గొ మ్మనుటకు నౌఁ ♦ బట్టనంగ
 భేదమునకు మూలమున కౌ ♦ వేఱనంగ
 ఫలమునకు వృద్ధునకుఁ దగుఁ ♦ బం డనంగ
 దాసహృదయకాసారకౌ ♦ దంబ సాంబ.

89

టీ. 1 బల్ల = కడుపులోనిగడ్డ, తూము. 2 బటపు (బఱచుధాతువు కృదంతము)=పాన్పు, వైకాల్పము. 3 వెన్నెల=బోయిత్స-చంద్రునికాంతి, నమస్కారము. 4 పగలు(ఏకవచనము-పగ)=విరోధములు, దినము (ఈయర్థంబున. 'పగలు'అనునదే ఏకవచనము.) 5 పేట=అంగళ్లవరుస, ఒకనూలిపోగు. 6 నెమ్మి=నెమిలి, స్నేహము. 7 వాడ=బసుపువాసన, వీధి, 8 వలి=చలి, గాలి. 9 పట్టు=పట్టువస్త్రము, పూనికి, తీసికొనుము అనుట (ఈయర్థమున విది క్రియ). 10 వేఱు (అలఘురేఫము)=భేదము, వేరు(లఘురేఫము)=చెట్టు వేరు. 11 దండు=ఫలము, ముపలివాడు.

సీ. సాముకూటమునకు ♦ సరస కౌ గరిడి నా
 సౌరును ములికి యకౌ ♦ దీ రనంగఁ

హయశాలకును బాగ ♦ కమరుఁ బాగా యన
 మావి కామ్రమున కొ ♦ మావి యనఁగఁ
 గాహళి కొకచెట్టు ♦ కలరు బూరుగు యన
 జడితికి విరతి కొ ♦ వడి యనంగ
 హాన్నున కుపకృతి ♦ కొనరు మేల్చి యనంగ
 మురువును సొగసు నొ ♦ మురు వనంగ
 తే. గళకునకుఁ గంపకొట కొ ♦ వెలుఁ గనంగ
 మాను మనుటయుఁ దరువు నొ ♦ మా ననంగఁ
 జేవడికిఁ బోలిక కెసంగుఁ ♦ కైవడి యన
 డమరుశూలపాశాంకుశాడంబ సాంబ. 90

టీ. 1 గరిడి=సామచేయుచోటు, సమీపము. 2 తీరు=కాంతి, బా
 లము-ములికి. 3 పాగా=లాయము, తలగుడ్డ. 4 మావి=గుట్టము, మామిడి
 చెట్టు. 5 బూరుగ=కాల్తలీవుక్షము (బూరగ), వాద్యభేదము. 6 వడి=పే
 గము, పద్యమందలియతి. 7 మేలిమి (మేల్చి)=బంగారము, ఉపకారము.
 8 మురువు (మురుగు)=చేతికడియము, అందము. 9 వెలుఁగు=ప్రకాశము,
 వెలుగు=పశువులురాకుండుటకై చేలచుట్టునాటుకంప (ఈయర్థమున అర
 నున్న లేదు). 10 మాను=విడుచు (క్రియ.), చెట్టు (నామము.). 11 కైవడి=
 చేతియొరవడి (సమస్తనామపదము), పోలిక (అవ్యయము).

సీ. ఘూకంబునకుఁ జెవిఁగూబ కొ గూ బన
 శిశువును బులియు నొఁ ♦ జిటుతె యనఁగ
 సంధ్యవార్పుటకు సంజకు సందె యనఁ బొల్పుఁ
 బక్షియుఁ దరువు నొఁ ♦ బాల యనఁగ
 నొకమ్రాకునకు వాలెఁజకు మోవి యనఁ జెల్లు
 రిక్కయు బొట్టు నొఁ ♦ జొక్క యనఁగఁ

గూరకు శ్వాసానఃకుఁ జెలంగు నూర్పన
 హెచ్చు నెక్కుటయు నొక నెక్కు డనఁగఁ
 తే. గుచమునకుఁ దల్పుచీలకు ధిగుబ్బ యనఁగఁ
 బక్కకును గుణపమున కౌ ధిబడు గనంగ
 దళసరికిఁ బర్ణమునకు నొక దళ మనంగ
 శంబరాంకకపర్దావలంబ సాంబ.

91

టీ. 1 గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిలోపలిరంధ్రము. 2 చిఱుత=బిడ్డ, పు
 లి. 3 సంఘ=సంధ్యావందనము, సంధ్యా కాలము. 4 పాల=పాలపత్తి, పా
 లచెట్టు, తీరికవృక్షము. 5 మోవి=వృక్షవిశేషము, పెదవి. 6 చుక్క=న
 క్షత్రము, చిలకము. 7 డొర్పు=కాకము, డొపిరి. 8 ఎక్కుడు=అధికము, ఎ
 క్కుట. 9 గుబ్బ=స్తనము, తలుపుచీల. 10 బడుగు=చిక్కినవాఁడు, పీఠుఁ
 గు. 11 దళము (దేశ్యము)=దట్టమైనది, (సంస్కృతము) ఆకు.

సీ. లే పన మెత్తకు ధిలేపుటకుఁ దనర్పు
 డాలనఁగాఁ గాంతి ధిడాలుఁ బరఁగు
 నా డనఁ దగు నాదిధనమునకు సీమకు
 మిం చన జడలకు ధిమీలుట కగు
 మోడి నా నల్కకుఁ ధిబైడితున్నకుఁ జెల్లు
 బారన బార యీధరాలు నొనరు
 దండ నాఁ జెంతకు ధిదామంబున కెసంగు
 సరి యన దండకు ధిసమమున కగుఁ
 తే. దోర మనఁగను స్థూలము ధిసోముదార
 మమరు నా తీత్తిగయును మాఁగారునగును
 గ్రుడ్డనఁగ నండమున కంధకునకుఁ బొసఁగు
 సంబరతరంగిణీజటాఁడంబ సాంబ.

92

టీ. 1 లేపు=పాన్పు (నామము.), లేపుట (క్రియ). 2 డాలు=కాంతి తెక్కుము. 3 నాడు=ఆదినము (అరసున్నయున్నది.), నాడు=దేశము (అరసున్న లేదు.). 4 మించు = మెఱుపుదీగ (నామము), మీఱుట (క్రియ). 5 మోడి=కోపము, బంగారుతునుక. 6 బార=చాచినరెండుచేతులపొడుపు, పండ్రెండు 7 దండ = సమీపము, పూవులదండ. 8 సరి = దండ, సాటి 9 తోరము=లావయినది-నోముదారము. 10 ఆఱు = ఒకసంఖ్య - ఐదునొక్కటి, రోమావళి. (ఈయర్థమున ఆరు అని యావము.) 11 గుడ్డు = అండము-గుడ్డివాడు.

సీ. కొప్పనంగను వింటిఁకొనకును గబరి కౌ
నెన్ను నా నెన్నున • కెన్నుట కగు
న బ్బనంగను దండ్రీ • కగపడమికిఁ జెల్లు
నప్ప యనఁగఁ దండ్రీ • కక్క కమరుఁ
గలు పన మడిలోనికసపును బెరుంగు నౌ
బా సన నానకు • భాష కలరు
డ బ్బన గివ్వకు • డంబంబునకుఁ బొల్పు
మే లన మరులకు • మెచ్చున కగుఁ

తే. బా లగును ఊరమునకును • భాగ్యమునకుఁ
గవ్వు యనఁ బత్రికకుఁ జెవికవ్వు కెనయుఁ
బాప యన బిడ్డకును గనుఁబాప కెనయుఁ
దాపసోత్తమవినుతికదంబ సాంబ.

93

టీ. 1 కొవ్వ=వింటికొన, స్త్రీలకొవ్వ. 2 ఎన్ను=కంటి (నామము), తలంచు (క్రియ). 3 అబ్బు=తండ్రీ(కళ), దొరకఁగా(ద్రుతాంకము-అబ్బికో అని యావము.), 4 అప్ప=తండ్రీ, అక్క. 5 కలుపు = చేనిలోనికసపు, పెరుగు. 6 బాస=భాష, ప్రమాణము. 7 డబ్బు = డంబము, ధనము, గవ్వ.

8 మేలు=కోరిక, మెచ్చుకొనుట. 9 పాలు=క్షీరము, భాగము. 10 కమ్మ= చెవిసొమ్ము, జాబు. 11 పాప=విడ్డడు, కంటిపాప.

సీ. పెర యనఁగాఁ దేనెపెరకు వింతకుఁ బొల్పు
మెఱుఁ గనఁ గాంతికిఁ మించున కగు
బండ నాఁ దిట్టుకుఁ బలుగుతాఁతికిఁ జెల్లు
బంతి నాఁ జెండును బంక్తియు నగుఁ
బెరుఁ గన దధికిని వృద్ధికిఁ దనరారు
వేట నా గొఱియకు వేట కమరు
వెలి యన బయటికి వెల్లనకుఁ దనర్పు
వీడన వదలును వీడు నలరు

తే. మ బృన్దగ మందుసొక్కును మబ్బును నగు
బులు గనఁగ లాంఛనమునకుఁ బులుగు కొదవు
నా లనఁగ గోవులకు భార్య కతిశయిల్లు
శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

94

టీ. 1 పెర (ల. రే.) = తేనెతెట్టె, పెఱి (అ. రే.)=అన్యధు.
2 మెఱుఁగు=కాంతి, మెఱుపు. 3 బండ=తిట్టు, పలుగుతాయి. 4 బంతి =
చెండు, పరుస. 5 పెరుఁగ = దధి (అరసున్న), వృద్ధియగు (అరసున్న లేదు
క్రియ). 6 వేట=వేటాడుట, గొట్టె. 7 వెలి=బయలు, తెలుపు. 8 వీడు
=వదలు (క్రియ), పట్టణము (సామ.). 9 మబ్బు = మందుసొక్కు, మేఘ
ము. 10 పులుగు=పక్షి, గుఱుతు (అరసున్న లేదు). 11 అలు=గోవులు (బహు
వచనము), భార్య (ఏకవచనము).

సీ. గురు వన నొజ్జకుఁ బరువునకుఁ జెలంగు
నారి నా యల్లకు నాత్తి కైనయు

నూ రనఁ బల్లెకు • నూరువునకుఁ బొల్పుఁ
 దమి యన రాత్రికిఁ • దమికి నమరుఁ
 గరి యన దంతికిఁ • గప్పునకుఁ దనర్చుఁ
 జింత నాఁ దింత్రిణి • చింత యొనరు
 మూల యనఁగఁ గోణమునకు రిక్కకుఁ జెల్లు
 మను వన బ్రతుకును • మనువును నగుఁ
 తే. గూట మన శిఖరమునకు • గుంపున కగు
 జాతి యన నన్వయమునకు • జాతి కెనయుఁ
 బురి యనఁగ నెమ్మితోకకుఁ • బురికిఁ దనరు
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

95

పదము.

సంస్కృతమైనపుడు.

తెనుఁగయినపుడు.

1 గురువు	ఉపాధ్యాయుడు	పరువు
2 నారి	స్త్రీ	అల్లెతాడు
3 ఊరు	తొడ	గ్రామము
4 తమి	రాత్రి	కోరిక
5 కరి	ఏనుగు	కటికనలుపు
6 చింత	విచారము	చింతచెట్టు
7 మూల	నక్షత్రము	కోణము
8 మనువు	ఒకరాజు	బ్రదుకు
9 కూటము	కొండకొన	గుంపు
10 జాతి	జాతిపువ్వు	కొలము
11 పురి	పట్టణము	నెమలిసింఛము.

క. నిస్తులలక్షణకవి యగు

కస్తూరీరంగసుకవి ♦ ఘటియించినయీ

సీస్తుగునాంధ్రనిఘంటు ప్ర

శస్త్రంబై వెలయుఁగాత ♦ జగతిని సాంబా.

96

తా. ఓ సాంబమూర్తి! సాటిలేని లక్షణవేత్త యగు కస్తూరీరంగ
సుకవి రచించిన యామేలగునిఘంటువు పుడమిని ప్రసిద్ధ మై వెలయును
గాక.

క. ఈరుచిరాంధ్రనిఘంటు మ

హారూఢి వహించి మించి ♦ యారవిశేషభూ

తారక మై తారక మై

తారక మూఁ గాత సుకవితతులకు సాంబా.

97

తా. ఓ సాంబమూర్తి! ఈయువయుక్తమయిన తెలుగునిఘంటువు
మిక్కిలి వన్నె కెక్కి, యన్నినిఘంటువులను మీఱి, సూర్యచంద్రనక్షత్రము
లున్నంతవఱకును సుకవిజనులకు పదార్థసందియములను దీర్చి కడలేర్చినదై
శాశ్వతమయి యుండునుగాక.

నానార్థపర్ణ సమాప్తము.

సాంబనిఘంటువు సమాప్తము

—

శ్రీ రస్తు.

సాంబానిఘంటువు

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		ఆగపడెను	51	అడిదము	65
అంగడి	66	అగ్గమయ్యెన్	51	అడియాలము	47
అంగద	57	అగ్గలంబాయెను	71	అడుగు	44, 100
అంగమచ్చము	47	అగ్గి	17	అడుగుకైదు...	} 9
అంగలార్చు	57	అగ్గించెను	61	దునెదారి	
అంచ	93	అచటన్	64	అడుగుతాటించెన్	61
అంచలేజిహాలతి	10	అచ్చంపు...జాణ	8	అడుగు...గలాడు	8
అంజ	44	అచ్చటన్	64	అడుజు	94
అంటుగైకొనియెను	52	అచ్చరలు	25	అడుసు	80
అంబెను	51	అచ్చు	68	అడ్డ	73
అంద	62	అచ్చెరువు	47	అడ్డగించెను	52
అంతరపల్లటీలు	94	అచ్చోట్	64	అడ్డవేడెములు	88
అందగాడు	34	అచ్చోటన్	,,	అడుజు	94
అందున్	64	అటన్	,,	అరివ	46
అంబెను	51	అటమరించెను	54	అత్తమిట్టెను	49
అంపతి	67	అట్ట	66	అత్తి	77
అంపెను	64	అజ్జపులుగు	95	అదరము	42
అకడన్	,,	అడంచెను	56	అదరు	65
అక్క	30	అడలు	59	అదలించెను	58
అక్కజము	47	అడవి	85	అదిగో	64
అక్కడన్	64	అడవికావు	33	అదిమొదలు	57
అక్కర	100	అడవిద్రిష్టరీడు	,,	అదిమత	,,
అక్కతి	53, 100	అడవిపుంజు	97	అజ	64
అక్కు	42	అడిగిన...యావు	25	అనగన్	} 69
అగడు	71	అడిగొట్టు	35	అనపుడున్	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అని	55, 101	అరబార...బిడ్డడు	10	అవనడి	71
అనిబడ్డ...క్రొవ	13	అరసెను	61	అవ్వ	100
అనిచెన్	64	అరికట్టెను	52	అళది	78
అనుంగు	30	అరిగను	54	అళుకు	65
అనెను	49	అరిది	47	అళుకు	
అన్న	30	అరుంగు	80	అసదు	70
అన్నగళ	33	అరుగుదెంచెను	58	అసలు	80
అన్నింటిలిండికాడు	17	అరుదెంచెను		ఆ.	
అన్నులకకూన	46	అరునము	49	అబోతు	89
అన్నవ	70	అఱచెను	51	అకనము	26
అవరంజి	84	అఱచెయ్యి	43	అట	100
అప్ప	30, 105	అఱుత	44	అడన్	64
అప్పననేనెను	49	అఱు		అడెను	49
అబ్బ	30	అల	27, 101	అడిక	72
అబ్బరము	47	అలత	67	అణి	79
అబ్బెను	51	అలతి	70	అత్తరము	59
అబ్బము	47	అలపు	70	అత్తము	
అమరువాడు	34	అలయిక	70	అనవాలు	47
అమవస	26	అలరు	62, 100	అనాడున్ని	57
అమాన		అలరులు	77	అనుకొనెను	52
అప్ప	30	అలరుపిలుకానియన్న	9	అనెను	52, 54
అమ్మ	67	అలవడుట	71, 100	అమనిచెరి	12
అయిదు	54	అలవాటు		అమిదము	68
అయిదువరాలు	30	అలుంగు	101	అముదము	
అయ్య	30	అలుక	22	అమెత	65
అయ్యెడన్	64	అల్లు	101	అరగించెను	48
అరచట్ట	65	అల్లదిగో	64	అరసెను	61
అరవది	54	అల్లె	66	అరు	105

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ఉబ్బడంగను	70 ఎ.	ఎన్నడు	60
ఉయాల	ఎంచెన్	61, 71 ఎన్నికనిడెను	71
ఉయేల	ఎండ	26 ఎన్ను	105
ఉయ్యల	82 ఎండమఱువు	80 ఎన్నెన్	71
ఉయ్యాల	ఎండ్ర మేతరి	90 ఎవుడు	60
ఉయ్యేల	ఎకిమీడు	37 ఎప్పటికిని	
ఉయ్యేల	ఎకిరింత	87 ఎప్పుడు	60
ఉఱవయ్యెను	71 ఎక్కటి	55 ఎమ్మెకాడు	34
ఉఱియెను	55 ఎక్కిరింత	87 ఎర	100
ఉఱిమెను	58 ఎక్కుడు	104 ఎఱ	100
ఉఱువు	55 ఎక్కుడుమొకము	88 ఎఱకలు	93
ఉలక	49 ఎక్కువ	ఎఱువు	78
ఉలి	83 ఎచ్చు	63 ఎఱ్ఱ	78
ఉలివు	51 ఎడకాడు	36, 38 ఎలనాగ	46
ఉవిడ	46 ఎడద	42 ఎలమి	48
ఉసిరి	76 ఎడపక	60 ఎలుకలు	93
ఉసిరిక	ఎడవారు	36 ఎలుగు	88
ఉఱి.	ఎడత్రోవకాపరి	38 ఎలువు	
ఉట	100 ఎడఁబాసెను	51 ఎల్లు	60
ఉటమొకము	91 ఎడనెను	51, 57 ఎల్లచ్చుడు	
ఉడ్పులు	66 ఎత్తరంపు...వక్రీడు	15 ఎల్లి	80, 100
ఉయల	ఎడ 42, 57, 65 ఎల్లదము	7 ఎనంగు	49
ఉయాల	82 ఎడమచ్చగలసామి	64 వ.	62
ఉయేల	ఎదుట	89 ఏకతము	53
ఉయేల	ఎద్దు	82 ఏకలము	91
ఉరఁబిచ్చిక	97 ఎన	58 ఏగుఁబెంచెన్	58
ఉరు	75, 107 ఎనసెన్	54 ఏగును	59, 54
ఉర్పు	104 ఎనిమిది	89 ఏత్తిరింత	96
ఉసరవెల్లి	92 ఎనుపెంటి		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఏడిక	96	ఒండు		క.	
ఏడు	54	ఒకటి		కంకటి	82
ఏడ్వెన్	50	ఒకడు		కంచము	50
ఏడ్వె	55	ఒక్కడు		కంచు	83
ఏతెంచెను	58	ఒకింతవేడి		కంటివిస్కరి	95
ఏనాడు	60	ఒచ్చెము		కంటు	55
ఏనిక	88	ఒడమెలు		కండచక్కెర	69
ఏను	54, 101	ఒడయందు		కందు	31, 100
ఏనుంగు	88	ఒడలు		కందు...సీడు	14
ఏనుంగులగొంగ	86	ఒడ్డిలు		కటికలు	} 33
ఏనుంగుకొమ్మలు	73	ఒడు	79, 66	కట్టికలు	
ఏప్రాద్దు	60	ఒత్తెడుపిల్లి		కట్టువిడుపు	52
ఏరాలు	30	ఒద్ద		కడ	26
ఏఱు	83	ఒనరు		కడఁజు	90
ఏఱులమగఁడు	23	ఒప్పు	62, 101	కడకేఁగెన్	52
ఏలిక	37	ఒమ్ము		కడగండ్లు	59
ఏలెన్	57	ఒయ్యారి		కడపట్టెను	64
				కడను	63
ఐ		ఓ.		కడలియల్లుండు	7
ఐదు	54	ఓగిరము		కడలివెన్న	14
		ఓడ		కడవలు	83
ఐంజలి	53	ఓరెము		కడవసము	43
ఐంటరి	91	ఓరుపు		కడవారు	36
ఐంటికాడు	33	ఓర్పు		కడాని	84
ఐంటిపల్లుదొర	4	ఓల		కడిది	90
ఐంటిజంఁడ... కాడు	33	ఓలము		కడుపు	42
ఐంటియ	} 90	ఔ.		కణఁజు	90
ఐంటె		ఔనుకాడు		కణితి	,,
				క కలాని	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కత్తకుండు	87	కప్పు...మరుండు	11	కలము	84, 73
కత్తి	65	కప్పుతోవరి	17	కలసెను	51, 58
కత్తెరదొంగ	38	కప్పుడేవ...న్న	20	కలికి	46
కదలిక	47	కప్పుముత్తైదువ	9	కలిగొట్టు	77
కదలెను	55	కప్పుతాయి	79	కలుంగు	81
కదుపు	60, 89	కప్రము	59	కలుంగు...పాయి	4
కన్	41	కబ్బపునేతరి	32	కలుపు	69, 105
కనులు	48	కమరు	66	కలుములగ...న్ద	12
కనియెను	52	కమ్మ	106	కలుములచెలి	9
కనిసెరము	95	కమ్మవిల్తుండు	12	కలువ	78
కను	41	కయి	42	కలుచడము	45
కనుగొనెను	52	కయ్యము	55	కలువలనూడు	13
కనుబొమ	42	కర	47	కల్కండ	69
కనులుగలమాను	78	కరాటము	82	కల్లి	57
కనెను	52	కరి	107	కల్ల	70
కన్నాడు	38	కరుగుండు	63	కల్లరి	35
కన్నది	30	కరువలి	17	కల్లరిండు	38
కన్నయ్య	30	కరువలిమేతరి	95	కల్లు	75, 101
కన్నాకు	69	కఱకం...కము	14	కల్వ	78
కన్నియ	30	కఱకంతుకలయేలు	21	కవ	53
కన్ను	41	కఱకంతురాణి	10	కవుంగలి	72
కన్నులు...పులుంగు	94	కఱి	73	కవ్వడి	22
కన్నుల...విల్తుండు	12	కఱివల్వప్రొడ	20	కవ్వపుమల	75
కన్నె	30	కఱివేల్పు	7	కవ్వపుమలదాల్చు	7
కపురము	59	కఱ్ఱి	22	కనపు	79
కప్ప	78	కఱివేస్తె	7	కస్తె	59
కప్పుము	63	కలను	55	కస్తరి	97
కప్పు	97, 100	కలవదారి	20	కస్తూరి	,,
కప్పుటే...టి	6	కలవదాల్చులు	29	కళాసము	43

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కభుభ	79	కుంఠెనక త్రియ	39	కూకలు	94
కా		కుంఠెనకాడు	36	కూటము	107
కాంచెను	52	కుండలు	83	కూటు	60
కాఁపులు	29	కుందనము	84	కూటువ	60
కాఁడిమాను	68	కుందు	63	కూడు	49
కాకి	97	కుందెను	70	కూడెన్	51
కాటుకపిట్ట	96	కుందెలు	90	కూన	31
కాన	35, 101	కుందేలు	90	కూర్కిడెను	48
కానపుంజు	97	కుక్క	92	కూర్చియిచ్చుమిటారి	39
కాని	65	కుచ్చితుఁడు	35	కూర్చువాఁడు	36
కానిక	68	కుడిచెను	48	కూలెను	59
కానుక	68	కుడుముదాల్పు	4	కూళ	34
కాన్క	65	కుత్తుక	44	కె.	
కాపాడెన్	56	కుప్ప	85	కెంగేలు	42
కాయకన్మేటి	19	కుప్పము	75	కెంజాయ	78
కార్పారి	37	కుబునము	65	కెంపు	78, 79
కార్లచేనడచెను	61	కురుజులేనె	84	కెంపుకనులపులుగు	92
కి.		కురుపులు	72	కెడనెను	59
కిటరించెను	64	కుఱిగలి	62	కెమోట	42
కిత్తు	17	కుఱుచ	32, 63, 65	కెమోవిగుఱి	72
కినుక	48	కుఱుపు	43	కెలను	72
కిన్న	48	కుఱ్ఱి	31	కె.	
కి.		కూ.		కేలు	42
కిలుగంటు	40	కూఁకటి	40	కె.	
కిల్లుడి	40	కూఁకటిగుప్ప	96	కె	42
కు.		కూఁత	51	కెదువు	65
కుంక	58	కూఁతకైదువు	19	కెపు	67
కుంచము	73	కూఁగు	31	కె	
		కూఁతురు	31	కె లాటకాఁడు	35

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కైవడి	103	కొమిర	39	కోర్కె	61
కైవారమునరించెను	61	కొమ్మ	46, 100	కోల	67
కైసరుడు	32	కొమ్మ...మెకము	91	కోపెల	93
కొ.		కొమ్మకాడు	91	కొ.	
కొంగ	95	కొమ్మ	101	కొంగలి	72
కొంగు	68	కొఱత	100	కొను	41
కొంచ	95	కొఱలు	62	క్రచ్చు	61
కొంచుమల...కాడు	11	కొఱవితాల్పు	25	క్రచ్చుటించెను	55
కొంచెము	63	కొలఁత	83	క్రచ్చుటన్	60
కొండ	74	కొలఁది	70	క్రచ్చెను	47
కొండకొక్క...దణి	16	కొలను	83	క్రక్కలు	32
కొండాడెను	61	కొలము	60	క్రక్కిరిసెను	71
కొండికవాడు	31	కొలారుబండి	67	క్రక్కిడి	22
కొంప	75	కొలిమి	44	క్రక్కిచెలిలేరు	21
కొక్కరాయి	95	కొల్లగాడు	38	క్రంకె	52, 59
కొమ్మ	92	కొల్లారుబండి	67	క్రంకు...తాల్పు	75
కొక్కర	95	కొల్పు	50	క్రంగును	70
కొట్టెను	51	కో.		క్రేపు	89
కోడుకు	31	కోఁతి	91	క్రొన్నెల...సింగిడి	74
కోద	63	కోక	44	క్రొమ్మడి	40
కోదవ	63	కోచ	61	క్రొవ్వెద	40
కోద్ది	63	కోడి	95	క్రొఁతి	91
కోన	78	కోడె	89	క్రొలెను	54
కోనియాడెన్	61	కోడెకాడు	34	గ.	
కొప్పు	41, 67, 105	కోపు	67, 68, 100	గంగాజలములు	72
కొమరాలు	39	కోమటి	29	గంజా	58
కొమరిత	31, 39, 46	కోయిల	93	గంజి	53
కొమరు	62	కోర	50	గండు	58
కొమరుడు	31	కోరిక	61		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గంతుకొనె	59	గణలిచేసె	71	గా.	
గందభు...కాడు	18	గడిమె	58	గాడు	45
గంబురము	59	గడ్డ	97	గాంజ	58
గంబురా	59	గర్జించెను	58	గాడిద	92
గంబూర	59	గర్జియ	65	గాడ్డ	92
గంబూరా	59	గర్జవ	43	గాడ్డు	18
గగురుపాత్ర	49	గర్జ	68	గాడ్డుటరదపుదొర	12
గగురుపాడిచె	49	గనము	70	గాణ	35
గగుర్పాడిచె	49	గన్నెరు	76	గాన్దసిండి	68
గగురుపాడిచె	49	గన్నేరులు	72, 76	గాము	25
గజముచ్చ	35	గబ్బిడా	96	గామిలదొర	6
గట్టి	55	గబ్బిడాయి	96	గాలి	18, 25, 101
గట్టిమనసువాడు	35	గబ్బిలా	96	గాలిగాడు	92
గట్టివాయి	32	గబ్బిలాయి	96	గాలితండ్రి	26
గట్టివైసుది	39	గబ్బు...మెకము	88	గి.	
గట్టు	74	గబ్బు...సామి	4	గింటెము	44
గట్టురాకొమరితె	9	గమకము	70	గిట్ట	88
గట్టురాకొమరునికా		గమి	60	గిడిగిడి	50
చిననేర్పరి	23	గయ్యూళి	32	గిడ్డ	32
గట్టయేలికమనువాడు	11	గరాను	35	గిడ్డి	89
గట్టరాయడు	74	గరిడి	62, 103	గిత్త	89
గడ	65	గరిత	46	గిన్నె	50
గడము	43, 35	గరిమిడియెలుక	93	గిబ్బరాతు	5
గడి	47	గరిసె	78	గిబ్బసిపాయి	19
గడిదొంగ	38	గరుడిరాతు	7	గిబ్బి	89
గడియ	162	గటిక	79	గిఱక	32
గడించుచాన	39	గణులు	39	గిలుకుపలుకు	59
గడుసరి	35, 55	గలివిలి	51	గి	
గడ్డి	79	గవురు	88	గిటదగించె	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గీము	75	గుఱుతు	47	గోతీయచోతు	90
గు.		గుఱ్ఱము	87	గోక్తాపోతు	90
గుంజిళ్లు పెట్టింతుకొను		గువ్వ	95	గొల్లియన	68
మేటి	4	గుళ్ళగుఱు	96	గొల్లెన	68
గుంట	83	గు.		గో.	
గుండు	100	గుఱారము	68	గోటినాటు	72
గుంపు	60	గుఱు	96, 104	గోడ	81
గుఱు	32	గె		గోడపురువు	98
గుఱువేల్పు	4	గెలుపు...లాండు	22	గోడు	57
గుఱువేల్పుతండ్రి	6	గెలుపుమనెక్	64	గోణముదారి	33
గుఱారము	68	గే.		గోతి	46
గుఱారు	68	గేదె	89	గోరము	89
గుడ్డగుఱు	96	గేస్తు	33	గోరంక	93
గుదెతాల్పు	17	గొ.		గోరంట	69
గుడ్డ	45	గొంతు	44	గోరింక	93
గుఱురు	76	గొడుగు	80	గోరు	88
గుబ్బ	104	గొనఱు	62	గోరువంక	93, 72
గుబ్బలి	74, 97	గొనము	66	గోర్వంక	72
గుబ్బల	45	గొప్ప	70	గోల	31
గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము	87	గొప్పబొజ్జగలాండు	4	గోవాండు	34
గుబ్బలి	97	గొప్ప...మెకము	87	గొ.	
గుబ్బలికాండు	97	గొబ్బునెక్	47	గొద	43
గుబ్బెత	46	గొబ్బులు	50	గొరు	88
గుమి	60	గొరిజ	88	గొలి	91
గుమికాండు	97	గొరిసె	88	గొ.	
గుమరు	78	గొరువంక	92	గొక్కునెక్	47
గురువు	107	గొటిజ	68	గొడ్డి	34
గురురింత	91	గొటియలనూద	92	గొడ్డు	105
గుఱుకగొనియె	49				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గర్జ	97	చనెను	54	చి.	
చ		చన్నులు	45	చింత	107
చగిడు	45	చప్పరింత	91	చిందము	19
చందమామ	14	చప్పడు	51	చికిలి	79
చందు	14, 26	చమిరు	68	చిక్కు-పడెన్	5
చందునయ	23	చలికాపు	97	చిక్కున్	51
చందువా	45	చలికొండ	73	చిగిరింత	79
చంద్రవంకలు	72	చలిదాయ	13	చిగురాకువిలుకాడు	12
చందె	56	చలిపందిలి	85	చిగురు	78
చక్కదనము	35	చలివెల్లు	14	చిగురుఁబోడి	36
చక్కాడె	56	చలునగుఱ్ఱము	93	చిచ్చు	17
చక్కి	62, 64	చలువజోలి	14	చిత్తైలుక	92
చక్కుపడగ	54	చల్ల	92	చిదుర	85
చక్కిర	69	చల్లపందిలి	85	చిదురుప	85
చక్కిరిపిటిజోడు	12	చవుక	49	చిదుర	85
చచ్చె	59	చా		చినుకుఁబూస	79
చట్టపుమొకము	97	చాఁగఱలాడె	49	చిన్న	31
చట్టము	43	చాఁపు	80	చిన్నిపు	50
చట్టపలు	93	చాఁము	50	చిరుత	31
చట్టి	83	చాగరతనము	25	చిఱు	70
చదలు	26	చాచులు	45	చిఱుత	31, 104
చదలువాక	22	చాటు	80	చిఱుతోడ	43
చదలులొడుపు	25	చాన	45	చిలుక	93
చదివె	56	చామ	46, 39	చిలుకు	67
చదులలేని	53	చామన	78	చిలుకరాకు	12
చదువరులు	32	చాయ	64	చిలుకలకొలికి	46
చను	62	చాయ పెనిమిటి	13	చిలుకకు	67
చను దెంచెను	58	చాముల మొకము	87	చిలుమునాలు	31
చనులు	45			చిలువ	95

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చిలువజం దెములమేటి	4	చుట్టుకొనెన్	51	చెప్పలు	66
చిలువపానుపుదంట	7	చుట్టువాలు	19	చెప్పెను	49
చిలువబోనంపుఁ బులుగు		చుట్టువు	80	చెయి	42
రాతు	11	చుట్టువేడెములు	88	చెయ్యిగలమొకము	88
చిలువమేతరి	21	చులుక	49	చెయ్యలు	48
చిలువకేండు	95	చుల్క	45	చెఱుగు	45, 68
చిల్క	93	చుల్ల	41	చెఱుగు	68
చిల్వ	95	చున్ది	52	చెఱుగుమానెన్	52
చివురు	78	చూ.		చెలగు	62
చివ్వ	55, 65	చూప్పి	32, 46	చెలి	31
చీకటిగొంగ	13	చూపు	50	చెలికాండు	31
చీకటులమిత్తి	14	చె.		చెలిమరి	31
చీకు	34	చెంగవాలు	35	చెలియ	30
చీకురాయి	94	చెండిపాతు	56	చెలయలు	62
చీకురువాయి	96	చెండె	94	చెల్లువు	31
చీర	44	చెంచడము	51	చెల్లె	30
చీలి	90	చెంత	42	చెల్లెలు	20
చు		చెంచెన్	42	చెలిటి	36
చుంగు	68	చెంచ	77	చెలియొక్కె	49
చుంచుకురులు	40	చెంబు	40	చెవులు	41
చుక్క	104	చెక్కలి	35	చెవులపాతు	90
చుక్కలగమికాండు	14	చెక్కు	65	చే.	
చుక్కలలోవ	26	చెట్టు	35	చేకలు	48
చుక్కలు	27	చెడిచె	35	చేచ	84
చుట్టపురుగు	95	చెడుగు	72	చేకూర్పు	50
చుట్టములు		చెదరు	62	చేక	58
చుట్టలు	36	చెనటి			
చుట్టాలు		చెన్నంగులు			
చుట్టు	59	చెన్న			

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

121

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చేఁటవీనులదణి	4	చా.	జగిత	80	
చేటు	59	చా	53	జట్టి	59
చేడియ	46	చాక	49	జడ	58
చేపడెన్	51	చాకము	53	జడదారి	19
చేమోడ్పు	50	చాదంతి	23	జడదారికస్పాప	14
చేయి	42	చావంచ	53	జడదారి... కోడి	16
చేర	44	చావంచ... దంట	12	జడలదారి	33
చేరు	68	చావంచ... హేబు	5	జడమెకము	86
చేరువ	60, 62	జ.	జడి	84	
చేర్వ	62	జంట	53	జడితి	47
చేప	59	జంట... తేజి	90	జడిసామి	18
చేవాడికాఁడు	38	జంటప్పిట్ట	94	జడుపు	65
చొ.		జంత	32	జత	82
చొకా	62	జంబు	76	జతవీడె	58
చొకాటము	62	జంబుకాణము	84	జన్నంపుదిందులు	23
చొకారము	62	జక్రవ	94	జన్నంపుఁ బగవాఁడు	5
చొక్క		జక్రవచంటి	46	జన్నిగట్టులు	28
చొక్కటము		జక్రవపగవాఁడు	14	జమిలి	53
చొక్కము		జక్రవలయంటు	13	జమిడి	
చొక్కా	62	జక్ర	87	జమిలితల్లులబిడ్డ	4
చొక్కాటము		జక్రని	34	జమిడి... మేటి	12
చొక్కారము		జక్రలదొరనేస్త	5	జమిడివీచోపులు	69
చొచ్చెన్	}	జక్రలపాదుసా	19	జము కాణము	84
చొఱఁబాఱెన్		జగడము	55	జముఁడు	17
చో.		జగతి	80	జమునగొంగ	21
చోటు	64	జగముకన్ను	13	జమునదోడు	17
చోట	31	జగము... మేటి	8	జమునయ్య	13
				జమ్మి	76
				జరిగను	55

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జలకట్టియ	95	జావడము	95	జేన	44
జలకట్టె		జాభవా	84	జ్ఞా.	
జలఁగ	97	జాభవా...కాఁడు	5	జ్ఞాంపము	78
జల్లితోఁకమొకము	91	జి.		జ్ఞాహారు	50
జవరాలు	39, 46	జింక	90	జ్ఞాహారువు	
జవాజి	91	జింకగు...లంతి	18	జ్ఞో	
జవాది		జింకతాలుపు	14	జ్ఞోఁక	62
జవ్వని	30, 46	జిగి	79	జ్ఞోడనలు	88
జవ్వాజి	97	జిడ్డు...బొట్టియ	9	జ్ఞోడు	53, 67, 82
జవ్వాది		జియ్య	37	జ్ఞోత	50
జవ్వాదు		జిరాయి	67	జ్ఞోతము	
జభుకు	65	జిలుగు	70	జ్ఞోలి	27
జా.		జిల్లు		జ్ఞోల	22
జాగిలము	92	జి.		జ్ఞోలి	53
జాగిలి	50	జేబు	78	జ్ఞోహారు	50
జాగు	63	జొ.		జ్ఞోహారువు	
జాజరకాఁడు	83	జొంటితేనె	84	ట.	
జాజి	77	జాట్టు	41	టకటొంకు	35
జాణ	31	జాట్టుపులుఁగు	91	టక్కరి	35
జాతి	107	జాలిమి	65	టాటోటు	35, 70
జాది	77	జ్ఞా.		టింకణ	32
జాను	62	జాదము	72	టెంకణాలు	50
జానుగులు	41	జాజము		టెంకాయచెట్టు	76
జాబిల్లి	14	జాదు	72	టెంకి	75
జాబిల్లియల్లుఁడు	12	జే		టెక్కము	80
జాటెను	63	జే		టెక్కియము	
జాలరి	33	జేజే	50	టెక్కి	59
జాళియ	95	జేజేగిడ్డి	24	టెక్కము	80
జాళి	95	జేజేతొనియరదము	27		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పేమాను	75	తగలెను	51	తముండు	30
త.		తగు	62	తరంగ	27
తవలి	35	తగులుకొనెను	51	తరకనము	81
తవలికాండు	35, 70	తగులుపడియెను	51	తరము	82
తావు	75	తగువాండు	31	తరిగట్టు	75
డ.		తగు	63	తరిగట్టుశ్రాడు	95
డగ్గరి	62	తగ్గెను	10	తరువాతన్	63
డప్పి	50	తటాయించెను	52	తఱచు	78
డబ్బర	70	తట్టి	50	తఱిమెను	52
డబ్బు	70, 105	తడంబడెను	64	తల	42
డబ్బుర	50	తడవు	63	తలఁపు	57
డస్సెక్	70	తడవులనిడువడు	95	తలఁపుచూచి	12
దాలు	79, 105	తడవెను	61	తలఁపుమానికము	25
డింకవేసెను	59	తడుపుదాలుపు	33	తలఁపుమా...గలవాఁ	
డగ్గియ		తత్తడి	87	డు	16
డిగ్గి	85	తత్తడి...దంట	19	తలకట్టు	69
డేగ	95	తనంత...నతఁడు	8	తలచమురు	68
దొంక	65	తనరు	62	తలవాండు	57
దొంకెక్	70	తన్నెను	61	తలవా...చెలువ	10
దొక్క	42	తపసి	34	తలివము	48
త.		తమకము	57	తలిరు	78
తండ్రి	30	తమలము	61	తలిరుమేతరి	93
తంపర	78	తమి	57, 107	తలిరువిల్తుండు	12
తక్కువ	63	తవ్వలము	61	తలుపు	53
తగరము	83	తవ్వి	78	తలఁపు...రాతు	8
తగరు	90	తవ్వికంటి	7	తల్ప	53
తగరు...సాని	17	తవ్విగద్దియబోటి	9	తల్లి	30
తగవుల...తండ్రి		తవ్విచక్కిలిగిత	13	తల్లితల్లి	9
		తవ్విదాయ	14	తల్లివేస...దంట	24

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
తవలికాడు	38 తావడము	68 తీగియ	77
తవళి	70 తావళము	68 తీగ	77
తవలెను	51 తావిమోపరి	18 తీట	66
తవ్వ	73 తావు	64, 75 తీరు	62, 67, 103
తళియ	50 తి.	తీర్చరి	37
తగుడు	79 తిక్క	36 తీవ	77
తగ్గు	79 తిగ	53 తీవంచ	53
తా.	తిగకంటి...దొర	19 తీవంచ...దిట్ట	8
తాఁకెన్	70 తిగ...పెంకి	13 తీవియ	77
తాఁచెన్	61 తిగ...దేవర	17 తీవె	77
తాఁజేలు	84 తిగప్రా...గాడు	6 తు.	
తాటి...దణితల్లి	22 తిట్ట	85 తుంగ	69
తాటి...బలియించు	21 తిసె	48 తుంట	85
తాటోటు	70 తిన్నన	62 తుంటవిల్...దు	
తాడు	76 తిన్నయ	80 తుండు	12
తాక	8 తిన్నె	80 తుంటి	43
తాతవనటివెలి	22 తిప్ప	74 తుద	76
తానము చేసెను	52 తిమ్మడు	91 తుదగట్టు	74
తావ	98 తియ్య	62 తుటుము	60
తాసికత్తె	39 తియ్యనైనవిలుడు	12 తుడిగొ...రులు	29
తాసివాడు	36 తియ్యమాను	78 తుదిచుక్క...మిటి	20
తామర	78 తిరుకొళము	83 తుదిదిట్ట...పెంకి	19
తామరచూలి	8 తిరుగక	60 తునిమెను	56
తామరపొక్కిలివాడు	7 తిర్వళి	27 తునియ	85
తామేలు	84 తిలకించెను	52 తునుక	85
తాఱుమాఱయ్యెన్	64 తిశాసి	84 తున్న	85
తాలిమి	71 తి.	తుపాసి	37
తార్చి	71 తీగ	తుప్పెద	94
తార్చును	52 తీగ	77 తురి	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
శుణుము	41	తెలువ	46	తొ.	
శులువ	35	తెలి	78	తొంటిబాసలు	28
శూశొనెను	64	తెలికసిండి	68	తొండ	92
శూపు	67	తెలిదీవిమన్నెడు	7	తొగ	78
శూము	73	తెలిమల	74	తొగచెలికాడు	14
శూరుపుమల	75	తెలిమోముపక్కి	21	తొగరు	78
శూశెను	64	తెలియ	50	తొట్ట	82
శూలించెను	55	తెలివి	79	తొడ	44
తె.		తెలుపు	78	తొడలే. దోడు	21
తెంకాయచెట్టు	75	తెరి	50	తొడవులు	69
తెంపరి	55	తెల్ల	78	తొడుకు	89
తెంపి	58	తెల్లజక్కి	24	తొడుసు	58
తెక్కలికాడు	38	తెల్లన	78	తొతు	38
తెగటార్చెను.	56	తెల్లనిపిట్ట	93	తొమ్మది	54
తెగులు	68	తెల్ల మొదపు	25	తొయ్యలి	46
తెన్ను	85	తెల్లి	78	తొరకెక్	59
తెమ్మరకొడుకు	22	తెవులు	68	తొఱ	78
తెమ్మర	18	తే.		తొఱ్ఱ	78
తెమ్మచెలి	17	తేగము	50	తొఱ్ఱుపట్టు	89
తెర	27	తేజి	87	తొలకెను	55
తెరలను	59	తేజీ	87	తొలి	63
తెరువాటుకాడు	38	తేట	64	తొలిచదువు	28
తెరువు	85	తేటి	94	తొలిజాతివారు	28
తెరువుగావరి	87	తేనె	83	తొలివేల్పు	25
తెర్వు	85	తేమాను	76	తొలివేల్పువగతురు	24
తెఱగుటి	24	తేరు	67	తొలుకెక్	63
తెఱగుటి మ్రాకులు	25	తేఱెను	59	తొల్లి	63
తెఱగుండ్లు	84	తేలు	97	తొప	78
తెఱ... మెకము	87	తేళ్ల మెంపరి	92	తొవరు	78

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తొ		దగళా		6 దిటవరి	35
తొఁడేలు	92	దగ్గఱ		62 దిట్ట	31, 35, 37, 55
తొఁబుట్టువు	30	దచ్చి		54 దినుసు	82
తొడఁబుట్టువ	30	దచ్చి...మెకము		90 దిన్న	82
తొడిగోడలు	30	దట్టము		78 దిమ్మ	60
తొడు	30	దణి		37 దివటీలు	68
తొడుపాటు	55	దనము		69 దివియ	,,
తొడెము	70	దప్పి		50 దివ్వటీలు	,,
తొరము	70, 105	దబ్బర		70 దివ్వె	27
తొలు	43	దబ్బిలి		35 దివ్వెచమురు	68
తొలెను	51	దయ్యము		25 దివ్వెయూర్పు	96
త్ర.		దరి		79 దిస్తి (దిట్టి)	41
త్రాచు	95	దళము		104 దీ.	
త్రాచుమెఁకరి	18	దళవాంఱ		37 దీటు	82
త్రాగను	54	దళాంఱ		37 దీవటి	68
త్రామెను	54	దవుడ		41 దీవి	50
త్రేప్పెను	55	దా.		దు.	
త్రెమ్మరేడు	17	దాఁటరి		97 దుండగము	65
త్రుంగను	59	దాడిమ్మ		76 దుంక	89
త్రుంచెను	56	దాది		38 దుగ	53
త్రెల్లెను	59	దానిమ్మ		76 దుగ...పాదుసా	37
త్రోవ	85	దాపు		62 దుగినఁడు	8
ద		దారి		85 దుగ్గికన్నయ్య	74
దట	31, 53	దాళిమ్మ		76 దుడుకు	65
దండ	62, 68, 105	దా.		దుత్త	44
దొడు	60	దిక్కు		26 దుశాయి	65
దొన్న...మేటి	17	దిగులు		45 దుసెదారి	87
దొలెమ్మ	85	దిగ్గయ		85 దున్న	89

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దుప్పటము	67	దోవతి	58	నలుపు	62
దుప్పటి		దోసకారి	35	నల్ల	78
దుప్పి	71	దా.		నల్లత్రాగుడు	97
దుబ్బ	45	దాడ	41	నల్లన	78
దురము	55	న.		నల్లనయ్య...బిడ్డ	29
దువ	53	నంటు	32	నల్లనయ్యరవాలు	21
దువ్వ...జాణ	18	నక్క	90	నల్లి	97
దూ.		నగవు	50	నవ	66
దూడ	89	నగు	50, 62	నవలా	42
దూప	50	నట్టు	75	నవాతు	69
దూబ	35	నట్టువపిట్ట	94	నవు	50
దూరు	72	నడగఁడు	87	నవ్వు	
దూల	81, 66	నడబావి	85	నా.	
దెన	26, 59	నడిమిదిన్నె	50	నాక	69
దేసము	55	నడుము	41	నాఁగ	
దో.		ననబోడి	46	నాఁచు	38, 83, 101
దొడ్డ	70	ననలు	77	నాఁటఁగోలె	57
దొడ్డు	89	ననువుకాఁడు	35	నాఁటఁబట్టి	
దొన	81	ననులె	48	నాఁటనుండి	
దొర	32	నమిలి	94	నాఁడాది	
దొరశెన్	51	నమ్మి	94	నాఁడు	105
దొరతో...నన్నాసి	38	నరలు...పెద్దలు	24	నాఁడుమొదలు	57
దొరసెక్	51	నలు	53	నాగకేసరులు	72
దొరువు	85	నలుకుడు	51	నాగవాసము	39
దో.		నలుపు	78	నాధు	105
దోఁపుడుకాఁడు	38	నలువ	8	నాడెకాఁడు	29
దోమ	97	నలువలేజి	93	నాడెము	62
దోయి	44, 53	నలువరాజి	10	నాణెము	
				నాతి	46

పదము.	పుట.పదము.	పుట.పదము.	పుట.
కాన	48 నిద్దర...డలు	24 నుదురా...జీడు	8
నాయన	30 నివ్వచ్చరము	59 నుదురు	41
నారసము	67 నివ్వ	17 నునుపు	79
నారి	66, 107 నివ్వల...లంగు	94 నున్న	
నారికడము	76 నిట్టది	72 నున్నన	
నాలుగు	53 నిమ్మళము	70 నులుగు	27
నావుడు	69 నిలకడ	70 నులుపు	
ని.	నిలువరము	72 నులుము సేనెను	56
నింగి	26 నిలువె...లాడు	16 నులి...కము	90
నింగిచూలి	18 నిల్వెను	52 నులిచెను	56
నిండెను	71 నివ్వెతి	47 నులిమెను	
నిక్కము	72 నినువు	34, 31 నూ.	
నిక్కపు. . స్నెడు	8 ని.	నూయి	83
నిక్కువము	72 నీటిబిడ్డడు	17 నూనె	68
నిక్కువీనులమాపు	24 నీటిమోచరి	27 నూనెముడి	40
నిగ	79 నీటియొడయడు	17 నూలు	102
నిగడెను	71 నీటుకాడు	34 నె.	
నిగ్గు	79 నీరుకట్టియ	96 నెగడి	25
నిచ్చ	60 నీరుకట్టె	96 నెగడెను	61, 71
నిచ్చలు	82 నీరుకోడి	97 నెల్లె	42
నిచ్చెన	72 నీరుచల్ల	85 నెన్నడుము	41
నిజము	37 నీరుపాము	98 నెన్నుదురు	
నిజోగి	80 నీరుమట్టు	85 నెన్నోసలు	
నిడివి	79 నీర్లుపోనియె	50 నెవము	48
నిడుద	80 నీర్లె	59 నెమకెను	61
నిడుపు	79 నీర్లుపోనియె	52 నెమలి	94
నిడ్డము	49 ను.	56 నెమిలి	94
నిడ్డరగొనియె	నుగ్గాడెను		17
నిడ్డరవోయె			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సెమ్మి	17, 94, 102	నో.		పక్కిరాయనితాయి	79
సెమ్మేను	40	నొగ	68	పగ	55
సెయ్యి	68	నొడివెను	49	పగటిగుడ్డి	} 96
సెఱకలు	40	నొప్పి	76	పగటిపింకటి	
సెఱసరి	87	నొసలు	41	పగటిజోలి	13
సెఱాలు	40	నో.		పగడము	79
సెల	14, 26, 100	నోరు	41	పగతులు	} 36
సెలఁత	}	ప.	46	పగలు	
సెలఁతుక				పగలునే...వలంచి	13
సెలకూన	72	పంచదార	69	పచ్చ	79
సెలచెలియలు	9	పంచెను	58	పచ్చతొక్కలపుల్లు	93
సెలజోడు	13	పంజులు	68	పచ్చనిలుకాడు	12
సెలదారి	6	పంట...దొర	14	పచ్చనిల్లునిశో	93
సెలవు	75	పంటవలంచి	80	పచ్చిక	79
సెల్లి	76	పండు	102	పజదొర	8
సెవ్వ	59	పండుకొనెను	49	పజ్జ	62
సే.	}	పండుగ	}	పట్టాణి	87
		పండుగు		పట్టి	31
		పండువు		పట్టు	75, 102
		పండులు	42	పడఁచి	46
సేడు	37	పండెను	49	పడకటిల్లు	85
సేయి	68	పండ్రెండు	54	పడకవేసెను	49
సేరేడు	77	పండ్లు	42	పడగ,	80
సేరెడ్లలు	50	పంద	61	పడపుఁజాన	39
సేరిడు	77	పంది	91	పడమటిదొర	27
సేర్పరి	31	పందికొమ్మ	92	పడమటిమల	75
సేల	80	పంచెము	72	పడవాలు	37
సేలపల్లటీలు	94	పంచెను	64	పడవార్లు	32
సేల...టలు	29	పంజు	93		
సేలవేల్పులు	28	పంజు			
సేస్త	32				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పడి	73	పరికించెను	61	పవడము	48
పడుచు	31	పరిమార్చెను	56	పవలు	79
పడ్డ	89	పరుగెత్తెను	54	పవతులు	26
పణిహారులు	33	పరువము	34	పవ్వళించుచు	36
పత్త	45	పరువు	47	పవ్వళించెను	85
పదవి	57	పరువెత్తెను	54	పవదనము	48
పది	54	పర్వలు	88	పసరము	89
పదినూతి...వాలు	19	పర్వము	71	పసరు	78
పదిపద...సీండు	16	పశ్చిమము	54	పసరుచాయ	78
పదివే...దిట్ట	7	పశ్చిమము	80, 102	పసాదము	48
పదునొకండు	54	పశ్చిమము	48	పసి	89, 100
పదువు	60	పశ్చిమము	82	పసిండి	84
పదువు	89	పశ్చిమము	49	పసిండిగట్టు	74
పనిచె	64	పశ్చిమము	44	పసిండివల...ల్లు	7
పనిచెలుపువాడు	4	పశ్చిమము	100	పసివాడు	31
పనినినియెను	59	పశ్చిమము	10	పసిబోతు	87
పనులు	48	పశ్చిమము	93	పనువు	79
పన్నిదము	72	పశ్చిమము	24	పశ్యము	50
పన్నుండెను	48	పశ్చిమము	72	పశ్యము	
పబువు	37	పశ్చిమము	60	పశ్యము	
పబ్బము	65	పశ్చిమము	35	పశ్యము	పా.
పయట	45	పశ్చిమము	88	పాగ	89, 102
పయడి	84	పశ్చిమము	49	పాగా	
పయ్యద } పయ్యద } పయ్యర	45 } 45 } 18	పశ్చిమము } పశ్చిమము } పశ్చిమము	82 } 82 } 94	పాచి } పాటకుడు } పాటి	88 } 36 } 32
పయ్యర	18	పశ్చిమము	94	పాటి	79
పయ్యర	62	పశ్చిమము	75	పాటి	79
పయ్యర	56	పశ్చిమము	44	పాదట్టుపురువు	92
పయ్యర	60	పశ్చిమము	75	పాదిరి	77

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

131

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పాదుసా	37	పాపురములు	94	పిసాళి	35.
పాదొట్టుపురువు	92	పాపురాలు	51	పిల్లారి	4
పానుపు }	48	పానెను	51	పి.	
పాన్పు }		పి.		పించమడంచెను	56.
పాప	31	పించమడంచెను	56	పింట	82
పాపలంగనుతావు	45	పిండు	60	పింటవె.. మొకము	91
పాపానులు	66	పిక్క	43	పు.	
పాము	95	పిక్కరి	35	పుంజు	96.
పాములబిడారము	96	పిక్కుచేనెను	64	పుంజుదా పెద్ద	4
పాయ	64	పిక్కుమొకము	90	పుచ్చటిక	48
పాయము	34	పిచ్చిక }	97	పుచ్చడిక	48.
పాయపానులు	66	పిచ్చుక }		పుచ్చె	44.
పారులు	29	పిచ్చుకుంటి	37	పుచ్చెను	64
పారువ	41	పిట్ట	93, 97	పుట్ట	96.
పాఱుఁబోతు	61	పిడత	83	పుట్టకాఁచరి	95.
పాఱెను	54	పిడికిలి	44	పుట్టలేనె	84
పాల	31, 104	పిడుగు	25	పుట్టము	44
పాలకి	82	పిత్తలి	83	పుట్ట... మొకము	88
పాలవెల్లులు	72	పిదపక	63	పుట్టు	73
పాలనుడు	95	పిన్న	31	పుట్టుమొండి	32
పాలిండ్లు	45	పిచ్చుటక	63	పుట్టువడుగు	7
పాలు	106	పిటికి	61	పుడమి	80.
పాలు... పక్కి	93	పిఱుండు	43	పుడమిచెలి	96
పాలి	82	పిఱి	45	పుడమిసెట	7
పావలు	66	పిలుకుమార్చెను	56	పుడమిము...	23.
పావాలు	66	పిల్లల... పేట.	45	పుడుకు	50.
పావుకోళ్లు	66	పిల్లి	89	పుత్తడి	84.
		పిల్లు	79	పుత్తలి	84.
		పిసాచి	25		

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుత్రైంచెను	64	పూవులు	77	పెరుంగ	69, 105
పునుక	44	పె.		పెరుగు	106
పునుకదారి	5	పెంక	36	పెరుమాళ్లు	7
పునుగుబిల్లి	97	పెంచె	56	పెరుమాళ్లు...బుగ్గ	22
పుయిలూట	48	పెండ్లాము	30	పెల్లుదనము	63
పురి	107	పెచ్చు	63	పే.	
పురివిప్పి...పులుగు	93	పెట్టి	81	పేడి	33
పురివిచ్చెను	51	పెట్టియ	81	పేట	102
పురుడు	82, 101	పెట్టు	50	పేదఱికము	59
పుటియ	44	పెట్టుమాను	25	పేయ	59
పుట్టె	44	పెట్టుమా...దొర	16	పేరంటాలు	34
పులకలెత్తెను	49	పెట్టె	81	పేరిమి	57
పులి	87	పెడచెయ్యి	43	పేరు	68, 70
పులుగు	93, 106	పెడబొట్టు	66	పే.	
పులుగురాయడు	21	పెతరులసామి	70	పెటొనెను	58
పులుగుల...మరి	96	పెదవి	42	పెంట	45
పులుగు	47, 106	పెదవిగంటి	22	పెండి	84
పులుచూలితాత	74	పెద్ద	30, 70	పెండికంటి	96
పుల్ల	47	పెద్దకడుపువేల్పు	4	పెదలి	46
పుల్లంటుతాయి	79	పెద్దమెయి పొడ	4	పెరు	80
పువులు	77	పెద్దనిదురపోయె	59	పా.	
పువ్వుచేసె	84	పెద్దవంకలు	72	పాంత	62
పువ్వులు	77	పెనఁకువ	55	పాంతు	64
పూ.		పెనఁగును	58	పాందాడు...ట	22
పూప	31	పెరిచెక్	9	పాందు	32
పూరి	79	పెరిమిటి...బోడి	70	పాంచ	51, 58
పూలమంజరిలు	72	పెను	36	పాక్కిలి	41
పూలు	77	పెరవారు	56	పాగడ	77

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పొగడెను	61	పొ.		ప్రా.	
పొగరుమార్చెను	56	పొగు	101	ప్రాదు	13, 26
పొట్టి	32, 42	పొటరి	55	ప్రాదుకూన	17
పొట్టెలు	90	పొట్టాట	55	ప్రాదుజంట	14
పొట్టెలు }		పొతు	89	ప్రా.	
పొడకోడి	97	పొతు...రాతు	17	ప్రాగు	85
పొడమెకము	91	పొయెను	59	ప్రాచెను	56
పొడల...దాల్చు	5	పొరు	55	ప్రాడ	31, 39
పొడవు	81	పొలఁదు	96	ప్రాయాలు	46
పొడుగు	81	పొలిక	82	ప్రాలు	75
పొడుపుఁదిప్ప	75	పొలిగాఁదు	96	ప్రావు	85
పొత్తుటాలు	39	పొనీకయంకెచేసెను	52	బ.	
పొదలిక	96	పొ.		బంగరు	84
పొది	81, 85	పొజు	60	బంగారము	
పొదివెను	47	ప్రతి	82	బంగారు	
పొన	76	ప్రతి		బంగరి	58
పొనరు	62	ప్రా.		బంటు	55
పొనుఁగు	79	ప్రాతఁజలుకులు	28	బండ	106
పొన్న	76	ప్రాఁబలుకులదణి	8	బంతి	106
పొన్ను	84	ప్రాబల్కుసొమ్ము	13	బందు	67
పొన్నునియెక్క	64	ప్రాచి	83	బందుగులు	36
పొలఁతి	46	ప్రాపు	62	బకదారులు	94
పొలదిండి	17	ప్రామినుకులు	28	బచ్చు	29
పొలయలు	57	ప్రాయము	34	బటుది	50
పొలుపు	62	ప్రాయేణు	23	బటువుకైజోద	7
పొల్లు	70	ప్రెగడ		బటువుగువ్వ	94
పొవడ	77	ప్రెగడ }		బటువుమల	74
		ప్రెగడ }		బటువువాలు	19

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బట్ట	44	బాగు	57	బురద	81
బట్టలు	32	బాణారు	66	బుల్ల	45
బట్టు	94	బాతు	48	బులి	80
బట్టుకాడు	71	బాద	57, 68	బువ్వ	48
బడలిక	104	బానలు	83	బుసపురువ	95
బడుగు	81	బాబా	87	బూ.	
బత్తలిక	70	బార	44, 54, 105	బూచి	25
బద్ద	94	బార .. వేల్పు	13	బూరంగొమ్మ	29
బమిపుర్వు	8	బారు	60	బూరుగ	103
బమ్మ	7	బావులు	83	బే.	
బమ్మతండ్రి	33	బాస	105	బెగ్గరము	96
బమ్మచారి	36	బాసట	55	బెడఁద	59
బయకాడ	26, 27	బాళితాకా	64	బెత్త	44
బయలు	58	బి.		బెదరు	65
బయిరవాసము	95	బిదెను	59	బెల్లము	44, 69
బయిరి	82	బిలువము	76	బెస్తలు	32
బరణి	89	బిల్లవాలు	19	బే.	
బట్టె	70	బీతు	65	బేరజము	35
బలు	88	బీద	33	బేరులు	29
బల్లమొకండు	73, 102	బీదల... బాద	18	బేసికన్నామి	6
బల్ల	91	బి.		బేసికం... మామ	74
బల్లి	65	బు.		బే.	
బల్లెము	55	బుజము	44	బేరవాసము	58
బవరము	59	బుడుకాడు	31	బేరి	95
బవిరి	89	బుడుత		బూ	
బసవండు		బుడ్డి	83	బొంది	40
బా.	27	బుద్దిమొకము	90	బొక్క	81
బాఁపలు	61	బుయ్య	44	బొచ్చుమొకము	83
బాగాలు					

అకారాదిశబ్దానుక్రమ

పదము.

బొజుగు

బొజ్జ

బొడ్డు

బొబ్బమెకము

బొను

బొట్టి

బొటియ

బొట్టె

బొల్లికోడి

బొనుకు

బో.

బోగపురజేడియ

బోజనప్రియములు

బోటి

బోడ

బోనపుట్టిలు

బోనము

బోనముకత్తె

బోయ

బోయీలు

బోనేసెను

బ్రదికించెను

బ్రంగును

మ.

మంచము

మంచి

మంచిది

మంచు

పుట. పదము.

34 మంచుగోలుపులుగు

42 మంచుటిలదాల్పు

41 మంచుమలల్లుడు

87 మంచెను

43 మంటిలిండి

42 మంతనము

81 మంద

మందలించెను

97 మందనము

48 మందల

మగఁటిమి

40 మగతనము

72 మగని...గువ

46 మగతాయి

33 మగడించెను

85 మగుడఁ

48 మగువ

36 మచ్చరి

33 మచ్చులు

మచ్చెములు

48 మజ్జిగ

58 మట్టుకారులు

మట్టుమీఁతెను

59 మడి

మడియించెను

82 మడిపెను

57 మడిసెను

65 మడుగు

25 మడుపు

94 మబ్బు 27, 57

74 మబ్బు...సిట్ట 97

6 మబ్బు...దాయ 18

56 మబ్బు...వెల్లి 23

98 మది 57

53 మది...పులుగు 93

89 మద్దత్తు

49 మనసరి

81 మనసు 57

68 మనికి 75

మనికిఁతోడు 33

58 మనిచెను

10 మనిపెను

79 మనుబోతు 91

55 మనువు 107

60 మన్నిగొనియె

46 మస్కిడు 37

38 మమత 57

81 మన్ను 80

84 మయిల 52

69 మరల 60

72 మరశ్చె

71 మరియాద 47

52 మరుఁడు 12

మరుగొంగ 6

56 మరుకల్లి 9

58 మరులేరు 18

మరునయ్యి 7

మరునల్లె 94

52, 81, 106

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మరునిల్లు	41	మావి	77, 103	మీ.	
మరుమామ	14	మావిడి	77	మీఁజెయ్య	43
మరులు	56	మావి...పులుంగు	93	మీసవల్లిక	} 96
మఱి	60	మాపు	87	మీసవల్లంకి	
మఱుంగు	80	మాసకమ్మ	57	మీను	84
మఱుపు	80	మి.		మీనులు	84
మల	74	మించు	79, 105	మీలదొంగ	69
మలిపెను	56	మించులు	27	మీలజేటరి	33
మల్లియ	77	మించెను	71	మీలు	} 84
మల్లె		మింటిపెట్టులు	25	మీల్	
మస్త	57	మింటిప్రోవరులు	24	మీసములు	42
మహలు	87	మింటిప్రోల్సామి	16	మీసరము	69
మా.		మింటిలా...కాడు	23	ము.	
మాటలజ...గడు	8	మిండకోర	93	ముంగల	64
మాటలల్లువాడు	32	మిండడు	35	ముంగి	} 92
మాడుగులు	} 31	మిక్కిలి	63	ముంగిన	
మాడువులు		మిగులక		ముంగరులు	40
మాదిరి	82	మిటారి	46	ముంత	73
మాద్రి		మిడమాసి	55	ముందట	} 64
మానికము	79	మిడుత	96	ముందర	
మానికములు	73	మిత్తి	17	ముందు	
మాను	103	మిత్తిమిత్తీ	5	ముఖ	42
మాపు	52	మిద్దెలు	81	ముకుసము	73
మానుమామ	23	మిను	79	ముక్కంటి	6
మాయదారి	38	మినుజాట్టుదేవర	5	ముక్కంటితొలిపట్టి	4
మాళేడు	76	మినుకు	79	ముక్కంటిపం...వర	4
మార్తెరు	38	మినుకు		ముక్కంటిమాపు	89
మాలిమి	72	మిక్కు		ముక్కంటియమ్మలపొది	23
మార్చి		మిక్కు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ముక్కరిటిసంగాతి	19	మునింగెను	52	మూఁతి	41
ముక్కు	42	మునితోటి	67	మూఁర	44
ముగితి...దువ	31	మునిముచ్చ	31	మూల	41, 107
ముగియించెను	56	మును	63	మూఁతాయి	79
ముగినెను	53	మునువు	63	మూలత్రేడు	18
ముగుద	46	మున్నీటిపట్టి	14	మూవ	34
ముట్టయ్యెను	52	మున్నీరు	23	మే.	
ముట్టెమెకము	92	మున్ను	63	మెక...దొర	87
ముడింగెను	70	ముచ్చెన...మేటి	6	మెక్కెను	48
ముడికాఁడు	35	మురుగు	62, 103	మెటిక	
ముడ్డి	43	మరువు		మెట్టిక	96
ముణింగెను	70	ములికి	67	మెట్టు	
ముత్రము		ములుతోల		మెట్టు	66
ముత్రియము		ములుపుర్వు	98	మెడ	44
ముత్తెవునరులు		మల్లకోల	67	మెడా	73
ముత్తెరువులాఁడి		ముప్పన్నెమెకము	87	మెతుకు	48
ముత్తెదువ		ముసలి	39	మెత్త	40
ముత్యము		ముసుగు	57	మెయి	
ముదము		ముసురు	84	మెఱుంగు	27, 79, 106
ముదిత		ముస్తెలమేఁపరి	91	మెఱుపు	
ముదిమివాఁడు		మూ.		మెలఁకువయ్యెక్క	49
ముదిసినవాఁడు		మూ		మెసవెను	48
ముదుకఁడు		మూఁకుడు		మే.	
ముదుసలి		మూఁగ		మే	41
ముద్దరాలు		మూఁగి		మేటి	55
ముదియ	31, 46	మూఁపు	41	మేడ	74, 58
ముద్దుగుమ్మ	46	మూఁపు...ల్పు	89	మేడి	77
ముద్దుపురుగు	94	మూఁడవ...తఁడు	29	మేను	40
ముక్	63	మూఁడు	84		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేను...మేటి	18	మొగటిపురువు	98	మో.	
మేర	47	మొగుపు	50	మోకాళ్లు	43
మేరదప్పెను	71	మొగులుతెన్ను	26	మోక	78
మేలిచ్చుపులుగు	21	మొగులుతేడు	18	మోచెను	52
మేలిమి 48, 62, 84, 103	మొగ్గ		78	మోటుమెకము	98
మేలిమిబో...దారి	9	మొటిక	96	మోటిక	71
మేలు 48, 75, 106	మొట్టిక }			మోటు	35, 81
మేలుకట్టు	45	మొట్టికాయలమెప్పు	4	మోడి	48, 105
మేలుతరము	69	మొత్తము	60	మోడు	35, 81
మేలుపులకండము	69	మొత్తెను	64	మోడుపు }	
మేల్కొనియెను	49	మొదటికొండ	75	మోడ్పురి }	50
మేల్దాపరి	39	మొదటిజాతిదొర	9	మోడ్	64
మేల్బంతి	69	మొదటిది...దారి	16	మోవరులు	32
మే		మొదటివాడు	30	మోము	41
మై	40	మొదటివేలుపు	4	మోర	''
మైమఱచెను	64	మొదటివార్తి	23	మోవి	43, 104
మైమరుగు }		మొదవు	89	మోసపుచ్చెను	64
మైమర్చు }	67	మొద్దు	81	మోసరి	38
మైమఱువు }		మొన	66	మోసు	78
మైమోజువచ్చెను	49	మొనకాడు	55		
మైల	52	మొయిలు	27	మ్ర.	
మొ.		మొయిలుసామి	16	మ్రగ్గెను	70
మొండికట్టె	38	మొరడు	81	మ్రాకు	77
మొండిము	66	మొరలిడె	51	మ్రానిదో...పిట్ట	96
మొకము }		మొలుగుడు	91	మ్రానిసోటువు	13, 96
మొగము }	41	మొలక	78	మ్రాను	77
మొక్క }		మొనలి...రౌతు	15	మ్రొక్క	50
మొగడ }	78	మొనలివాయుంట్ట		మ్రొక్కల...సామి	13
		తాల్పు	8	మ్రోడు	35

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మౌల	64	యా.		యా.	
ర.		యాక	69	యా	59
రంగు	79	యాపు	35	యాకలితాల్పు	21
రక్కసి	17	యాపుమాపెను	56	యాచెల్వ	40
రక్కసులగొంగ	8	రె.		యాబంటరి	91
రక్కసులు	19	రెంట్రాగుడు	88	యాసెను	61
రజము	85	రెండవ...పులు	29	రా.	
రతనము	79	రెండు	53	రాతు	33
రతనాలపంట	23	రెండొకటి	,	అ.	
రవ	85	రెట్టి	,	అంకులాడి	40
రవనడలు	88	రే.		అంతు	51
రవబలుకు	59	రే	26	అట్టు	72
రవళి	51	రేంగు	76	తా.	
రవాలు	87	రేజోలి	14	తా	75
రా.		రేద్రిష్టతీడు	38	తాంగ	32
రా	37	రేమ	76	తాయి	75
రాగి	83, 76	రేయి	26	తాళ్ల...గాడు	93
రాచవారు	29	రేయింతియాలు	23	తొక్కలు	93
రాజనములు	72	రేయిద్రిష్టతులు	25	తొల్లకాన్పు	11
రాణి	29, 30	రేతీడు	14	తొల్లకాన్పు...తల్లి	22
రాతిరి	26	రేపుజిక్కి	92	తీడులు	29
రాయడు	}	రేవెల్లు	14	తీలు	}
రాయలు		రొ		తొంపి	80
రారాజు	19	రొక్కము	69	తొచ్చుపురుగు	97
రావి	76	రొక్కములతీడు	19	తొమ్మ	42
రి.		రొద	51	ల.	
రిక్కరక్కనుమిత్తి	11	రొప్పెను	52	లంకె	39
రిక్కలు	27			లంకెకాడు	34

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
లండి	35	లేజీటు	70	వ.	
లఘముకి	96	లేటి	90	వంక	65, 78
లకోరి	94	లేడి		వంకర	65
లకోరీలు	94	లేపు	48, 104	వంగసము	
లగుడు	95	లేమ	46	వంగడము	60
లచ్చి	10	లేమి		వంటయిల్లు	85
లచ్చికోడలు	10	లేమిడి		వంత	57
లచ్చితండ్రి	23	లేవఁకాలనివాఁడు	37	వక్కాకు	60
లచ్చియన్న	14	లేవడి	59	వగ	57
లజ్జ	48			వగకాఁడు	34
లతకూన	77	లొ		వగలాడి	46
లా.		లాటిపిట్ట		వచ్చెను	58
లాతివారు	36	లాటిపిట్ట		వజీరుఁడు	37
లాయము	89	లాట్టి		వట్టువాలు	19
లాలి	82	లాట్టిపిట్ట	90	వడఁకుగుబ్బలి	74
లావు	66	లాట్టియ		వడగండ్లు	53
లావులు	93	లాట్టె		వడచక్రియెకిమిడు	19
లాహిరి	57	లాట్టెనుఁగు	90	వడముడి	21
లిద్ది నెలఁతుక	10	లో.		వడనెండెన్	64
లుచ్చ	35	లోఁబడెను	51	వడి	46, 103
లూటి	65	లోచెయ్య	43	వడికాఁడు	55
లెస్స	58	లోనయ్యెన్	51	వదలెను	62
లే.		లోనన్		వద్ద	62
లేఁగ	89	లోన్	27	వనట	57
లేఁగాను	41	లోను	63	వన్నెకాఁడు	34
లే		లోపలన్		వయసు	34
లేత	70	లోయ	27	వయసుచెల్లినది	39
లేచెను	49	లోవాఁడికాఁడు	81	వరపుడు	38
			38	వఱలు	61

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వలంబి	31	వారణము	95	విరాళి	57
వలపు	57	వారువము	87	విరిశేనత్రాపుడు	94
వలమురి	19	వార్షము	53	విరివి	80
వలకేరడు	12, 33	వార్షము	87	విరులు	77
వలి	18, 25, 102	వాలాయము	60	విఠివి	80
వలిపెము	70	వాలు	65	విత్	67
వలిమల	74	వాలుమొకము	91	విలు	67
వలువ	44	వొల్లంటి	38	విలువ	59
వల్లె	65	వాపురము	87	విలువరమ్ముడు	40
వల్లెత్రా...వాడు	18	వి.	విల్లు	67	
వా.	వింజామరము	69	వినకట్టి	85	
వా	41	వింక	47	వినపుమేతరి	6
వాంక	83	వింతవారు	36	వినపుమే...టెంకి	74
వాంగు	83	విందులు	36	వినముదొల్పు	95
వాండిగలవాడు	55	విచ్చేనెను	58	వీ.	
వాణిలి	52	విడవలి	79	వీ.పు	43
వాక్రచ్చెను	49	విడియము	61	వీడు	75, 106
వాచఱచెను	51	విన్	26	వీడెను	51, 63
వాడ	102	విననివాడు	36	వీడెము	}
వాడుక	72	వినియెను	49	వీడ్యము	
వాతెఱ	43	విను	26	వీడ్వడెను	64
వాతెఱగంపు	72	వినువాంకమోపరి	6	వీణియ	}
వాన	84	వినువాంక...పులు	29	వీణె	
వానకొయిల	97	విన్నవించెను	49	వీణెకాడు	36
వానతాయి	84	విన్నాణము	62	వీనిచ్చెను	49
వానీడు	19	విన్న	26	వీనులు	41
వాపోయెను	51	విన్నోలు	24	వీఱిడి	36
వామి	80	వివ్వ	80	వీవన	85
వాయి	41	వివ్వతొప్పలకేడు	16		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వె.		వెనకయ్య వెనుకయ్య	11	వెలంగ	77
వెంగలి	36	వెనుక	63	వెలయాల	39
వెంటువ	29	వెనుక చెయ్యి	43	వెలంబన్నె	51
వెండిగొండ	74	వెనుక మేను	43	వెలరె	60
వెండిగొండదుసీడు	6	వెను...మెకము	88	వెలనె	71
వెండియు	61	వెన్న	63	వెలి	27, 78, 106
వెండుకలు	40	వెన్నాస	55	వెలిగుక్క	59
వెంపరలాడె	55	వెన్ను	43	వెలిచొరవరి	40
వెంబరవిత్తు	}	వెన్నుడు	7	వెలి...మెకము	88
వెకలి		వెన్నుదంట	22	వెలంగ	} 103
వెక్కసమయ్యెను	71	వెన్నునిటెంకి	23	వెలుగు	
వెక్కిరింత	91	వెన్నునియడుగు	62	వెలుపల	27
వెచ్చకాడు	35	వెన్నునివలకన్ను	13	వెలుపడియె	60
వెచ్చన	27	వెన్నునివల...వారు	27	వెల్ల	73
వెజ్జ	65	వెన్నునెడమకన్ను	14	వెల్లగారు...టీడు	16
వెడంగు	36	వెచ్చుపడగ	21	వెల్లయెనుంగు	23
వెడ	71	వెన్నువ...నీడు	22	వెల్లాటకత్తె	39
వెడద	80	వెన్నుపాన్ను	95	వెసరు	83
వెడద...మెకము	87	వెన్నెల	30, 102	వెళ్లగొట్టెను	52
వెడమోడి	57	వెన్నెలపులుంగు	94	వెళ్లెను	54, 60
వెడలించెను	51	వెన్నెలరాయడు	14	వే.	
వెడలుపు	80	వెరవరి	31, 37	వేంచేసెను	56
వెడలెను	60	వెలు	65	వేండ్రము	26
వెడవిట్టుడు	18	వెలుంగు	47	వేట	106
వెణుతురు	79	వెలుపు	65	వేటకాడు	33
వెక	57	వెట్టి	36	వేడి	100
వెక (ద) కెను	61	వెలంగ	77	వేడులు	36
వెనకయ్య	4	వెలది	}	వేసి	99
వెనకయ్యకల్లి	10	వెలదుక		వేపులమిత్రి	91

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వేగంటిక చేపిరి	24	వేల్పుటెంకి	25	సంపంగియ	76
వేగంటికొమరుండు	22	వేల్పుటేరు	22	సంపంగ	
వేగంటికొంగలు	25	వేల్పుదణ...తండు	6	సంపెంగ	
వేగంటినైదోడు	7	వేల్పుదళనాయి	11	సంబావులు	78
వేగ	47	వేల్పుదాయలు	25	సకి	46
వేగరులు	32	వేల్పుదెరువు	28	సకినాలపిట్ట	97
వేగిరము	47	వేల్పుల...పట్టు	74	సకియ	31, 46
వేగులు	32	వేల్పులు	24	సగము	64
వేడుక	49	వేల్పును...డిది	23	సగ్గెను	70
వేడుకచెలి	39	వేల్పు...డిది	23	సజ్జ	85
వేడ్క	49	వేసడము	95	సడలెను	63
వేడ్కకాండు	35	వేలు	40	సడి	72
వేడెను	59	వేలెను	63	సత	54
వేడెమొనరించెను	47	వేనెను	64	సత...సిండు	17
వేనలి	41	వేసెను	64	సతపేరు...ప్రాడ	13
వేయి...దిట్ట	13	స.		సత్తి...వలంతి	11
వేరము	55	సంకు	19	సత్తువ	66
వేరు	102	సంకుదారి	7	సదమదంబు సేసెను	53
వేలు	102	సంగడికాండు	31	సద్దు	51
వేలుపడెను	51	సంగడిండు	31	సన్నపిల్లి	92
వేలు	40	సంగాతి	31	సన్నము	70
వేలుపుటెంకి	24	సంజ	26	సన్నాసి	33
వేలుపుటేలు...కొ	11	సంతరించెను	53	సమనెను	53, 59
డుకు	16	సంతసము	49	సయికము	69
వేలుపువెద్ద	20	సంతోసము	49	సరగు	47
వేలుపుల...జోడు	23	సంజ	104	సరదు	47
వేల్పుగౌరు	25				
వేల్పుచెలులు	25				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సరము	67, 68	సాశువము	}	95	}
సరస	62	సాశ్వము		95	
సరి	82, 105	సి.		సురటిసివులపుట్టు	18
సలాము	50	సింగపు...చాన		10	సురటిలు
సవతు	82	సింగపు...గొంగ		90	సువారిపుట్టి
సవరంపుమెకము	91	సింగము		87	సుడిద
ససి	80	సింగాణి		67	సుడు
సా.		సింగారపుండోట		85	సురెలు
సాంతుడు	38	సింగారి		46	నె.
సాంతుడుపులుగు	93	సింగిణి	}	67	నెజ్జ
సాంకెను	56	సింగిణి		40	నెలకట్టెను
సాంబాలు	61	సిక	}	48	నెలకట్టె
సాకు	48	సిగ		80	నెల
సాటి	32	సిగ్గు		48	నెద
సాదము	48	సిడము		48	నెకము
సాని	33	సిబ్బిరి		68	నెం
సావడియెను	48	సిబ్బెము		88	సా
సామి	37	సిబ్బె...మెకము		59	సాంపు
సాము	64	సిరము		57	సాంగనైనవాడు
సారాయి	68	సిరి		73	సాట్ట
సారె	60	సీతాభోగములు		25	సాబగు
సాలీడు	92	సు.		18	సామ్యసిల్క
సావాసము	55	సుకురుసినులు		19	సాములు
సాహిణి	3	సుడిగొట్టు			
సాహేలు	37	సుడివాలు			

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

145

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సో.		సోయగము	35	వాత్సే	51
సోఁకు	25	సోరణగండ్లు	81	హరివాణము	51
సోఁకుడు }		సోఁ	73	హాయి	71
సోఁకుబూచి	11	సోద	62	హొచ్చు	66
సోఁకుమూ...దణి	10	స్రుక్కెను	70	హొన్న	84
సోగ	87	హ.		హొమ్మ	70
సోబె	68	హజ్జ	44	హొయలుబండి	67
సోమా...జాణ	18	హత్తి	87	హొనుతోట	85

—

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

	ప్రతి 1-8 ద్వ. అ.
అచ్చ తెనుగు రామాయణము, శుద్ధప్రతి	... 1 4
అడవిమల్లెలు	... 0 8
అథ్యాత్మ రామాయణము, పద్యము, శ్రీ శ్రీకూర్మ	... 1 8
అనంతనిధందము, ఛందోదర్శణము	... 0 14
అనిరుద్ధచరిత్రము	... 0 8
అశ్వకవీయము, వివులమైనవిమర్శతో చక్కగముద్రితము	... 2 8
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	... 0 4
అముక్తమాల్యద, సటీక	... 3 8
అంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	... 0 2
ఆంధ్ర భాగవతము, చక్కనిప్రతి	... 6 0
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సంపుటములు	... 8 0
ఆంధ్ర భారతము, 7 సంపుటములప్రతి	... 15 12
డిటో 3 సంపుటములప్రతి	... 15 0
ఆది, సభాపర్వములు గలసంపుటము	... 2 4
ఆరణ్యపర్వము ,,	... 2 4
విరాటోద్యోగపర్వములు ,,	... 2 4
భీష్మద్రోణపర్వములు ,,	... 2 4
కర్ణశల్యసౌప్తిక శ్రీపర్వములు ,,	... 2 4
కాంలిపర్వము ,,	... 2 4
అనుకాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	... 2 4
ఆంధ్ర భారతవిమర్శనము	... 0 8
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు, చిన్ననైజా	... 1 8
అనందరంగరాట్నందము	... 1 8

అంధ్రశ్రీమద్రామాయణము, కావ్యతీర్థ జనమంచి, శేషాద్రిశర్మ	...	12	0.
కృతము, 3 సంపుటములు	...	12	0.
డిటో	7 సంపుటములు	...	14 0.
అంధ్రభాషాభూషణము	...	0	2
అంధ్రభాషారవము	...	0	12
అంధ్రనామసంగ్రహము, శేషము, సాంబనిఘంటువు	...	0	12
డిటో	కాలిక్పోబైండు	...	1 0.
అంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	0	8.
ఉత్తరరామాయణము, మేలుప్రతి, చక్కనికూర్పు, కాలిక్పోబైండు	...	2	0.
ఉత్తరహరివంశము	...	1	8
కవికర్ణరసాయనము	...	1	8
కళాపూర్ణోదయము	...	2	4
కాశీఖండము, శ్రొత్తకూర్పు	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	4
డిటో	గట్టుప్రభువుకృతము	...	0 6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	8
గజేంద్రమోక్షము, సటీక, కాలిక్పోబైండు	...	0	10
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1	4
డిటో	రెండవభాగము, మేలుప్రతి	...	1 10
చెన్నబసవపురాణము	...	1	2
జైమినిభారతము	...	1	0
తారాశకాంకవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0	12
తెనుగుసమస్యలు	...	0	2
వశావతారచరిత్ర, నూతనముద్రితము	...	2	0.
వసరాపద్యములు	...	0	1.

నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలాపాఖ్యానము, సటిక	...	0	6
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	0	12
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0	4
నీలానుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
డిటో వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	8
దశకుమారచరిత్రము, పద్యకావ్యము, కేతనకవికృతము	...	1	4
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, శ్రొత్తకూర్పు	...	0	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్ననైజ	...	0	8
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
బిల్వణీయము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
భాస్కరరామాయణము	...	4	0
భోగినీదండకము	...	0	1
భోజరాజీయము, అనంతామాత్యకృతము	...	1	2
మనుచరిత్ర, సటిక, వావిళ్ల. రామస్వామికృతమైనది	...	...	...
చిన్ననైజున పేలుకాగితములమీద స్ఫుటమైన అక్షరములతో	...	...	...
చక్కగముద్రితము	...	2	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
మొల్ల రామాయణము, చిన్ననైజ	...	0	10
రత్నపరిక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
రసికజనమనోభిరామము	...	0	12
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	...	3	8
రంగరాయచరిత్రము	...	0	8
రాఘవపాండవీయము, సటిక	...	2	4
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	4

రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటిక, చక్కనిప్రతి	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, వికాదశీమాహాత్మ్యము	...	0	10
రూపలి, రాజపుత్రస్త్రీసాహసపుకథ, శ్రీవినయంద్రనారాయణమూర్తిది	...	0	8
లంకావిజయము, (రావణదమ్మియము), సటిక,			
పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికృతము	...	1	4
వసుచరిత్ర, సటిక, అనేకనూతనాంశములుగల చక్కని క్రొత్తకూర్పు	...	0	4
వసుచరిత్రవిమర్శనము, శ్రీచినసీతారామస్వామి కావ్యైకృతము,			
అత్యద్భుతములగు క్రొత్తవిషయము అనేకము లిందుగలవు.	...	1	0
వసిష్ఠజనకసంవాదము	...	0	8
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	4
విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	8
విదురసీతి, సటిక, ఆంధ్రభారతములానిది	...	0	5
వీరభద్రవిజయము, బిమ్మెర పోతరాజకృతము	...	0	12
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండవెంకమ్మది	...	1	0
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
డిటో జాగ్రనుదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
డిటో 2700 పద్యములు, కాలికోటైందు	...	1	12
వేమనపద్యములు, 2700 పద్యములు, తాత్పర్యసహితము, ఇందుగ్రంథ			
విమర్శ, కవిజీవితము మొదలగునవి చేర్పఁబడినవి, చక్కని			
క్రొత్తకూర్పు	...	3	8
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వైజయంతీవిలాసము	...	0	8
వీరకంఠరామాయణము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	10
వసుంఠలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12

శశిరేఖాపరిణయము, ఆప్సవృక్షవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము, కూచిమంచి తిమ్మకవి ప్రణీతము	...	0	6
శ్రీ నాథునివీధినాటకము	...	0	2
శృంగారనైషధము, శ్రీ నాథకవిది, కొత్తకూర్పు	...	1	0
శృంగారకాకుంతలము, పినిపరభద్రకవిది	...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము	...	0	12
సప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి, (భాగవతము)	...	0	6
సారంగధరచరిత్రము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	10
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీ శివరామకవివరచితము	...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, అనేక నూతనాంశములు చేర్చి చిన్ననైజానముద్రించివారము.టీక, వివరణము మిక్కిలి విపులము. ఈవఱకు ప్రకటితమైన ప్రతులకన్న బాగుగనున్నది, సాధారణప్రతి	...	2	0
డిటో మేలుకాశీతములు, గిల్టుపేరు, కాలికోదైండు	...	3	8
సులక్షణసారము, సటీక	...	0	10
హరవిలాసము, శ్రీ నాథకవి	...	0	12
హరివంశము, కొత్తకూర్పు	...	3	0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవి ప్రణీతము	...	0	12
హంసవింశతి, నారాయణామాత్యప్రణీతము	...	0	14
భక్తిరసశతకసంపుటము మొదటి సంపుటము	...	2	0
,, రెండవ సంపుటము	...	2	0
ఆంధ్రనాయకశతకము	...	0	4
ఉద్దండరాయశతకము	...	0	2
పింటిమిట్టరఘువీరశతకము	...	0	2
కలువాయీశతకము, సటీక	...	0	4
కవిచౌడవృక్షశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశ్లోకశతకము, ధూర్జటికవిది	...	0	2
శ్రీ నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్యగారిది	...	0	4

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

కామేశ్వరీశతకము	...	0	2
కుమారీశతకము, సటిక	...	0	3
కుక్కుటేశ్వరశతకము	...	0	3
కృష్ణశతకము	...	0	2
గొట్టుముక్కులరాజగోపాలశతకము	...	0	2
చంద్రశేఖరశతకము	...	0	2
చాణక్యశతకము	...	0	2
చిత్తబోధశతకము, సటిక	...	0	3
చెన్నమల్లుసీసములు	...	0	2
జగన్నాయకశతకము	...	0	2
జానకీవరశతకము	...	0	2
జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము	...	0	2
దాశరథిశతకము, సటిక	...	0	4
దేవకీనందనశతకము	...	0	2
నారాయణశతకము	...	0	2
సృసింహశతకము	...	0	3
పార్థసారథిశతకము, పానకాలరాయవిరచితము	...	0	3
ప్రసన్నరాఘవశతకము	...	0	3
భక్తచింతామణిశతకము	...	0	2
భద్రాద్రిరామశతకము	...	0	2
భాస్కరశతకము, సటిక	...	0	4
మహిజామనోహరశతకము	...	0	2
మహిషాసురమర్దనిశతకము	...	0	2
మాతృశతకము	...	0	1
మాధవశతకము	...	0	2
మానసబోధశతకము, సటిక	...	0	3
మారుతిశతకము	...	0	2
ముకుందశతకము	...	0	2
రఘువీరశతకము	...	0	2
రఘులిలకశతకము	...	0	2

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

రమానాయకశతకము	...	0	2
రంగేశశతకము	...	0	4
రమాధీశ్వరశతకము	...	0	2
రాజగోపాలశతకము	...	0	4
రాజశేఖరశతకము	...	0	2
రామశతకము, జయంతి కామేశంపంతులు	...	0	2
రామలింగేశశతకము	...	0	3
రామతారకశతకము	...	0	4
రామప్రభుశతకము	...	0	2
రామరాఘవశతకము	...	0	2
రామరామశతకము	...	0	2
రుక్మిణీపరిశతకము	...	0	2
రేఖాల రాజలింగశతకము	...	0	4
రావణ్యశతకము	...	0	4
వృషాధిపశతకము	...	0	2
విశ్వనాథశతకము	...	0	4
వేణుగోపాలశతకము	...	0	4
శివముఖందశతకము	...	0	2
శివశతకము	...	0	2
శ్రీశైలమల్లేశ్వరశతకము	...	0	2
శిఖినరసింహశతకము, (శకునకాస్త్రము)	...	0	4
సదానందయోగిశతకము	...	0	2
సర్వేశ్వరశతకము	...	0	2
సంపగిమన్నశతకము	...	0	2
సింహాద్రినారసింహశతకము	...	0	3
సీతాపరిశతకము	...	0	2
సుమతిశతకము, సతీక	...	0	3
సూర్యనారాయణశతకము	...	0	2

వావిళ్ల. రామస్వామికాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.ఎస్.రోడ్, చెన్నపురి. ఈ.

